

FACETTEN UIT HET LEVEN VAN

DS. G.H. KERSTEN

EN 9 PREKEN VOOR BIJZONDERE GELEGENHEDEN

'Zijt getrouw tot de dood en Ik zal u geven de kroon des levens'

**STIHCTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2015**

INHOUD

- 1. Levensoverzicht Gerrit Hendrik KERSTEN, 1882-1948**
- 2. In Memoriam Ds. G. H. KERSTEN 1882-1948.**
 15 afleveringen in de Saambinder vanaf 15 juli 1965 tot januari 1966
 Door ds. C. Hegeman, Sioux Center (USA)
- 3. VAN NÓG NIET NAAR NIMMER, Dr. C. M. van Driel, RD 13 -10-2015**
 Een vergeten episode uit de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten
- 4. "Ds. Kersten handelde soms antisemitistisch"**
 Scriptie over houding eerste SGP-leider tegenover Joden
 R.D. 6-8-2007 Gerard Vroegindeweij
- 5a. Ds. Kersten en de Joden. Reactie op de scriptie van H. van Beek**
 C.S.L. Janse in de Saambinder 6 september 2007
- 5b. Antisemitisme**
- 5c. Vervangingstheologie**
- 6. J. Mastenbroek schrijft in "De onbekende Kersten" blz. 25.**
- 7. DE OORLOGSJAREN 1940 EN 1941.** M. GOLVERDINGEN V.D.M. Ds. G. H. KERSTEN. FACETTEN VAN ZIJN LEVEN EN WERK.
- 7. VERSLAG VAN DE BEGRAFENIS VAN DS. G.H. KERSTEN**
 TOESPRAKEN IN DE KERK EN BIJ HET GRAF, 9 september 1948
- 8. Brief van ds. Kersten aan H. Egbertsen-van de Riet te Rijssen**
- 9. Brief aan ds. J. van Zweden te Passaic (USA)**
- 10. "EEN KIND IS INGEGAAN IN 'S VADERS WONING"**
- 11. VERSLAG VAN DE BEGRAFENIS VAN DS. G.H. KERSTEN. 9 september 1948**
- 12. De onthulling van een gedenksteen**
- 13. Brief van Ds. W.C. Lamain na het overlijden van Ds. Kersten**
- 14. Brief van Ds. C. Hegeman na het overlijden van ds. G.H. Kersten**
- 15. Brief van Ds. P. Zandt, 7 sept. 1948 na overlijden van ds. G.H. Kersten**
- 16. Advertentie van de weduwe van Ds. Kersten, mevr. G.A. Kersten-Wisse**

NEGEN PREKEN OP BIJZONDERE TIJDEN

1. De prediking van Christus
Afscheidspredicatie Yerseke (1926) over Colossenzen 3: 16a
"Het Woord van Christus wone rijkelijk in u in, alle wijsheid."
2. Intree-predicatie Rotterdam (1926). Predicatie over 2 Korinthe 4: 5
"Want wij prediken niet onszelven, maar Christus Jezus, de Heere; en onszelven, dat wij uwe dienaars zijn om Jezus' wil."
3. De roem in zwakheden. Gedachtenisrede over 2 Korinthe 12: 9b
Ter gelegenheid van het 25-jarig ambtsjubileum (1930)
"Zo zal ik dan veel liever roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone."
4. Het dreigend zwaard des Heeren
Predicatie over Ezechiël 9: 1- 4 naar aanleiding van de Europese oorlog (1914)
"Daarna riep Hij voor mijn oren met luider stem, zeggende: Doet de opzieners der stad naderen, en elk een met zijn verdervend wapen in Zijn hand. En zie, zes mannen kwamen van de weg der hoge poort, die gekeerd is naar het Noorden, en elk een met zijn verpletterend wapen in zijn hand; en een man in het midden van hen was met linnen bekleed, en een schrijvers-inktkoker was aan zijn lendenen; en zij kwamen in, en stonden bij het koperen altaar. En de heerlijkheid van de God Israëls hief zich op van de cherub, waarop Hij was, tot de dorpel van het huis; en Hij riep tot de man die met linnen bekleed was, die de schrijvers-inktkoker aan zijn lendenen had; en de HEERE zeide tot hem: Ga door, door het midden van Jeruzalem, en teken een teken op de voorhoofden der lieden, die zuchten en uitroepen over al de gruwelen, die in het midden derzelve gedaan worden."
5. Een banier tegen de revolutie
Predicatie over Psalm 60: 6 voor de nationale biddag door de regering uitgeschreven (1918)
"Maar nu hebt Gij degenen, die U vrezen, een banier gegeven, om die op te werpen, vanwege de waarheid. Sela."
6. Een gewijde opwekking om God te eren
Ter gelegenheid van het zilveren regeringsjubileum onzer Koningin, 1923
"Komt laat ons aanbidden en nederbukken; laat ons knielen voor de Heere, Die ons gemaakt heeft; want Hij is onze God en wij zijn het volk Zijner weide; en de schapen Zijner hand." Psalm 95: 6
7. Dankt God in alles
Ter gelegenheid van de geboorte van de Prinses van Oranje op 31 januari 1938
"Dankt God in alles." 1 Thessalonicensen 5: 18
8. De gedachtenis van de Naam des Heeren
De herdenking van de 40-jarige regering van Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin; 1938
"Tot Uw Naam en tot Uw gedachtenis is de begeerte onzer ziel." Jesaja 26: 8
9. De goedertierenheden des Heeren
Ter gelegenheid van de geboorte van de Prinses van Oranje op 5 augustus 1939
"Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden." Psalm 103: 10

1. Levensoverzicht Gerrit Hendrik KERSTEN, 1882-1948

Gerrit Hendrik Kersten werd op 6 augustus 1882 te Deventer geboren. Hij werd genoemd naar zijn grootvader; ook zijn vader droeg deze voornamen. De naam van zijn moeder was Jannetje van Veldhuijzen. Kersten sr. had een functie als opperwachtmeester bij de cavalerie in Deventer. Na ongeveer twaalf jaar als zodanig te hebben gediend, verhuisde hij met het gezin naar Den Haag, waar hij als boekhouder een werkkring vond.

In Deventer behoorde men kerkelijk bij de Christelijke Gereformeerde Gemeente, die in 1892 opgegaan is in de Gereformeerde Kerk. In Den Haag sloot men zich aan bij de Gereformeerde Gemeente onder 't kruis, die bediend werd door ds. G. Maliepaard Czn. Onder diens prediking ontving de toen tienjarige Henri, zoals de roepnaam van Gerrit Hendrik luidde, zaligmakende overtuigingen. Dat gebeurde in de toepassing van een preek, waarin het klonk: 'Een mens moet tot God bekeerd worden, en wat zal het zijn om onverzoend met God, te moeten sterven.' Hij werd een verloren zondaar, maar 'mocht een jaar daarna den Heere Jezus als den weg der zaligheid leren kennen, Die door Zijnen Geest mij enkele jaren later verzekerde van mijn aandeel aan Hem en aan zijn gerechtigheid.'

In 1895 werd ds. C. Pieneman de opvolger van ds. Maliepaard. Er ontstond een hechte vriendschap tussen deze predikant en de jonge Henri. De Heere werkte met hem door. Als jongen van elf jaar werd hij werkzaam met het ambt van predikant en hij werd door de Heere daartoe geroepen met de woorden uit Jesaja 40:1 en 2.

De dienst des Heeren werd zijn lust en zijn leven. Zoveel hij kon, verdiepte hij zich in de oude schrijvers. De verklaring van de Heidelbergse Catechismus van de hand van Justus Vermeer (1696-1745), een cadeau van zijn vader op zijn twaalfde verjaardag, behoorde met enkele andere oude schrijvers tot zijn geliefkoosde lectuur. Tot in de late avond las hij de geschriften van de nadere reformatoren. Bekend is dat hij tijdens het lezen zijn voeten in een teiltje koud water hield om de slaap tegen te houden.

Drie jaar later werd hij ernstig ziek. Voor zijn leven werd gevreesd, maar Henri wist dat hij niet kon sterven, omdat de Heere hem tot het ambt had afgezonderd. Hij herstelde. Over zijn roeping wilde hij echter niet spreken met zijn predikant, die probeerde erachter te komen waarom hij niet bang was dat hij zou sterven. Toen hij voor het aandringen van de predikant bezweek en zijn geheim aan hem openbaarde, keek deze daar niet vreemd van op.

Op veertienjarige leeftijd werd hij met een Drie-enig God verzoend. Toen hij nog maar zestien jaar was, legde hij belijdenis des geloofs af en nam hij deel aan de bediening van het Heilig Avondmaal.

Na het lager onderwijs volgde hij de opleiding tot onderwijzer. Gedurende deze studie was hij reeds werkzaam aan de gereformeerde Keucheniusschool in zijn woonplaats. Na het behalen van zijn hulpakte kreeg hij per 1 juni 1901 een tijdelijke benoeming voor een half jaar. Tijdens deze proefperiode werden enkele schoolbestuurders er opmerkzaam op gemaakt dat de jonge leerkracht de leerstellingen van dr. A. Kuyper bestreed. Omdat zijn visie niet spoorde met die van de grote voorman van de Gereformeerden, besloot het schoolbestuur hem per 1 mei 1902 ontslag aan te zeggen. Zover liet Kersten het echter niet komen; op zijn verzoek werd hem met ingang van 1 februari van dat jaar eervol ontslag verleend. De liefde tot het onderwijs zou hem echter zijn hele leven bijblijven.

Kersten had het jaar daarvoor in een samenkomst te Rijssen al een keer een stichtelijk woord gesproken, dat overigens niet door hem kon worden voltooid. Onverwacht deed zich een tweede gelegenheid voor. Dat was in de Kruisgemeente van Lisse, waar hij op verzoek van de plaatselijke predikant Jac. Overduin op 4 augustus 1901 diens plaats op de kansel innam. Deze twee preken vormden aanleiding om hem, nadat alle mitsen en maren breedvoerig waren besproken tijdens verschillende kerkelijke vergaderingen, toestemming te verlenen om te proponeren en zich door zelfstudie verder te bekwamen tot het ambt. Ds. Pieneman wees de Kruisgemeente in Meliskerke, die in verval was geraakt, op de jonge voorganger. In deze gemeente, waar hij binnen een week achtmaal voorging, vond zijn prediking ingang in de harten van Gods volk. Men begeerde hem als vaste voorganger.

Op 23 maart 1902 werd de toen 19-jarige jongeman door ds. Pieneman als lerend ouderling bevestigd. De gemeente bloeide weer en reeds na een jaar bleek het nodig om het kerkgebouw uit te breiden. Meliskerke wenste dat haar lerend ouderling zou worden bevestigd tot predikant. Na een kerkelijke procedure in verband met problemen in het privéleven van de voorganger volgde diens bevestiging tot herder en leraar volgens artikel 8 van de DKO van de gemeente te Meliskerke. Ds. Pieneman bevestigde hem als zodanig op 1 juli 1905.

Inmiddels had de predikant in Catharina Adriana Wisse (geboren 15 augustus 1883) zijn levensgezellin leren kennen, met wie hij op 13 juli 1905 te Goes in het huwelijk werd verbonden.

Tot 6 april 1906 bleef hij aan Meliskerke verbonden. Op die datum nam hij afscheid om op 22 april in de Kruisgemeente van Rotterdam-Centrum door ds. A. Janse van Barneveld te worden bevestigd.

Uit zijn eerste verblijf te Rotterdam, dat tot 1912 zou duren, dateerde zijn kennismaking met ds. D.J. Benjamin, een zendeling van Armeense afkomst. Door een onverwachte ontmoeting met deze missionaris werd de liefde tot het zendingswerk geboren.

In 1907 was de Rotterdamse predikant actief betrokken bij de vereniging van de Kruisgemeenten en de Ledeboeriaanse gemeenten tot de Gereformeerde Gemeenten. Ds. Kersten speelde bij de totstandkoming van deze vereniging een leidinggevende rol.

Het verblijf in de Maasstad duurde tot 27 oktober 1912, de datum waarop afscheid van de Boezem werd genomen en deze gemeente werd verwisseld voor Yerseke, waar op 3 november zijn bevestiging volgde door ds. J.R. van Oordt. Op dezelfde dag verbond ds. Kersten zich aan zijn nieuwe gemeente. Al spoedig stelde hij orde op zaken met betrekking tot het kerkbestuur. Wat niet kerkrechtelijk was, veroordeelde hij en dankzij zijn overredingskracht werd naar zijn adviezen geluisterd. Tijdens zijn verblijf in Yerseke werd een nieuwe pastorie gebouwd. Op 10 januari 1913 legde zijn oudste zoon Samuël daarvoor de eerste steen.

Maar ook werd de ambtelijke bediening in deze plaats gezegend en mochten er levende stenen worden toegevoegd aan het Godsgebouw.

In 1918 werd onder de bezielende leiding van ds. Kersten de Staatkundig Gereformeerde Partij opgericht, die hij van 1922 tot 1945 als lid van de Tweede Kamer zou dienen. Hij was van 1918 tot 1946 tevens partijvoorzitter. Van het partijorgaan De Banier werd hij hoofdredacteur.

Zijn sociale bewogenheid bleek tijdens zijn verblijf te Yerseke onder andere uit zijn afvaardiging in de Vereniging voor Christelijke Wijkverpleging te Yerseke en daarin klonk tevens zijn liefde tot de beginselen door, toen als grondslag voor deze

vereniging op zijn aandringen de Drie Formulieren van Enigheid werden aanvaard.

Met ds. W. den Hengst vormde hij in november 1919 de redactie van het door hem opgerichte blad De Saambinder, waaraan hij de rest van zijn leven verbonden zou blijven.

Ds. Kersten was een samenbindende factor in het kerkelijke leven, ook al wist hij dat niet alle predikanten van de Gereformeerde Gemeenten hem konden volgen. Dat betrof dan met name zijn ideaal om een theologische school te stichten en zijn bezig zijn in de politiek. Desondanks wist hij zijn medebroeders voor zich te winnen.

Tot 11 mei 1926 duurde zijn verblijf te Yerseke. Op die datum nam hij afscheid, om twee dagen daarna in zijn vorige gemeente Rotterdam- Centrum de herdersstaf weer op te nemen. Op de eerste kerkenraadsvergadering die hij bijwoonde, kwam de bouw van een pastorie en theologische school ter sprake. Aangezien met deze plannen forse bedragen waren gemoeid en de financiële situatie van de gemeente bepaald niet rooskleurig was, verzocht de predikant enkele malen zijn honorarium te verlagen. Hij bleek tevens bereid om de vergoeding voor het wekelijks voorgaan in een dienst in Delfshaven, ten behoeve van aldaar wonende gemeenteleden, in de bouwkas te storten.

Zijn bemoeienissen met de Theologische School bleven niet beperkt tot het geven van financiële steun. Reeds in 1905 gaf hij in de pastorie in Meliskerke les aan huis aan een theologiestudent. Hij zou tot aan zijn overlijden als docent aan deze opleiding verbonden blijven. Door het schrijven van een Dogmatiek bleven zijn opvattingen in dit opzicht voor het nageslacht bewaard.

In Rotterdam was hem de zorg voor een grote gemeente toebetrouwd. Daarnaast had hij oog voor de immigrantengemeenten in de Verenigde Staten, die hij in 1936 en 1939 bezocht. Tijdens het eerste bezoek ging hij 31 maal voor in de prediking

Op 11 september 1939 ving hij als reserve-veldprediker zijn ambtelijke werkzaamheden aan onder de soldaten die in Brabant waren gelegerd. Hij kreeg evenwel vrijstelling van zondagse diensten, zodat hij in de eigen gemeente kon blijven voorgaan. Deze vrijstelling plaatste hem echter in een uitzonderingspositie ten opzichte van andere veldpredikers. Aangezien de mogelijkheid groot werd dat hij ook op zondagen in Brabant de soldaten zou moeten dienen, waardoor Rotterdam-Centrum het zonder voorganger zou moeten stellen, werd hem met ingang van 1 december groot verlof toegekend. De inkomsten die ds. Kersten uit het veldpredikerschap ontving, stelde hij ter beschikking van de diaconale kas.

Ondanks de nauwelijks voorstelbare hoeveelheid activiteiten die ds. Kersten aan de dag legde, was hij in pastoraal opzicht nauwgezet. Hij wenste niet van de gemeente te vervreemden, hoewel met name de politieke vergaderingen veel van zijn tijd opslokten.

Menselijkerwijs gesproken heeft zijn overbezette leven een grote wissel getrokken op zijn gezondheid. Meermalen was hij ernstig ziek, zelfs zodanig dat voor zijn leven werd gevreesd. Tijdens de oorlogsjaren, die in Rotterdam zo sterk voelbaar waren, bleef hij op zijn post en deed hij wat in zijn vermogen lag om de nood te lenigen. Dat deed hij door zowel contacten met kerkleden door het gehele land te leggen om aan voedsel te komen voor zijn gemeenteleden, als door het persoonlijk onderbrengen van kinderen bij gezinnen op het platteland.

Op 1 mei 1942 moest het woonhuis van het gezin Kersten annex Theologische School aan de Westersingel 64 worden ontruimd. De Duitse Wehrmacht vorderde dit gebouw. Zodoende nam de dominee met zijn gezin intrek in de woning van schoonzoon J.C. Hage, die huisarts was en aan de Oudedijk 7 te Rotterdam-Kralingen woonde.

Toen hij vanaf het balkon van dit huis onder de vele mannen die op 10 en 11 november 1944 met de razzia werden weggevoerd en langs de Oudedijk trokken, ook gemeenteleden zag, kreeg hij biddende te geloven dat ze allen weer gespaard zouden terugkeren.

Door zijn velerlei activiteiten namen de lichaamskrachten van de predikant af. Verschillende malen was hij nabij de dood. Steeds mocht hij weer herstellen.

Maar in augustus 1948 kreeg hij opnieuw hartklachten. Hij probeerde wat rust te vinden op de familieboerderij Puthoek in Waarde. Er trad echter geen verbetering op. Wel leidde hij op 26 augustus nog een korte dienst bij het huwelijk van zijn dochter C.A. Kersten met mr. L.J.M. Hage. Maar deze dienst vermoeide hem zodanig dat hij meteen na afloop moest gaan rusten.

Een hartaanval op 6 september 1948 bracht het einde van zijn aardse loopbaan. Onder overweldigende belangstelling werd hij op 9 september ter aarde besteld op de algemene begraafplaats Crooswijk te Rotterdam. Hij liet zijn echtgenote en tien kinderen achter, onder wie zijn zoon Jan Wisse Kersten (1915-1960), die als predikant de Gereformeerde Gemeenten van Genemuiden en Scheveningen diende.

Op de grafsteen, die door de Gereformeerde Gemeente van Rotterdam-Centrum werd aangeboden, werd vermeld Hij was een onvermoeid strijder voor de oude beproefde waarheid op alle terreinen des levens. Zijn weduwe overleed op 4 maart 1957.

Van de geschriften en de literatuur wordt een overzicht gegeven in: M. Golverdingen, *Ds. G.H. Kersten. Facetten van zijn leven en werk*, Houten 1993.

J. Mastenbroek in: Predikanten en oefenaars. Den Hertog BV, Houten.

2. In Memoriam Ds. G. H. KERSTEN 1882-1948.

15 afleveringen gepubliceerd in de Saambinder vanaf 15 juli 1965 tot januari 1966

Door ds. C. Hegeman, Sioux Center (USA)

1.

Op verzoek van een predikant van de Gereformeerde Kerken in Nederland, wil ik gaarne een in Memoriam schrijven over onze onvergetelijke leermeester Ds. G. H. Kersten. Aangezien hij een bijzondere plaats heeft ingenomen in onze gemeenten, is het zeer noodzakelijk voor het Jongere geslacht te vernemen wat onze voortrekkers gedaan hebben voor de leer van vrije genade. Toch zet u mij met weemoed neer om over deze prediker bij Gods bijzondere gratie te schrijven. Wat verloren wij in hem veel. Maar de Heere heeft Zich niet vergist toen Hij hem bevorderde tot heerlijkheid. Veel was ons in Ds. Kersten geschonken!

Hij was een man van karakter, en dat zegt veel in een eeuw als de onze, waarin de klacht over karaktergemis wel dagelijks wordt gehoord. Hij was een godvrezend man en toonde dat in de beleving. Hij was geen praat-, maar een daadchristen, een voorganger, een voorbidder, een blijvend getuigenis voor ons allen. Hij was door Gods genade een begaafd prediker en een trouw gezant. Wat zegt Gods Woord? "Een trouw gezant is medicijn". Maar vergeet niet, ook ds. Kersten was een man met fouten en gebreken.

Men komt zo gaarne met het verwijt tegen onze gemeenten, dat wij onze voormannen als Ds. Kersten en Ds. Fraanje te veel vereerden. Ach, wij weten het ook wel, het waren ook mensen met fouten en veel gebrek, maar dat wisten zij door genade zelf het beste. Als ik denk aan deze voorgangers in onze gemeenten, dan moet ik schrijven: hadden wij ze maar meer liefde gegeven. Het waren toch steunpilaren voor Gods kerk. Het is geen overtollige kwalificatie als wij schrijven, dat het werk van wijlen Ds. Kersten dit is geweest: pal te staan voor de waarheid van vrije genade.

Gerrit Hendrik Kersten werd 6 augustus 1882 te Deventer geboren. Hij behoorde tot een burgerlijke familie, zijn vader was werkzaam in het leger. Veel heeft Ds. Kersten in de dagen van zijn jeugd de geestelijke liefde van zijn moeder mogen ervaren. Jannetje van Veldhuizen, de moeder van ds. Kersten, mocht heel veel getuigen van de genade Gods in Christus. Zij is gestorven 28 juli 1932 in de ouderdom van 73 jaar.

In de dagen van zijn jeugd werd Ds. Kersten altijd Henri genoemd. Reeds als jongen van 10 jaar kreeg hij indrukken van dood en eeuwigheid. Veel lust kreeg hij om de oud-vaders te lezen, ja, hij las de preken tot diep in de nacht.

Eén van zijn broers riep hem meer dan eens toe: "Henri, kom toch naar bed", maar onze Henri luisterde niet. Op zekere dag vertelde zijn broer dat aan zijn moeder, en deze zei hem dit niet te doen. Henri antwoordde: "Moeder, ik moet toch weten hoe God een mens bekeert?"

En hij bleef 's nachts Gods Woord en de oude schrijvers onderzoeken. Zeker, hij kreeg wel eens slaap, maar dan dronk hij beneden in de keuken een kop koffie, en als dat ook niet hielp, nam hij een teil koud water, en bracht die naar zijn slaapkamer, om

daar zijn blote voeten in te steken, als de slaap hem overviel. Menigmaal getuigde hij later met welk een groot genoegen hij in de oude schrijvers las en hoe deze geschriften een stempel op zijn denken hebben gezet. Eén van zijn uitdrukkingen was dan: "Als je de oude schrijvers niet kent, fladder je maar een beetje". Waarmee hij bedoelde, dat die predikanten geen grond onder hun voeten hebben in hun preken. "Het is dan geen vlees en geen vis".

Het behaagde de Heere hem reeds als jongen van elf jaar de Heere Jezus te openbaren. En hij was nog géén 15 jaar oud toen de Heere in de weg van afsnijding hem de zekerheid des geloofs schonk. Met wat een teerheid en ernst mocht hij later tot zijn studenten getuigen van de onderscheiding van toevallen voor het recht, en verloren gaan onder het recht. Dit was bij hem waarlijk praktijk.

Ds. M. Golverdingen schrijft in het RD 6 aug. 1982:

Op 31 augustus 1898 deelde hij een vragensteller "den vrijmachtigen weg des Heeren" met hem gehouden, mee.

"Op tienjarigen leeftijd, nu zes jaren geleden, verliet ik mijne geboorteplaats, en vertrok naar Den Haag, nauwelijks wetende dat er een hemel ter beloning en een hel. tot straf was, nog veel minder dit betreffende. Al spoedig kwam ik onder het gehoor van Ds. Maliepaard en kreeg daaronder consciëntieovertuiging, die bij mij wel twee jaar duurde. Ik was altijd in de kerk of op de catechisatie zeer benauwd, daar ik steeds met de schooljongens aan allerlei vermakingen meedeed, ofschoon mijn geweten niet zweeg. Zaterdags echter begon ik al te vrezen, daar ik de volgende dag naar de kerk moest, en ik wel wist, dat daar dood en eeuwigheid werden aangekondigd. Och, 's maandags was die vrees nog niet weg, omdat ik dan catechisatie had. Doch verder in de week komende, stilde ik dit wel een weinig, mijzelve troostende, dat ik nog zo jong en niemand op die leeftijd bekeerd was in onze dagen (...).

Dan soms, als het onweer werd, en God donderde door de Hemel, wyl ik dan dacht dat God om zijn recht kwam, en mij nu kwam opeisen, om rekenschap van mijn daden te geven. Dan bad en smeekte ik den Heere om mij deze keer te sparen, Hem belovende, dat ik mijn leven beteren zou, doch zodra ik niet onder mijn schoolmakers was of het oude leven ging weer zijn gang.

Dit duurde zo voort tot God mij onder ds. Pieneman nu een ruim jaar geleden, liet zien en gevoelen, dat ik voor eeuwig verloren gig als ik zo stierf, waarbij zulk een kracht was dat ik in wanhoop zou vervallen zijn, als de Heere niet was toegeschoten met de woorden van Ezechiël 6. (onbekend welke tekst; misschien hfd 36)

Hierbij kreeg ik een gezicht in de verlossingsweg en zonk toen in aanbidding weg. Het is met geen woorden uit te drukken, wat ik toen van de liefde Gods gevoelde, ziende dat Christus zou tussentreden bij den Vader, en dat voor dien, die nooit naar Hem zou gevraagd hebben. In deze liefde heb ik ongeveer twee weken verkeerdt..."

Henri Kersten was 14 jaar oud toen hij ernstig ziek werd. Het werd zo ernstig, dat de dokter alle hoop op herstel opgaf, en dit zijn moeder vertelde. Tengevolge van de ziekte kreeg hij flauwtes, en menigmaal was hij bewusteloos. Op zekere dag toen de dokter kwamen hij weer bewusteloos neerlag, zei de dokter: "Moeder, ik moet u het eerlijk zeggen, het wordt voor uw zoon sterven".

Juist toen de dokter deze woorden sprak tot de bedroefde moeder, kwam Henri bij en hoorde de boodschap. Toen de dokter weg was, vroeg hij: "Moeder, wat zei de dokter?" De moeder begon te schreien en wilde het niet zeggen. Maar op aandringen van haar zoon vertelde ze hem van zijn toestand. Hierop antwoordde Henri: , Neen

moeder, dat kan niet; omdat de Heere mij voorgekomen is met deze woorden uit Psalm 91: 16: "Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen, en Ik zal hem Mijn heil doen zien". Neen, ik kan niet sterven, God heeft een groot werk voor mij te doen".

De volgende dag kwam de dokter weer en deed de vraag: "Moeder, leeft uw zoon nog?" Waarop de gelukkige moeder zeide: "Kom u maar eens kijken". Onze Henri was veel beter en de dokter zeide: "U weet, ik geloof niet aan wonderen, maar hier is een groot wonder gebeurd".

Zo kunnen wij de wijze wegen des Heeren opmerken. De jeugdige Kersten kon nog niet sterven, de Heere had nog veel werk voor hem. Wat een wonder lezers, dat dezelfde God nog werkt, en wonderen op wonderen doet horen.

2.

Ondertussen was de familie Kersten gaan wonen in Den Haag. Gelukkig herstelde Henri Kersten geheel van zijn ziekte. In die dagen kwam hij in kennis met Ds. Pieneman. Op zekere dag kwam deze predikant weer op bezoek en vroeg aan Henri: "Toen je zo ernstig ziek was, was je toen niet bang om te sterven?" "Neen, Ds. Pieneman - zei Henri - ik was niet bang om te sterven". "Waarom niet?" vroeg Ds., Pieneman weer. "Dat houd ik liever voor mijzelf, Ds. Pieneman", zei Henri beslist.

"Ge moet maar eens van zaterdag tot maandag bij ons komen logeren in Rotterdam, vriend", zei Ds. Pieneman. In die dagen kwam de Heere echter de jeugdige Kersten te roepen tot het leraarsambt, en wel met deze woorden van Jesaja 40: 1 en 2: "Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem", enz.

Eindelijk ging hij op bezoek bij Ds. Pieneman. Toen hij 's avonds daar kwam, was de gehele kamer vol met mensen. En toen geheel onverwachts vroeg Ds. Pieneman: "Henri, was je niet bang om te sterven, toen je zo ernstig ziek was?" Opnieuw antwoordde hij: "Neen, Ds. Pieneman".

"En waarom niet?"

"Dat zeg ik liever niet. Dat is een geheim tussen God en mijn ziel". Toen hij later op de studeerkamer was van Ds. Pieneman, vroeg deze weer met ernst hem eens te vertellen van dat grote geheim.

Toen zei Henri: "Als u mij de belofte doet, het aan niemand te vertellen, zal ik het u in vertrouwen vertellen. Ik mag geloven **dat de Heere mij geroepen heeft tot het leraarsambt** met de woorden uit Jesaja 40: 1 en 2". Toen werd Ds. Pieneman zo blij, dat, toen ze beneden kwamen en de kamer nog vol was met Gods volk, hij zijn mond niet dicht kon houden, en zei: "Hier is de jonge dominee".

Later vertelde Ds. Kersten, dat toen Ds. Pieneman dit zo mededeelde, hij zeer ontstelde. Henri wilde graag studeren, maar eerst kon dat de goedkeuring van zijn moeder niet wegdragen.

Later kreeg hij toestemming om voor onderwijzer te studeren. Hij ontving zijn opleiding in Den Haag, waar hij in 1901 slaagde voor de acte L.O. Hij kreeg een benoeming als onderwijzer aan de Keucheniusschool in Den Haag. Slechts een half jaar is hij onderwijzer geweest.

De verhouding tussen onderwijzer Kersten en het bestuur was niet zo best. Wat was de oorzaak? Onderwijzer Kersten getuigde tot de kinderen dat ze tot God bekeerd moesten worden, en dat dit vrije genade was.

Op zekere dag moest hij voor het bestuur komen. De voorzitter, de heer Bauman, vroeg aan de gedaagde hoe hij geestelijk de kinderen beschouwde, die in zijn klas waren. "Wel - zei onderwijzer Kersten - als dood in zonden en misdaden".

"Hebt u nooit van Dr. Kuyper gehoord?" was de wedervraag. "O ja, maar die leer is niet overeenkomstig Gods Woord".

Dit bracht een grote vijandschap tegen het onderwijs van onderwijzer Kersten. Op een zekere keer vroeg hij de kinderen van zijn klas, wie naar de hemel wilde. Al de kinderen riepen: "Ik...ik", en staken hun vinger op. Doch één meisje stak haar vinger niet op. Kersten deed haar de vraag of zij niet naar de hemel wilde. Het meisje antwoordde: "Mijn moeder zegt altijd dat wij niet naar de hemel willen".

Het meisje had een bekeerde moeder, en wist het wel beter. Niet lang daarna ging het van oor tot oor dat meester Kersten dominee moest worden.

En daar moest Kersten weer voor het bestuur komen. Nu werd hij eerst geprezen voor zijn werk, en daarna begon men weer over verbondskinderen en de leer van Dr. Kuyper. Eindelijk deed de voorzitter aan Kersten de volgende vraag: "Meester Kersten, bent u met hart en ziel onderwijzer?"

Meester Kersten antwoordde: "Ja mijnheer de voorzitter".

"Maar denkt u dat u uw leven lang onderwijzer zult blijven?"

"Waarom vraagt u dat?" zo antwoordde Kersten.

"Antwoord u op mijn vraag", was het bitse antwoord.

Toen getuigde Kersten: "Ik geloof dat de Heere iets anders voor mij heeft weggelegd, en dat ik in Zijn wijngaard als dienstknecht zal mogen arbeiden".

"Aha - getuigde de voorzitter - zit dat er achter. U bent dus half onderwijzer en half dominee! Zulke mensen kunnen wij niet gebruiken, wij willen een hele onderwijzer!"

Dit leidde tot het ontslag van meester Kersten. Hij is toen enige tijd te Rijssen geweest, om daar te verkeren onder het geoefende volk van God. De gemeente te Rijssen is hij nooit vergeten, het was zo'n goede oefenschool voor hem. Daar kreeg hij een plaats onder het . volk, dat verstand van kermen had gekregen. Na enkele weken ging hij weef naar Den Haag. Ook bezocht hij Gods kinderen veel te Lisse. Hij was zeer verbonden aan wijlen Segers, en bezocht dan ook Ds. Jac. Overduin.

Op een morgen zei hij tegen zijn moeder: "Ik denk, dat ik van zaterdag tot maandag weer eens naar Lisse ga". Toen hij was vertrokken naar Lisse, kwam de Heere met kracht tot haar met deze woorden: "Wist gij niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?" Maar de moeder van Kersten kon dat niet begrijpen.

De jeugdige Kersten was bij Ds. Overduin aangekomen. En daar zei plotseling Ds. Overduin: "Zeg Kersten, jij moet zondag voor mij preken, ik moet elders voorgaan". En daar geheel onverwachts moest Kerstende preekstoel op te Lisse. Hij was pas 18 jaar oud geworden, maar de Heere ondersteunde hem kennelijk, tot blijdschap van de kerkenraad te Lisse en de gemeente.

Dezelfde week kreeg moeder Kersten brieven van Gods volk, uit Lisse. Toen kreeg ze licht over de woorden die ze van de Heere had gekregen. Groot was haar blijdschap over de wegen des Heeren. Ze mocht met haar zoon de Heere erkennen voor Zijn daden.

3. Onverwachts en ongedacht heeft **de jeugdige Kersten te Lisse gesproken**. De Heere gaf zulk een opening in het spreken, dat er grote blijdschap was te Lisse, maar ook bij de andere gemeenten. Door de classis Rotterdam van de Kruisgemeenten werd hem acte verleend om te gaan proponeren. Eens ging hij te Giessendam spreken. Na de oefening had hij een gesprek met één van de ouderlingen. De ouderling zeide tot Kersten, dat hij begrepen had, dat hij in een oefening alles wilde zeggen aangaande de orde des heils in de weg der genade.

De ouderling gaf hem het volgende onderwijs: "U moet nooit uw tekst als kapstok gebruiken, maar elke tekst heeft zijn eigen verklaring".

Dit onderwijs heeft Kersten nooit vergeten. Het is met recht de grondslag van zijn vorming geweest, dat hij door zelfstudie veel werk gemaakt hééft van nauwkeurige

exegese. Zelfs heeft hij later lessen genomen in de oude talen. Hij stelde de dogmatiek als grondslag van zijn preken.

Ds. Kersten kreeg door deze zelfstudie een ruime plaats in de Gereformeerde Gemeenten en daar buiten. Door Gods genade had hij veel inzicht in de Schriften. Dat wordt niet alleen door wetenschappelijke studie verkregen, en is geen product van louter theologische studie. Wat was zijn geheim? Hij had de zalving des Heeren. Hij was een Apollos, machtig in de Schriften.

Maar hij kende ook de gemeenten; hij wist als een psycholoog de gemeenten bijeen te vergaderen. In zijn prediking had hij van God de gaven ontvangen om scherp exegetisch en zuiver dogmatisch en onberispelijk homiletisch te zijn, en toch de eenvoudigste toehoorder een boodschap mee te geven. Vanzelf is het ook bij Kersten zo geweest dat zijn preken later meer een eigen stijl gekregen hebben. Wie hem hoorde spreken, kwam gewis onder de bekoring van zijn rijk talent in het spreken. Hij had de gave om het Woord Gods zo duidelijk en toch zo hoogst eenvoudig uit te dragen. Ja, om de dogmatiek zo te verklaren dat het geen droog leerstellig betoog was.

Ondanks zijn grote gaven was Ds. Kersten sober in zijn voordracht. In taal en stijl, zelfs zijn schrijven was sober en soms wel heel strak. Zijn preken hadden met recht een eigen stijl, en zo was het ook met zijn voordracht. Nee, hij had niets van Van Oosterzee, en ook niet veel van het zo aangrijpende van Prof. Wisse.¹

Maar zijn preek was geheel overeenkomstig eigen stijl en voordracht. Op deze zelfstandigheid en oorspronkelijkheid van preken heeft hij later zijn studenten steeds gewezen. Zijn getuigenis was: "een preek moet geboren worden".

Wat waarschuwde hij voor eigengemaakte inlegkunde. Maar hij kon ook vertellen van de vrijmacht Gods in de prediking. Ja, er waren ook tijden voor hem, dat Gods Woord een gesloten boek was. Dat hij zuchtende stond voor de preekstoel, of de Heere het nog eens waar wilde maken, dat hij waarlijk van God geroepen was. Toch wees hij de studenten niet op het "onmiddellijke". "Wij zijn geroepen om te studeren", zo getuigde hij steeds. Hij stelde het Schriftonderzoek als een zeer voornam taak. Als hij vernam van vrome kunsten, was hij niet zo gemakkelijk.

Eens vernam hij van een student, die in een gemeente voor de kerkenraad aan het zuchten was geweest, dat hij beslist niet wist waarover hij spreken moest. En toen het tijd was om te beginnen, had hij nog geen tekst, en klaagde het eindelijk uit: "Och, lees dan maar Romeinen 5", en daar ging hij over een tekst preken waar hij pas een proefpreek over gedaan had voor de studenten. De mensen waren opgewonden over het wonder van deze student, zonder tekst de preekstoel opgegaan. Maar op school was Ds. Kersten dan zeer scherp. Zó scherp, dat wij allen beefden, en dachten: wie volgt?

Maar als er een student moeilijkheden had met een tekst, dan was hij vaderlijk in zijn onderwijs. Dit zullen wij nooit vergeten. Neen, dan was het niet altijd studie. Het was wel eens aangenaam op school als de boeken een ogenblik gesloten werden. Dan ging onze geliefde leermeester vertellen van zijn vroegere jaren.

Dat hij als jongen een verzoek kreeg om te gaan wonen te Meliskerke om aldaar als oefenaar te preken. Dit heeft hij met verzuchting tot God aangenomen, en de Heere heeft duidelijk Zijn hoge goedkeuring daarover gegeven.

Met zeer veel genoegen heeft hij onder het Zeeuwse volk mogen verkeren. De eerste tijd had hij in de pastorie een huishoudster. Dit was een godzalige vrouw, oude Rika, en ze verzorgde oefenaar Kersten heel goed. Van begin af was er blijdschap onder

¹ Voor wie ds. Kersten wél respect had!

Gods oprechte volk.

Maar toch was er een zwarte wolk boven de gemeente. Het was in de kerkenraad niet zo best in de verhouding tussen twee ouderlingen. En zodoende waren er twee partijen in de gemeente. Het was voor een jongen van 19 jaar niet eenvoudig om hier advies te geven. Maar de Heere gaf hem wijsheid en voorzichtigheid.

In de tijd dat oefenaar Kersten te Meliskerke was, is hij in het huwelijk getreden met Catharina Adriana Wisse, een dochter van Samuel Wisse, in de omgeving van Goes. Zo ik vernam, heeft Ds. Roelofsen hun huwelijk kerkelijk bevestigd. Verder heeft Ds. Kersten onder de Zeeuwen ook veel mogen ervaren van de liefde Gods.

4.

Het was voor **de eenvoudige gemeente van Meliskerke** een onvergetelijke dag toen oefenaar Kersten werd ingeleid door zijn geestelijke vader Ds. Pieneman. Het is meer dan 63 jaar geleden, maar er zijn nog enkelen te Meliskerke die het nog weten. Op 23 maart 192 kwamen de vrienden uit Zeeland van heinde en ver om de predicatie van ds. Pieneman te beluisteren: "Niemand verachte uw jonkheid".

Dit was een woord op zijn plaats. Velen vonden de jeugdige oefenaar overmoedig, en anderen vonden hem te voorwerpelijk. Er waren er zelfs, die hem te scherp vonden. Dit kwam omdat hij scherp preekte tegen de gemoedelijkheid. Er zijn altijd mensen die gaarne spreken over bevinding, maar zij weten geen onderscheiding tussen "gemoedelijkheid" en "bevinding". Maar ondanks dat alles, oefenaar Kersten sprak met veel vrijmoedigheid over Jesaja 40: 1.

Na drie jaren werd hij beroepen als herder en leraar te Meliskerke. Het was wederom Ds. Pieneman, die op 1 juni 1905 gaarne een reis daartoe maakte naar het land der Zeeuwen. Hij bevestigde kand. Kersten met de woorden uit Efése 4: 10. Daarna deed ds. Kersten zijn intrede met 2 Samuel 23: 5a.

Er kwam een ervaring in het Zeeuwse gewest. De Heere werkte krachtig in Zeeland in die dagen. Ja, als een rover van de hel heeft hij mogen arbeiden en als een getrouw wachter.

Wat was er een liefde onder Gods kinderen. Er was geen opstand tegen de zuivere gereformeerde leer. Een eigenschap van ds. Kersten was, dat hij voor orde was. Zo ook in de eredienst. Hij was niet voor lang preken. Volgens zijn advies moest de kerkdienst in anderhalf uur klaar zijn. Ik hoor het hem nog zeggen: "Als je het in een anderhalfuur kerkdienst niet kunt zeggen, kun je het in een twee uur dienst ook niet".

Wars van eigen gemaakte vroomheid, was hij een voorstander van een oprechte geestelijke stijl in de eredienst. Toch heeft hij in zijn eerste gemeente ervaren, dat de ware innerlijke werkingen van Gods genade ook een vrijheid schenkt. Het heeft eens plaats gevonden, nadat hij met veel vermaak mocht spreken over de genade in Christus, dat men zo onder de indruk was na de predicatie, dat men na de zegenbede bleef zitten. Dit was geen uitwendig gedoe, maar oprechtheid. Gods kinderen gingen verder spreken over de rijkdom van Gods genade.

Maar het werd tijd om naar huis te gaan. De leraar ging naar huis, en velen gingen al sprekende over de genade Gods met hem in huis. Gods volk was zo levendig gesteld, dat ze bleven getuigen van de wonderen des Allerhoogsten. Ja, de tijd werd vergeten! Men bleef spreken en zingen over de rijkdom van Gods genade, en het werd nacht. Niemand dacht er aan om naar huis te gaan. Totdat de boeren gehaald werden om thuis de koeien te melken.

Ja, als onze leermeester dat vertelde, dan stonden de tranen in zijn ogen over die heerlijke tijd te Meliskerke. Maar het duurde niet lang of de beroepen kwamen naar Meliskerke. Doch er waren vele leden van de gemeente aldaar, die daar niets van

moesten hebben. Zoals het vaak gaat als men gaarne een leraar wil behouden of hebben de wonderlijkste beloften werden uit hun verband genomen. Men wilde toch zo graag de jonge dominee behouden. Daar kwam een beroep van de gemeente te Rotterdam. Weer waren er enkelen, die prachtige teksten kregen dat hun predikant moest blijven. Laten wij toch die mensen niet te scherp veroordelen, daar ze dwalende waren; ze wilden zo graag Ds. Kersten houden. Het ging toch zo goed te Meliskerke en omgeving. En de Zeeuwen deden hem toch geen kwaad! Totdat de tijding ging van huis tot huis: onze dominee gaat weg. Waar bleven de mensen nu met hun teksten? Het is toch zo waar in ons leven: voor iets wat de mens gaarne wil, krijgt hij soms zo gemakkelijk een belofte; maar voor iets wat de mens niet wil, is het genade om het Woords Gods te laten spreken. Dit was zeker, het was voor Ds. Kersten een zware gang om naar de grote stad Rotterdam te gaan.

Groot was de droefheid toen het uur van afscheid kwam. Reeds in zijn voorafsprak getuigde hij van de eerste liefde, zo rijk en oprecht ervaren in de gemeente Meliskerke. De banden waren haast onverbrekkelijk. Nooit zal de oude garde het vertrek van hun predikant naar de grote stad vergeten. De tekst van zijn afscheid was een getuigenis van de vrijmacht Gods. Filip. 2:16: "Voorhoudende het Woord des levens, mij tot een roem tegen de dag van Christus, dat ik niet tevergeefs heb gelopen, noch tevergeefs gearbeid". Toen werd het heel stil in de kerk te Meliskerke.... het werd duidelijk: onze dominee moet gaan, en de Heere gaat met hem mee.

Zo werd Ds. G.H. Kersten op 22 april 1906 bevestigd te Rotterdam door Ds. A. Janse met de woorden van Hebreëen 13: 17 en 18a. En zijn intrede was naar aanleiding van Hooglied 8 vers 11 en 12.

Zijn verblijf was in het begin te Rotterdam niet zo eenvoudig. Het was ook een groot verschil tussen de gemeenten Meliskerke en Rotterdam. Maar het ergste was, er was niet alleen veel geldelijke schuld in de gemeente Rotterdam, er was ook geen eenheid. Met grote wijsheid, hem door God geschonken, heeft hij de gemeente van Rotterdam mogen onderwijzen. Hij was een aristocratische persoonlijkheid, die juist in de behandeling van kerkelijke zaken goed wist op welke wijze hij een geschil moest oplossen.

Maar hij deed alles om te behouden. Neen, hij was geen voorstander om een persoon er uit te werken. De Heere had hem de gave van pure eenvoud geschonken, die hem aanstonds vatbaar maakte om met het eenvoudigste mens te kunnen spreken. Hij had zelfs iets in zijn karakter dat hem later wel eens moeilijkheden heeft gegeven in zijn leven. Dit was dat hij soms een persoon te vlug vertrouwde. Dit heeft hem veel smart gebracht.

5.

Men heeft Ds. G. H. Kersten wel eens genoemd de "leider" van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Maar dit leiderschap bestond niet daarin om "baas" te wezen in de gemeenten. Wij kunnen het beter zo beschrijven, dat hij wel eens leiding gegeven heeft in de gemeenten. In het bijzonder gedenken wij dan het grote werk dat de Heere heeft gedaan in de vereniging van de kruisgemeenten en de gemeenten, die ontstaan zijn onder leiding van wijlen Ds. Ledeboer.

Toen Ds. Kersten te Rotterdam gekomen was op 22 april 1906, waren er reeds onderhandelingen om te komen tot een vereniging. Jarenlang leefden de kerken onder het kruis en de gemeenten van Ds. Ledeboer naast elkaar; ze kenden elkaar nauwelijks. Hoewel er een grote overeenstemming was in elk opzicht. Het is Ds. Kersten geweest die door zijn gaven en genade van de hemel de vereniging

heeft uitgewerkt met verzuchting tot de Heere. Scheiding deed hem veel leed, en het was zijn hartelijke verzuchting dat wat bijeen behoorde, toch bij elkaar zou komen.

De kruiskerken en de volgelingen van Ds. Ledeboer waren toch één in gevoelen in de Schriftuurlijke bevindelijke waarheid. Beide hadden geweigerd te buigen voor de koning der Nederlanden met prijsgeven van de rechten der kerk; ze wilden beide leven naar de rechten van de kerk. De twee kerkgroepen wilden toch beide staan naar een oprecht kerkelijk leven zoals de D.K.O. deze aangeeft.

Door besprekingen kwam er reeds in het jaar 1900 een toenadering. Dit kwam ook doordat de predikanten Ds. van Oordt en Ds. Roelofsen door de gemeenten van Ledeboer werden beroepen en deze roeping ook opvolgden.

Maar men moet niet denken toen Ds. Kersten het bracht voor de classis Rotterdam, dat men er ineens voor was. Zoals ge weet, was Ds. Kersten bij de kruiskerken leraar en velen hadden grote bezwaren. Maar op bewonderenswaardige wijze heeft hij op verschillende classicale vergaderingen van de kruiskerken gewezen op de roeping om de gemeenschap der kerken te zoeken. Het was hem een grote blijdschap dat de kruiskerken in meerderheid het besluit namen om in verzuchting tot God tot een vereniging te komen.

Men ging naar de "algemene vergadering" van de gemeenten, die ontstaan waren uit de actie van Ledeboer. Deze vergadering had plaats in 1905. Was de meerderheid van de kruiskerken er voor, in het jaar 1905 waren de Ledeboerianen er op tegen. Dit was voor Ds. Kersten een grote teleurstelling. Maar doordat Ds. Kersten ook uitnodigingen kreeg in de week voor de gemeenten van Ledeboer te spreken, kwamen er meer ontmoetingen. Door deze nadere kennismaking was het mogelijk om op de noodzaak van eenheid te wijzen. **Wat niet mogelijk was op de "algemene vergadering" van 1905, heeft plaats gevonden in het jaar 1907.**

Merkwaardig is dat de eerste gemeente van Ds. Kersten, zijn onvergetelijke Meliskerke, in deze zeer actief was. Het was reeds op voorstel van Meliskerke dat op de classis van de kruiskerken werd besloten om de attestaties van de gemeenten van Ds. Ledeboer te erkennen, zo ook de ambtelijke verrichtingen.

Voorjaar 1905 deed ook Meliskerke op de classis het voorstel, dat werd doorgezonden naar de "algemene vergadering" der kruisgemeenten, om toch vereniging met de kerken van Ds. Ledeboer te zoeken.

Waren het in het jaar 1905 Ds. C. Pieneman en Ds. J. Overduin Sr., die naar Bruinisse gingen om daar te pleiten voor eenheid, in het jaar 1907 waren het andere afgevaardigden. Ondanks dat de eerste poging mislukt was, bleef men doorwerken. Het was 23 mei 1907 dat het voorstel weer op de "algemene vergadering" van de kruisgemeenten kwam en werd aangenomen, om de vergadering van 5 juni 1907 van de "algemene vergadering" van de Ledeboerianen te bezoeken. Ditmaal waren als afgevaardigden benoemd Ds. G. H. Kersten, Ds. A. Janse en ouderling Janse van Meliskerke. Een moeilijke vergadering is dat niet geweest. Dat was geen vergadering van scheuring, maar van eenheid. Met algemene stemmen is op 5 juni 1907 te Middelburg besloten om tot eenheid te komen.

Wij mochten wel jaloers zijn op de eenheid, die geboren werd door Gods genade. Benoemd werden op deze vergadering Ds. Beversluis namens de gemeenten van ds. Ledeboer, en Ds. G. H. Kersten namens de kruisgemeenten, om een ontwerp te maken om deze eenheid te regelen. Dit ontwerp is naar al de afgevaardigden toegezonden.

Het was een dag van blijdschap toen de afgevaardigden van de beide kerkformaties samenkwamen te Rotterdam. Op 25 juli 1907 werd Ds. Beversluis tot voorzitter gekozen en Ds. Kersten tot scriba. Nadat de zaken werden besproken, hebben al de afgevaardigden ondertekend de: "Bepalingen betreffende de openbaring van de

instituaire eenheid der Kerke Christi". De officiële naam werd: "*Gereformeerde Gemeenten in Nederland*".

Over leer en kerkregering was men het volkomen eens. Hadden de volgelingen van Ds. Ledeboer, gezien zijn kerkbeschouwing, altijd een "algemene vergadering" voorgestaan, nu waren zij het ook eens dat de vereniging zo zou wezen, dat er nu classes, particuliere en generale synodi gehouden zouden worden. Maar ook werd met nadruk vastgesteld, dat elke gemeente haar eigen goederen behouden en blijvend beheren zou.

Vanzelf waren er struikelblokken. Wij denken aan de Psalmberijming. De oude Psalmen werden gezongen in de gemeenten van Ds. Ledeboer. In art. 10 van de "bepalingen" werd gesproken: "In alle classicale en meerdere vergaderingen zullen gezongen worden de Psalmen van Datheen".

Dit artikel is niet altijd zo gebleven. Buiten Zeeland is het, naar ik meen, alleen Rotterdam, welke zich als classis aan dit artikel gehouden heeft. De geestelijke vader van deze bepalingen was Ds. G. H. Kersten. Deze had 12 artikelen opgemaakt, maar artikel 10 was een voorstel van Ds. J. Overduin. Zeer merkwaardig is, dat over het tere punt van het ambtsgewaad geheel niet werd gesproken.

Het waren dagen van blijdschap toen op 9 en 10 oktober 1907 te Rotterdam een vergadering werd gehouden. Dit was een grote vergadering. Alle kerkenraden van de twee kerkformaties hadden twee afgevaardigden gezonden. Ds. Beversluis was weer voorzitter en aan zijn rechterhand had Ds. G. H. Kersten plaats genomen. Op bijzondere wijze heeft Ds. Beversluis leiding gegeven op deze vergadering. Toch was er ook droefheid. De zo geliefde Ds. Boone was het op de vergadering 5 juni 1907 volkomen met de vereniging eens, en had reeds de "bepalingen" ondertekend, maar hij was niet aanwezig met zijn lerend ouderling C. de Jonge, die later predikant in de Oud Gereformeerde Gemeente te Kampen geweest is en in 1945 op hoge leeftijd is overleden. Dit was smartelijk. Hij wilde niet mee gaan; hij, eerst voorstander, werd tegenstander. Dit werd een scheur die tot nu toe zo is gebleven.

Het is gelukkig, hij was er niet mee tevreden. In maart 1932 vroeg hij in brieven aan Ds. Fraanje en Ds. Kersten over de mogelijkheid om nog tot eenheid te komen. Hij schreef zelfs op 13 maart 1932 aan Ds. Kersten: "Die mede wil verenigen, die doe het, en die niet, die laat ik los; dan ga ik toch verder".

Maar zo ver is het niet gekomen. Ds. Boone en Ds. Kersten zijn nu alle zonden en scheiding eeuwig te boven.

6

In ons vorige artikel hebben wij getracht te beschrijven hoe Ds. G. H. Kersten door de Heere is gebruikt als instrument om samen te brengen wat samen met elkaar kon leven op grond van Gods Woord. Ondanks dat Ds. Kersten toen predikant was in een grote stad, heeft hij alles gedaan om leiding te geven op de rechte wijze. Helaas, daarin is hij zeer bestreden. Nee, niet allereerst door de modernen, maar zelfs door Gods kinderen. Wat was één van de argumenten tegen Ds. Kersten?

Men zei, dat hij alleen voor vereniging was, omdat de **Gereformeerde Gemeente te Rotterdam-C.** zoveel schuld had. Dit had Ds. Kersten goed begrepen en daarom had hij uit psychologisch oogpunt de bepaling voorgestaan, dat de vereniging "Classicaal en Synodaal" zou zijn. Maar het is zo in het kerkelijk leven, als men lasteren wil, dan gaat het er altijd in. Daar zijn zo veel mensen, die behagen hebben in laster en verdachtmaking, en zij juichen als ze iets kunnen vinden tegen Gods knechten.

Wel, was het dan niet waar dat de gemeente te Rotterdam er financieel niet best bij

stond? Ja, toen Ds. G. H. Kersten in 1906 te Rotterdam kwam, was de schuld zéér groot. Er was in 1900 een groot nieuw kerkgebouw in gebruik genomen. Maar men vergeet, dat juist onder de bediening van Ds. Kersten de schuld steeds minder werd. Ze hadden geen hulp van andere gemeenten, en moesten steeds door eigen inkomsten de schulden betalen. De schuld in 1906 was meer dan f 60.000, -, en er werden jaarlijks duizenden guldens afgelost. Op de ledenvergadering van 1912 kon aan de gemeente bekend gemaakt worden, dat de helft van de schuld reeds was weggenomen. Deze laster heeft Ds. Kersten veel pijn gedaan. Hij heeft moeten ervaren reeds in die dagen wat het zeggen wil: "Zelfs de man mijns vredes, op wien ik vertrouwde, die mijn brood at, heeft de verzenen tegen mij grotelijks verheven" (Psalm 41: 10).

Maar de Heere ondersteunde hem in de laster en tegenheden. Meer en meer kreeg hij het vertrouwen van Gods oprechte volk.

Nooit zal ik vergeten dat ik eertijds eens een gesprek had met de bekende Joh. de Kok, eertijds ouderling te Middelburg. Hij vertelde mij het geheim, waarom hij steeds achter Ds. Kersten stond. Hij zei: "Ik heb hem jaren gekend en nagegaan, en je kon zijn gang volgen; het was een vaste lijn".

Ondanks al de tegenheden, mocht hij de gemeente van Rotterdam bouwen. Totdat er een ogenblik kwam, dat hij de gemeente Rotterdam moest bekend maken dat hij het beroep naar Yerseke had aangenomen. Wie had dat ooit kunnen denken? Allen dachten: deze leraar blijft in het centrum van het land om zo nodig adviezen te geven.

Het wonder van de vereniging was in 1907 groot, maar de strijd bleef in die eerste jaren. Daar waren zo veel eigen inzichten en gedachten over vele dingen. Doordat er geen vaste leiding geweest was in de gemeenten, was het zo nodig om te leren altijd kerkrechtelijk te handelen. Het was zo gemakkelijk in het centrum van het land te vergaderen, en eens even Ds. Kersten op te zoeken.

De Heere is soeverein in Zijn handelen. Het was een smartelijk ogenblik voor de grote gemeente toen hun geliefde leraar afscheid nam met de woorden uit 1 Petrus 5: 10, om op 3 november 1912 bevestigd te worden te Yerseke door zijn vriend Ds. van Oordt. Deze had als tekst 2 Korinthe 2: 14-16. Voor deze kleine gemeente had Ds. G. H. Kersten een intredepredicatie over Joh. 3: 19 en 20. Ja, de gemeente was niet groot toen in het najaar van 1912 Ds. Kersten naar Yerseke kwam. Niet alleen dat hij ging van een grote havenplaats naar een kleine havenplaats, maar de gemeente was zo klein, en de zorg was groot wat het worden moest. Wat heeft de Heere het wel gemaakt. Niet omdat de mens Kersten daar stond, maar de Heere kwam heerschappij te geven door Zijn Woord. Met grote blijmoedigheid mocht hij daar de leer van vrije soevereine genade uitdragen. Wat gevoelde hij zich één met de Zeeuwen. Niet alleen dat hij zich zo op zijn plaats gevoelde in Yerseke, maar de omliggende Bevelandse gemeenten hadden hem lief. Wat was de oorzaak van de oprechte liefdebond met de gemeenten in Zeeland?

Eigen inzichten steeds prijs te geven voor Gods Woord. Dat was de grondslag van eenheid tegen al de vijanden van vrije eenzijdige genade.

In die dagen werd de nood van Vorstenhuis en volk op zijn ziel gebonden. Hij kreeg vrijmoedigheid om leiding te gaan geven voor het staatkundige leven. Vanzelf, dit werd ook weer bestreden. Soms door zijn beste vrienden. In die tijd, dat hij zo sterk getuigde voor de heiliging van Gods dag, moest hij het volgende ervaren. Hij ging toen eens van zaterdag tot maandag naar Rotterdam om aldaar te preken.

Op maandagmorgen kwam hij weer te Yerseke, en daar kwam een man op bezoek. Deze persoon keek zeer ernstig en was met droefheid vervuld: "Och, mijn lieve dominee - zo begon hij zijn betoog - wat hoor ik toch van u? Ik moet u in liefde waarschuwen".

"Maak het kort - zei Ds. Kersten- want ik heb nog veel te doen".

Weer begon de bedroefde man: "O, dominee, ik ben zo met smart vervuld. Zojuist heb ik vernomen, dat u zondag met de trein van Rotterdam naar Dordrecht zijt gegaan om ook voor die gemeente te preken, en nu kom ik u zeggen, dat gij eens waarlijk in de schuld mocht komen".

"Wal - zei Ds. Kersten – toen u deze laster vernam, wat was toen uw tegenwoordig?"

"O, ik ontroerde, lieve dominee".

"Dan bent u nooit mijn vriend geweest - antwoordde Ds. Kersten - anders had u eerst deze laster onderzocht".

Dit was recht Ds. Kersten in zijn kracht Hij was een vijand van laster en achterklap met vroom gedoe zonder waarde. Wij mogen ook in onze dagen wel eens aan dit geval denken. Zijn advies was altijd: onderzoek altijd eerst wat niet in orde is, in de lijn van Mattheüs 18. Doen wij dit ook?

7.

Gaarne wil ik in dit artikel wijzen op een gedenkwaardige nacht, die plaats gevonden heeft in het leven van wijlen Ds. Kersten, toen hij predikant was te Yerseke en zitting had in de **Tweede Kamer als afgevaardigde van de S. G. P.** Bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken diende hij in de avond van 10 november 1925 een amendement in tot opheffing van het gezantschap bij de pauselijke stoel. De aanneming van dit amendement had de val van het coalitie-kabinet-Colijn ten gevolge. In de parlementaire geschiedenis staat deze nacht beschreven als "de nacht van Kersten".

Het was reeds Prof. Fabius, die zich geheel niet met de verwording van de zgn. christelijke partijen kon verenigen. Daarna is opgericht, 24 april 1918, de Staatkundige Gereformeerde Partij. Ds. G. H. Kersten te Yerseke werd haar voorzitter. In 1922 kreeg hij als eerste afgevaardigde zitting in de Tweede Kamer. Later is zijn onvergetelijke vriend Ds. P. Zandt ook in de Kamer gekomen, zo ook Ir. Van Dis.

Zoals wij weten, is de kerk van Rome een monarchie, waarvan de paus het hoofd is. Diens besluiten zijn absoluut monarchaal, na 1870 zelfs niet meer gebonden aan de Heilige Schrift. Zo zien wij reeds jaren, dat steeds meer het anti-christelijk beginsel van Rome op de voorgrond komt. Uit een onwaarachtig beginsel heeft Rome een eigen Staat van het staatsleven opgebouwd, waardoor de tronen der vorsten niet veilig zijn. Naar het beginsel van Rome mogen de roomse Kamerleden er geen beslist eigen gedachten op na houden, maar zijn zij in al hun denken en doen gehouden aan hun verbondenheid met de pauselijke stoel. Dit was zo in 1925, maar dat is nog zo. Rome leert, dat de kerk macht heeft over de staat, de overheid is in alles aan de paus onderdanig. Het beginsel van Rome's kerk is, dat de kerk het recht heeft die Overheid te ontslaan, die zich niet onderwerpt aan de kerk, en alle wetten en handelingen der overheid te vernietigen, welke met haar beginsel niet in overeenstemming zijn. Ja, nu moge Rome belijden, dat het gezag der overheid van God is, nooit echter zal het erkennen, dat de overheid onmiddellijk haar gezag van God ontleent, van Gods soevereiniteit en daarom onmiddellijk regeert "bij de gratie Gods".

Rome verwerpt de soevereiniteit Gods voor de soevereiniteit van de paus. Daarom kan een roomse nooit deze regel onderschrijven: "Wij, Juliana, bij de gratie Gods Koningin der Nederlanden", enz. Met dit beginsel tastte Ds. G. H. Kersten in de Tweede Kamer Rome in zijn vals beginsel aan. Men brulde van kwaadheid. Niet alleen de volgelingen van de paus, maar ook die verwachting hadden in een samen optrekken met Rome, welken zo gaarne bij Rome in het geveel kwamen. Dit was Kersten in zijn getrouwheid. Als het om het beginsel ging, ontzag hij niemand.

Wat was het hem een smart, dat art 36 van de N.G.B. (een artikel, niet ontstaan uit papenhaat, maar gegrond op Gods Woord) verworpen werd. Wat wierp hij het de neo-calvinisten ongezoeten in hun aangezicht, dat zij het moedwillig geschonden hadden. Uit liefde tot Rome hadden de Gereformeerde Kerken het toch geschrappt: "te weren en uit te roden alle afgoderij en valse godsdienst en het rijk van de antichrist te gronde te werpen".

Neen, Ds. Kersten heeft in die bewuste nacht van 10 november 1925 geen blind antipapisme gekweekt, maar gegrond op Gods Woord en op grond van de belijdenis, het standpunt van onze vaders vast gehouden. Het gevolg?

Rome's leger wankelde een ogenblik op zijn fundamenten, en brandmerkte Ds. Kersten als "een beroerder".

Gewis, ze hadden in die nacht gaarne Ds. Kersten op de brandstapel gebracht met al zijn aanhang. Ze hebben het uitgeroepen, de geestelijkheid van Rome: "Wij zullen hem krijgen".

Voor de wereld in schijn hebben ze hem gekregen. Neen, Rome was het niet vergeten en ze hebben medegewerkt om hem in 1945 uit de Tweede Kamer te gooien. Maar de bekende **Prof. Wisse** getuigde: "Ze konden hem niet uit de hemd gooien".

Ja, Rome werkt door, ondanks hun nederlaag met de mannen van de coalitie. Dezen hebben ze reeds als een uitgeknepen citroen weer weggeworpen, en ze zoeken het nu weer bij een ander om toch met "de paapse stoutigheden" te overwinnen. Steeds krijgen ze meer macht op de wereld. Waarlijk, Rome is niet veranderd. Nooit heeft hij de Reformatie erkend als het werk Gods. Nooit zullen ze waarlijk terugnemen, dat het onrecht was, hun gruwelen en martelingen Gods kerk jaren geleden aangedaan, en in het heden in Spanje en Zuid-Afrika. Ja, ook in Amerika krijgen ze reeds de voornaamste posten van het land.

Het gaat door, en het is een verblinding der mensheid, dat ze meegaan. Dit moet u geloven, dat Rome in het jaar 1965 zich niet minder dan voorheen met hun paus zal verlustigen in het wurgen van Gods kinderen. Ontwaakt, keer weder tot de beginselen van Gods Woord. Vergeet toch niet de strijders voor waarheid en gerechtigheid. Vergeet nooit de grondslag van de mannen Ds. Kersten en Ds. Zandt. De "nacht van Kersten" is historie geworden. Maar straks wordt het eeuwige nacht voor Rome. Ds. Kersten en Ds. Zandt gingen heen uit de nacht naar de eeuwige heerlijkheid. Maar hun beginsel stierf niet, en ze zijn op die plaats "waar geen nacht meer zijn zal".

8.

Prof. Bavinck schreef in zijn geschrift "Bilderlijk als denker en dichter" het volgende: "Karakter bestaat in het vaste, consequente willen en handelen naar bepaalde grondstellingen".

Toen ik dit kort geleden las, dacht ik aan Ds. G. H. Kersten. Hij is de man geweest, die door de Heere werd gebruikt om verstandig lading te geven in de Gereformeerde Gemeenten.

In dit artikel wil ik in het bijzonder stilstaan bij wat hij heeft mogen zijn voor **de opleiding van predikanten**. Heel veel heeft hij gedaan voor de opleiding. In deze kreeg hij veel tegenstand in eigen kerk. Velen waren tegen opleiding, en noemden het streven van Ds. Kersten "een domineesfabriek maken". Toch is het waar, dat reeds op de grote vergadering van vereniging in 1907 het volgende besluit was genomen: "De vergadering neemt het besluit tot vaststelling van de veraste bekwaamheden voor het leraarsambt.

Een onderzoek naar de kennis van hen, die zich tot het ambt wensen te begeven, zal

gaan over dogmatiek, exegese, Bijbelse geschiedenis en kerkrecht. Aan dit onderzoek gaat een openlijke verklaring van bekering en roeping vooraf.

Goed begrepen, dit besluit is genomen met de vereniging van de kerken in het jaar 1907. Als ik dan de dwaasheid lees in een kerkelijk blad in de Ned. Herv. Kerk: "dat deze bepaling later gekomen is in de Gereformeerde Gemeenten", dan is dat niets anders dan onkunde van de historie van onze gemeenten. Groot waren echter wel de bezwaren. Er was een groep, weke meer voor het "onmiddellijke" gevoelde, men vreesde zéér voor eigengemaakte predikanten. Er waren leraars, die waarlijk tot God bekeerd en geroepen waren. Maar door de omstandigheden hadden ze weinig opleiding gehad.

Op de synode van 1910 was geen eenheid van gevoelen over de opleiding. Er waren wel drie voorstellen voor de opleiding. Wel werd het besluit genomen, dat als de opleiding noodzakelijk was, de predikanten Ds. G. H. Kersten en Ds. A. Janse, dan onderwijs zouden geven.

Het jaar 1916 was een vooruitgang. Toen werd op de synode besloten om de weg tot het ambt nader te beschrijven. Het is in het bijzonder Ds. d. Hengst geweest, die schouder aan schouder stond met Ds. Kersten om op de meerdere vergaderingen voorlichting te geven over deze zaak. Er was zoveel misverstand over de opleiding, dat Ds. d. Hengst op 3 april 1924 een ledenvergadering hield te Leiden. Op deze vergadering hield hij een lezing over de noodzakelijkheid van opleiding. Wij kunnen ook lezen in de Handdingen van de Synode 1922, dat Ds. d. Hengst met de opleiding werd belast. Zodoende kwam er nu meer vooruitgang en was er op de Synode 1925 meer opening om tot meerdere besluiten te komen tot het geven van onderwijs. De docenten waren nu Ds. G. H. Kersten te Yerseke en Ds. W. den Hengst te Leiden. Gaf Ds. den Hengst eertijds de studenten De Blois, Heikoop en Lamain les in huis, in "De Saambinder" van 10 september 1925 lezen wij: "Intussen zijn de lessen aangevangen in een klein gehuurd zaaltje. Ach, het is ongezellig, maar wij kunnen ons voorlopig erin schikken en blijven uitzien naar een eigen woning". Het was een zwaar werk voor de docenten, men had reeds zoveel werk in de gemeenten. Ja, de studenten moesten eerst ook nog naar Yerseke komen om daar lessen te nemen. En wij willen in deze niet gaarne vergeten de lessen van de onderwijzers, die eertijds les hebben gegeven. Reeds kwamen daar de studenten Kok en Overduin voor onderricht bij Ds. Kersten. De heren J. H. den Hengst en W. P. de Jonge (nu woonachtig te Yerseke) en meerderen hebben lessen gegeven voor de vooropleiding. Later heeft de heer F. van de Flis, nu te Ridderkerk, het werk overgenomen.

Zoals wij allen weten, is het docent A. v. Bochove, die reeds vele jaren zijn krachten gegeven heeft voor de opleiding. De opleiding tot predikant nam vaster vorm aan.

De Theologische School werd uit vrije giften te Rotterdam gebouwd naast de pastorie. Ja, wat een giften zijn er toen binnen gekomen voor de nieuwe Theologische School. Zo kon Ds. Kersten op de synode 19 mei 1925 de prachtige som van 30 duizend gulden aanbieden voor de stichting van het gebouw ten dienste van de opleiding. Wat een leide voor het beginsel kwam er toen openbaar in de gemeenten. Later werd de school verplaatst naar de Westersingel, maar na de oorlog is men weer teruggegaan naar het gebouw aan de Boezemsingel.

De opleiding duurt als regel vier jaren en is gericht op de praktische vorming tot het ambt. Docenten waren in begin Ds. G. H. Kersten en Ds. W. den Hengst en de heer A. v. Bochove. In het jaar 1927 overleed Ds. den Hengst, in zijn plaats werd benoemd Ds. Barth, maar deze heeft door ziekte nimmer les gegeven. In 1943 werd benoemd Dr. C. Steenblok; deze is docent geweest tot 1953. In zijn plaats is toen gekomen Ds. L. Rijksen, en ook werd Ds. J. W. Kersten benoemd. Helaas is Ds. J.

W. Kersten in 1960 overleden. In zijn plaats is sindsdien werkzaam Ds. K. de Gier. Onder Ds. Kersten hebben 30 predikanten gestudeerd, en de zo vroeg gestorven kandidaat Joh. van Dijke.

In het jaar 1965 zijn er van de 37 predikanten in Nederland en N. Amerika 9 predikanten, die onder de leiding van Ds. Kersten hebben gestudeerd en ook lessen hebben ontvangen van Dr. C. Steenblok en de heer A. van Bochove. Onder leiding van Dr. Steenblok en de heer Van Bochove zijn er 7 predikanten bij gekomen. Onder leiding van Ds. L. Rijksen en later Ds. K. denier met de heer A. van Bochove zijn er tot heden 23 predikant geworden in de Gereformeerde Gemeenten.

9.

Wij gaan in onze gedachten naar een heel eenvoudig dorp in Zeeland, het vissersdorp Yerseke. Het is voorjaar 1926, en velen zijn druk met de visserij en anderen met hun werk op het land. Maar de leden van de Gereformeerde Gemeente te Yerseke hebben reeds bijtijds hun werkkleren uitgedaan, om toch vroeg genoeg in de kerk te wezen. Het is geen geheim dat men in het land der Zeeuwen in de week niet zo spoedig naar de kerk gaat, maar deze dienst maakt toch een uitzondering, hun zo zeer beminde leraar Ds. G. H. Kersten zal afscheid nemen. Neen, ze gaan niet met blijdschap naar de kerk, er is grote droefheid in het Zeeuwse geweest. Wie had dat ooit kunnen denken dat er een scheiding zou komen? Ja, zij wisten het wel dat er reeds vijf beroepen waren gekomen uit die grote stad Rotterdam. Maar het was toch onmogelijk te denken, dat ze hun leraar niet meer zouden horen preken. Hij was toch ruim 13 jaar in hun midden geweest Nog zien ze hem gaan, op een paard rijdende naar een andere gemeente om ambtelijke werkzaamheden te verrichten, en hij was altijd weer thuis gekomen. Nu was het voor de laatste maal dat ze hem als eigen leraar zouden beluisteren. De kerk was overvol. Niet alleen uit Yerseke, maar daar waren er ook nog van de oude garde uit Meliskerke, en verder uit geheel Zeeland.

De dienst werd aangevangen met het zingen van Psalm 49 vers 1 en er werd voorgelezen Coloss. 3. Na het gebed werd er gezongen Ps. 89 vers 2 en 9, en daar begon Ds. Kersten te spreken:

"Zo moest het dan einddijk tot deze ure komen. Met vreze heb ik meermalen haar tegemoet gezien, en voor u, geliefde gemeente, heb ik niet steeds die vrees verborgen willen noch kunnen houden. Daarvoor waren wij te zeer aan elkaar gebonden. Het viel mij zwaar de kansel in deze ure te beklimmen, nu het is om te scheiden. Ik heb slechts een zielebede voor u, gemeente van Yerseke; en voor u, kerken van classis en gewest, in zo grote getale hier vertegenwoordigd; deze bede, dat Gods Woord rijkelijk onder u wone. Ik wens in deze ure het woord van Paulus tot het onze te maken, u getekend in Col. 3: 16a: "Het Woord van Christus wone rijkelijk in u in alle wijsheid".

Het Woord van Christus:

1. Is door Christus gegeven; 2. Heeft Christus tot inhoud; 3. Erlange heerschappij in de gemeente.

Met kracht kwam hij de gemeente voor te houden, dat er buiten Christus geen zaligheid is. Wij allen vielen van God af. In Adam zijn wij allen de eeuwige verdoemenis onderworpen. In de staat des doods worden wij geboren. Geen zaligheid buiten Christus.

Helaas, velen willen anders; en wijken van de waarheid af en brengen een andere leer. Wat wervelwind van leer waait over de kerk in ons vaderland. Doch dan dreigt een ander gevaar, ook onder ons in onze gemeenten; dat gevaar, dat men zoekt een "bevindelijke" prediking, die van Christus zwijgt, die opbouwt in gestalten, die zalig spreekt op tranen. Nee, ik voer geen pleit voor de bloot voorwerpelijke prediking, die

het hart koud laat, en de kerk versteent, waarin de ernstige vermaning van de onwedergeborene veelal ontbreekt en van de bevinding der heiligen gezwegen wordt. Maar ook een tegenovergestelde prediking, die opbouwt in bevindingen, en van het Woord Christi losweekt en van Hem als de enige grond zwijgt, is te schuwen. Zij biedt u grond voor uw zielevoet, die wegzinkt; zij vleit u met een hoop der spinnenkoppen, die vergaat; zij bouwt u op, waar gij moet afgebroken worden; zij geeft een toetssteen, die niet zuiver is. Ja, met liefde gaat hij de gemeente van Yerseke voorhouden de noodzakelijkheid om Christus te leren kennen. Hij getuigde van de geestelijke zegen, die plaats vond onder zijn prediking. Wat komt hij de onbekeerden nog toe te roepen, dat het nog het heden der genade is. Geeft het Woord van Godheerschappij, zo roept hij de Zeeuwen toe, die vol achting luisteren naar de spreker. Des zondags zij ons opgaan naar Gods huis. Slaap zij van ons in de morgen geweerd; op wegen en langs dijken vinde men ons, noch onze kinderen. Het zij onze taal: Ik ben verblijd wanneer men mij godvruchtig opwekt: Zie, wij staan gereed om naar Gods huis te gaan; Kom, ga met ons, en doe als wij. Maar ook buiten de zondag hebbe het Woord heerschappij. Niet de zondagschristen zij ons beeld; die op de ene dag wel vroom doet, maar voorts met de wereld meeleeft. Die het Woord wel hoort, doch het zich van de rug schudt, die als een losbandige koe in de ruimte weidt. Ai, mijn geliefden, verlaat de slechtheid en leeft. Gods volk wordt moed toegeroepen in de druk. Dan wordt gezongen Psalm 84: 6.

Daarna volgden de toespraken tot de ouderlingen en diakenen van Yerseke, maar ook die te Wemeldinge dienden. Twist en wrok was er niet, maar oprechte liefde. Toen hij kwam was er geen verwachting, maar zei moesten bouwen, kerk en school. Woorden van liefde werden gesproken tot zijn geliefde vriend Ds. Hofman en aan Ds. Verhagen werd dank gebracht dat hij tegenwoordig was. Ja, de afgevaardigden van al de kerken werden niet vergeten. En hij kon het niet nalaten om in het bijzonder de afgevaardigden van Meliskerke hartelijk toe te spreken. Ook mocht hij getuigen van zijn blijdschap dat er een eigen school gekomen was te Yerseke. In de tijd van Ds. Kersten kwam er een zestal stations alleen in zijn classis tot stand, maar ook in andere plaatsen. Aan de catechisanten was hij zo verbonden, dat hij sprak van "mijn" catechisanten, en eindelijk sprak hij zijn geliefde gemeente voor het laatst toe. Zijn laatste woorden waren: "God were van u die u op een zandgrond bouwen. Het Woord Christi wone rijkelijk in u in alle wijsheid".

Na het beëindigen van deze zo onvergetelijke dienst volgden de toespraken van Ds. Hofman en Ds. Verhagen. Ouderling Meyaard sprak namens kerkenraad, schoolbestuur en gemeente en liet zingen Psalm 74 vers 20. Wij mogen geloven dat des avonds in de grote pastorie een leraar in oprechte bewondering mocht overdenken wat de oude rijm van Ps. 84 vers 6 getuigt:

*Zalig is hij, die op Hem bouwt
En Hem van harte gans vertrouwt.*

10.

Het was de 13e mei 1926 hele druk op de Boezemsingel te Rotterdam. Het was een dag van **blijdschap voor de gemeente Rotterdam**, daar Ds. G. H. Kersten voor de tweede maal predikant werd van deze grote gemeente. Het was ruim 13 jaar geleden dat hij 28 oktober 1912 met de woorden van 1 Petrus 5 vers 10 afscheid nam van de havenstad, en het was Gods weg, dat hij weer moest komen. Als wij zijn intree-predicatie nagaan, kunnen wij vernemen dat het hem veel strijd heeft gekost om Zeeland te verlaten. Hij moest zich losmaken van Yerseke niet alleen, maar van het gewest waar hij met innige banden aan verbonden was. In zijn voorwoord gaf hij

daarvan een duidelijke verklaring. Het was niet de gedachte van Ds. Kersten geweest, dat hij weer naar Rotterdam moest, het was Gods wil. Laten wij eens luisteren wat hij zei:

"Welnu, ik mag vrijmoedig zeggen, in de verzekering van Gods gunst te zijn gekomen Van de ure van mijn afscheid af, lag bij mij een indruk, dat ik tot u zou moeten wederkeren. Zo onverzettelijk greep mij op de kansel toen aan wat Paulus schrijft in Hebr. 13: 19: "En ik bid u te meer, dat gij dit doe, opdat ik te eerder ulieden moge wedergegeven worden". Dit kwam de Heere waar te maken op Zijn tijd. Reeds viermaal had men hem beroepen, en steeds had hij geen vrijmoedigheid om de roepstem naar Rotterdam aan te nemen. Niemand wist het van Ds Kersten, dat hij een wetenschap in zijn hart meedroeg op Gods tijd weer in Rotterdam te moeten arbeiden. Neen, hij vertelde het niet, opdat hij dan een beroep zou ontvangen.

Dit is een valse propaganda, die zijn duizenden heeft verslagen onder een schone vlag. Bij Kersten was het anders. Toen voor de vijfde maal het beroep kwam, was het zijn innerlijke verzuchting om nog een weinig in het zuiden te mogen vertoeven. Maar de Heere neigde zijn hart, nam al de bezwaren weg en beloofde hem: "Ik zal u niet vergeten en Ik zal u niet verlaten". Op die belofte mocht hij optrekken naar Rotterdam.

Het was gegrond op die belofte, dat hij na de ernstige predicatie van Ds. R. Kok het "ja ik, van ganser harte" met mond en hart kon zeggen. Het was enkel door de genade Gods, dat hij als tekst koos voor de intrede te Rotterdam, wat staat opgetekend in 2 Cor. 4:5: "Want wij prediken niet ons zelf, maar Christus Jezus, de Heere; en onszelf, dat wij uw dienaars zijn om Jezus' wil". Zijn hoofdgedachte was: de ware Evangelieprediking. 1. Dit eist zelfverloochening van de prediker. 2. Heeft tot voorwerp Jezus Christus. 3. Predikt onszelf dat wij uw dienaars zijn om Jezus' wil. Bij de aanvang van deze zo Schriftuurlijke preek begint de prediker te wijzen op de verantwoordelijkheid van de mens. Hij wijst op het tekstverband, maar ook hoe terecht onze vaders hebben beleden in de 5 art. tegen de Remonstranten: "Dat velen, die door de bediening des Evangelies geroepen zijn, niet komen, noch zich bekeren, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in Christus, door het Evangelie aangeboden, noch in God, Die door het Evangelie roept en zelfs verscheidene gaven aan hen toebrengt; maar in de geroepenen zelf". Met kracht kwam hij de gemeente voor te houden dat de verantwoordelijkheid voor het gepredikte Evangelie blijft op ons; juist omdat het zonder enige voorbehoud de verloren zondaar de weg der zaligheid wijst. Het is alleen door de verharding van ons hart, dat wij tot Christus niet komen en verloren gaan.

Zijn wij reeds ingewonnen voor een afsnijdende waarheid? Met wat een ernst kwam Ds. Kersten 13 mei 1926 te vermanen, maar ook Gods volk bemoedigen. Het was een verzuchting uit de diepte toen de gemeente van Rotterdam op verzoek van Ds. Kersten zong Psalm 84 vers 3: "Welzalig hij die al zijn kracht en hulp alleen van U verwacht, enz."

Daarna volgen de toespraken tot de vele afgevaardigden. De Ned. Herv. predikanten Dr. Krop en Ds. v.d. Graaf waren ook aanwezig. De vrienden uit Zeeland werden ook niet vergeten. Tot de kerkenraad getuigde hij van de banden van het geestelijk leven; reeds als jongen mocht hij met enkele spreken over de wegen, die God houdt met Zijn volk Er was op verzoek slechts één spreker, en wel de onvergetelijke ouderling P. van Dijk. In de dagen dat men Ds. Kersten had beroepen, kwam men als kerkenraad bijeen. Er was een voorstel om enkele afgevaardigden naar Ds. Kersten te zenden. Maar ouderling van Dijk zei: "Is het niet beter dat wij onze verzuchting brengen aan het hemelhof?" En daar ging geheel de kerkenraad op de knieën. En op datzelfde

ogenblik werd het hart van Ds. Kersten overgebogen naar Rotterdam.

11.

Als het wel met ons is, zullen wij met droefheid vervuld zijn **dat Gods kerk zo is verscheurd**. Nu moet ge niet denken dat dit alleen is in de laatste jaren. De kerkgeschiedenis komt dat steeds te melden. Maar het was wel Ds. Kersten, die steeds met droefheid was vervuld als hij vernam van twisten en scheuringen. Reeds op de zuidelijke Part Synode van woensdag 16 januari 1929 was een deputatie benoemd om toen bestaande moeilijkheden te Tholen op te lossen. In zulke gevallen moest veelal Ds. G. H. Kersten kerkrechtelijke voorlichting geven. Op de Part Synode zuid van 29 januari 1930 kwam een rapport van genoemde deputaten. In de gemeente Tholen hadden zich vijf-en-twintig gezinnen afgescheiden. De breuk hadden de deputaten niet kunnen voorkomen. Ds. Kersten maakte op deze vergadering de beschuldiging krachteloos, dat de Gereformeerde Gemeenten vrijheid hadden aangevraagd aan de regering als eertijds de chr. afgescheidenen, waardoor mede later de Kruisgemeenten zijn ontstaan.

Op zo'n vergadering was de docent van kerkrecht in zijn kracht. Hij riep op deze vergadering: "Broeders, de beschuldiging is onwaar". De wet op de kerkgenootschappen van 10 september 1853 (Stbl. No 102) die na felle strijd over de vrijheidsaanvraag is tot stand gekomen, spreekt met niet één woord van iets ook maar te vragen. De Gereformeerde Gemeenten gaven kennis van hun bestaan. Maar de scheuring te Tholen is doorgegaan.² Jaren is daar een vrije gemeente geweest, en nu is het een gemeente van de Chr. Gereformeerde Kerken.

Het was hem ook tot smart dat in het begin van 1930 de scheuring gekomen is met de bekende gebroeders Ds.; D. C. Overduin te Giessendam en Ds. J. Overduin te Sliedrecht. Reeds op de Part. Synode west van 1928 werden er bezwaren geopperd, rakend het kerkrechtelijk standpunt en de leer der beide genoemde predikanten. Deze Synode benoemde een deputatie. Ds. G. H. Kersten, Ds. J. Fraanje, Ds. Kievit en ouderling A. Bac. Ondanks dat Ds. D. C. Overduin een prediker was, die tot zegen heeft gewerkt, was hij het gevoel van de Independenten zeer toegedaan. Tegen de Independenten zijn onze vaders scherp opgetreden.³ De Independenten miskennen de leiding des Heiligen Geestes in de vergaderingen der kerk. Het is een stelsel dat voert tot een soort volkssoevereiniteit. Wel moeten wij opmerken, dat dit stelsel ook in onze dagen veel aanhang heeft. In Amerika vooral kan men deze sporen in het kerkelijk leven veel vinden. Het geeft geen ontzag voor de kerkelijke besluiten, en een doen en handelen wat men zelf denkt en wil.

Ds. J. Overduin had reeds veel strijd gehad in de gemeente te Gouda. Het bezwaar tegen hem was dat hij in de prediking de verantwoordelijkheid van de mens niet deed horen. Het bezwaar tegen zijn prediking was dat hij de wil des bevels niet genoeg bracht, en dat zo grond gegeven werd om zich achter de onmacht weg te schuilen. Hoewel het besluit Gods onveranderlijk en onvoorwaardelijk is, heft het des mensen verantwoordelijkheid niet op.

De Synode te Barneveld nam een besluit om in liefde met de gebroeders Overduin te spreken om hen toch te behouden. Dit wordt ook in "De Saambinder" van 24 april 1930 onder kerknieuws nadrukkelijk uiteengezet. Met nadruk wordt er hier op gewezen dat er geen politiek in het spel is. Het geding liep over kerkelijke en leerbezwaren. Gezien dat de gebroeders Overduin het niet met de staatkundige

² Oefenaar W. Baay, later predikant bij de Chr. Ger. Kerk

³ Dit heeft aanvulling nodig. Op de beroemde Westminster Synode van Groot Brittannië waren een aantal Independentische leraren die groot gezag uitoefenden. De beroemde dr. Owen hoorde er ook bij.

handelingen van Ds. Kersten eens waren, meende de pers dat te moeten gebruiken om deze zaak op te blazen. Het getuigenis in "De Saambinder" was ondertekend door Ds. G. H. Kersten, Ds. J. Fraanje, Ds. R. Kok en A. v. Bochove. De Synode gaf ook de genoemde deputaten een uitgebreide opdracht om nl; de classis in moeilijkheden bij te staan.

Het was donderdag 3 april 1930 classis te Giessendam. De deputaten waren op de vergadering, uitgenomen ouderling Baan van Rijssen. Volgens dit classisverslag kwam er geen eenheid. Reeds had zich Ds. J. Overduin met zijn gemeente te Sliedrecht onttrokken en dit aan de roepende kerk Nieuw-Beijerland per schrijven gemeld. Ook was er een schriftelijke verklaring van geheel de kerkenraad, waarin de afscheiding bevestigd werd. Ds. D. C. Overduin was voorzitter van de vergadering en bleef voorzitter, ook toen het zijn eigen zaak gold. Hij deelde mede, dat hij met zijn eigen kerkenraad besloten was zich aan het kerkverband te onttrekken, indiende notulen der Part. Synode van 1928 niet werden ingetrokken. (In deze notulen stonden de bezwaren tegen genoemde predikanten.) Dit heeft niet plaats gevonden. Ernstige woorden van Ds. Fraanje en hartelijke woorden van Ds. Verhagen, die wees op vroegere vriendschap, hadden geen kracht. Daarna stond Ds. D. C. Overduin op. Hij vertelde toen aan de vergadering dat hij met zijn broer Ds. J. Overduin voor Gods aangezicht plechtig een verbond gemaakt had, saam te gaan of saam te blijven. Hij verklaarde plechtig zich met zijn kerkenraad af te scheiden van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Hij gaf de afgevaardigden de hand en vertrok van de vergadering. Door de gebroeders Overduin werd toen opgericht "de Gereformeerde Gemeenten in Hersteld Verband".

Als ik het goed in de kerkelijke pers heb gelezen, dan is de gemeente van Sliedrecht nu overgegaan naar de Christelijk Gereformeerde Kerken. Ds. J. Overduin is reeds overleden. De objectieve lezer zal wel opgemerkt hebben, dat ik in dit artikel mij gehouden heb aan de voorlichting van onze kerkelijke verslagen. Laten wij nooit denken dat er bij ons geen fouten gemaakt kunnen worden. Laten wij voorzichtig wezen om elkaar te gaan verketteren. Toch heb ik achting voor onze voortrekkers dat ze alles gedaan hebben om de soevereiniteit Gods en de verantwoordelijkheid des mensen vast te houden. Met droefheid mochten wij wel getuigen over de verwarring.

12

Het is geen geheim dat Ds. Kersten een persoon geweest is met veel kennis van het kerkrecht. Hij heeft zich niet alleen verdienstelijk, gemaakt voor eigen gemeenten, maar voor de kerken in het algemeen. Daar tegenover staat dat hij ook veel verachting moest meemaken. Voor de kerken in het algemeen heeft hij een grote dienst bewezen door **het kerkelijk handboekje**, dat in 1937 opnieuw door Ds. Kersten werd uitgegeven. Dit was op last van de Synode der Gereformeerde Gemeenten in Nederland. Het is een prachtige uitgave, die grote diensten kan doen voor het kerkelijk leven in Nederland, maar ook in Amerika en Canada. Reeds vóór vereniging in 1907 van kruisgemeenten en de gemeenten, ontstaan door de actie van Ds. Ledeboer, was er veel gewoonterecht. Maar gewoonterecht is geen kerkrecht. Er zijn al heel wat kerkenraadsleden en gemeenteleden boos geweest op een predikant als hij op meerdere vergaderingen het zwarte boekje van Ds. Kersten bij zich had met kerkelijke richtlijnen. Vooral in Amerika is er een sterke independistische geest in de gemeenten. Schrijver van deze artikelenreeks heeft al heel wat moeten horen, als hij met dit kerkelijk handboekje op een classis kwam. Dan vernamen wij de volgende opmerkingen: "Wij hebben niets met kerkrecht te maken; alleen Gods Woord is onze grondslag". Soms was er moed voor nodig om dan getrouw te wezen. Het kerkelijk

handboekje van Ds. Kersten was niet iets nieuws. Reeds verscheen zulk een boekje in het jaar 1612. Dit was in de tijd van de remonstrantse twisten. Het titelblad was toen: "Gedruckt by Ian Andriessz., Boeckvercooper aant Marcktveldt in het Gulden A.B.C.". Prof. J. Hovius schreef in "De Wekker" van 22 juni 1962 een artikel naar aanleiding van het kerkelijk handboekje van Ds. Kersten. Hij koos als opschrift: "Een belangrijke uitgave". Wij kunnen in dit artikel lezen, dat in het verleden een tijd geweest is, dat men weinig of geen belang stelde in het gereformeerde kerkrecht. Wel kwam er een verzameling van kerkorden, vermeerderd met die van Dordrecht, 1618-1619, met enkele nadere stukken, telkens weer ter perse gelegd, en voor het laatst in 1794. Maar daarna was het een nieuw tijdperk. Totdat eindelijk het beruchte reglement van 1816 door Koning Willem I werd opgelegd. Met de Afscheiding (1834) kwam er een verandering. De synoden der afgescheiden Gereformeerde Gemeenten, gehouden te Amsterdam (1840), gaf opnieuw het Kerkelijk Handboekje uit. Daarna is dit boekje enkele malen herdrukt. Het was in het veel bewogen jaar 1905, dat dit boekje weer verscheen, ditmaal verzorgd door Prof. P. Biesterveld en Prof. H. H. Kuyper, Welnu, deze uitgave werd chronologisch gevolgd in het jaar 1937 door Ds. Kersten. Prof. Hovius schrijft over de uitgave van Ds. Kersten het volgende:

"Hiermede bewees Ds. Kersten het gereformeerd kerkelijk leven een grote dienst, en wel in tweeërlei opzicht. In de eerste plaats door het feit, dat door zijn arbeid het kerkelijk handboekje weer verkrijgbaar werd gesteld, waardoor de kennis van wat onze oude Synoden bepaalden, bewaard kon blijven en die van het gereformeerde kerkrecht bevorderd kan worden.

Maar in de tweede plaats was het werk van Ds. Kersten belangrijk door een ontdekking, die hij had gedaan. Hij had nl. in het classicaal archief van Den Briel een tot dusver onbekend handschrift ontdekt met authentieke copieën van de verschillende kerkorden. Hierdoor was Ds. Kersten in staat de arbeid van Prof. Rutgers e. a. aan te vullen met de gegevens, die alleen in handschrift waren te vinden, al waren het er dan maar een paar".

Verder spreekt Prof. Hovius de wens uit, daar een tweede druk uitgekomen is bij de bekende uitgeverij "De Banier" te Utrecht, dat al de predikanten en ouderlingen en diakenen, zover ze dit prachtige boekje nog niet hebben, er toe over zullen gaan een exemplaar aan te schaffen. Hebben al onze kerkenraadsleden reeds dit boekje in bezit? Ook voor onze leden is het zo nodig het te lezen en te bestuderen. Als er nog over kerkrecht gesproken wordt, dan horen wij zo heel weinig van liefde. Geloof mij, als er geen liefde is bij de behandeling van het kerkrecht, dan is het ook maar een zeer treurige zaak. Helaas, ook dat moeten wij zo vaak opmerken. Wat is er toch weinig bewogenheid in het volvoeren van kerkrechtelijke handdingen. Later moet men dan tot de erkenning komen dat men te ver is gegaan. Daarom past het kerkenraden en meerdere vergaderingen steeds met grote voorzichtigheid te handden. Maar dat wij niet zeggen, dat wij niet getrouw moeten wezen. Juist getrouwheid aan ons beginsel geldt voorzichtigheid en bewogenheid.

Ik hoor Ds. Kersten, als hij sprak over de kerkelijke tucht, nog getuigen tegen zijn studenten: "Een wettisch hardvochtig optreden uit de hoogte, verderft zoveel, terwijl de liefderijke vermaning niet nalaat indrukken te, geven in de harten van de mensen, die u moet behandelen". De Heere geve ook in deze ons oprechte getrouwheid. De Heere stelde de stoelen des gerichts in Zijn Sion en doe ons waken op Sions muren. De tuchttoefening hebbe uit te gaan van geheel de gemeente; alle leden hebben toezicht te houden op elkaar; zij hebben elkaar op te scherpen in de liefde. Hoe is het in uw leven?

13.

Het is een blijdschap te mogen schrijven, dat Ds. Kersten niet alleen tot zegen geweest is in Nederland, maar ook in Amerika. Tweemaal opende de Heere de weg dat hij de gemeenten aldaar heeft bezocht. Nog zijn er mensen, die daarvan getuigen. Een gewichtige zaak was, dat hij 14 mei 1936 te Paterson op de synode aanwezig was. Reeds had hij op verzoek van Ds. v.d. Hoef de synodepreek gehouden. Hij preekte over Jes. 1: 27. Op de synode had hij een adviserende stem. Op deze synode heeft hij verschillende kerkrechtelijke zaken toegelicht, en opnieuw de verhouding tussen de kerken in Nederland voorgehouden.

Ook werd op genoemde synode gesproken om tot correspondentie te komen met de Free Presbyterian Church of Scotland. De synode der genoemde Schotse kerk vergaderde 21 mei 1936, en deze had een deputatie benoemd om in de zomer van 1936 met de deputaten uit Nederland over deze zo belangrijke zaak te spreken. Ds. Kersten en diaken Verblauw uit Paterson hebben deze bespreking te Glasgow met de Schotse deputaten gehouden. Maar de synode van de Free Presbyterian Church of Scotland wees alle gemeenschap af, volgens hun schrijven hoofdzakelijk omdat de Nederlandse en Amerikaanse kerken orgels gebruikten. Dit kunnen wij lezen in het "Kort Historisch Overzicht", geschreven door Ds. G. H. Kersten en Ds. J. van Zweden.

Maar bij nader onderzoek heb ik vernomen dat de oorzaak van het niet samengaan met onze gemeenten een diepere oorzaak had. Men had kennis genomen van ons standpunt ten aanzien van verkiezing en verbond. Men getuigde zelfs op de synode van de Free Presbyterian Church dat de Gereformeerde Gemeenten "hyper Calvinistic" waren. Neen, die orgels was het ergste niet, maar er was een vrees voor uitersten. Vanzelf hebben ze op beleefde wijze geschreven, dat het hoofdzakelijk was om de orgels, maar in werkelijkheid was het een beginselzaak. Bij mijn onderzoek in Engeland zei men het mij heel eerlijk, ze gevoelden zich meer aangetrokken tot Ds. R. Kok, dan tot Ds. Kersten.

Merkwaardig echter, in 1936 werd alle gemeenschap met andere kerken afgewezen. In 1958 was ik tegenwoordig op een vergadering van zendingsdeputaten, daar was ook aanwezig de heer J. van Woerden. Wij deden het verzoek om al zijn onkosten te mogen betalen als zending van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland en Amerika, maar. dan met deze voorwaarde, dat wij ook in hun zendingswerk werden opgenomen. Weer kregen wij bericht van de Free Presbyterian Church dat dit onmogelijk was, maar nu schreven ze niet als in 1936 dat ze "alle gemeenschap afwezen". Nu was het anders, gaarne wilden ze dat wij veel geld gaven, maar dan hadden wij niets te zeggen over het zendingswerk.

In 1939 ging Ds. Kersten voor de tweede maal naar Amerika, en ook heeft hij toen op verschillende plaatsen zeer gewaardeerde kerkelijke adviezen gegeven. Voordat Ds. Kersten naar Amerika kwam, was er enig vooroordeel tegen hem. Dit kwam omdat de gemeenten in Amerika door hun ontwikkeling niet zo voor opleiding van predikanten waren. Maar nadat ze hem mochten beluisteren, was het vooroordeel over en waren ze erg blij dat . hij geweest was. Ook uit Nederland heeft hij steeds correspondentie met de kerken in het grote Amerika onderhouden. Waren er in 1910 slechts drie gemeenten, die in vereniging stonden met de gemeenten in Nederland, de gemeenten Passaic, Paterson en Grand Rapids, nu is er een verband van 23 gemeenten en drie afdelingen. Het boekje van Ds. Kersten: "De tucht in de kerke Christi" is ook in het Engels vertaald.

Zo zijn ook verschillende preken van Ds. Kersten vertaald in de taal van dit grote land. Voorts zijn "Korte lessen over kort begrip", en nu is men ook bezig aan de

vertaling van de kostelijke Catechismus, geschreven door Ds. Kersten. Dit alles op last van de synode in Amerika. Als wij lezen wat Ds. Kersten altijd voorhield over de eenheid van de kerk, dan kunnen wij opmerken dat het hem niet te doen was om kerkje te spelen, maar om het bewaren van de zuivere leer.

14.

Het zou een groot tekort in onze beschrijving zijn aangaande de werkzaamheden van wijlen Ds. Kersten, als wij niets schreven over zijn gave als polemist. Dit is heel duidelijk uitgekomen in de jaren dat hij hoofdredacteur was van "de Saambinder". Vanaf de oprichting van "de Saambinder" in het jaar 1921 tot 22 januari 1942 heeft hij dit kerkelijk blad geredigeerd. De oudere lezers zullen nog wel weten aangaande de strijd", die toen gestreden is met "de Wekker" over de drie-verbondenleer. Door het uitgeven van een vragenboekje van wijlen Ds. Jongdeleer werd dit een strijdpunt, dat jaren duurde.

Prof. J. J. v.d. Schuit polemiseerde steeds met Ds. Kersten over het genadeverbond. Zij, die Christus als Hoofd van het genadeverbond niet aanvaardden, bannen onze kostelijke oude schrijvers huis en kerk uit, zo schreef Ds. Kersten. Met kracht getuigde hij steeds: "De Heere beware ons, opdat wij tot zulk een verbondsontzenuwende leer nimmer overhellen".

Hij bewees uit het Woord Gods en de geschriften der vaderen, dat er slechts twee verbonden zijn. Gal. 4: 24: "Want deze zijn de twee verbonden". Hiermede heeft hij stelling genomen tegen hen, die, gelijk Prof. Heyns in Amerika, vele Chr. Gereformeerden, Ds. Woelderink, Prof. Schilder e.a., het genadeverbond wezenlijk onderscheiden van het verbond der verlossing, Arminius in deze onderscheiding volgende.

Maar toen Ds. Kersten dat schreef, brak de storm los. In de Ned. Herv. Kerk was het Woelderink, die met kracht in "De Waarheidsvriend" zijn standpunt uiteen kwam te zetten. Daarin getuigden Prof. H. Visscher en Ds. I. Kievit tegen het standpunt van Woelderink. Heel veel is er in die dagen geschreven over de leer der verbonden. In de Chr. Encyclopedie kunnen wij de Chr. Gereformeerde opvatting van het verbond lezen. Prof. J. van Genderen schrijft, dat ze als kerken een positie gekozen hebben tegen de leer van de Gereformeerde Gemeenten, daar onze leer is dat het wezen v^om het verbond beperkt wordt tot de uitverkorenen, en dat de beloften van het verbond ook alleen voor de uitverkorenen zijn.

Een groot bezit is: "De Gereformeerde Dogmatiek" voor de gemeenten toegelicht door Ds. G. H. Kersten. Het is te betreuren, dat dit kostelijke werk is uitverkocht, het is zo nodig de grondstukken der waarheid te onderzoeken. Zoals wij vernamen, zal een nieuwe druk hiervan spoedig verschijnen, wat ons zeer verheugt.

Veel heeft Ds. Kersten geschreven. Laten wij ook niet vergeten het fraaie boekwerk "Meer dan Overwinnaars", en "De nachtgezichten van Zacharia" en zijn lijdensstoffen. Het laatste werk dat door zijn toedoen is uitgegeven, is "Het verbond der genade". Dit is een verklaring van het "Kort Begrip" der Westminster Synode, in 1753 op last der Schotse Synode opgesteld. Hij schreef zijn voorwoord in juli 1948: "Moge dit geschrift bijdragen tot wederlegging van hen, die drie verbonden leren en Christus als representerend Hoofd des verbonds loochenen, opdat de Kerk bewaard worde verder af te glijden van de oude, beproefde waarheid. Daartoe onthoude de Heere Zijn zegen aan deze uitgave niet".

Dit was de laatste pennenvrucht voor de gemeenten van Ds. G. H. Kersten. Hij heeft zich dag en nacht gegeven voor kerk en opleiding, maar ook voor de christelijke

scholen. Steeds stond hij klaar om zijn wel overdachte adviezen te geven. Zelfs tot diep in de nacht was hij werkzaam voor de gemeenten.

STERVEN

Maar daar kwam een ogenblik dat hij geplaatst werd voor de eeuwigheid. Het was in het jaar 1942 dat hij een hartaanval kreeg, en daar werd hij voor de eeuwigheid geplaatst. Zijn oudste zoon deed hem de vraag: "Pa, gaat u sterven?" Hij sloeg zijn ogen op en zeide: "Ik weet het niet; toen ik 15 jaar oud was, heeft de Heere mij langheid der dagen beloofd, maar ik ben al 60 jaar oud, en mogelijk zijn de dagen al om".

Even later kwamen Ds. Lamain en ouderling van Kranenburg op bezoek. Het was ernstig, ze bleven geen 5 minuten bij de leraar. In de huiskamer zei ouderling van Kranenburg: "Laten wij de Heere vragen of Ds. Kersten nog bij ons mag blijven". Daar knielden ze allen neer. Ouderling van Kranenburg mocht de nood aan de Heere kwijt, en zei daarna tot de kinderen, dat hij hoop had voor herstel. En wonder van Gods goedheid, de Heere heeft hem weer opgericht. Ja, hij mocht in 1945 nog wel met zijn familie gedenken, dat hij 40 jaar in het huwelijk was verbonden. Ook mocht hij op gepaste wijze met zijn geliefde gemeente Rotterdam zijn veertigjarig jubileum herdenken. Op deze bijeenkomst kwam toen openbaar de grote liefde van de gemeente Rotterdam tot hun leraar en zijn familie.

Maar de zwakheid van zijn hart bleef. In "de Saambinder" van 19 augustus 1948 lezen wij het bericht, dat Ds. Kersten bij vernieuwing een hartaanval kreeg. In zijn onvergetelijke plaats Waarde ging hij rust nemen. Maar de Heere kwam met Zijn genade in zijn hart, en hij mocht getuigen: "De snoeren zijn mij in lieflijke plaatsen gevallen; ja, een schone erfenis is mij geworden".

Aan Ds. Dieleman gaf hij de boodschap mee: "Zeg aan al het volk, dat zij moed houden hoor; we komen er een keer uit!" Hij was een bidder ook voor zijn gezin. Voordat hij de hartaanval kreeg, had hij nog zijn dochter To in het huwelijk verbonden. Zijn dochter Gerda was reeds met haar man in Amerika. Toen zijn vrouw hem er op wees, dat hij Gerda wel niet meer zou weerzien, antwoordde hij: "Ach ja, dat geeft niet; als ik haar in de hemd maar weer ontmoeten mag".

Meer dan 200 jaren geleden ging er een treumare door Nederland toen vader Brakel het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had. De treumare is niet minder geweest toen het bericht kwam uit Waarde 6 september 1948 van de boerderij "Puthoek", dat Ds. Kersten was overleden.

Hoe groot de liefde voor de overledene was onder het Gereformeerd beginsel beminnende volksdeel, bleek duidelijk uit de duizenden, die opgekomen waren om de zo zeer beminde Ds. Kersten de laatste eer te bewijzen. Hij mocht door Gods genade met Christus sterven, en nu voor eeuwig met Christus zijn.

15.

Donderdag 9 september 1948 werd het stoffelijk overschot van Ds. G. H. Kersten op de begraafplaats "Crooswijk" te Rotterdam begraven. Het was 16 jaar geleden dat zijn geliefde moeder hier werd begraven. Deze waren zo verbonden aan elkaar in natuur en genade. Nu waren er duizenden uit geheel Nederland bijeen gekomen om de zo geliefde predikant de laatste eer te bewijzen. Het kerkgebouw aan de Boezemsingel is geheel gevuld als de familie binnenkomt. Onder het zingen van Psalm 103 vers 7 en 8 betreedt Ds. J. Fraanje de kansel. Nadat 1 Thess. 4: 13-18 is gelezen, gaat Ds. Fraanje voor in gebed. Deze getuigde, toen hij het bericht ontving, dat Ds. Kersten was overleden, kreeg hij later in zijn hart: "Gij zult mijn kruis eindigen hier". En hij

getuigde tegen mevrouw Kersten: "Hij kan nu zijn dorst lessen; uw man is nu verlost van het lichaam der zonde. Zondigen kan hij nooit meer!"

Ds. Kersten was zijn geestelijke vader. Ds. Kersten preekte te Goes over de vierde zondag. Daar heeft het God behaagd hem zijn geestelijke vader te doen worden. Maar zo getuigde Ds. Fraanje: "Ik kon hem nastaren en gelijk Eliza uitroepen: *Mijn vader, mijn vader! wagen Israëls en zijn ruiters!*"

Daarna sprak ouderling Noordzij woorden van troost en medeleven. Vervolgens Ds. A. de Blois. Deze getuigde dat de grondslag van zijn prediking was: "Door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen". Daarna krijgt zijn vriend ouderling Joh. de Kok het woord, deze was de enige overgebleven ouderling, die meewerkte aan de vereniging van 1907. Hij getuigde van de goede ruil, die Ds. Kersten deelachtig was geworden.

Als Ds. P. Zandt op de kansel verschijnt, is de stilte opmerkelijk! Wie weet niet, dat daar de boezemvriend van Ds. Kersten staat, en gereed is enkele woorden te spreken. Hij getuigde: "Nooit is er in al die jaren van vriendschap tussen ons enig wezenlijk, principieel geschil gerezen. Maar nu is Ds. Kersten ingegaan in de eeuwige vreugde".

Begravenis

Daarna gaat men naar het kerkhof. Het is een ontroerend ogenblik als de kist van donker eikenhout op de grafkuil wordt neergezet. Ds. Ligtenberg, getuigt dan van het grote verlies in onze gemeenten. Ds. Kersten was een man, die niet dubbelhartig was. Hij was een man uit één stuk, die voor de naam en voor de waarheid Gods opkwam. Daarna sprak Ds. L. Rijksen. Deze riep uit: "Waarin nu lag de kracht van Ds. Kersten? Wel, door de soevereine genade Gods, in hem verheerlijkt".

Vervolgens sprak Ds. Stuijvenberg namens de gemeenten uit Zeeland, en in bijzonder de gemeente Yerseke. Hij getuigde: "Volk, kijk in dit graf. Dit graf is een heilig graf. Dit graf is heilig door die dierbare Jezus, Die hem gekocht heeft met Zijn dierbaar bloed".

De heer A. J. Kersten, een broer van de overleden leraar, bracht dank voor de zo hartelijk betoonde belangstelling. Neen, ook deze spreker wilde de mens niet gaan prijzen, maar de weldaden van het vrije Godswerk overdenken. Er is een lege plaats in het gezin. Ook sprak hij nog tot kandidaat J. W. Kersten, die gereed was om dezelfde bediening in te gaan als zijn vader. En er werd nog gezongen Ps. 87: 5:

*Dan wordt Mijn naam met lofgejuich geprezen;
Dan zullen daar de blijde zangers staan.
De speelliën op de harp en cimbel slaan
En binnen u al Mijn fonteynen wezen.*

Neen, ze gingen niet wenende uiteen op de begravenis, maar er was een wetenschap, dat er een Koningskind voor eeuwig thuis was.

Er woonde in Rotterdam een oude weduwe. Ja, de oude vrouw Den Braber was een tot God bekeerde vrouw. Veel heeft ze voor Ds. Kersten mogen zuchten. De smart was groot, toen ze vernam dat hij heen was gegaan. Ze was in de kamer met haar dochter, maar de Heere beliefde haar op te trekken in de hemel, en ze mocht gemeenschap der heiligen smaken. Ze vertelde tegen haar dochter, dat ze gemeenschap der heiligen mocht hebben met Ds. Kersten in de hemel; hij blonk als een ster.

Velen, die op de begravenis waren, zijn reeds heengegaan. De weduwe Kersten mag ook reeds juichen voor de troon, en zijn zoon Jan is ook de strijd te boven.

En van de 10 sprekers op de begravenis zijn er reeds 6 heengegaan: Ds. J. Fraanje, G. Noordzij, Joh. de Kok, Ds. P. Zandt, Ds. H. Ligtenberg en Ds. A. Stuyvenberg. Zo is

het reeds 17 jaar geleden, dat Ds. Kersten is overleden, maar met recht kan van hem gesproken worden, dat hij leerde als een Comrie, en vaderlijk handelde als een Hellenbroek. Wij mogen van hem getuigen: "Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven. Let op de vrome en zie naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn".

Hegeman
S.C.

75 jaar hoofdredacteurs door ds. C. de Jongste, 10 november 1994

Ons kerkelijk blad De Saambinder telt in haar 75-jarig bestaan een vijftal hoofdredacteurs. Aan elk van hen enige aandacht in dit jubileumnummer.

Ds. G.H. Kersten (1919-1942 en 1943-1944)

Met de oprichting van De Saambinder in 1919 voerde Ds. G.H. Kersten (1882-1948) haar eerste redactie. Bijna een kwart eeuw lang heeft hij onze gemeenten na "1907" via zijn blad gediend. Het gemeenschappelijke maar ook de gebreken van zijn kerkformatie van binnenuit kennend, werkte hij samenbindend tot zegen voor velen, persoonlijk, ambtelijk en kerkelijk. Over hem wordt u elders in dit nummer uitvoerig geïnformeerd.

In januari 1942 - onder Duitse bezetting - wordt de verschijning van De Saambinder gestaakt wegens papierschaarste. Tot groot leed van Ds. Kersten, gelet op de onderlinge band die erdoor onderhouden is. Toch: De Heere geve ons Hem te zwijgen; buiten Zijn raad en voorzienigheid is ook dit besluit niet gevallen.

Vanaf februari 1943 verschijnt wekelijks één velletje (circa 21 x 30 cm.): "Mededeelingen van de Gereformeerde Gemeenten in Nederland". Verantwoordelijk voor de inhoud is Ds. G.H. Kersten, die zo nog contact onderhoudt met de gemeenten. Van overheidswege mogen geen artikelen worden geplaatst! De voorzijde bevat de hoogst noodzakelijke berichten en de achterzijde vermeldt de kerkdiensten. Onder het afschuwelijke nazibewind moet ook aan deze uitgave tenslotte een stil einde worden gemaakt in augustus 1944.

Direct na de oorlog keert De Saambinder terug. Een en ander verklaart dat het blad weliswaar 75 jaar bestaat maar dat thans nr. 6 van de 73e jaargang verschijnt.

Inmiddels geldt dan reeds van Ds. Kersten (62) na 'n eerste hartaanval: De ijver van Uw huis heeft mij verteerd. Hoofdredacteur zal hij nooit meer worden. Op zijn grafsteen staat terecht: Hij was een onvermoeid strijder voor de oude beproefde waarheid op alle terreinen des levens. Dit is mede zichtbaar geworden in zijn kerkelijke persarbeid.

Dr. C. Steenblok (1945-1950)

In oktober 1945 komt De Saambinder opnieuw uit (24e jaargang). De hoofdredactie is opgedragen aan Dr. C. Steenblok (1894-1966), mededocent aan de Theologische School te Rotterdam. Hij verricht de taak ruim 3 jaar. Enkele feiten slechts.

In ons blad publiceerde wetenschapper Dr. Steenblok over "De Wet Gods" (de Tien Geboden afzonderlijk). Een onderwerp, dat hij met name bij Voetius (1589-1676) bestudeerd had ten behoeve van een promotie (welke zich uiteindelijk beperkte tot het vierde gebod). Van zijn redactionele arbeid is verder te memoreren: "Af te wijzen verbondsbeschouwingen", waarin hij - belezen in de oudvaders - de zogenaamde drie-verbonden-leer heeft bestreden, daarmee de polemiek uit de jaren '30 oppakkend.

Kerkelijke verwikkeling en broedertwist brachten uiteindelijk in 1953 een droevige

scheiding.

Ds. L. Rijksen (1950-1969)

In 1950 volgt Ds. L. Rijksen (1902-1969) als hoofdredacteur. Op de hem eigen wijze heeft hij zich circa 19 jaar lang gekweten van deze taak. Ook van hem enkele dingen, die mij zijn opgevallen. Begin 40'er jaren werd student Rijksen door Ds. Kersten in De Saambinder aangeduid als een hard werkende student. Van hem koesterde hij kennelijk verwachtingen.

Niet gemakkelijk is de start van Ds. Rijksen als hoofdredacteur. Overigens kan Ds. Rijksen gekenschetst worden als een hoofdredacteur, die niet de strijd zocht te midden van de kritiek op zijn gemeenten. Slechts in spaarzamenlijke noodzaak reageerde hij erop. Geen behoefte aan, zo heeft hij meermalen geschreven.

Zijn kracht lag in het publiceren van eenvoudige dogmatische artikelen over de verbonden, heilsorde, Wet en Evangelie, sacramenten, waarbij hij - naast oudvaders - veel zijn leermeester aan het woord liet. Voorts behandelde hij ethische vraagstukken en actualiteiten (t.v., harttransplantatie, maanreis). Lang niet elk nummer bevatte een artikel van de hoofdredacteur. Een toenemend aantal medewerkers ving dit op, vooral de laatste jaren van zijn afbrekende aardse leven, dat vrij plotseling eindigde in 1969.

Na Ds. Rijksen bekleedde Ds. K. de Gier het hoofdredacteurschap, welke plaats na 16 jaar werd ingeruimd voor Ds. A. Moerkerken.

3. VAN NÓG NIET NAAR NIMMER

Dr. C. M. van Driel
RD 13 -10-2015

Een vergeten episode uit de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten

Direct bij de totstandkoming van de Gereformeerde Kerken in Nederland in 1892 spreekt de synode van de 'roeping tegenover achtergeblevenen in de Hervormde Kerk en tegenover gereformeerde belijders die nog in allerlei andere genootschappen en kerkformatiën verkeren.' Spoedig richten de gereformeerden zich vooral op de nieuw ontstane Gereformeerde Gemeenten.

In de Nederlandse kerkgeschiedenis is 1892 een gedenkwaardig jaar. De Afscheiding van de Nederlandse Hervormde Kerk in 1834, hoe kleinschalig ook, heeft verstrekken gevolgen gehad. Nadien is het kerkelijke landschap sterk versplinterd. Her en der zijn er ook andere groepen en groepjes buiten de Hervormde Kerk komen te staan, terwijl onenigheid van allerlei aard onder de afgescheidenen eveneens heeft bijgedragen aan een grote verscheidenheid.

Na enige tijd legt de overheid zich neer bij het bestaan van kerken naast de Hervormde Kerk. Wel eist zij dat gemeenten zich laten registreren onder een eigen naam. Daarin mag het naamsdeel "gereformeerd" niet voorkomen. Een deel van de afgescheidenen accepteert deze voorwaarde en gaat verder als Christelijke Afgescheiden Gemeenten. Andere vinden dat te ver gaan en blijven als Gereformeerde Kerken onder het Kruis voortbestaan. Terwijl in de eerste categorie een ontwikkeling zichtbaar is in de richting van een geordend kerkelijk leven en van theologische vorming van predikanten, blijven veel kruisgemeenten neigen naar Independentisme en wantrouwen zij godgeleerde scholing. Ook heerst daar een sterk bevindelijk klimaat.

Christelijke Gereformeerde Kerk

De afgescheidenen leggen zich niet zomaar neer bij de onderlinge gescheidenheid. Steeds sterker groeit het besef dat eenheid is geboden. In 1869 verenigen de meeste christelijk afgescheidenen en de Kruisgezinden zich in de Christelijke Gereformeerde Kerk. Onder leiding van Abraham Kuyper komt er, vanaf 1886 een nieuwe uitstroom van de Hervormde Kerk op gang. Spoedig vormen zich uit deze dolerenden de Nederduits Gereformeerde Kerken, die streven naar samengaan met de Christelijke Gereformeerde Kerk. Deze vereniging krijgt in 1892 haar beslag. Decennialang blijft de afzonderlijke herkomst tastbaar.

Een klein deel van de Christelijke Gereformeerde Kerk gaat niet mee met de vereniging. Daarnaast opereert een behoorlijk aantal Gereformeerd gezinden in zelfstandige gemeenten en afzonderlijke groepen gemeenten. Het gaat met name om kruisgemeenten die in 1869 afzijdig zijn gebleven en Ledeboeriaanse gemeenten, plantingen van ds. L. G. C. Ledeboer, die nadat hij in 1840 buiten de Hervormde Kerk kwam te staan een eigen weg ging.

Dringende brief

De vorming van de Gereformeerde Kerken in 1892 brengt een machtsblok tot stand van ruim 300.000 leden. Toch verliezen de Gereformeerde Kerken de zelfstandige gereformeerde gemeenten niet uit het oog. Redenen daarvoor zijn de Bijbelse eis van eenheid en de ernst der tijden. De synode spreekt al bij de vereniging van "zeer grote

en zeer dringende arbeid."

In 1896, als de synode zich erbij neerlegt dat de pogingen om de christelijke gereformeerden tot terugkeer te bewegen vruchteloos zijn, krijgt de gemeente Arnhem opdracht om een dringende brief te sturen aan alle vrije kerken die 'nog niet de eenheid van het lichaam van Christus zoeken in zichtbare openbaring.' Slechts de classis 's-Gravenhage geeft de daaropvolgende drie jaar gehoor aan de oproep om Arnhem van adressen te voorzien. In de synodestukken wordt uitgesproken dat veel kerkenraden waarschijnlijk een behoorlijke afstand ervaren tot de bevindelijk gereformeerden.

Kennismaking

Van de enkele tientallen vrije, oud en andere gereformeerde gemeenten die na 1899 worden benaderd, reageert onder anderen de jonge ds. G. H. Kersten van Meliskerke. In een sympathiek briefje zegt hij toe het verzoek tot nader contact ter sprake te brengen in zijn achterban. Verrassend, want hij heeft als onderwijzer slechte ervaringen opgedaan met de neo-calvinistische verbondsvisie die op zijn school dominant was.

Namens de Gereformeerde Kerken correspondeert dr. L. H. Wagenaar van Middelburg, waaruit een nadere kennismaking voortvloeit. Ds. Kersten trekt in dit stadium al de conclusie dat de tijd niet rijp is voor eenheid, omdat die wezenlijk ontbreekt.

In 1902 gaat de opdracht tot het leggen van contact over op de kerk van Utrecht. Dat is een goede zet, want een van haar predikanten is ds. P. J. W. Klarhamer, de "reformator van Zeeland". Als centrale figuur van de Doleantie in deze provincie kent hij het relatief grote aantal bevindelijk gereformeerden daar. Begin 1905 pakt de Utrechtse kerkenraad het werk op met de oproep om adresgegevens. Naar deze adressen gaat een broederlijke brief die "den eis des Heeren in dezen aan de consciëntie" wil leggen. Evenmin als de eerdere brieven leidt dit epistel tot meer dan incidentele contacten met enkele afzonderlijke gemeenten en voorgangers.

Factor

Kort daarna ziet de Utrechtse kerkenraad een serieuze gesprekspartner ontstaan. In juni 1907 slaagt de energieke ds. Kersten erin de eenwording tussen de kruisgemeenten en het grootste deel van de Ledeboeriaanse gemeenten, 35 in totaal, te bezegelen. Vervolgens sluiten meerdere vrije gemeenten zich daarbij aan. De Gereformeerde Gemeenten gaan een factor vormen in het kerkelijk krachtenveld.

In de jaren 1907-1909 maakt de synode een eind aan het incidenteel voorgaan van bevindelijke voorgangers uit onder meer de Gereformeerde Kerken. Maar ds. Klarhamer weet nog niet hoe het kerkordelijker denken zich zal uitkristalliseren. Namens zijn kerkenraad stuurt hij ter gelegenheid van de vereniging een hartelijke felicitatie. Daarin spreekt hij ook uit dat de Gereformeerde Kerken graag samensprekingen willen organiseren om alle gereformeerden in Nederland onder één kerkelijk dak te brengen.

Kerk van Christus

De predikanten ds. A. Janse en ds. Kersten, die namens hun synode de pen voeren, reageren in juni 1908 gereserveerd. Tegelijk zeggen ze wel geraakt te zijn door de vriendelijke en toch ernstige toon van de brief. Ook zij betreuren "de breuke Sions." Zij vrezen echter dat er meer is wat scheidt dan wat verenigt. De kernvraag is of de *Gereformeerde Kerken kerk van Christus zijn*. Dat durven zij niet zonder meer te

erkennen. Er is een gemeenschappelijke basis in de belijdenis, maar de beleving, de praktijk daarvan is "zoo geheel anders" dat deze de Gereformeerde Kerken ontsiert, ja haar karakter als kerk van Christus doet verliezen.

Zelf geloven ds. Janse en ds. Kersten dat de Gereformeerde Gemeenten, "hoe zwak ook", deel uitmaken van Christus' kerk. Zij staan te ver van de Gereformeerde Kerken af om "zonder slag of stoot" tot eenheid te komen.

De tijd daarvoor is "nog niet" gekomen. In dezelfde brief heet het echter voor "immer onmogelijk." Toch lijkt het erop dat de woordvoerders besprekingen op zich niet uit de weg zouden willen gaan. Wat hen weerhoudt is de overtuiging dat "een jongen boom" nog niet veel stoten kan hebben. Hun brief besluit met de mededeling dat ze zich, als de gereformeerde synode dit wenselijk acht, graag beschikbaar te stellen voor nadere besprekingen.

Gesprekspartners

Daar blijft het bij, rapporteren de deputaten van de Gereformeerde Gemeenten in 1909 op hun synode. Maar die conclusie trekken zij te vroeg. De Utrechtse kerkenraad constateert dat hun reactie kerkelijk samenleven op grote afstand, maar "niet buiten hope" plaatst. Daarom doet de kerkenraad het voorstel aan te haken bij de slotzin van ds. Kerstens brief en te vragen om een gesprek. De synode neemt deze suggestie in 1908 over en verstrekt de opdracht om te gaan "onderhandelen." De Utrechtse kerkenraad wil dat niet overhaast doen. Pas in mei 1910 pakt hij de draad weer op, waarop ds. Kersten laat weten dat zijn synode "niets" van samenleven wil weten.

Toch vindt er in oktober van dat jaar daadwerkelijk een gesprek plaats. Tekenend voor het draagvlak bij de Gereformeerde Gemeenten is dat ds. Janse wegens gewetensbezwaar weigert aan te schuiven. Ds. Kersten, vergezeld van ouderling D. Hoeflaak, voert dan ook prominent het woord.

Hij spaart zijn gesprekspartners niet. De Gereformeerde Gemeenten hebben ernstige bedenkingen tegen hun overheersend voorwerpelijke prediking, de verbondsvisie, de toelating tot het avondmaal en de omgang met de zondagsheiliging. Ds. Klarhamer en ouderling A. Dingemanse, die de Gereformeerde Kerken vertegenwoordigen, werpen tegen dat zij sterk overdrijven. De bezwaren zullen wel wegvallen als men elkaar beter leert kennen. Daar ligt echter ook een pijnpunt. Het heeft geen goede indruk gemaakt dat de Gereformeerde Kerken synodaal aandringen op eenheid, Maar dat de gemeenten geen toenadering zoeken.

Ondanks ds. Kerstens stevige taal, zeggen ds. Klarhamer en Dingemanse het samenzijn en samenspreken als broederlijk en aangenaam te ervaren. Zij laten hun gesprekspartners dan ook niet zomaar gaan. Uiteindelijk stemmen dezen ermee in dat de kerkenraad van Utrecht een brief zal sturen aan alle gereformeerde kerken in plaatsen waar ook een gereformeerde gemeente is. Dat doet de kerkenraad - vanwege twijfel of zijn mandaat daar afdoende voor is - pas nadat de synode van 1911 daar toestemming voor geeft. De verwachtingen zijn niet hoog.

Juiste toon

Snel nadert het einde van deze in vergetelheid geraakte episode uit de geschiedenis van de Gereformeerde Gemeenten. Als de gereformeerden in 1914 terugblikken; blijken slechts enkele kerken contact te hebben gezocht met gereformeerde gemeenten. Opmerkelijk is dat de aansporing daartoe beduidend minder sympathiek is dan voorheen; de Utrechtse broeders hebben in 1911 moeite de juiste toon te vinden. Had ds. Kersten toch op hun ziel getrapt? Zij uiten de vrees dat als de oudere generatie in de Gereformeerde Gemeenten wegvalt, deze ten prooi zullen vallen aan allerlei

dwalingen en er in toenemende mate een ongezond mysticisme en quiëtisme zal worden gekweekt. Door hun aanwezigheid oefenen zij invloed uit op de Gereformeerde Kerken, soms een schadelijke. Vereniging kan die invloed indammen. Zo'n inzet kan moeilijk tot een vruchtbaar gesprek leiden.

Daar rekent de Utrechtse kerkenraad ook niet op. Al in 1911 ziet ds. Klarhamer hoegenaamd geen kans meer op succes. In zijn rapport aan de synode van 1914 motiveert hij die inschatting nader. In juni 1913 is ds. W. den Hengst met een groot deel van zijn Veenendaalse gemeente overgegaan naar de Gereformeerde Gemeenten. Deze geschiedenis heeft het ongunstige oordeel over de Gereformeerde Kerken alleen maar versterkt. Daarbij komt dat er op de agenda van de eigen synode voorstellen staan tot herziening van de Statenvertaling en het invoeren van gezangen.

In de Gereformeerde Gemeenten zullen velen denken dat deze agendapunten bewijzen dat de Gereformeerde Kerken eigenlijk niet gereformeerd zijn. Ds. Klarhamer kijkt echter ook kritisch naar het eigen kerkverband. De "nimmer rustende woelingen" in het eigen kerkverband zijn strijdig met het streven naar eenheid met andere kerken. De synode neemt deze overwegingen over en besluit het deputaatschap niet te continueren.

Zo eindigen de officiële relaties tussen de Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Gemeenten. "Nog niet" werd *nimmer*. Buiten deze kaders om komen er, naarmate de neocalvinistische invloeden in de Gereformeerde Kerken sterker worden, druppelsgewijs vele, leden en soms hele gemeenten over naar de Gereformeerde Gemeenten - en in 1943 zelfs nog een predikant: dr. C. Steenblok.

4. "Ds. Kersten handelde soms antisemitistisch"

Scriptie over houding eerste SGP-leider tegenover Joden

R.D. 6-8-2007 Gerard Vroegindewei

BARENDRECHT - "Het optreden van ds. G. H. Kersten kenmerkt zich in economisch, politiek en theologisch opzicht door antisemitisme."

Deze pijnlijke conclusie trekt Herman van Beek MA uit Barendrecht in zijn afstudeerscriptie over de houding van de eerste SGP-leider tegenover de Joden.

Het waren maar enkele zinnestukjes in de laatste rubriek Kort en Bondig van SGP-fractievoorzitter Van der Vlies in De Banier: "Ook iemand als ds. Kersten, met alle achting die er terecht voor hem is, was niet onfeilbaar. Zo stelde hij kort voor 1948 dat de staat Israël er niet zou komen, in dat jaar werd het toch een feit. De SGP-voorman schreef deze zinnen op nadat hij op 30 juni in Deventer een informele bijeenkomst bijwoonde die was georganiseerd door Van Beek. "Als één ding mij opnieuw duidelijk werd die middag, is het de les dat we maar voorzichtig en bescheiden moeten zijn", aldus Van der Vlies in zijn column.

Van Beek is leraar godsdienst op het Wartburg College locatie *De Swaef* in Rotterdam en docent praktijk & begeleiding aan de Christelijke Hogeschool Ede. Hij schreef zijn scriptie als afronding van een marterstudie theologie aan de Universiteit van Leiden. Hij licht zijn studie toe vanuit een driedelig perspectief: "Ds. Kersten was een man van grote kwaliteiten. Hij heeft veel betekend voor de oprichting van de Gereformeerde Gemeenten, voor het christelijk onderwijs op reformatorische grondslag en voor de SGP. Daarnaast is het jammer dat ds. Kersten door velen in zijn kerkgenootschap en daarbuiten onfeilbaar is gemaakt. Hij was ook een schepsel met zonden en gebreken dat van genade moest leven. We hoeven de fouten van de dominee niet te verdoezelen. Anderzijds:- en dat is het derde - mogen we mensen die verkeerd handelden of dachten, niet afschrijven. Nooit. Dat deed de Heere Jezus ook niet."

Joodse burens

In zijn scriptie haalt Van Beek nieuwe feiten boven water over ds. Kersten en (zijn houding tegenover) de Joden. Kersten, die vandaag 125 jaar geleden werd geboren, leefde in zijn geboorteplaats Deventer dicht bij belangrijke Joodse gebouwen, zoals de synagoge. "Joden waren ook bijna zijn burens. Ik heb echter geen gegevens kunnen vinden dat Kersten contact met hen had, ook niet in de andere plaatsen waar hij in de loop van zijn leven woonde, zoals Amersfoort, Den Haag en Rotterdam. De predikant had wel contact met christen-Joden, maar hen beschouwde hij niet meer als Joden."

Bronnenonderzoek leidde Van Beek tot zijn conclusie dat Kersten soms antisemitisch handelde. "Op grond van zijn preken, artikelen en partijtoespraken constateer ik dat de SGP-voorman Joden behandelde op grond van vooroordelen. Op cruciale momenten, zoals bij Jodendeportaties, zweeg hij. Hij moet het hebben gezien hoe de Joden in Rotterdam vanuit Loods 24 werden gedeporteerd naar Westerbork. Hij liet geen protest horen."

Ook op andere momenten liet hij zich niet positief uit over de Joden. "Gezien de grote hoeveelheid werklozen die Nederland net voor de oorlog telde, wilde Kersten liever geen Joodse vluchtelingen uit Duitsland opnemen. In de Tweede Kamer zei hij: *"Zij hebben niet alleen de macht, maar de Joden eigen en zich ook het kapitaal toe, dat zij*

beheersen; (...) doch de vrijmetselarij (...) en het communisme, dat in de Joden ontzaglijke macht heeft, noopt meermalen om tegen hen positie te kiezen."

Geen Jodenhaat

Van Beek gaat met zijn conclusies een stap verder dan andere historici deden. Dr. W. Fieret concludeert dat Kersten "een neiging had tot antisemitisme" en dr. J. B. B. Stap concludeert dat de predikant "uitingen had van antisemitisme."

Van Beek: "We moeten de definitie van wat antisemitisme is, zuiver houden. Antisemitisme is je vijandig opstellen ten opzichte van Joden op grond van vooroordelen. Als we de uitspraken van ds. Kersten daarnaast leggen, dan kan mijn conclusie – helaas - niet anders luiden."

Daartegenover staat dat ds. Kersten in 1938 enkele artikelen in het SGP-partijblad *De Banier* schreef over de Jodenhaat die in Duitsland opgeld deed. De Partijleider wilde daar niets van weten. "Gods Woord geeft geen ruimte voor Jodenhaat. Paulus zou het niet goedkeuren zoals er nu in Duitsland met de Joden wordt omgegaan."

Van Beek: "Kersten baseerde zich daarbij onder anderen op vader Brakel. Jammer dat hij dat niet consequent heeft gedaan en in de oorlog niet voor de Joden is opgekomen."

Als verzachtende omstandigheid voert de godsdienstleraar aan dat de gedachten van Kersten breed leefden in de christelijke wereld. "Ook binnen hervormd-gereformeerde en christelijk gereformeerde kring (prof. H. Visscher en prof. G. Wisse) waren zijn gedachten gemeengoed. Zelfs gereformeerden van Abraham Kuyper (H. H. Kuyper, H. Diemer en K. Dijk) en sommige rooms-katholieken waren er mee behept."

De scriptiescribent concludeert na uitvoerig bronnenonderzoek dat ds. Kersten zijn handtekening niet heeft gezet onder een protesttelegram uit juli 1942 tegen Jodendeportaties. De SGP- jongeren en het deputaatschap voor Israël van de Gereformeerde Gemeenten suggereerden dat wel in een advertentie die in 2002 tot tweemaal toe in deze krant verscheen. "De naam van de Gereformeerde Gemeenten stond er wel onder, maar dat was ten onrechte gebeurd. Iemand van het Interkerkelijk Overleg had dat zonder toestemming gedaan. Van een handtekening van Kersten was dus geen sprake."

Vervangingstheologie

Nieuw in de scriptie is verder dat Van Beek concludeert dat de Gereformeerde Gemeenten predikant aanhanger was van de vervangingstheologie. "Kern daarvan is dat de christelijke kerk de plaats van het Jodendom heeft ingenomen. Theologisch is het echter precies andersom: de Kerk is ingelijfd in Israël."

De achtergrond van deze redenering is volgens Van Beek de leer van de voorzienigheid en de leer van de verkiezing van eeuwigheid. "De leeruitspraken van 1931 van de Gereformeerde Gemeenten stellen het genadeverbond onder beheersing van de verkiezing. De Joden zijn dan niet meer de uitverkorenen van God. De wederomgeborenen hebben hun plaats ingenomen. Israël had als land en als volk voor Kersten afgedaan. De Joden hadden de vervolging volgens de predikant aan zichzelf te wijten, omdat ze voorafgaand aan de kruisiging van de Heere Jezus het oordeel over zichzelf hebben afgeroepen."

Deze visie betekende volgens Kersten dat Joden moesten "bukken en buigen" onder het oordeel. Dat was volgens ds. Kersten niet alleen de weg die Joden moesten gaan, maar ook Nederlanders. Van Beek maakt dat concreet: "Als de Duitsers scholen van de Gereformeerde Gemeenten oproepen om de Joodse kinderen te melden, dan moeten zij daaraan gehoorzamen."

Pijnlijk is volgens de godsdienstleraar de kwestie van een Joods meisje in Veenendaal, Mirjam de Groot, "Ds. R. Kok, die vond dat Nederland zich wel moest verzetten tegen de overheersing van de Duitsers, wilde haar beschermen. Kersten was het daar niet mee eens en zette de Veenendaalse school uit de scholenbond."

Hoe ds. Kersten de kwestie van het Joodse meisje afwikkelde, is volgens Van Beek typerend voor de manier waarop de predikant omging met minderheden of mensen die een andere visie hadden. "Kok zette door in de kwestie van het Joodse meisje. Maar Kersten had moeite met mensen die hem tegenspraken. Veel mensen die het oneens waren met de predikant, in de kerk en in de partij, heeft hij eruit gewerkt. Een en ander leidde in 1948 tot de oprichting van het zogenaamde Comité van Bezwaarden in de partij."

Commissie

Van Beek wil daar niet alleen Kersten op aankijken. "Het gebrek aan tegenspel en transparantie had ook te maken met het feit dat de achterban hem tot leider had gemaakt. Dat riekt naar heiligenverering. Er waren mensen die alles goed vonden als het maar uit de mond van Kersten kwam."

Die gesloten cultuur is er volgens van Beek nog steeds. Zo wacht hij al lang op een officieel antwoord vanuit de Gereformeerde Gemeenten op de kwestie van de ondertekening van het protesttelegram uit 1942.

Dezelfde geslotenheid ziet hij, ook in de SGP. Van Beek adviseert de partij meer transparantie te betrachten: "Het zou de partij sieren als er meer openheid zou komen. Een mooi begin zou de vorming van een onafhankelijke commissie kunnen zijn die de rol van de SGP in de Tweede Wereldoorlog onderzoekt."

5a. Ds. Kersten en de Joden **Reactie op de scriptie van H. van Beek**

door C.S.L. Janse in de Saambinder 6 september 2007

In zijn afstudeerscriptie (theologie Leiden) over ds. Kersten en de Joden komt Herman van Beek, zelf afkomstig uit de Gereformeerde Gemeenten in Nederland, tot de conclusie dat er bij ds. G.H. Kersten sprake zou zijn geweest van antisemitisme. Dat is een vergaande beschuldiging. Recent werd daar in het RD en het ND uitgebreid aandacht aan besteed.

Uiteraard is daarbij altijd in het geding hoe men zo'n begrip definieert. Dat kun je ruim en beperkt doen. Bij de eerste variant lopen er per definitie in heden en verleden meer antisemieten rond dan bij de tweede. Je kunt antisemitisme zelfs zo breed nemen dat de grens met anti-judaïsme geheel vervaagt. Het afwijzen van de hedendaagse joodse orthodoxie als een valse godsdienst en de pretentie van de christelijke kerk dat zij de enige legitieme gestalte is van het geloof van Abraham, Izak en Jakob, gelden dan ook als vormen van antisemitisme.

Maar antisemitisme is sinds de Tweede Wereldoorlog een uiterst negatieve aanduiding. Wie een ander als antisemiet bestempelt, diskwalificeert hem daarmee in hoge mate. In vrijwel alle gevallen zal dat als een ernstige belediging worden opgevat. Omdat antisemitisme zo'n zwaar geladen begrip is, kan men dat niet zomaar naar eigen believen uitrekken.

Merkwaardig genoeg geeft Van Beek in zijn scriptie helemaal *geen definitie van antisemitisme*. Dat is duidelijk een manco, te meer daar wel uitgebreid aandacht besteed wordt aan de geboortedata en geboorteplaats van de kinderen van ds. Kersten en de complicaties die een verbroken verlovings voor hem opleverde. Onderwerpen die in het kader van de probleemstelling van de scriptie niet of nauwelijks relevant waren. In het interview in het RD omschrijft hij antisemitisme als het "je vijandig opstellen ten opzichte van Joden op grond van vooroordelen". Daar zullen we hem dan maar aan houden.

Naoorlogse inzichten

Ongetwijfeld is de Holocaust voor de Joodse gemeenschap een traumatische gebeurtenis geweest. Van de Nederlandse Joden kwamen er relatief veel om. Dat betekent ook dat we alle reden hebben om ons ten opzichte van de gedecimeerde Joodse bevolkingsgroep behoedzaam op te stellen. Uitdrukkingen als een Jodenfooi of een Jodenstreek, die voor de oorlog vrij gebruikelijk waren, kunnen nu niet meer door de beugel.

Maar wij moeten ook voorzichtig zijn om allerlei woorden en daden van mensen uit het verleden ten opzichte van de Joden te beoordelen op basis van naoorlogse inzichten. Pas na de oorlog is ten volle duidelijk geworden door welke demonische machten de Hitlerbeweging beheerst werd. Dat Hitler een felle antisemiet was, kon iedereen weten. In Oostenrijk, zijn geboorteland, was hij helaas niet de enige. Maar dat dit zou leiden tot Auschwitz en andere vernietigingskampen weigerden velen (Joden en niet-Joden) te geloven. Zelfs tot in de oorlogsjaren toe. Wij weten inmiddels beter. Niet omdat wij meer onderscheidingsvermogen hebben dan vorige generaties, maar omdat wij er achter staan.

In de vooroorlogse Joodse gemeenschap in ons land was de secularisatie intensiever dan in de protestantse wereld. Het vooral in Amsterdam omvangrijke Joodse proletariaat had massaal zijn heil gezocht bij het marxisme. Niet alleen bij de SDAP

(de voorloper van de PvdA) maar ook bij het communisme. Daarnaast was er een Joodse elite, die zich vooral bewoog in liberale kring. Dat betekende wel dat, vanuit het perspectief van ds. Kersten en andere orthodoxe protestanten, de Joden zich veelal bevonden *in het kamp van de vijand*. Als ze al geen socialist of communist waren, waren het vaak liberalen. Sommigen zelfs vrijmetselaars. Al deze groepen stredden met het beeld van Nederland als een protestantse natie.

"Al gedenken wij het Woord van den Apostel, dat de Joden de beminden zijn om der vaderen wil, nochtans mogen wij niet voorbijzien, dat een vaak geheel godsdienstloos, liberaal en socialistisch, ja communistisch gezind Jodendom een gevaar voor ons land vormt", zo stelde hij begin 1939 in zijn rede voor de Algemene Vergadering van de SGP

Geen antisemitisme

Maar leidde dit nu tot antisemitisme? Waren joodse communisten als David Wijnkoop in de ogen van ds. Kersten erger dan niet-joodse communisten?

Dat wordt in de scriptie van Van Beek niet aannemelijk gemaakt. "Op cruciale momenten, zoals de Jodendeportaties naar Westerbork zweeg hij, op andere punten liet hij zich niet positief uit over de Joden "als vreemdeling in zijn poort", zo vat hij de gegevens samen, op grond waarvan hij tot zijn oordeel over ds. Kersten komt. Maar ook al zou dat waar zijn, daarom is er nog geen sprake van antisemitisme! Niet positief opstellen is wat anders.

Wij moeten voorzichtig zijn om allerlei woorden en daden van mensen uit het verleden ten opzichte van de Joden te beoordelen op basis van naoorlogse inzichten. zich vijandig opstellen. Gezien ook de uitermate ongunstige klank van het begrip antisemitisme wordt ds. Kersten met deze kwalificatie beslist onrecht aan gedaan.

Bekend kan zijn dat ds. Kersten met name in de eerste bezettingsjaren dingen heeft gezegd en gedaan die niet alleen tot zijn zuivering als lid van de Tweede Kamer hebben geleid, maar ook tot verwijdering op kerkelijk gebied en tot onrust in de SGP. Nu was hij bepaald niet de enige in de brede gereformeerde gezindte op wiens opstelling ten opzichte van het nationaal-socialisme of de Duitse bezetters het een en ander viel aan te merken. In dit verband kunnen bijvoorbeeld namen genoemd worden van H. Colijn, H. Visscher en H.H. Kuyper.

Ook heeft ds. Kersten zich een aantal malen negatief uitgelaten over de Joden. Bijvoorbeeld in de Osse affaire aan het eind van de jaren dertig. Een joods industrieel werd toen opgepakt wegens seksueel misbruik van minderjarige meisjes. En in de eerder genoemde rede voor de SGP zegt ds. Kersten dat de Joden zichzelf onduldbaar maken "doordat zij door hun groten rijkdom bij machte zijn om pers, handel, industrie en tal van andere zaken te beheersen, tot benauwing van geheel de overige bevolking". Hier is inderdaad sprake van het aanwakken van vooroordelen.

Waren alle andere uitlatingen van ds. Kersten over de Joden van dit kaliber, dan zou men hem inderdaad als antisemiet moeten bestempelen. Maar dat is volstrekt niet het geval.

Er zijn tal van andersgerichte uitspraken aan te halen. Zowel uit de jaren voor de oorlog, als uit de oorlogsjaren, als van na 1945. "Gods Woord geeft geen ruimte voor Jodenhaat, Paulus zou het niet goedkeuren zoals er nu in Duitsland met de Joden wordt omgegaan. (...) De aanbidders van bloed en ras moeten van Paulus niets hebben. Zij haten Paulus en de andere Joden", zo schreef hij kort na de Kristallnacht van november 1938. Ook de overigens afkeurenswaardige handelwijze inzake het opgeven van Joodse leerlingen op scholen van de Gereformeerde

Gemeenten werd niet ingegeven door antisemitische motieven.

Dat neemt niet weg dat ds. Kersten, ook in de oorlogsjaren, meer had moeten waarschuwen tegen het nationaal-socialisme. Zijn biograaf, ds. M. Golverdingen, wijst er in dit verband op dat hij Rome steeds als het grootste gevaar bleef zien en daardoor enigszins los raakte van de politieke werkelijkheid.

Terecht zag ds. Kersten de Duitse bezetting als Gods oordeel over een goddeloos Nederland, maar gemakkelijk ging men daarmee de verkeerde kant uit. Gods voorzienigheid en de menselijke verantwoordelijkheid mogen we niet tegen elkaar wegstrepen. "De Zoon des mensen gaat wel heen gelijk besloten is", zo lezen we in de Bijbel "doch wee die mens door welken Hij verraden wordt!" (Luk. 22: 22). De historicus dr. G. van Roon constateert in zijn studie over Protestants Nederland en Duitsland 1933-1941 dat "Kerstens uitspraak dat deze bezettende macht "een roede in Gods Hand" was" haar een dusdanig religieus aureool gaf "dat feitelijke collaboratie in deze kring niet een zeldzaam verschijnsel is gebleven".

Van Beek stelt ook dat ds. Kersten in juli 1942 het protest van de kerken tegen de deportatie van de Joden niet ondertekend heeft. Dr. L. de Jong gaat daar in zijn oorlogsgeschiedschrijving wel van uit. Nu is daarmee natuurlijk niet het allerlaatste woord gezegd, maar van een uitvoerig bronnenonderzoek waarvan volgens het RD-interview sprake zou zijn geweest, blijkt uit zijn scriptie niets.

Machtspositie

De wijze waarop na de bevrijding is omgegaan met het oorlogsverleden was in een aantal gevallen bedroevend. Van sommigen krijgt men de indruk dat zij hun kans schoon zagen om met ds. Kersten af te rekenen. Anderzijds werden degenen die binnen de SGP een aantal zaken uitgezocht wilden zien (met name rond De Banier) voor oproerkraaiers uitgemaakt. Mensen als ds. M. Blok en de latere ds. A.W. Verhoef verdienden dat toch niet.

Van Beek schrijft dit toe aan de machtspositie die ds. Kersten innam. Een dominante positie had hij zeker. Dat hing ook samen met het gebrek aan kader, zowel in de Gereformeerde Gemeenten als in de SGP. Van beide verbanden was hij, om het zo te zeggen, het boegbeeld.

Overigens moeten we die dominante positie ook weer niet overdrijven. Het was bijvoorbeeld niet zo dat hij steeds tot preses van de Generale Synode werd gekozen. Hij was dat wel in 1911, 1919, 1925, 1931, 1937, 1944, 1945 en 1947, maar niet in 1912, 1913, 1922, 1928, 1934 en 1941, al maakte hij dan wel deel uit van het moderamen. Ds. Kersten zag graag J. van Bochove, die ook zitting had in het zgn. noodparlement, als zijn opvolger in de Tweede Kamer. De partij gaf echter de voorkeur aan ir. C.N. van Dis.

Alles bij elkaar genomen is het betoog van Van Beek, op grond waarvan hij ds. Kersten van antisemitisme beschuldigt niet sterk, om het heel vriendelijk te zeggen. Dat geldt ook van bepaalde theologische verbanden die hij legt.

In hoeverre hing de visie van ds. Kersten op het Joodse volk samen met andere onderdelen van zijn theologisch denken?

In zijn scriptie en met name ook in de interviews in ND en RD legt Van Beek een duidelijke relatie met de vervangingstheologie. Voor ds. Kersten zou de kerk of zouden Gods kinderen in de plaats van Israël zijn gekomen. Maar is hiermee deze problematiek wel juist geschetst?

In allerlei discussies is het altijd van groot belang om je geen verkeerde probleemstelling te laten opdringen. Wie daar onvoldoende erg in heeft, is in veel

gevallen al voor de helft verkocht.

In plaats dat we zeggen dat de kerk in de plaats van Israël is gekomen (dat is inderdaad een onjuiste probleemstelling) moeten we stellen dat de kerkelijke openbaringsvorm van het genadeverbond in de plaats gekomen is van de nationale openbaringsvorm. Dat is de lijn die ds. Kersten onder meer in zijn Gereformeerde Dogmatiek heeft aangegeven. Die kerkelijke openbaringsvorm omvat niet alleen de uitverkorenen uit de heidenen, maar ook uit de Joden. Dat zijn de ware Israëlieten. Ze zijn immers niet allen Israël, die uit Israël zijn (Rom. 9:6). Het grootste deel van de Joden zag Jezus van Nazareth niet als de van God gezonden Messias. Wel is er altijd een overblijfsel geweest op grond van Gods genadige verkiezing. In plaats van een vervangingsmodel hanteert Paulus in Romeinen 11 een inlijvingsmodel. Dat model biedt rijke beloften voor de toekomst van het Joodse volk. Zij zijn immers de natuurlijke takken. Maar voor Jood en niet-Jood geldt: "Tenzij dat iemand wederom geboren wordt, hij zal het Koninkrijk Gods niet zien" (Joh. 3:3).

Van het begin der wereld

In de Heidelbergse Catechismus (vraag en antwoord 54) wordt het begrip kerk zelfs toegepast op alle ware gelovigen, ook die uit de oudtestamentische bedeling. *De Zoon van God vergadert Zich van het begin der wereld tot aan het einde, uit het ganse menselijke geslacht, een gemeente tot het eeuwige leven uitverkoren.* Ook in de Nederlandse Geloofsbelijdenis wordt op die manier over de kerk gesproken. "Deze kerk is geweest van het begin der wereld af en zal zijn tot het einde toe", zo lezen we in artikel 27. Gods kerk is dus niet begonnen op de pinksterdag, of bij de discipelen, bij Mozes of Abraham, maar bij Adam. Dat is een wezenlijk gereformeerde gedachte. De gelovigen van het Oude Testament zagen op de Christus Die komen zou. De gelovigen van het Nieuwe Testament zien op de Christus Die gekomen is. Ook bij Calvijn staat de eenheid van Gods kerk voorop. Hij spreekt daarbij van een algemene verkiezing die op het hele volk Israël betrekking had en van een bijzondere verkiezing. Alleen de laatste is ter zaligheid.

In het huidige theologische klimaat moeten we beducht zijn voor een twee-wegenleer, waarbij de Joden, althans de Joodse orthodoxie, en de christelijke kerk als twee min of meer gelijkwaardige partners fungeren. Beide maken dan deel uit van het ene huisgezin van God. Beide delen in het heil. Nu zal men dat in deze uitgesproken vorm in meer orthodoxe kring niet willen onderschrijven. Maar soms krijg je de indruk dat de twee-wegenleer, die officieel bij de voordeur is afgewezen, in de praktijk door de achterdeur naar binnen komt.

Leeruitspraken 1931

Nu is het volgens Van Beek niet alleen zo dat de opstelling van ds. Kersten ten opzichte van de Joden voortvloeide uit zijn vervangingsleer, maar ook uit de synodale leeruitspraken van 1931, die het verbond plaatsten onder beheersing van de verkiezing. "De Joden zijn dan niet meer de uitverkorenen van God. De wederomgeborenen hebben hun plaats ingenomen", zo zei hij in het RD-interview. Nu is er in de loop der jaren al veel kritiek geweest op de synode-uitspraken van 1931, maar dat die ook een bron zouden zijn van antisemitisme ben ik nog niet eerder tegen gekomen!

Laten we voorop stellen dat de synode-uitspraken van 1931 niet iets bijzonders zijn. Er werd toen geen nieuwe leer uitgedacht. Integendeel. Aan het slot van zijn omvangrijke studie over het verbond. Van Calvijn tot Comrie, moet prof. C. Graafland tot zijn spijt constateren dat het verbond geabsorbeerd is door de verkiezing. Het is

duidelijk, zo schrijft hij, "dat in de orthodox-gereformeerde verbondstheologie het verbond wordt overheerst door de particuliere verkiezing, die gegrond is in Gods eeuwig en onveranderlijk besluit en die in zijn uitwerking bepaald wordt door Gods absolute eenzijdige genade in Christus door zijn Heilige Geest. Het toepassend werk van de Geest neemt hier een centrale plaats in".

Deze gereformeerde verbondsvisie heeft inderdaad consequenties voor de visie op Israël. Als mensen daar afstand van nemen en geen rekening meer houden met het verschil tussen een uitwendige en een inwendige verbondsbetrekking, waardoor er tweeërlei verbondskinderen zijn, is het geen wonder dat zij inzake de positie van het Joodse volk verkeerd uit komen. Gemakkelijk wordt er dan zonder onderscheiding gesproken over de Joden als Gods uitverkoren volk. Oppervlakkigheid binnen de kerkelijke gemeente leidt ook tot oppervlakkigheid ten aanzien van Israël.

De hervormde ds. K. Exalto schreef jaren geleden in het RD: "Erkennen wij nog wat Calvin onder woorden heeft gebracht met de begrippen algemene en bijzondere verkiezing? Zijn wij bereid die ook toe te passen zowel op de kerk van nu als op die van het Oude Verbond? En zo niet, dreigt er dan niet een veralgemenisering van de verkiezing? Wil men ook nu nog de Joden het uitverkoren volk en het volk Gods noemen, wat is dan de inhoud en de betekenis van deze namen? Gaat men ze vullen met enig heilsbezit? Wat is dan nog de plaats van Christus en van Zijn verzoening, welke beide door de Joden worden verworpen".

Zicht op Israël

In de synodale leeruitspraak van 1931 wordt uitdrukkelijk gesteld "dat het verbond der genade staat onder de beheersing van de uitverkiezing ter zaligheid". Alleen de uitverkorenen zijn wezenlijk in het verbond begrepen. Betekent dat dat er daarom bij ds. Kersten en zijn medestanders geen zicht meer is op Israël en op Gods beloften voor het Joodse volk?

Ook Witsius en Hellenbroek waren er volstrekt duidelijk over dat het verbond der genade alleen opgericht is met de uitverkorenen. Maar dat weerhield hen niet om veel verwachting te hebben voor het oude bondsvolk en daarmee bezig te zijn. En zij waren in hun tijd niet de enigen. Bij ds. Kersten is die verwachting, evenals als bij Calvin, minder sterk aanwezig. *Er is meer te verwachten dan de bekering van een enkele Jood*, zo schrijft hij in zijn dogmatiek, al betekent het apostolisch woord dat gans Israël zalig zal worden, nog niet dat alle Joden zalig worden.

Daarnaast beweert Van Beek dat ds. Kersten in zijn dogmatiek gesteld heeft dat de Joden geen eigen land zouden krijgen. Maar binnen een jaar na het verschijnen van deze studie was de staat Israël een feit, zo schrijft hij triomfantelijk. Echter valt in De Gereformeerde Dogmatiek niet te lezen dat de staat Israël niet tot stand zou komen. Wel schrijft ds. Kersten: "Al keerden alle Joden naar Palestina terug; al vonden zij eens nog een afstammeling van David en al zouden zij onder hem een eigen koninkrijk vormen en den tempeldienst weder inrichten naar de inzettingen van Mozes - gesteld dat dit alles mogelijk ware - dan nog zal Israël nimmer worden wat het eens is geweest, n.l. het symbolische volk van Jehovah. Wie dit voorstelt, miskent Christus en de vrijmaking der kerk uit haar wettische banden" enz.

We willen niet blind zijn voor de gebreken die ook hij heeft gehad. Maar kritiek op zijn persoon gaat nogal eens samen met aanvallen op de leer die hij voorstond.

Israël nimmer worden wat het eens is geweest, n.l. het symbolisch volk van Jehovah". Dit laat alle ruimte voor de oprichting van een Joodse staat in Palestina. Het gaat er om dat vanwege de komst van Christus, een herstel van de oudtestamentische bedeling is uitgesloten.

Gedenkt uw voorgangers

Samenvattend moeten we concluderen dat er geen reden is om ds. Kersten van antisemitisme te beschuldigen. En het is te meer van belang om dat hier uitdrukkelijk vast te stellen omdat een dergelijke beschuldiging altijd hard aankomt. Er zijn van hem best dingen op te sommen en uitspraken aan te halen uit de oorlog en de jaren daarom heen, die anders hadden gemoeten. Maar we moeten wel bedenken dat dit een uitermate turbulente periode is geweest in onze geschiedenis. Bij de capitulatie van mei 1940 stortte voor velen een wereld in. Een naoorlogse generatie heeft wat dat betreft makkelijk praten. "Die meent te staan, zie toe dat hij niet valle" (1 Kor. 10:12). De naam van ds. Kersten is nauw met de Gereformeerde Gemeenten verbonden. Natuurlijk zijn wij niet de kerk van Kersten. De Lutherse kerken noemen zich naar Luther (al heeft men weinig meer van hem overgehouden). Vroeger had je de Ledeboeriaanse gemeenten, officieel: de Gereformeerde Gemeenten in navolging van ds. L.G.C. Ledeboer. Een dergelijke naamgeving van een kerkverband is niet gelukkig, om niet te zeggen onjuist.

Maar ds. Kersten heeft in Gods voorzienig bestel een belangrijke plaats ingenomen bij het ontstaan en de consolidatie van ons kerkverband. We willen niet blind zijn voor de gebreken die ook hij heeft gehad. Maar kritiek op zijn persoon gaat nogal eens samen met aanvallen op de leer die hij voorstond. Dat bleek ook nu weer. In de Hebreeënbrieff (Hebr. 13:7) worden we aangespoord onze voorgangers te gedenken. Daaraan wordt de oproep verbonden: "Volgt hun geloof na". Niet hun persoon met alle tekortkomingen en gebreken, maar hun geloof. Daar gaat het om.

Apeldoorn, C. S. L. Janse

5b. ANTISEMITISME

Antisemitisme, Jodenbestrijding, Jodenhaat.

Dit woord is omstreeks 1830 in Duitsland ontstaan; de zaak echter, vijandschap tegen de Joden, van de zijde der volken, is zeer oud. Reeds de Romeinse geschiedschrijver Tacitus noemde de Jood *de parasiet aan de stam der mensheid*.

In Europa zijn de Joden meestal geschuwd en verdrukt. De gruwelijke Jodenvervolgingen der Middeleeuwen zijn overbekend. De Roomsen hebben zich altoos hard en bitter over de Joden uitgelaten, dikwijls hen op de gruwelijkste wijze gemarteld. De Hervorming bracht aanmerkelijke verandering ten goede, maar eerst de Franse Revolutie verbrak hun isolement. Nu verkregen zij onvoorwaardelijke gelijkstelling voor de wet.

Onder Napoleon werden zij zelfs voor de hoogste ambten verkiesbaar gesteld. Van nu aan begonnen zij, niet langer in de Ghetto's teruggedrongen, meer aansluiting te zoeken aan de volken, waaronder zij woonden en leefden. Het duurde slechts enkele tientallen jaren, of met een wonderbare energie wisten zij zich naar boven te werken. Weldra waren zij in Europa oppermachtig. Zonder den steun hunner bankiers konden staatsleningen moeilijk geplaatst.

De grote dagbladers, die de publieke opinie vormt en beheerst, kwam voor een belangrijk deel in hun macht. Aan de hogescholen wisten zij den een zetel na de anderen te veroveren.

Uit reactie tegen deze heerschappij van den Joodse geest is in het laatste kwartaal der vorige eeuw in de landen, waar de Joden het talrijkst zijn, Rusland, Roemenië, Oostenrijk, Hongarije, Duitsland en Frankrijk, de beweging opgekomen, die met de naam Antisemitisme wordt aangeduid, en die tegen het einde der zeventiger en in het begin der tachtiger jaren in Europa een aanmerkelijke uitbreiding verkreeg.

Haar doel was, de toenemende economische en politieke invloed der Joden te breken. Bij de beantwoording der vraag, door welke middelen dit moest worden bereikt, gingen niet allen even ver.

Sommigen eisten, dat zij geheel zouden worden verdreven, anderen achtten het voldoende, indien zij uit alle openbare ambten geweerd werden en zich de burgerlijke gelijkstelling weer zagen ontnomen. Deze beweging is zulk een eigenaardig samengesteld verschijnsel, dat zij zich niet in enkele regelen laat beschrijven.

Bij velen gold de afkeer niet zoozeer de religie als wel het ras, welks karaktereigenschappen men verderfelijik achtte voor den stoffelijke en geestelijke welstand van het volksmilieu, waarin het leeft.

Maar in Oostenrijk en Frankrijk waren degenen, die de actie voerden, besliste ongelovigen, en bleef deze van antireligieuze tendensen niet vrij. Terwijl Stöcker, de Berlijnse hofprediker, die in Duitsland den stoot er toe gaf, en om de verderfelijke invloed der Joden te keren, in 1878 zijn Christelijk-sociale partij stichtte, het Jodenvraagstuk beschouwd wilde zien, niet als van etnologische, evenmin als van religieuze, maar bepaaldelijk als van christelijk-sociale en sociaalpolitieke aard.

Het kan niet ontkend, dat de Joden door hun rijkdom, vaak in den weg van woeker en bedrog verkregen, en door hun trotse overmoed de haat der volken tegen zich hebben opgewekt. Dat de middenstand en de kleinhandel door het grootkapitaal worden verdrongen en velen daardoor maatschappelijk te gronde gericht, is niet uitsluitend, maar toch voor een deel, mede aan hen te wijten.

De billijkheid eist echter te erkennen, dat de verworping van het Jodendom de schuld is van de volken zelf. Onder de nameloze onderdrukking heeft het zedelijk karakter

der Joden zeer geleden. De afzondering in de Ghetto's heeft hen slim en sluw gemaakt, en doordien men hen uitsloot van alle beroep of bedrijf zagen zij als vanzelf zich gedrongen, zich op den handel, en met name op den geldhandel toe te leggen. Enz.

Chr. Encyclopedie

5c. Vervangingstheologie

Behalve het antisemitisme zoals het hiervoor omschreven wordt is er een ander soort antisemitisme ontstaan na de 2e wereldoorlog en na het ontstaan van de staat Israël in 1948. Deze is te uitgebreid om hier te beschrijven.

Christus haten omdat Hij Jood is, is een afschuwelijke zonde. En dit verklaart eensdeels ook de grote haat tegen het volk Israël: Christus heeft geestelijk zaad in de lenden van het tegenwoordige Israëlsche volk en in het Jodendom wereldwijd, die Hij op de bestemde tijd zal toebrengen tot de gemeente die zalig zal worden. Ja, geestelijk zaad in hun lenden; maar zou het zaad al geboren zijn wat toegebracht moet worden? De tekenen wijzen erop, want de barensweeën van Israel en de buitengewone haat van de duivel en de wereld om de Israëlsche moeder te verslinden, kunnen de voorboden zijn van de geestelijke geboorte van een volk op één dag, zoals Jesaja aanwijst in hoofdstuk 66 vers 7-12 enz.

Bovendien is er ook een *theologisch* antisemitisme, een variant van Anti-Judaïsme. Het is onder meer haat tegen de Joodse religie.

Deze is al heel lang werkzaam en is in feite ontstaan in de vroegchristelijke Kerk. Ze werd gemotiveerd, dat het voorgeslacht van de Joden Christus hadden verworpen en gekruist. Gods toorn rustte op het volk, dus moesten gelovigen in Christus ook kwaad op hen zijn en hen over deze feiten haten. Deze ontwikkeling nam in de Rooms-Katholieke Kerk vreselijke en buitensporige vormen aan.

In de Reformatietijd kwam er bezinning op de opruiende taal van bekende oude Kerkvaders. Een aantal theologen van de kant van de Zwitserse hervorming begonnen positief te schrijven over de on vervulde profetie voor het Jodendom. Helaas heeft Luther nadat hij pogingen had aangewend tot hun bekering en zaligheid maar teleurgesteld uitkwam, zich uitermate laag uitgedrukt over het Jodendom in zijn laatste geschrift.

De hatelijke visie over de Joden nam af toen de Verlichting doorbrak in de 2e helft van de 18e eeuw.

In dezelfde tijd kwam de zogenaamde Vervanging's theologie op onder theologen, kinderen Gods op gezelschappen, voorgangers op de preekstoel e.d. Dat wil zeggen: de Joden hadden bij God afgedaan en de kerk uit de oorspronkelijke heidenwereld is ervoor in de plaats gekomen. Al de aanhangers van het antisemitisme in zover zij christenen waren, namen en nemen deze stelling over.

Dat houdt vanzelf niet in dat allen die Vervanging's theologie toegedaan zijn, ook Antisemitisch is zijn.

De Vervanging's theologie kent ook diverse varianten. Zonder hierop verder door te gaan geven we even onze aandacht aan de meeste voorkomende variant van de Vervanging's theologie.

Men gelooft dat de beloften voor Israël gedaan in het oude testament betrekking hebben op de Nieuw-Testamentische kerk. In het allerlaatste der dagen kort voor de 2e komst van Christus, zal de Heere Zich zaligmakend wenden tot het Joodse volk. Dan worden de takken van de Joodse Vijgeboom opnieuw ingeënt in de oude stam. De

volheid der heidenen zal dan ingaan er worden geen of bijna geen mensen uit de volkenwereld meer bekeerd. Deze leringen zouden een verklaring zijn van Romeinen 11.

Deze leerstelling werd een officiële kerkleer in de dogmatieken van Dr. Kuyper en al de theologen die uit de school van Kuyper afkomstig zijn. De reikwijdte en invloed die van deze bekwame theologen uitging was en is nog bijzonder groot. Niet alleen in de Gereformeerde Kerken maar ook in de christelijk Gereformeerde Kerk en de Gereformeerde Gemeenten. Hoewel de oorspronkelijke Kruisgemeenten en Ledeboeriaanse gemeenten deze stellingen niet waren toegedaan. De dogmatiek van dr. Kuyper, Dr. Bavinck en anderen oefent nog grote invloed uit in Korea, China en een aantal Engels sprekende landen.

Samengaande met de Vervanging's theologie doet zich een merkwaardig verschijnsel voor. In de Reformatietijd was Luther een van de eersten die schreef: *Jezus was een geboren Jood*.

Onderzoek heeft uitgewezen dat deze benaming van Christus na de Doleantie – het ontstaan van de Gereformeerde Kerken in 1886 - bijna niet meer gehoord werd in de rechtzinnige en bevindelijke gemeenten. Hoewel dit vanzelf niet bestreden werd.

Iemand vroeg: is Jezus een geboren Jood?

Hé, daar heb ik nog nooit over gedacht.

Is Jezus nog een Jood?

Nee, Hij is God.

En naar Zijn menselijke natuur?

Hij is de Christus.

En Zijn lichaam?

Hij heeft een verheerlijkt lichaam.

Is Hij dan nu Jood of heiden in de hemel?

... Ja, hij is dan toch wel Jood.

Waarop beroepen de theologen zich om te bewijzen dat de kerk in plaats van Israël is gekomen met complete verwerping van de Joden?

Op Romeinen 11 vers 17. *Maar indien sommigen van de takken afgebroken werden en gij een wilden vijgeboom zijnde, in derzelver plaats zijt ingeënt en des wortels en der vettigheid des olijfbooms mede deelachtig zijt geworden, zo roemt niet tegen de takken; en indien gij daartegen roemt, gij draagt er wortel niet maar de wortel u.*

In het Grieks staat *agri elaios*, dat is een wilde vijgeboom. Daarmee wordt dus de mensen uit de heidenwereld bedoeld.

Het woord waar de meeste over vallen is het Griekse woord, wat vertaald is in de Statenbijbel: *in derzelver plaats*. De kanttekening zegt uitdrukkelijk: *in de plaats van enige takken*. Dus niet alle takken. Het Griekse woordenboek vertaalt het als volgt: in, aan, op, te midden van, binnen, bij, enz.

De Joodse in boom wordt een *vruchtbare olijfboom* genoemd; deze was, dus geen wilde onvruchtbare boom. De onvruchtbare takken van de wilde vijgeboom werden geënt in een goede vruchtdragende stam. Dat is tegen nature. Want een fruitteler ent geen dode onvruchtbare takken in een goede olijfboom. Daarom schrijft M. Henri: zulks is tegen de gewoonte van de fruitteler.

Het beeld wat Paulus gebruikt was duidelijk voor Romeinen en de Joden.

De wortel

De wortel waarvan Paulus spreekt in vers 18: *gij draagt de wortel niet maar de wortel u*, betekent de stamvader Abraham. Zie Romeinen 4 vers 11. En hij heeft het teken der

besnijdenis ontvangen tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs, die hem in de voorhuid was toegerekend; opdat hij zou zijn een vader van allen die geloven in de voorhuid zijnde, teneinde ook hun de rechtvaardigheid toegerekend worde. En een vader der besnijdenis, dengenen namelijk die niet alleen uit de besnijdenis zijn, maar die ook wandelen in de voetstappen des geloofs van onze vader Abraham, hetwelk in de voorhuid was.

Hoe kom nu gezegd worden van Abraham dat hij leven en vettigheid kon meedelen aan stam en takken?

In de 1^e plaats was hij stamvader van al de Joden, of van alle Israëlieten die er ooit in de wereld geweest zijn en die er nog zullen komen. Zij hebben en natuurlijk leven uit hem.

In de 2^e plaats was hij geestelijk vader en levend voorbeeld omdat hij door God, zijn trouwe Verbondsgod werd gezegend met de belofte van het Vrouwenzaad Die in de wereld komen zou, en die hij in zijn lendenen droeg, hoewel de vruchtbaarheid in Abram al gestorven was. Niet alleen bij Abram maar ook bij Saräi. De levendmakende Geest woonde in Abraham en uit kracht daarvan maakte God een aantal van zijn zaad ook geestelijk levend. De kracht, de vettigheid, de levensenergie die in deze wortel was, is en werkt, wordt regelrecht gewerkt en onderhouden door Gods Geest. En wel uit kracht van die hemelse zegen die Abraham werd toegekend.

In het genadeverbond was Christus toen nog een ongebooren Zaad. Dit beloofde heilig Zaad was het Voorwerp van het geloof van Abraham en zijn geestelijk zaad tot op de dag dat Christus geopenbaard werd aan Israel.

De stam

De stam van deze olijfboom kan wellicht betrekking hebben op de 12 zonen van Jakob als de stamvaders van alle Israëlieten die ooit op de wereld zijn geweest en nog komen zullen.

Christus draagt ook de Naam van een stam, een tak en een vrucht, in Jesaja 11 vers 1: *Want er zal een rijsje voortkomen uit de afgehouden tronk van Isai en een scheut uit zijn wortelen zal vrucht voortbrengen.*

In Zijn menselijke natuur is Hij van de stam van Juda voortgekomen. Naar zijn Goddelijke natuur noemt Hij Zichzelf in Openbaring 22 vers 16: *Ik ben de Wortel en het geslacht Davids, de blinkende Morgenster.*

Christus is dus Wortel, Stam en Tak en Vrucht in deze beroemde heilige en Goddelijke olijfboom.

De takken

De takken van de olijfboom zijn de nakomelingen van de 12 stamvaders, dus het complete Jodendom aller tijden.

Als wij over Joden spreken dan bedoelen wien in de 1e plaats de nakomelingen van Juda, de zoon van Jakob. De stam van Juda werd voornamelijk verspreid in de westerse wereld. In de loop van de eeuwen wordt echter de naam Joden ook gebruikt voor al de Joden van welke stam ook afkomstig; zowel in de verstrooiing alsook in Israel; godsdienstig of niet godsdienstig.

De vrucht

De vruchten zijn goede of zondige daden, Romeinen 6 vers 22 en 23. *Wat vrucht dan hadt gij toen van die dingen waarover gij u nu schaamt? Want het einde derzelve is de dood. Maar nu van de zonde vrijgemaakt zijnde en Gode dienstbaar gemaakt zijnde hebt gij uw vrucht tot heiligmaking en het einde het eeuwige leven.* Zie ook hoofdstuk 7 vers 5.

Conclusie

Paulus trekt 2 conclusies:

1. Een ernstige waarschuwing tegen de hoogmoed van de gelovige Romeinen, die zich ver verhieven tegenover de ongelovige Joden. ... Anderszins zult ook gij afgehouden worden. Vers 22.

In de 20 eeuwen die volgden zijn ontelbare veel takken uit de volkerenwereld ingelijfd. Ook zijn er onnoemelijk veel kerken in afval gezonken en verdwenen.

2. Vers 24. *Want indien gij afgehouden zijt uit den olijfboom die van nature wild was en tegen nature in den goeden olijfboom ingeënt, hoeveel te meer zullen deze die natuurlijke takken zijn, in hun eigen olijfboom ingeënt worden, enz.*

Geen twijfel aan de Joden, de natie waarover hij spreekt zal tot oprecht geloof komen in de Messias, die velen geslachten lang verworpen hebben.

Paulus heeft de zelfde stelling al verdedigd met de Schrift in vers 15 en 16. *En indien hun verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aanneming wezen, anders dan het leven uit de doden?*

Paulus zegt zoveel als: geef nu zelf maar het antwoord. De verwerping van de Joden bracht het Evangelie onder de volken, hoeveel te meer zal hun wederaanneming nieuw geestelijk leven geven in de hele wereld? Deze conclusie volgt uit kracht van de heilige tegenstelling die Paulus maakt. Vers 15.

Er zijn gelovigen die deze leerstelling en bewijzen van Paulus droombeelden noemen, het is te ruim, te werelds, dus te vleselijk. Als iemand de Heilige Geest sprekend door Paulus zo wil tegenspreken, dan zegt Paulus: *zie toe, dat gij ook niet afgehouden wordt.*

Laten we liever met Paulus God aanbidden en verheerlijken. *Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in de eeuwigheid. Amen.*

6. J. Mastenbroek schrijft in "De onbekende Kersten" op blz. 25

... We laten de oorlogsjaren grotendeels rusten. Daarover is veel gepubliceerd en lang niet altijd ten gunste van ds. Kersten. Vaak gaat men voorbij aan zijn afwijzen van het lidmaatschap van de NSB.

Toen op 30 januari 1936 de Noordelijke Particuliere Synode te Rotterdam-Zuid bijeenkwam, werd een vraag van de classis Rotterdam aan de orde gesteld: 'of mensen die uitgesproken lid zijn van de N.S.B. toegelaten kunnen worden tot het afleggen van belijdenis in de Geref. Gemeenten. De Synode, hoewel veroordelend het beginsel der N.S.B., acht het echter nodig ter voorlichting van de gemeenten, een commissie te benoemen, die over deze zaak een volgend jaar zal rapporteren. Zij zal bestaan uit de leeraren Ds. G.H. Kersten, Ds. J. Fraanje, Ds. R. Kok, Ds. A. de Blois en Ds. W. C. Lamain.'

Het lidmaatschap van de NSB was in strijd met het vijfde gebod van de decaloog, constateerde de kerkenraad van de Boezemsingelgemeente. Onder presidium van ds. Kersten wordt in de kerkenraadsvergadering van 30 november 1945 besloten een lid schuldbelijdenis te laten doen. De man is lange tijd 'sympathiserend lid der N.S.B. geweest', zo werd genotuleerd.

Hoewel navraag bij de enige nog in leven zijnde dochter van ds. Kersten en bij enkele hoogbejaarden die tijdens de oorlogsjaren aan de Boezemsingel kerkten niet resulteerde in een heldere bevestiging, bereikte mij onlangs het bericht dat er tijdens een razzia ***een aantal Joden door ds. Kersten werd verborgen in de ruimte onder de royale preekstoel van de Boezemsingelkerk.*** Dit is nauwelijks bekend geworden; men sprak immers niet over zulke geheimen toen de vijand in stad en land er niet voor terugdeinsde om represaillemaatregelen te treffen en onschuldigen op verschrikkelijke wijze om te brengen. Ook ds. Kok heeft op deze wijze mensen verborgen.

Ds. Kersten zag de Duitse tiran als een roede in Gods hand, waarmee Hij ons land en volk tuchtigde vanwege het verzaken van Zijn wetten.

Dat betekende niet dat hij de bezetter slaafs gehoorzaamde. Integendeel: in een brief van 17 februari 1941 deed ds. Kersten verslag van zijn weigering om te collecteren voor de zogenaamde Winterhulp. Hij moest zich verantwoorden bij de Sicherheits-Polizei. "Ik heb vrijmoedig gesproken dat ik Nederlander ben en men van ons niet eisen kan den vlag uit te steken over de bezetting. Maar dat ik het in het belang van het volk acht, zich te onderwerpen om erger te voorkomen en omdat wij buiten staat zijn ons te verdedigen en oorlog te voeren. Oranje zit ons in het bloed van de dagen onzer landsgeboorte af".

Dat ons land inderdaad zich niet kon verdedigen vanwege gebrekkig oorlogstuig en onvoldoende opgeleide soldaten werd tegenover schrijver dezes op 20 januari 2005 bevestigd door jonkheer J.J.G. Beelaerts van Blokland, brigadegeneraal der cavalerie. 'Om erger te voorkomen', aldus ds. Kersten, die acht maanden eerder de verwoesting van grote delen van Rotterdam door het bombardement moest aanzien, waarbij ongeveer 880 mensen omkwamen, ruim 78.000 burgers dakloos werden en 24.978 woningen in vlammen opgingen.

In augustus 1945 was ds. Kersten woordvoerder-secretaris van een commissie, waarin naast hem ook de predikanten A. van Stuijvenberg en A. Verhagen zitting hadden.

Deze commissie schreef alle kerkenraden van de Gereformeerde Gemeenten aan om gelden, huisraad en kleding in te zamelen, want 'door de schrikbarende verwoestingen, die de Duitsers hebben aangericht, zijn bij vernieuwing zeer velen van huis en goed totaal beroofd'.

Supplement

Volgens de Handelingen der Tweede Kamer, 1938-1939, p. 724-725 sprak ds. Kersten op 2 december 1938 tot de Kamer:

"Wandelend in het voetspoor der oude Gereformeerden, nemen wij geen vijandig standpunt in tegen de Joden. Veeleer vervult ons deernis met hen bij de onbeschrijfelijke ellende, die hen van eeuw tot eeuw treft. Meermalen hebben wij met weemoed in vroegere jaren de kudden Joden gadegeslagen, die uit Rusland via Rotterdam vluchtten naar Amerika. Het is dan ook verre van ons, dat wij de schrikkelijke vervolgingen zouden rechtvaardigen. Integendeel, wij moeten die scherp afkeuren.

Het is uit liefde tot het geslacht, dat door den Apostel Paulus genoemd wordt: "de beminden om der Vaders wil", dat ik de hoop uitspreek, dat de vervolgingen daartoe mogen dienen, dat de Joden de knie mogen buigen voor Koning Jezus, als de enigen en waarachtige Zaligmaker. Die Zaligmaker hebben de Joden verworpen. Zij hebben geroepen: "Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen". En dat geroep gaat steeds nog uit hun midden op, wijl zij volharden bij hun weigering om Sions eeuwigen Koning te erkennen.

Toch zijn beloften voor de bekering der Joden gegeven. Hun voortbestaan is in de Schrift verzekerd. Wie het dan ook waagt zijn hand te slaan aan het bestaan der Joden, zal ervaren, dat God over het nageslacht van Abraham waakt.

En toch, Mijnheer de Voorzitter, de volharding in den weg waarin de Joden den beloofden Messias verwerpen, maakt het menigmaal zo, dat de volken, waarbij zij schuiling gevonden hebben, hen uitwerpen. Niet alleen de macht, die de Joden zich toe-eigenen; het kapitaal, dat zij beheersen; de pers, die zij in handen nemen en waardoor zij van hun standpunt uit het volk voorlichten, dat alles en zooveel meer is het niet alleen, doch de vrijmetselarij van talloos velen hunner en het communisme, dat in de Joden ontzaglijke macht heeft, noopt meermalen om tegen hen positie te gaan kiezen."

Over de bekering der Joden sprak ds. Kersten ruimer vóór de oorlog dan daarna, zich beroepend op oudvaders.

Tijdgenoten zeiden of schreven, dat hij onder invloed kwam van dr. Steenblok, een groot kenner van oude theologen, maar die ten aanzien van de verwachting voor 's Heeren kerk op aarde, - en haar bloei ten tijde van Israëls bekering - zich beriep op dr. Kuiper en prof Bavinck. Dezen verwierpen het standpunt dienaangaande van de theologen der Nadere Reformatie. Ds. Kersten volgde deze lijn in zijn 'Gereformeerde Dogmatiek'. Hoewel hij menigmaal in zijn preken zeide: "Geliefden, lees toch onze oude Gereformeerde theologen opdat gij kunt weerleggen alles wat daartegen strijd.!"

Hoofdstuk 7

M. GOLVERDINGEN V.D.M. Ds. G. H. KERSTEN. FACETTEN VAN ZIJN LEVEN EN WERK.
DEN HERTOOG B.V. - HOUTEN⁴

10. DE OORLOGSJAREN 1940 EN 1941

Mobilisatie

Op dinsdag 22 augustus 1939 verrassen Hitler en Stalin de wereld met de bekendmaking van het Duits-Russisch bondgenootschap. De kaart van West-Europa maakt ieder die enig inzicht heeft, direct duidelijk wat dat betekent: Polen ligt nu voor Hitler voor het grijpen. De Nederlandse regering begint diezelfde dag met de voorbereiding van de mobilisatie, die op 27 augustus een feit is. De agressieve bedoelingen van Duitsland zijn glashelder. Zo worden door de oorlogsvoorbereidingen urenlang alle internationale telefoonverbindingen met Berlijn verbroken. De storm breekt los over Polen. Nu aarzelen Engeland en Frankrijk niet meer zoals voorheen bij de annexatiedrift van Hitler steeds het geval is geweest. Op 3 september bevindt Duitsland zich in oorlog met Polen, Frankrijk en Duitsland. De Tweede Wereldoorlog is begonnen.'

Legerpredikant

Ds. Kersten behoort ook tot de gemobiliseerden. Als reserve-legerpredikant reist hij naar zijn standplaats in Noord-Brabant. Daar brengt hij zijn omgeving enigmater in verbazing. Is deze hartelijke, talentvolle man, die zo gemakkelijk contacten legt en tot een gesprek komt over de vreugden en noden van de soldaten en hun gezinnen, dezelfde als de in de pers als zeer zonderling afgeschilderde ds. Kersten? Zijn sobere, door voelbare liefde en ernst gedragen toespraken, worden met grote aandacht aangehoord.

In De Saambinder richt hij zich tot de gezinnen, die een man en vader of een zoon naar zijn mobilisatiebestemming hebben zien gaan: "Moeders, zij de Heere u en uw kinderkees een bewaarder; soldaten, dat gij uw knieën buigen mocht voor Hem, Die uw noden kent en ze allen vervullen kan. (...) Ik kan iets gevoelen van hetgeen in veler harten omgaat. Hier en daar heb ik reeds met de soldaten gesproken; enkelen onzer gemeenten heb ik ontmoet. (...) Ik hoop krachten te krijgen, om ook hier mijn plicht te vervullen. O, mannen, verzaakt uw opvoeding en belijdenis toch niet in uw militairen diensttijd. Zoo dikwijls komen wij dat tegen. Je vraagt aan de soldaten: 'Ben je Protestant?'

'Ja', zoo luidt het antwoord, 'maar ik doe nergens meer aan.' (...) De Heere beware ons samen op al onze wegen en heilige Zijn Woord en alle droefenissen aan onze harten ter zaligheid. Met een jongen mocht ik spreken, die in zijn consciëntie zeer ontroerd werd, toen de soldaten in een nacht plotseling werden opgeroepen. Hij zag zich voor de dood geplaatst en dat in het bewustzijn, dat hij God niet kon ontmoeten. Sindsdien heeft hij geen rust. De Heere mocht hem de ruste in Christus leren kennen. Dan zou de mobilisatie hem onvergetelijk en de Heere ook in dezen diepen weg in zijn behoudenis verheerlijkt worden. Dat wij elkaar in den gebeden mogen gedenken.'

Wanneer hij 's avonds in uniform in een gemeente voorgaat, wijst hij opnieuw op Gods slaande hand, die een volk bezoekt om der zonden wil. Enkele dagen voor de oorlog vat hij zijn visie nog eenmaal samen in de rede "Zijt standvastig", die hij

⁴ Voor voetnoten, zie de gedrukte editie

uitspreekt voor de Algemene Vergadering van de SGP in Rotterdam. Hij wekt op om altijd overvloedig te zijn in het werk des Heeren (1 Kor. 15:28). "En zoo 't kwaad over ons land besloten is vanwege de verharding in de zonde, zullen wij ons, also handelende, hoewel delend in de straffe der ongerechtigheid, omdat zij de zonde van ons volk en onze eigen zonde is, nochtans vrij hebben gemaakt van volk en Vorstenhuis."

De roede in Gods hand

In de vroege morgen van de tiende mei 1940 breekt de oorlog ook voor Nederland uit. Het oordeel, dat hij reeds jaren achtereen heeft zien samenpakken boven een ontrouw verbondsvolk, is gekomen. In zijn huis aan de Westersingel te Rotterdam maakt hij in de middag van de veertiende mei het bombardement mee. later heeft hij de indrukken van die uren vol gevaar beschreven: "Toen (...) de straten tot in de nabijheid van onze woning in vuur en vlam werden gezet en zelfs ziekenhuizen in puin werden geworpen, ons huis op zijn fundamenteën schudde, en de vloer onder onze voeten golfde, toen werd ik verwaardigd onder Gods recht te buigen en Zijn majesteit in de oordelen te aanbidden. Ik schrijf dit niet om mijzelf te verheffen; van nature zijn wij allen opstandelingen tegen God, maar Gods genade vernedert en die vernedering schonk mij rust en deed mij mijn huisgenoten tot kalmte brengen. Dit heeft mij genoopt in geschrift en prediking het volk te vermanen voor God te buigen en te erkennen, dat Hij nog niet gedaan heeft naar onze zonden."

De zondag na de overgave preekt hij over Klaagliederen 3:22. In de weken die komen spreekt hij herhaaldelijk over "Jeremia's gestalte" en dringt aan op verootmoediging voor het aangezicht van God en onderwerping aan de bezettende macht.

Kort na de overgave op 15 mei 1940 begint reeds een zekere schaarste voelbaar te worden. Op 17 juni gaan brood en bloem op de bon. Ds. Kersten wijst de gemeente enkele weken later daarop in een preek over Amos 3:8, die vol herinneringsbeelden is aan de verschrikkingen van de oorlog, de brand van Rotterdam en de capitulatie. Iedereen is ervan overtuigd, dat aan een totale verwoesting alleen kon worden ontkomen door de overgave aan de machtige Duitse weermacht, die in Gods hand als middel werd gebruikt, om Nederland te doen zien, dat God de zonde straft op Zijn tijd. O, zo menigmaal hebben Gods knechten er van moeten spreken, dat de tijd der bezoeking komen zou. Biddag op biddag en dankdag op dankdag is de zonde bestraft en uit Gods Woord het oordeel aangewezen. Ook in het Parlement is niet gezwegen over de schreeuwende zonden, die om vergelding riepen. Doch met minachting werd over zulk een 'achterlijk' geroep geoordeeld. Maar de dag der bezoeking is gekomen."

De prediker roept allen die de Heere vrezen in de gemeente op om met Amos het recht van God te erkennen: "Buigen moet Gods volk; buigen onder de verwoestingen die zijn aangericht; buigen onder God. Dan zal geen bitterheid onze ziel vervullen; dan zullen wij niet smaden; dan zullen wij ons aan des Heeren wegen gewennen en op Zijn daden wachten. (...) In waarheid, er is één oplossing voor hetgeen Nederland is overkomen, namelijk de aanbidding van het recht des Heeren. Die aanbidding zal ons doen zwijgen, zonder murmurering."

Ook de dankdagpreek van dat najaar, die in druk verschijnt, is zo getoonzet: "Sinds vele jaren hebben wij met al Gods trouwe knechten en met de geschriften onzer vaders, moeten getuigen tegen de zonde en moesten wij het naderend oordeel aanzeggen. Zouden wij dan nu, ziende op onze schuld en verharding niet moeten erkennen dat God rechtvaardig is? Men moge ons smaden voor pro-Duitsch, als waren wij een landverrader, de Heere is onze getuige, dat wij spreken om het heil van ons volk, opdat het, buigend onder de roede waarmede God sloeg, bij Hem ontferming

vinde en Hij Nederland eens vrij make. Arme mensen, die vol bitterheid bijten op den steen en met stijven nek hun weg gaan."

De ware vaderlandsliefde openbaart zich naar zijn mening niet in een protesthouding, maar in het bestraffen van de zonde en het wijzen op Gods rechtvaardigheid. Nederland moet terugkeren tot God en Zijn Woord en dienst. Daarin ligt het wezenlijke heil voor land, volk en kerk. Voor de meesten is de voornaamste zaak de vrijwording van ons land. Gods eer en Zijn recht is voor hen een kwestie van de tweede rang. In februari 1941 verschijnt een tijdprek, die geschikt is om op de biddag in de vele vakante gemeenten gelezen te worden." Daarin zegt hij: "O, ik vrees, ziende dat velen zich verharden; merkend op het gedrag van hen, die zelfs heimelijk het volk tot verzet prikkelen; lettend op het algemeen gemis van ware vernedering, ik vrees dan ons land zwaarder tijden wacht. Ik mag het u niet verbergen, dat de verharding voert tot een algehele ondergang. Zie toch niet op dien Duitser. Hij is slechts een roede in Gods hand.⁶ Zie naar boven op. God regeert. Val voor den hogen God in. Dat Néerlands volk het verbond met Hem vernieuwe, terwijl de tijd der genade nog is."

De cultuurschok

Wij kunnen ons vandaag maar nauwelijks voorstellen hoe diep ingrijpend de verovering van grote delen van West-Europa door Hitler voor ons volksleven is geweest. In juni 1940 legt ook Frankrijk de wapens neer. De Duitsers beheersen nu in feite het continent. Voor velen in ons land stort daarmee een hele wereld ineen. Tal van goede vaderlanders menen oprecht, dat zij zich moeten instellen op een geheel nieuwe situatie.¹⁸ Terecht is in dit verband gesproken over de cultuurschok van mei 1940.¹⁹ Deze ingrijpende ervaring klinkt door in de preken van ds. Kersten, maar nog veel sterker in de meer politiek gekleurde commentaren, getekend met drie stenen die hij regelmatig schrijft in het dagblad De Banier. Alleen voor deze artikelen acht hij zich verantwoordelijk?

Het eerste commentaar, dat na de overgave verschijnt," is getiteld: "Gods gerechtigheid gehandhaafd". De Heere heeft om de zonden van overheid en volk Zijn rechtvaardige gramschap over Nederland uitgestort, zo schrijft hij. Dit hoofdartikel van 18 mei bevat ook een milde kritiek op het vertrek van koningin Wilhelmina en de regering naar Londen. Zes weken later is zijn kritiek wat scherper van toon. "Onze Koningin met Hare ministers hebben zich genoodzaakt geacht het land te verlaten, ons volk in de bangste ogenblikken alleen latend. Vooral voor onze met leeuwenmoed strijdende soldaten was dit vertrek demoraliserend. Overal hoordet gij, dat deze in vertwijfeling uitriepen: 'Waarom vechten wij nu nog?' Maar zij hebben gestreden tot het land werd overgegeven." Ten aanzien van dit punt verschilt zijn oordeel in niets van dat van Colijn, die op 15 mei reeds een artikel in De Standaard heeft gepubliceerd onder de opzienbarende titel "Het Einde".

Het vertrek van de vorstin en de ministers betekent ook voor de antirevolutionaire leider een hevige schok. In de nacht na de plotselinge en onverwachte capitulatie krijgt hij een hartaanval. Ook andere leidinggevende antirevolutionairen zijn door de gang van zaken bitter teleurgesteld.

Colijn publiceert in de vroege zomer van 1940 een nogal omstreden en vaak herdrukte brochure, waarin hij een analyse geeft van de situatie in Europa en lijnen uitzet voor de toekomst. Hoewel hij het herstel van de Nederlandse onafhankelijkheid onder leiding van Oranje vooropstelt, mondt zijn betoog uit in de conclusie: "Het alles dominerende feit is dan, dat, tenzij er werkelijk wonderen gebeuren, het vasteland van Europa in de toekomst geleid zal worden door Duitsland."

Niet uit het oog mag worden verloren, dat Colijn kort daarna tot een andere benadering is gekomen. Dan moedigt hij het geestelijk verzet tegen de Duitsers aan.

Ds. Kersten is eveneens diep onder de indruk van de "niet te stuiten macht" van Duitsland, die reeds na vijf dagen tot een algehele overgave heeft geleid. Zijn waardering van de positie van Duitsland in Europa is dezelfde als die van Colijn, maar wordt gedragen door een andere grondgedachte en een andere waardering van de vooroorlogse jaren. Hij houdt zijn lezers voor hij dat de capitulatie een toestand is die het Nederlandse volk te aanvaarden heeft. Van niemand wordt verlangd dat hij hiervoor de vlag uitsteekt, maar *het is ook niemand geoorloofd om tegen het nieuwe regime op te staan*.

De hoofdredacteur van De Banier herinnert aan zijn fundamentele bezwaren tegen de in Nederland gevoerde politiek, waarbij geen of onvoldoende rekening gehouden werd met de eisen van Schrift en belijdenis voor het staatkundige leven: "In één woord gezegd, ons land kwam onder roomsch-politieke overheersing en werd meer en meer overgeleverd aan de macht van den paus. (...) Nederland was reeds cijsbaar, verraderlijk overgeleverd. De hooggeroemde vrijheid voor ieder Nederlander bepleit, was in den grond niets anders dan knechting van hen, die in het akkoord niet mede zongen; ja dat vrijheidsbestel voerde tot de diepe ellende, die ons is overkomen."

Zijn diepe teleurstelling in het beleid van de rechtse coalitie-regeringen en dat van het nu gevluchte ministerie-De Geer, waarin ook socialisten zitting hebben, doortrekt de commentaren van de eerste oorlogsmaanden. Verontwaardiging over de ontvangen behandeling in de vooroorlogse periode gaat daarmee hand in hand.

Zonder meer spreekt hij uit, dat hij niet bedroefd is over het feit, dat "onder de slaande hand des Heeren" een einde gekomen is aan het door hem veroordeelde beleid: "Wij hopen dat aan het aanmatigend optreden van de roomse politici in ons Calvinistenland en in geheel Europa voor goed paal en perk worde gesteld. En wil God daarvoor de Duitse macht gebruiken, wij wensen onder de roede Zijner Majesteit met aanbidding te zwijgen, biddend voor de vrede van ons land en om bewaring Zijner Kerk."

Terecht is opgemerkt, dat mei 1940 in de ogen van ds. Kersten het bewijs heeft geleverd van het algehele falen van het vooroorlogse politieke bestel. In september 1940 herhaalt hij nog eens, "dat hij niet veranderd is en het verdwenen regiem niet terugwenst."

Begin 1941 verduidelijkt hij deze stellingname. Het gaat hem niet zozeer om de personen, maar om de wijze van regeren. Men voerde immers "een verraderlijke, ons land aan Rome overleverende politiek. Hij blijft herhalen, dat hij achttien jaar lang met zijn vrienden alleen gestaan heeft, "getuigend onder minachting van alle anderen van het oordeel dat komen zou."

In dit verband komt het voortbestaan van Nederland als zelfstandige natie ter sprake. Daarbij tekent hij aan, dat er naar zijn inzicht nu een opvallend verschil bestaat met het verleden, toen er tot driemaal toe een scheiding van volk en vorstenhuis plaats vond, omdat het volk zelf met het Oranjehuis brak. Als er in een aantal groeperingen stemmen opgaan om pogingen ondernemen om zelf te komen tot een tijdelijke regering onder het huis van Oranje, wijst hij op de werkelijkheid van dat moment: "Niet wij zullen menselijker wijze gesproken over den terugkeer van Oranje beschikken, maar de Duitse overheid, gelijk ook geschieden zal over het vraagstuk van het al of niet zelfstandig bestaan van Nederland."

Betekent deze positiekeuze, dat ds. Kersten de bezetting van Nederland als zodanig

toejuicht?

Daarvan is geen moment sprake. "Wij hebben Duitsland niet ingeroepen. (...) Ik gevoel mij Nederlander. En voor dat gevoel was de smadelijke vernedering van mijn land een smart. Maar meer, ik moest buigen onder de rechtvaardigheid Gods. Ik moest om der zonde wil de hand op den mond leggen en stille zwijgen. De zonde is bezocht. De hoogmoed is vernederd."

Velen vragen zich af: Wat nu? Men wil de vooroorlogse situatie terug, maar wie vraagt er naar Gods geboden? De voornaamste vraag is echter niet wat er van Nederland worden zal, maar hoe God aan Zijn eer komt. "Waarom het vóór alle dingen gaan moet, is dat wij ons schuldig kennen voor God." De toekomst van Nederland ligt in Gods hand. Hij zou rechtvaardig ons zelfstandig volksbestaan kunnen beëindigen, omdat wij als volk Hem openlijk een scheidbrief gegeven hebben. Deze verwerping van de Heere en Zijn Woord heft immers "in den grond" het zelfstandig bestaan van de Nederlandse staat op.

"De bezettende Overheid" en de grenzen van de gehoorzaamheid De kentering in de waardering van de nieuwe situatie, die met de bezetting is ingetreden, blijft bij Kersten veel langer uit dan bij Colijn. Zijn visie op de achtergrond van de bezetting en de Bijbelse leer over de overheid brengen hem in eerste instantie tot het afwijzen van alle verzet. Een fundamentele vraag uit de begintijd van de oorlog is uiteraard of de Duitse bezetter moet worden beschouwd als een door God gegeven overheid. Dit vraagstuk komt in de commentaren van de hoofdredacteur van De Banier regelmatig ter sprake.

Reeds op 17 juli 1940 beantwoordt hij die vraag positief, al geeft het gebruik van een aparte terminologie aan, dat hij zijn oog niet wil sluiten voor het bijzondere, tijdelijke karakter, dat deze overheid draagt. Hij spreekt namelijk heel consequent over "de Duitse Overheid", de "bezettende Duitse macht" of "de bezettende Overheid". Gelet op het feit, dat Nederland in de eerste weken na de capitulatie ondanks de bezetting grote vrijheid heeft behouden, waarschuwt hij tegen plegen van passief of actief verzet tegen de Duitse overheid. Dat kan alleen leiden tot hardere maatregelen. "Om het belang van ons land, om het welzijn van geheel ons volk, dring ik dan ook met ernst aan op een stil en onderworpen gedrag. En wat meer is, wij zijn naar Gods Woord verplicht de Overheden te gehoorzamen, tenzij haar gebod tegen Gods gebod indruist. Dan toch eist Gods Woord dat men God meer gehoorzamen moet dan de mensen. Maar in alle andere gevallen geldt wat in Rom. 13 vers 1 geschreven is: 'Alle ziel zij den machten over haar gesteld onderworpen; want er is geen macht dan van God, en de machten, die er zijn, die zijn van God geordineerd.'

Hij wijst erop, dat kerken en scholen nog hun vrijheid hebben behouden. In Zeeland heeft de bezetter inmiddels blijk gegeven principiële bezwaren tegen de daar verplicht gestelde vaccinatie tegen typhus en andere ziekten te willen honoreren. Dat geeft hoop, dat de mogelijkheid zal blijven bestaan voor een leven naar de inzettingen des Heeren. In een later stadium zal hij ook met "volle instemming" de maatregel van de Secretaris-Generaal van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen begroeten om de salarissen van de circa vierduizend kloosterling-onderwijzers met veertig procent te verminderen en de zo beschikbaar gekomen gelden te gebruiken voor de verlaging van de leerlingenschaal. De staatkundig-gereformeerde fractieleider heeft vóór de oorlog herhaaldelijk en tevergeefs voor een dergelijke maatregel gepleit. Nu luidt zijn commentaar: "Wij zien hierin een aanvankelijk rechtsherstel. Het moet uit zijn met die Roomse politiek in ons land; met dat uitzuigen van de publieke kassen ten bate van Rome."

In de nazomer en de herfst van 1940 blijft ds. Kersten voortdurend de lezers van De Banier manen om zich te onderwerpen aan de bezettende macht en niet in te gaan op de oproep tot het plegen van verzet. Door het stoken van kwaad maakt men de ellende, die over het volk komt, alleen maar groter." Begin februari 1941, als er duidelijke signalen zijn dat zijn mening in eigen kring niet door allen wordt gedeeld, schrijft hij een hoofdartikel over deze kwestie onder de titel: "Wordt onze toestand begrepen?"

Hij stelt daarin dat hij zijn advies om de uiterste voorzichtigheid te betrachten en zich aan de bezettende overheid te onderwerpen, "onverzettelijk" handhaaft. Hij mist bij velen de juiste gezindheid: "Wij mogen het niet verhelen, de verharding van ons volk onder de oordelen, doet ons dikwijls vrezen, dat nog erger te wachten staat. Wie God als roede in Zijn hand gebruikt, staat niet aan ons te bepalen, maar de slagen moeten ons tot Hem doen opzien en ons in belijdenis onzer zonden neerwerpen in het stof van verootmoediging. Indien het daar met ons volk komen mocht, er ware meer verwachting dan thans."

Hij roept zijn lezers op om zich aan Gods rechtvaardig oordeel te onderwerpen totdat het de Heere behagen zal een wending te geven in de situatie.

De erkenning van de bezettende overheid als Gods dienaar gaat gepaard met het beklemtonen van een ander Bijbels gegeven, dat reeds terloops ter sprake kwam. Ds. Kersten wil niets af doen van de eis, die God aan de overheid stelt en die omschreven is in artikel 36 van de Ned. Geloofsbelijdenis.

Als in september 1940 een maatregel van kracht wordt, dat de verenigingen elke twee maanden aan de overheid een opgave moeten doen van de onderwerpen, die behandeld zullen worden, constateert hij, dat er helaas maar al te weinig rekening wordt gehouden met de rechten van de kerk. "Voor die rechten hebben wij te waken met al wat in ons is. (...) Zoo licht dreigt de eerste stap gevolgd te worden door een tweede. Men late toch de kerk in Nederland hare rechten en vrijheden." In een uitvoerig artikel stelt hij enkele weken later: "Er zijn grenzen". Die grenzen liggen voor overheid en volk in Gods Woord en wet.

De eis, die artikel 36 aan de overheid stelt om ook "de hand te houden aan de heilige kerkdienst (...) en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen" wordt in een uitvoerig citaat weergegeven. Met het beroep op datzelfde artikel wijst hij zijn lezers op hun verplichting om de overheid te gehoorzamen in "alle dingen, die niet strijden tegen Gods Woord."

De belijdenis zegt tegelijkertijd, dat deze gehoorzaamheid niet onbeperkt is: "Inderdaad er zijn grenzen, die wij niet overschrijden mogen, verplicht als wij zijn Gode meer te gehoorzamen dan de mensen. Daartoe verwaardige de Heere ons in het bijzonder ook ten dage van groot verval en in tijden van benauwdheid."

Enkele maanden later stelt hij in een hoofdartikel: "Er zijn problemen die om oplossing roepen. Zoo het heilige beginselen, zoo het de ere Gods, zoo het het welzijn van Zijn Kerk betreft, zullen wij onverzettelijk moeten zijn. De Heere verhoede dat het tot zulk een strijd kome. Hij geve ons onder de bezettende Overheid een stil en gerust leven, wat het wandelen naar Zijn Woord aangaat."

Als hem een knipsel wordt toegezonden uit een onbekend blad met een aanval op de bepalingen in de gemeentelijke verordening van Zoutelande ten aanzien van de heiliging van Gods dag, wordt zijn toon scherper. "Wat ons in dit bitter geschrijf vooraf treft is de zin: Aan deze Middeleeuwse achterlijkheid zal het Nat. Soc. grondig een einde maken. (...) Is dat het karakter van 't Nationaal Socialisme? Dan hebben wij wel redenen om er voor te vrezen."

Het verzet tegen Winterhulp

Zo blijft ds. Kersten, terwijl hij zijn lezers voortdurend vermaant, om zich te vernederen onder het oordeel, óók de grenzen van de gehoorzaamheid beklemtonen. De eerste poging begin 1941 tot een nationaal-socialistische beïnvloeding van het volksleven door middel van Winterhulp Nederland ontgaat hem niet. Aan behoeftige Nederlanders wordt door deze organisatie financiële hulp geboden, omdat zij lid zijn van de "de volksgemeenschap". Men richt zich vooral op het bieden van hulp aan grote gezinnen en aanstaande moeders, waarbij onbijbelse propaganda niet ontbreekt. Alle andere openbare collecten, ook die in de kerken, worden verboden. De kerkenraden worden verplicht een collecteplan in te dienen. Ds. Kersten begint nu ook een voorzichtige interkerkelijke oriëntatie.

Hij wordt toegelaten tot het Convent van kerken en woont op 3 januari 1941 de eerste vergadering daarvan bij. Dit Convent - een bundeling van personen die de bevoegdheid hebben zich namens hun kerk tot de hoge overheid te wenden - bevordert in januari het protest van een aantal kerken tegen het voornemen om de collecten in de kerken als openbare geldinzamelingen te beschouwen. Overigens zal zijn deelname daaraan slechts van tijdelijke aard zijn, omdat men zijn visie in het algemeen genomen niet deelt en hem tenslotte laat merken op zijn verdere aanwezigheid geen prijs te stellen.

Namens de Deputaten bij de Hoge Overheid tekent ds. Kersten zelf bezwaar aan tegen de verplichting om een collecteplan in te dienen. De betrokken autoriteiten nemen de kwestie daarop in nadere overweging met de mededeling, dat de kerkenraden in tussentijd niet op het verzoek behoeven te antwoorden.

Uiteindelijk blijft de bezetter bij de eis van indiening van een collecteplan, maar men wordt bij overlegging van dit plan geacht toestemming voor de eigen kerkcollecten te hebben ontvangen.

Kort voordat de rode bussen van Winterhulp Nederland op straat verschijnen, schrijft hij: "Voor de rechten van des Heeren kerk hopen wij pal te staan. Wij zijn een Calvinistisch volk en de kerk is een positie gewezen naast, niet onder de wereldlijke overheid." In de dagen daarop publiceert hij een aantal artikelen over stelsels van kerkregering, die uitmonden in een behandeling van de diaconale armverzorging. Terwijl in De Banier de aankondiging van de collecte voor Winterhulp op de voorpagina verschijnt - volgens voorschrift van de bezetters - schrijft hij op 13 februari 1941: "Wij besluiten dat de handhaving van de diaconie een beginsel-kwestie der Gereformeerde kerk is, welk beginsel zij niet mag en niet kan prijs geven zonder zichzelf te schaden."

Het bevel van de Heere Jezus, dat Hij aan Zijn kerk gegeven heeft, is voor de handhaving van de diaconie allesbeslissend. Ds. Kersten ontkent niet, dat de overheid een taak heeft bij de verzorging van armen uit publieke kassen ten tijde van oorlogsrampen en werkloosheid, maar de kerk moet haar eigen terrein behouden: "Ik besluit mijn beschouwing met een ernstige opwekking tot milde bijdragen aan de armen. Dat onze kerkelijke collecten het bewijs leveren, dat de zonen der Reformatie in deze gewesten het kerkelijk diaken-ambt waarderen en in stand wensen te houden." Zelf weigert hij elke bijdrage aan Winterhulp. Zijn artikelen zijn de bezetter al geruime tijd niet ontgaan. Bepaalde passages worden met groen en rood door de Sicherheitsdienst te Rotterdam onderstreept.

Ds. Kersten wordt vrijwel onmiddellijk na de publicatie van de serie artikelen, die

gericht is tegen Winterhulp, bij de S.D. ontboden om zijn principiële stellingname te verdedigen. Het hoofd van de Rotterdamse S.D., de beruchte Simon, maakt hem duidelijk, dat de commentaren hem niet welgevallig zijn: "Das sind Artikeln die wir nicht nigen."

Aan J. van Bochove, diaken van de Gereformeerde Gemeente en schoolhoofd te Zeist⁶⁷ - hij maakt deel uit van de kleine kring van vertrouwensmensen rond ds. Kersten - schrijft hij op 17 februari 1941: "Ik ben bij de Sicherheits-Polizei geroepen. Bezwaren tegen De Banier. 'k Heb vrijmoedig gesproken, dat ik Nederlander ben en men van ons niet eisen kan den vlag uit te steken over de bezetting. Maar dat ik het in het belang van het volk acht, zich te onderwerpen om erger te voorkomen en omdat wij buiten staat zijn ons te verdedigen en oorlog te voeren."

Zijn ondervrager heeft hem ook gevraagd of hij nog bidt voor de koningin. Daarop heeft ds. Kersten onomwonden bevestigend geantwoord. Tien Duitse machten zijn nog niet in staat "die liefde uit het hart van den oprechten Nederlander te trekken."

Aan Van Bochove schrijft hij over dit deel van het verhoor: "Ook over Oranje! Zit ons in het bloed van de dagen onzer landsgeboorte af, zei ik."

Kennelijk vanuit de overweging, dat de aanval de beste verdediging is, brengt hij zèlf de kerk ter sprake: "Duitsland slaat de handen er aan. Neen, was 't antwoord, de kerk is vrij te prediken. Ja maar, ook de diaconie behoort vrij te zijn. En die valt gij aan. Schamper: 'Weer Duitsland maar lasteren.' Neen, zei ik, ik heb de stukken thuis en ben bereid ze te halen. "Zwijg."

Daarop maakt zijn ondervrager hem met de Duitse wet in de hand duidelijk, dat de kerken in Duitsland volkomen vrij zouden zijn om in de gebouwen te collecteren. De bepalingen in Holland zouden niet aan Duitsland, maar aan Nederlandse ambtenaren te danken zijn. "Ik mocht naar huis, gelukkig. Was ook niet bevreesd. De Heere beware ons."

Inmiddels is ds. Kersten reeds in alle stilte bezig om de contacten tussen de diaconieën in de Gereformeerde Gemeenten te verbeteren. Er gaat een schrijven uit naar de kerkenraden. Daarin kondigt hij aan, dat hij wil komen tot een landelijke bijeenkomst. Daar kan dan een federatie van diaconieën worden opgericht. De bekende burgemeester D. Kodde te Zoutelande is echter van mening, dat de Rotterdamse predikant de praktische problemen die dat met zich medebrengt, onderschat. Het reizen in deze oorlogstijd brengt zo veel problemen met zich mee, dat een landelijke bijeenkomst eigenlijk niet meer kan worden gerealiseerd. Hij pleit voor het houden van regionale samenkomsten.

Het is niet duidelijk of ds. Kersten zijn plannen nog heeft kunnen realiseren. In ieder geval reist hij wel naar Zeist om een vergadering bij te wonen van diakenen. In het Utrechtse heeft zich een instelling gepresenteerd, die zeggenschap over de diaconieën wil hebben. Enkele diakenen van andere kerken hebben in een gezamenlijk beraad reeds te veel toegegeven. Door het krachtige optreden van diaken J. van Bochove, die naar het advies van ds. Kersten handelt, nemen alle diakenen een afwijzend standpunt in. Alle scholen in Zeist en van de Gereformeerde Gemeenten in het hele land volgen ook zijn advies om te weigeren leerlingen beschikbaar te stellen voor de collecten van Winterhulp.

Onrust in eigen kring

In de praktijk leidt het standpunt van ds. Kersten tot een meestal passieve houding tegenover de Duitse maatregelen. In eigen kring, waarin zijn woord en voorbeeld groot gezag heeft, wordt dit standpunt kort samengevat in de zegswijze: "Onderwerping geeft rust".

De commentaren van ds. Kersten in De Banier maken echter overduidelijk dat een deel van de Gereformeerde Gemeenten en de SGP deze berustende houding afwijst. Spoedig na de capitulatie beklaagt hij zich over het feit, dat men De Banier het verspreiden van leugens toedicht. Bij het bombardement van Rotterdam zouden geen 300 burgers zijn omgekomen, maar 3000. "Weg met zulk een krant!"

De hoofdredacteur stelt, dat zijn krant zich niet wil baseren op losse geruchten, maar zich heeft gehouden aan de officiële cijfers. Later is het dodencijfer door de vele vermisten gestegen tot 840.

Er zijn er die zijn vermaning om zich te onderwerpen door laster zoeken te breken: "De SGP is pro-Duitsch; de leiders zijn N.S.B.-ers" zoo strooit men onder het volk rond. En dat betekent dan zoo iets alsof wij landverraders zouden zijn. Het zij zoo. Ook Jeremia werd een landverrader geacht, toe hij het diep vervallen volk vermaande in den vrede van Babel vrede te zoeken.' Met morren en wroeten tegen Duitsland kan men alleen zijn lot verergeren. "Bedenken zekere kringen dit wel voldoende? Onderwerping is ons geboden."

Begin 1941 signaleert hij, dat tegen De Banier een storm van verontwaardiging is opgestoken. "Het is ons niet onbekend welke laster over ons alom in het land is en wordt uitgesproken en met welke bitterheid velen zijn bezielde."

Sommigen keren zich in hun woede van De Banier af. Enkele predikanten schijnen het volk heimelijk of meer in het openbaar aan te sporen tot verzet. In plaats dat zij duidelijk maken, dat het gebrek aan levensmiddelen een vrucht is van het crisisbeleid, dat leidde tot vernietiging van vee en voedsel, wordt er "gekankerd en de gemeente verre gehouden van het ootmoedig buigen onder de slaande hand des Heeren".

Ds. Kersten mist in die benadering de rechte gezindheid van het hart: "Alle spreken over Gods recht is niets anders dan huichelachtig gebazel, zolang tijd onze ziel met bitterheid is vervuld. Wij zijn Nederlanders en hopen het te blijven, doch juist daarom is Nederlands schuld de onze, en roept deze tot verootmoediging voor God."

Vervolgens wordt zijn toon wat minder scherp en geeft hij uitdrukking aan zijn verdriet over de groeiende verwijdering in eigen kring: "Het is mij leed, zelfs onder des Heeren volk, ja onder Gods knechten andere openbaringen waar te nemen. Doch al stond ik, wat geenszins het geval is, in Nederland alleen, ik hoop getrouw te blijven vermanen tot vernedering onder het oordeel."

Misschien heeft hij gedacht aan een voorval in zijn eigen gemeente. Eén van de diakenen, een invloedrijk man, deelt de inzichten van de door hem zeer hooggeachte ds. Kersten op dit punt niet. Tijdens een preek, waarin zijn predikant opnieuw oproept tot onderwerping, draait hij zich zichtbaar voor de gemeente om, ten einde zijn ongenoegen duidelijk te maken.

Maar ook het algemene nieuws, waarvan de plaatsing door de bezetter aan de kranten dwingend is voorgeschreven, roept weerstanden op. Burgemeester Kodde vertolkt het Zeeuwse ongenoegen: "Ook over den inhoud van 'De Banier' wordt veel geklaagd. Dat kan nog worden toegeschreven aan de noodzaak om de berichten te vermelden, maar ik zag het blad liever tot de helft of een vierde krimpen dan die verschillende berichten die toch niemand gelooft."

De tegenstellingen spitsten zich eind februari verder toe. Dan spreekt ds. Kersten openlijk uit, dat er tegen De Banier een actie wordt gevoerd. Sommigen betitelen het dagblad als een "Duitse krant". Men suggereert dat het blad zich verraderlijk zou gedragen ten aanzien van het Nederlandse volk door de aansporing tot onderwerping. In dit verband doet hij een zeer te betreuren en later fel omstreden uitspraak over Engeland: "Algemeen stelt men de hoop op Engeland. Het blijkt wel, dat velen elk

bericht, dat zij van die zijde vernemen als alleen betrouwbaar aannemen. Men houdt zich er vast van overtuigd dat Engeland den oorlog winnen zal. Mitsdien moet ons volk wakker en gereed gehouden, om den Duitser dan te verdrijven. (...) Reeds zijn vele landen bedrogen uitgekomen in hun betrouwen op Englands hulp. Laat het ons tot waarschuwing zijn.'

Nadat de scherpe Banierartikelen van februari 1941 de toenemende tegenstelling in eigen kring voor ieder hebben duidelijk gemaakt, vergadert in april daarop de Synode van de Gereformeerde Gemeenten.

Als een signaal van een zeker onbehagen kan ook gelden, dat de vergadering ds. R. Kok tot praeses kiest en niet ds. Kersten, die overigens als scriba wel deel uitmaakt van het moderamen.

Het is bekend dat ds. Kok op de Duitse bezettingsmacht en op de deelname aan het verzet een andere visie heeft dan zijn Rotterdamse collega. Ook in de kringen van de onderwijzers wordt het standpunt van ds. Kersten niet door allen gedeeld.

Eind 1941 spreekt hij aan het slot van de jaarvergadering van de GOV een kort woord. Het is opvallend, dat in het beknopte verslag van deze toespraak in De Saambinder met name wordt gememoreerd hoe hij de hoop vertolkt dat "de omstandigheden waaronder we thans leven geen verwijdering mochten brengen" in eigen kring. Kennelijk staan herstel en behoud van de éénheid hem hier duidelijk voor ogen. De oproep is *een eerste signaal van een gewijzigde opstelling*.

Kanttekeningen

Het is duidelijk, dat ds. Kersten met het beklemtonen van de gehoorzaamheid aan de bezettende macht als een tijdelijke, vervangende overheid, blijft in de lijn van de Schrift. Zijn uitleg van Romeinen 13:1 sluit werkelijk naadloos aan bij die van de verschillende exegeten die Dachsels en Van Lingen aan het woord laten in hun commentaar op de Romeinenbrief, dat in orthodox gereformeerde kring in vooroorlogse jaren veel wordt gebruikt.

Ds. Kersten staat in zijn Bijbelse waardering van de Duitsers als bezettende overheid niet alleen. Dezelfde mening wordt met enige variatie vertolkt door vooraanstaande theologen uit andere kerkverbanden zoals J. Eykman, J. Koopmans en door A. A. van Ruler.

Met het accentueren van de onderwerping aan de bezettende overheid blijft ds. Kersten zijn reeds eerder uitgesproken overtuiging trouw, dat Nederland een verbondsvolk van de levende God is. Op de verbondsbreuk door de zonde van regering en volk is de verbondswraak gevolgd, dien gestalte heeft gekregen in het oordeel van de bezetting. De begrippen natie en nationaal worden bij hem immers gevuld vanuit een visie, waarin Nederland ten diepste toch wordt gezien als een tweede Israël. Als het ware bukken onder de rechtvaardigheid Gods naar zijn mening ontbreekt, leidt dat hem zelfs tijdelijk tot de gedachte, dat het einde van het zelfstandige volksbestaan van Nederland wellicht in zicht is. Wanneer hij, zoals in de aangehaalde fragmenten uit preken en commentaren, het verzet afwijst, houdt dat echter geen enkele sympathiebetuiging in met het nazidom, maar is dat eveneens een logische consequentie van de door hem sinds 1914 uitgesproken verbondsvisie. Hij is zijn overtuiging altijd trouw gebleven, al oppert hij in februari 1941 in twijfelmoedigheid de mogelijkheid, dat God een eind aan het zelfstandige volksbestaan van Nederland kan maken.

Wie zijn visie op Nederland als het verbondsvolk van de levende God niet kent en de

plaats die de oorlog als straf op de zonde van land en volk daarin inneemt, doet hem gemakkelijk onrecht aan als het gaat om de beoordeling van losse citaten.

Hij kan slechts worden verstaan als men de moeite neemt zich te verdiepen in zijn diepste intenties. Alleen in de onderwerping aan Gods zwiepende roede in oordeel en gericht, als eertijds Israël, ligt voor Nederland het heil en de zegen. Uit de verootmoediging alleen zal de verbondsvernieuwing, de nationale bekering opbloeien, die de hoop en het ideaal van zijn leven is. Bij zijn visie zijn beslist kanttekeningen te maken, maar ongetwijfeld getuigt de mening van ds. Kersten van méér Bijbels inzicht en geestelijke kennis dan die van velen die alléén maar diep verontwaardigd zijn over de Duitse inval en op grond daarvan direct tot verzetsactiviteiten overgaan.

Beoordelingsfouten

Het komt ons overigens voor, dat ds. Kersten niet vrij te pleiten is van duidelijke beoordelingsfouten. Zo heeft hij in de beginfase van de oorlog - met vele andere Nederlanders - ten onrechte gemeend, dat de militaire overwinningen van Duitsland definitief zouden zijn. Zijn volstreekte principiële afwijzing van het nationaal-socialisme, die hij steeds staande heeft gehouden, klinkt dan bijna niet door. Dat hangt uiteraard samen met de door hem zo sterk onderstreepte noodzaak tot voorzichtigheid. De waarschuwing tegen het nationaal-socialisme is alléén indirect aanwezig in de voortdurende herhaling van het Bijbelse gegeven, dat men Gode meer moet gehoorzamen dan de mensen.

Terecht heeft men in eigen kring erop gewezen, dat in Bijbels licht bezien de persoonlijk inleving van de schuld onze politieke verantwoordelijkheid niet wegneemt. David laat Simeï vloeken, omdat hij besepte, dat dit kwaad hem om zijn zonde overkwam, maar hij neemt ook de nodige tegenmaatregelen tegen zijn opstandige zoon Absalom en ontwerpt een strategie. Het kwaad van Absaloms rebellie moet wel worden bestreden (2 Samuël 15:34, 16:10, 18:1).

Dat laatste ontbreekt bij ds. Kersten in het begin van de oorlogsjaren veelal. Daarom komt hij dan tot een overwegend passieve houding en een te positieve waardering van maatregelen van de bezetter als de salariskorting van de kloosterling-onderwijzers. Die maatregel staat echter niet los van het gehele nationaal-socialistische streven, dat uiteindelijk aan de kerk geen enkele ruimte wil laten. De sterke afkeer van Rome, die het betreffende artikel en enkele andere artikelen" van ná de capitulatie zo duidelijk beheerst, heeft zijn zicht op de gevaren van het nationaal- socialisme kennelijk versmald.

In zijn spontaniteit komt ds. Kersten in De Banier nog al eens tot niet geheel doordachte en sterk gevoelsmatig bepaalde uitspraken, die niet altijd vrij zijn van een zeker zelfbeklag.

Sommige stellingnames zijn zonder meer te betreuren. Ze kunnen bij degene, die de achtergrond van zijn denken niet kent, aanleiding geven tot de gedachte, dat hij in de eerste oorlogsjaren het nationaal-socialisme zou hebben bevorderd, al is dat feitelijk niet zo geweest! Zijn accentueren van de grenzen van de aan de overheid verschuldigde gehoorzaamheid en zijn actief optreden tegen Winterhulp Nederland maken dat voldoende duidelijk. Hij gaat echter in de boven bedoelde genoemde uitspraken, bij alle waardering voor zijn Bijbelse oproep tot verootmoediging onder het oordeel, te ver. De uitlatingen over Engeland, waarbij hij zich door een oud vooroordeel laat leiden, zijn daarvan een uitgesproken voorbeeld.

Een enkele keer gaat hij in zijn praktische adviezen eveneens ver, zo niet te ver. Zo adviseert hij in september 1941 de schoolbesturen om te voldoen aan het verzoek van het ministerie van 16 augustus om kinderen "van joodse bloede" te melden. Naar zijn

mening dient men "geen conflict uit te lokken" over deze zaak.

Ook al laat zich goed verdedigen, dat ds. Kersten "in redelijkheid" tot dit advies kon komen van uit zijn onderwijsopvatting, temeer daar er maar één Joods kind op de scholen van de V. G.S. aanwezig was."

Toch blijft een schaduwzijde aanwezig. Hij heeft de diepste bedoeling van deze maatregel toen onvoldoende gepeild. Ook heeft hij zich wellicht niet voldoende gerealiseerd wat zijn houding in de achterban voor praktische uitwerking zou kunnen hebben. In één geïsoleerde plaats leidt dat tot een "overmaat aan gehoorzaamheid aan de bezetter".

Het beroep van ds. Kersten op de gestalte van Jeremia (Jer. 27:1-15, 29:7) in het begin van de oorlogsjaren is in het licht van zijn oproep tot verootmoediging voor God vanwege de zonden te verstaan.

De vraag of hij in die jaren wel voldoende recht heeft gedaan aan het bijzondere verband, waarin de gestalte van Jeremia in de Schrift voorkomt, kan niet geheel afdoende worden beantwoord. Zijn benadering is slechts in een enkel fragmentje uit een artikel bewaard." Wel is duidelijk, dat een verkeerd beroep op de oordeelsprediking van Jeremia kan worden gedaan. We vinden dat ook bij dr. Hugo Visscher, die aan deze Schriftgegevens het recht ontleent om het Nederlandse volk op te roepen zich te onderwerpen aan het nationaal-socialistische gezag. Hij en wellicht ook ds. Kersten verliezen uit het oog, dat een beroep op de gestalte van Jeremia in oorlogsomstandigheden in volstrekte zin niet mogelijk is.

De houding van Jeremia hangt nauw samen met de eed van trouw, die Zedekia, de koning van Juda, namens zijn volk, in de Naam des Heeren aan Nebukadnézar heeft gezworen (2 Kron. 36:12-14). Omdat Zedekia als vertegenwoordiger van zijn volk die eed gebróken heeft, wordt hij in de Schrift een onheilig en goddeloos vorst genoemd. Het oordeel is onafwendbaar en vanwege de verbondsbreuk jegens God en vanwege de ontrouw jegens Nebukadnézar. Daarom is onderwerping geboden (Jer. 21:3-14, 22:19, Ezech. 17:13-20, 21:24-27).

Ook dit bijzondere tekstverband maakt duidelijk, dat het beroep op de gestalte van Jeremia niet in mindering mag worden gebracht op Handelingen 5:29 als zodanig. Daarin wordt de grens van de gehoorzaamheid aan de overheid aangegeven, die door ds. Kersten regelmatig wordt beklemtoond.

De wending

Juist het accent, dat ds. Kersten zo nadrukkelijk plaatst op de grènzèn van de gehoorzaamheid aan de overheid, moet hem voor de moeilijke vraag hebben gesteld hoe lang het geoorloofd is om te volharden in zijn naar het passieve neigende houding. Bij de verdere voortgang van de oorlog, wordt immers de demonie van het nazidom ook in ons land meer en meer zichtbaar. Er komt een ogenblik, dat een tirannieke, goddeloze overheid ophoudt wettige overheid te zijn en dat ongehoorzaamheid en verzet geoorloofd is en geboden is. Dat inzicht moet bij ds. Kersten in het najaar van 1941 aan kracht hebben gewonnen. Is het de felle kritiek uit eigen kring geweest die hem dan tot herbezinning brengt? Heeft het schriftelijk vermaan van het hoofdbestuurslid Kodde ertoe bijgedragen? De bekende Zeeuwse burgemeester wijst hem immers in februari 1941 reeds met klem op de noodzaak van een betere onderlinge verhouding tussen de predikanten "in een tijd als deze, waarin we meer dan ooit elkaar nodig hebben." In de herfst van 1941 worden de eerste isoleringsmaatregelen, die betrekking hebben op de Joden, gepubliceerd. Bij parken en plantsoenen, bij bibliotheken, musea en bioscopen, bij hotels, pensions en verenigingslokalen verschijnen de beruchte bordjes "Verboden voor Joden".

Is het deze greep van de bezetter naar de Joden geweest, die ds. Kersten duidelijk heeft gemaakt dat de grens van de gehoorzaamheid is bereikt? Al zullen de andere factoren hebben meegewogen, toch valt voor het laatstgenoemde het meest te zeggen. Zelf geeft hij immers aan, dat hij zijn visie op de deelname aan het verzet in positieve zin heeft gewijzigd, omdat de bezetter tegen Gods Woord en het volkenrecht gaat optreden. Een belangrijk gegeven voor hem is ook, dat de regering in Londen het verzet blijkt te steunen. Alleen het verzet, gevoerd in gehoorzaamheid aan overheid is gewettigd.

De wending in benadering bij ds. Kersten blijkt tijdens de reeds genoemde vergadering van de GOV eind 1941.⁵ In deze besloten kring maakt hij duidelijk, dat zijn spreken over de bezettende overheid niet betekent, dat hij de regering in Londen niet zou erkennen. Ook zegt hij, dat de regering aldaar recht heeft op gehoorzaamheid "met inachtneming van de nodige voorzichtigheid, opdat wij onszelf niet moedwillig in gevaar begeven (Heidelbergse Catechismus, vraag 105).

Vanaf het begin van 1942 houdt hij met vele leden van de illegaliteit voeling.' Vijf leden van de ondergrondse in Rotterdam, die lid zijn van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers, ontvangen van ds. Kersten, die veel relaties heeft in het gehele land, onderduikadressen.

Elke week steunt hij het verzet met een royale gift van vijftig gulden, terwijl hij ook zelf onderduikers - daaronder zijn ook leden van het verzet - in huis heeft. De artspraktijk van zijn schoonzoon J.C. Hage aan de Oudedijk, bij wie hij een gedeelte van de oorlog inwoont, is een knooppunt van de Rotterdamse illegaliteit.

In de zomer van dat jaar staat hij de heer H. G. J. Bolk bij, chef exploitatie van uitgeverij "De Banier", die hem om hulp vraagt voor zijn in gevaar verkerende Joodse vrouw. Het is ds. Kersten gebleken, dat Joden die een relatie met de kerk hebben, niet gedeporteerd zullen worden. Hij adviseert de heer Bolk de bezetter met deze bepaling om de tuin te leiden, daar iedere Jood, die een bewijs kan laten zien dat hij naar de kerk of de catechisatie gaat, voor vrijstelling in aanmerking komt. Als zijn vrouw of kind toch gevaar zou lopen, zal ds. Kersten onmiddellijk "voor een onderduikadres bij fatsoenlijke lieden" zorg dragen.

Het gevolg is, dat tal van Joden aan het kerkekantoor van de Nederlandse Hervormde Gemeente in hun wijk om een dergelijke verklaring vragen. De heer Bolk zegt daarvan na de oorlog: "Er kan niet genoeg nadruk op gelegd worden, dat dankzij de informatie, die ik van ds. Kersten ontving en welke ik aan zeer velen, die hierbij betrokken waren heb doorgegeven, velen uit de klauwen van de Duitse overheersers zijn gebleven. Ds. Kersten is de eerste geweest die dit feit onder mijn aandacht gebracht heeft en waarmee hij zeer vele Joden een buitengewoon groten dienst bewezen heeft.'

Op 11 juni 1942 ondertekent de Rotterdamse predikant namens de Gereformeerde Gemeenten een protest-telegram van de kerken naar aanleiding van de massale deportaties van Joden uit Westerbork. Op 13 augustus van dat jaar plaatst hij zijn handtekening onder een oproep van de plaatselijke kerken aan de bezetter om af te zien van het fusilleren van de "vijf gijzelaars van Rotterdam".

8. Brief aan H. Egbertsen-van de Riet te Rijssen

De brief is gericht aan Hendrika Egbertsen-van de Riet (1861-1962), die de leeftijd van ruim 101 jaar bereikte. Zij was gehuwd met Gerrit Jan Egbertsen (1862-1949). Zij werd in Rijssen de Oude Dika genoemd en stond ook bekend onder de naam Duuskers-Dika. Haar vader diende de toenmalige Christelijke Gereformeerde Kerk te Rijssen als ouderling. Haar beide ouders stonden bekend als mensen, die de Heere vreesden. De Oude Dika had algemene achting als een geoefende christin met een zeer heldere Schriftkennis. Elk gesprek over het geestelijke leven en de persoonlijke bevinding baseerde zij op de Schrift. Zij had de gewoonte om elke bezoeker bij het afscheid een opdracht mee te geven: Lees thuis die of die Schriftplaats maar eens. Ds. Kersten adviseerde al zijn studenten om haar een bezoek te brengen, als zij in Rijssen of omgeving moesten preken. Zij kende de Heidelbergse Catechismus geheel van buiten evenals vele gezangen van Van Lodenstein. Zie voor haar: W.C. Lamain, Een terugblik III, blz. 203-211.

Rotterdam, 2 Maart 1944

Geliefde vriendin, met de Uwen,

Gelijk vele malen in mijn gezonde dagen, zo ook gingen mijn gedachten op het ziekbed, waarop de Heere mij heeft neergeworpen, uit naar de vrienden te Rijssen en mocht ik enige gemeenschap hebben met hen, die reeds juichen voor de troon. Hun gemis doet zich op aarde zeer gevoelen, dewijl de Goddelijke onderwijzingen, waarmede zij begiftigd waren, en die in Godskennis en zelfkennis openbaar kwamen, veelal gemist worden.

O, dan ga ik in gedachten de rij af en zie ik mij nog in gezelschap van Bruggink en Potjes Hendrik en Sine en Stoeten Jan en Dyke en zovele anderen. Ik dacht vannacht aan Dyke's Jan en zijn gezin. Wil ze toch eens ernstig van mij vermanen, want er komt een dag, dat zij met hun zalige moeder staan zullen voor Gods rechterstoel.

O, wat zal die dag openbaren! Ik ben in de poorten des doods geweest. Gij hebt wel vernomen wat mij overkomen is. Doch, waar velen bezwijken, heeft de Heere mij wedergeroepen en mij bij het leven bewaard.

Maar, o Dika, ik kan niet zeggen, hoe in één ogenblik alles veranderde. Geheel de wereld viel weg. Het was of ik werd losgemaakt van allen die op aarde zijn. In een zoete onuitsprekelijke vereniging met de wil des Vaders mocht ik mij in Zijn hand geven. O, die vernietiging in mijzelf, helwaardig! Maar de volkomen verzoening en reiniging in het bloed des Lams deed mijn ziel ingaan in de omhelzingen des Vaders, uit de kracht van Zijn welbehagen, dat ik smaken mocht en dat de Vader heeft in Zijn uitverkoren kerk: Zijn lust is aan haar.

O, wie zal hellediep voor God kunnen bukken; maar wie, ja, wie zal hoog genoeg kunnen roemen van de soevereine vermaken van God den Vader in Christus en door den Heiligen Geest, in al Zijn volk, dat Hem voorgesteld wordt, als een reine maagd zonder vlek en rimpel. O, laat toch Gods lieve volk niet zo in zichzelf dolende, maar uitgaan, liefelijk leunende op haren Liefste. Ik heb, enkele dagen in de vrede delende, een terugleiding gehad in de weg, dien de Heere mij geleid heeft. Dikwijls is de strijd zwaar geweest. Gij weet er mede iets van. Zelfs van Gods kinderen stonden mij soms tegen, hoewel anderen mij gedragen hebben tot in de nachten, in de gebeden. Maar ik mocht toch vrijmoedig zeggen, het goede gezocht te hebben voor Kerk, school en land. O, hoe schuldig in alles. Maar nu mocht ik er iets van omhelzen, dat

ook hier de verzoening van Christus over gaat en mijn werk niet zal zijn als hout, hooi en stoppelen, die door het vuur zullen verbranden.

Maar nu, die Goddelijke goedkeuring in Christus, mijn dierbare Borg en Zaligmaker. Ik weet, zo spreekt de Heere, uwe werken.

En ik mocht geloven, dat God er eeuwig in verheerlijkt zal worden. Bijna 40 jaren heeft Hij mij gedragen en dienstbaar gesteld met vele verzuchtingen en betuigingen van mijn onwetendheid. O, wat zal Gods werk toch eeuwig strekken tot Zijn eer. Arme mensen, die niets hebben dan zichzelf.

O, als toch Gods eer woog, hoe zou de strijd in Rijssen spoedig uit zijn. Want Esch en Wal moeten weg, en Baan moeten wij verliezen, opdat de Waarheid ons vrijmake.

Nu, geliefde familie, ik moet eindigen, want ik mocht eigenlijk niets doen, maar ik had begeerte U te schrijven. Deel het Ligtenberg (één arm) mede en al het oprechte volk. Als het kan, laat mij nog eens iets vernemen. En voorts, verblijdt u in den Heere. Betrouw u met al uw zorgen Hem toe. Zijt met uw kinderen en kleinkinderen den Heere bevolen. Groet allen die Sion minnen. Ik heb enige hoop dat ik weder herstellen zal. Het kon de laatste maal zijn, dat wij hier iets van elkaar vernemen.

De levende hope sterke ons op de zaligheid, waartoe wij in de kracht Gods bewaard worden door het geloof en waarvan ik de zoete voorsmaken in mijn harte mocht hebben. Psalm 17:8. U allen hartelijk groetende, verblijf ik, uw u heilbiddende

Ds. G.H. Kersten

9. Brief aan ds. J. van Zweden te Passaic (USA)

Rotterdam, 30 Juni 1945

Geliefde broeder Van Zweden met de Uwen,

Wat waren wij verheugd na zo langen tijd enig bericht van U te mogen ontvangen en Uw zoon⁸¹ te ontmoeten. Wel hebben wij via het Roode Kruis, zodra dit mogelijk was, U en andere vrienden een brief gezonden, maar wij vernamen niet, of die ooit zijn terechtgekomen. En ziedaar, stond ineens Uw zoon bij ons in huis. Hij ziet er zeer goed uit en vertelde ons veel uit Amerika, waarheen zo dikwijls onze gedachten zijn uitgegaan.

Sinds het bericht van het overlijden van den geliefde Broeder Ds. Van de Hoef, hadden wij niets meer vernomen. Nu staat gij alleen voor al de gemeenten, daar, naar ik vernam, ook Ds. Wielhouwer niet meer spreken kan en geheel blind is. Och, dat de Heere Zich over Zijn Kerk ontferme!⁵

Er is veel geschied, teveel om in een brief te vertellen. In 1940 is Rotterdam vreselijk gebombardeerd, verraderlijk, omdat er over de overgave nog onderhandeld werd. Wat bange nachten zijn er toen doormaakt. Ons huis beefde; dag en nacht kwamen wij niet uit de kleren. Mijn vrouw kreeg vreselijke hartkloppingen. Ik werd verwaardigd Gods oordelen als rechtvaardig te zien om der zonden wil en vol van Zijn Majesteit, zodat ik

⁵ Jacob van de Hoef (1878-1942) werd in 1924 oefenaar te Sioux Center en in 1928 aldaar tot predikant bevestigd. Hij diende vanaf 1931 tot aan zijn overlijden de gemeente van Rock Valley. Zie over hem (C. Schelling), Ter gedachtenis aan het leven en sterven en de arbeid van de inniggeliefde Leraar Ds. Jacob van de Hoef.

Jacob C. Wielhouwer (1875-1956) werd in 1906 predikant. Hij diende de Gereformeerde Gemeenten van Paterson-Peoples Park en Grand Rapids-Turner Avenue. Hij ging in 1944 met emeritaat. Zie over hem Ds. J.C. Wielhouwer, Levensbeschrijving en Brieven door een vriend, (Vertaling van: Short biography and some experiences of the late Rev. J.C. Wielhouwer).

buigen mocht onder het aanbiddelijk Opperwezen. Dat is mij gedurig tot sterkte geweest in al die jaren, waarin wij zijn geplunderd, gesard, getiranniseerd. Twee en een half jaar zijn wij uit ons huis gebannen, en hebben wij bij Jannie ingewoond. Er is veel van ons gestolen.

In november jongstleden zijn wij teruggekeerd en allen nog in leven, hoewel wij met de kinderen dikwijls in grote bezwaren verkeerden hebben. Drie jongens zijn ondergedoken, om niet naar Duitsland gevoerd te worden. Twee zaten er met hun gezinnen bij ons weggekropen tussen het plafond en de vloer, als er gebeld werd. Eens, toen ik een man doorgelaten had, die niet naar huis mocht, hebben wel twaalf soldaten als gekken in onze tuin geschoten en daarna geheel het huis doorzocht, bedden omgekeerd, kasten leeggehaald, enzovoorts. Maar zij hebben niemand gevonden, omdat ik achter hun rug Sam verbergen kon in een kamer, waarin zij reeds geweest waren.

Dr. Hage (de schoonzoon) heeft meer dan drie en een half jaar het allergevaarlijkste werk verricht als politie-arts, om mensen die tot de dood veroordeeld waren, uit de gevangenis te verlossen en het leven te redden. Het is vreselijk, zo de Duitsers hier hebben huisgehouden. Telkens en telkens weer werden onschuldigen doodgeschoten en lagen hun lijken op straat. Maar de Heere heeft ons goedertieren verlost.

Wat Rotterdam betreft, er was besloten de stad tot de laatste steen te verdedigen en alle gebouwen in de lucht te laten vliegen. Dezen waren reeds met mijnen onderlegd. En zie, de Heere heeft het verhinderd. De verwoester werd zelf verwoest.

Ik had deze week Ds. Dorrestein van Opheusden nog bij mij. Op dat dorp staat geen bewoonbaar huis meer. Kerk en pastorie liggen geheel in puin. Hij zelf heeft niets meer en een dochter van hem werd voor zijn ogen doodgeschoten en zijn zoon met 18 granaatscherven gewond. Die is nu weer beter. Ook in de gemeenten Aalburg, Wijk, Meeuwen, enzovoorts, is het niet veel beter.

Wij verwachten dat de Synode, die in September staat gehouden te worden, een algemene collecte zal uitschrijven. Er bestaat zelfs nog een commissie, die ten tijde van het bombardement werkte, en die zal de gelden wel verdelen, naar de nood die er heerst. Wij zijn blij, dat de Amerikaanse gemeenten aan ons hebben gedacht en haar liefde bewezen, door gelden bijeen te brengen. Misschien wilt U ze aan mij verzenden, als er gelegenheid is daar ik in de commissie zitting had. Maar haast is er niet mede, omdat wij nog niet kunnen bouwen.

Uit Zeeland hebt u reeds bericht gehad zoals ik van Uw zoon vernam. Jammer dat hij niet even bij Adri is geweest, die naast Ds. Van den Berg woont, maar dat heeft hij niet geweten. Nu komt hij (nog) al eens hier en zitten wij gezellig te praten. Hij heeft hier ook Adri ontmoet. Zeeland was reeds een half jaar eerder bevrijd dan Zuid-Holland.

O, wat is hier een armoede geleden. Ik heb van week tot week uitdeling kunnen houden, al kostte het zeer veel moeite om alles hier te krijgen, en aan de controle te onttrekken, want elke keer wilde men alles in beslag nemen. Het was weinig, maar de mensen waren zeer verblijd. Uit verschillende gemeenten werd hulp geboden. Vooral Ds. Bel van Dirksland heeft veel voor ons gedaan. De mensen aten niet alleen de spruitkool, maar ook de bladeren en zelfs de stronken op. Ik had paardekoekjes, die van stof van de dorsvloer gemaakt waren en leden der gemeente aten deze aan mijn deur uit de vuist op.

O, Broeder Van Zweden, de tranen stonden mij meermalen in de ogen. Zelf hebben wij geen honger geleden, al zijn wij veel magerder geworden en vooral mijn vrouw, die zoudt gij niet meer kennen; maar wij hadden nog eten, doch vele mensen in de stad stierven van de honger. Sinds wij zijn verlost, is dat veel beter. Het was zeer op

tijd, wilden er geen honderden en duizenden sterven.

Gij weet zeker, dat ik zeer ernstig ziek geweest ben, Coronair-thrombose. Het was, of ik in een ogenblik het leven ontzonk. Och, ik had reeds zolang gelopen met vreselijke pijnen in de borst, maar toen was het aan het einde. Doch o, Geliefde Broeder, wat ware ik gemakkelijk gestorven. Ik kan in geen woorden uitdrukken, wat het is te zinken op de vaste grond van Jezus' zoenverdiensten, Die al mijn zonden bedekt en in de gemeenschap met Zijn Vader een voorsmaak van de eeuwige zaligheid gaf.

Neen, zo is sterven geen sterven. Drie maanden heb ik niet gepreekt, doch nu mag ik weer geregeld voorgaan, al kan ik niet dag en nacht werken als weleer.

Met de kinderen gaat het wel. Sam, Mies en Henk zijn álles verloren. Hier zijn twee kinderen geboren en wij hadden geen hemdje om aan te doen. Zij hadden niets meer dan de kleren die zij aan hadden.

En van Henk is een zoon geboren in de consistoriekamer te 's-Gravenpolder. Nu zitten ze zonder broodwinning. Adri heeft een grote brand gehad en vele duizenden gulden(s) schade. Maar de Heere kan het maken. Hij bemoedigde mij zeer uit Psalm 27 en ik mocht geloven, dat ik het goede des Heeren zou zien in het land der levenden. Gij weet dat Ds. Heikoop bij een bombardement is omgekomen in Utrecht? Hij was juist naar het ziekenhuis gegaan en dat is toen gebombardeerd.

Ds. Vreugdenhil is overleden, en ook Ds. Van Oordt, die tot in zeer hoge ouderdom de kerk heeft mogen dienen.

Donderdag" is Ds. Blok" beroepbaar gesteld. Hij heeft gaven om te spreken en is in grote achting bij de gemeenten. Een nieuwe student is aangenomen, een jongen van 20 jaar. Er zijn op heden nog 8 studenten" enige hoop voor de gemeenten. Dr. Steenblok is tot ons overgekomen uit de Gereformeerde Kerken. Daar is hij zeer verdrukt om der waarheid wil. Hij is doorkneed in de oude schrijvers en zeer eenvoudig, zodat de gemeenten hem gaarne horen. Wij hebben hem beroepen en hij heeft het beroep aangenomen, zodat onze gemeente weldra twee leraren hebben zal, maar wij hebben drie kerkgebouwen. Ook geeft dr. Steenblok les aan de school. Ik wilde wel dat U hem eens ontmoette.

Nu heb ik zo een en ander medegedeeld. Zouden wij elkaar nog eens mogen zien van aangezicht tot aangezicht? Wilt U aan de gemeenten deze brief laten lezen, of ter kennis brengen?

Ik heb via het Roode Kruis ook Broeder Schelling geschreven, maar hoorde niets. Is Ds. Wielhouwer nog in Grand Rapids?

Geliefde Broeder, zijt met Uw vrouw en al de gemeenten den Heere bevolen; groet allen. Leeft Arendje nog in Kalamazoo?

Ontvangt met Uw vrouw en kinderen de bijzondere groeten ook van mijn vrouw en kinderen; groet de Weduwe Verblauw en de haren. Wij zouden wel eens even naar Amerika willen vliegen.

Uw vriend en Broeder,

Ds. G.H. Kersten

10. "EEN KIND IS INGEGAAN IN 'S VADERS WONING"⁶

Terar dum prosim

De hoeveelheid werk, die ds. Kersten heeft verricht, is nauwelijks voorstelbaar. Naast de omvangrijke arbeid die aan het predikantschap in een grote gemeente verbonden is, verzorgt hij het hoofdredacteurschap van twee bladen: De Saambinder en De Banier. Het lidmaatschap van de Tweede Kamer wordt in de jaren twintig en dertig met grote toewijding door hem vervuld. Daarnaast geeft hij leiding aan de besturen van de SGP en de VGS. Hij is gedurende een reeks van jaren de belangrijkste docent aan de Theologische School. Ook legt hij zich met ijver toe op de bestudering van de gereformeerde theologie, zodat hij zich ontwikkelt tot een dogmaticus van betekenis. Hij bezit ook het charisma om een zaak te doorzien en om een doeltreffend advies te geven. Velen winnen daarom bij problemen zijn raad in. Daarom geldt in een zekere zin van hem ook, dat hem met Paulus dagelijks de zorg overvalt van al de gemeenten. Mensen uit zijn directe omgeving typeren hem als "de rusteloze". Hij is een man, die in feite alléén op zondag enige tijd rustig in de huiselijke kring verkeert. Van zichzelf zegt hij, dat hij dag en nacht heeft gewerkt.

Wel trekt hij zich vanaf het begin van de jaren twintig af en toe terug op de boerderij "De Puthoek" in Waarde (Zld) om enige ontspanning te vinden. Voor het overige geeft hij zich met zijn grote werkkracht zonder enige terughoudendheid voor de arbeid op elk terrein van het leven in de dienst van Gods Koninkrijk. Dat wordt mede veroorzaakt door zijn gave - slechts weinig mensen hebben die ontvangen - om ook op oudere leeftijd nog steeds nieuwe plannen te ontwikkelen en uit te werken. De levensvlam van deze man heeft fel gebrand.

Boven zijn leven zou het devies van Calvijn geschreven kunnen worden: Terar dum prosim. Laat ik maar verteerd worden, wanneer ik slechts nuttig ben.

Tijdens een kamerzitting in de tweede helft van de dertiger jaren ontvangt hij een eerste waarschuwing dat de vlam zal gaan doven.

In 1943 krijgt hij een trombose in een van de hartslagaderen, die hem geruime tijd in een toestand van levensgevaar brengt. Na aanvankelijk herstel volgt een tweede aanval, waarna een algehele beperking van alle arbeid noodzakelijk is. In deze tijd gaan zijn gedachten meer dan ooit uit naar de toekomst van de kerk van Christus, waarvan hij zich een dienaar mag weten.

Zijn laatste arbeid spitst zich daarop toe. De genoemde verklaring van de Heidelbergse Catechismus begint te verschijnen in wekelijkse afleveringen, die aan de kerkeraden worden toegezonden.⁷ En hoewel de zorgen voor het kerkelijk leven zwaar drukken, breekt ook in de prediking het vaste geloof herhaaldelijk door in de beloften van God, dat Hij Zijn kerk in stand zal houden tot het einde der dagen. Telkens spreekt hij over zijn verwachting, dat de Heere nog vele jongeren zal roepen tot het leven der genade, uit komende generaties.

In 1947 wordt ook het catechiseren hem te zwaar. De laatste les beëindigt hij met een ernstig en hartelijk vermaan om als jongeren voor alles het Koninkrijk Gods te zoeken en met een aangrijpend gebed. In het besef, dat zijn einde nadert, vraagt hij twee verloofde kinderen om op korte termijn in het huwelijk te treden.

Op 26 augustus 1948 bevestigt hij het huwelijk van zijn op één na jongste en laatste ongetrouwde dochter. Het zal zijn laatste arbeid zijn als dienaar des Woords. Een moment van stille ontroering maakt zich meester van de aanwezigen, wanneer de

⁶ M. GOLVERDINGEN V.D.M. Ds. G. H. KERSTEN. FACETTEN VAN ZIJN LEVEN EN WERK

trouwtekst, het eerste vers van Deuteronomium 33, wordt voorgelezen: *"Dit nu is de zegen, met welken Mozes, de man Gods, de kinderen Israëls gezegend heeft, vóór zijn dood..."*

Op zijn wens reizen de jonggehuwden af naar de Schotse stad Inverness, om enige tijd door te brengen in de pastorie van ds. E. Macqueen, met wie hij zich als een broeder in Christus verbonden weet. Zelf reist hij naar "De Puthoek" in Waarde. Daar verblijft hij de laatste tijd herhaaldelijk bij zijn zoon WJ. Kersten.

De hartinzinkingen van de achterliggende maanden hebben zijn krachten in sterke mate verminderd. Hij moet zijn werk tot het uiterste beperken. Veel pijn en benauwdheid moet hij doorstaan, maar hij heeft geen vrees om te sterven, zoals de arts die hem in Zeeland bijstaat later zal verklaren.

In Waarde houdt hij zich bezig met het bijwerken en persklaar maken van de laatste, door zijn zoon J.W. Kersten stenografisch opgenomen preken, ten behoeve van het tweede deel van zijn Catechismusverklaring. Te midden van die arbeid treft hem een nieuwe hartaanval, die het einde brengt.

In de nacht die vooraf gaat aan de nieuwe dag van maandag 6 september 1948 wordt hij bijzonder vertroost door het woord uit Psalm 16: "De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen; ja, een schone erfenis is mij geworden."

Dat is kort voor het ogenblik van zijn plotselinge dood. Wanneer de dag aanbreekt in het dorpje bij de Schelde, is ds. Kersten heengegaan in de rust die overblijft voor het volk van God. Die dag wordt prinses Juliana tot koningin der Nederlanden gekroond. Dan heeft Gerrit Hendrik Kersten reeds de onverwelkelijke kroon der eeuwige heerlijkheid ontvangen."

De samenkomst in het kerkgebouw aan de Boezemsingel

Op donderdag 9 september 1948 vindt de begrafenis plaats, die wordt voorafgegaan door een samenkomst in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeenten aan de Boezemsingel te Rotterdam. Uit het gehele land zijn velen naar Rotterdam gekomen om uitdrukking te geven aan hun liefde voor de overledene en hun verbondenheid met de familie. Om negen uur 's morgens verzamelen zich de eerste belangstellenden reeds bij het kerkgebouw. Als de kerkdeuren om half één open gaan, is het kerkgebouw, dat achttienhonderd zitplaatsen telt, spoedig tot in de nok gevuld. Alle gangpaden worden voor zitplaatsen benut. Sommige predikanten zijn vergezeld van hun gehele kerkenraad.

Alle ambtsbroeders van de overledene zijn aanwezig. De enige uitzondering wordt gevormd door ds. W. de Wit, die het kerkverband moet vertegenwoordigen op een ontvangst door de nieuwe koningin aan het Hof. Veel predikanten uit andere kerkgenootschappen zijn eveneens aanwezig.'s Talloze belangstellenden kunnen geen plaats meer vinden. Zij blijven buiten staan om door de aangebrachte geluidsversterkers daar de rouwdienst te volgen.

Om tien minuten voor half twee neemt de familie van ds. Kersten plaats in de eerste rijen banken voor de preekstoel. Vanaf die kansel heeft de overledene tijdens zijn eerste verblijf in Rotterdam zes jaar en tijdens zijn tweede verblijf tweeëntwintig jaar achtereen het Woord van God verkondigd.

De samenkomst wordt geopend door ds. J. Fraanje" van Barneveld, die vervolgens spreekt naar aanleiding van 1 Thessalonicenzen 4:13: "Doch broeders, ik wil niet, dat gij onwetende zijt van degenen, die ontslapen zijn, opdat gij niet bedroefd zijt, gelijk als de anderen, die geen hoop hebben." De predikant tekent het grote geluk van allen, die met zijn "lieve broeder Kersten" in Christus zijn ontslapen: "O, met Christus te sterven. Met Christus te zijn. (. . .) Met Christus in de hemel. Straks komt het. Die in

Christus gestorven zijn, zullen eerst opstaan. (...) Ontroerend is het moment, waarop ds. Fraanje zich met een persoonlijk woord tot mevrouw C.A. Kersten- Wisse wendt, die hij van jongsaf kent: "O moeder, uw man was mijn geestelijke vader. Als ik mij niet vergis was hij toen 22 jaar en ik was er 26. Nu ben ik er bijna 70. Hij preekte toen te Goes over de vierde Zondag. En daar gebruikte God hem als een middel. Daar heeft het God behaagd hem mijn geestelijke vader te doen worden."

Vervolgens geeft ouderling G. Noordzij, een vertrouwensman van de overledene, op een directe wijze uitdrukking aan de algemene verslagenheid in de Rotterdamse gemeente.

Ds. A. de Blois van Rotterdam-Zuid, die ds. Kersten vooral de laatste jaren meer van nabij heeft leren kennen en waarderen, beklimt nu de kansel om te spreken namens de Classis, het schoolbestuur en zijn eigen gemeente.

Nu spreekt de reeds bejaarde Middelburgse ouderling J. de Kok namens het Curatorium van de Theologische School.

Daarna vertolkt dr. C. Steenblok uit Gouda het medeleven van de docenten en studenten van de Theologische School.

Als de grijze gestalte van het Tweede Kamerlid ds. P. Zandt op de kansel verschijnt, is de stilte opmerkelijk. De Delftse predikant is zichtbaar ontroerd en kan met moeite zijn gevoelens beheersen.

De begrafenis op "Crooswijk"

Korte tijd later zet de rouwstoet zich in beweging. Langs de Boezemsingel volgt een onafzienbare rij mensen de rouwkoetsen, die zich op weg begeven naar de begraafplaats "Crooswijk". Een ooggetuige spreekt over "een nooit geziene begrafenisstoet" in Rotterdams straten. In de omgeving van het kerkhof hangen honderden uit het raam om de stoet gade te slaan. Bij de ingang van "Crooswijk" sluiten de vele wachtenden zich bij de stoet aan. De menigte is nu aangegroeid tot naar schatting vijfduizend mensen. Op het kerkhof wordt de kist gedragen door leden van de kerkenraad van Rotterdam-C, terwijl de studenten van de Theologische School als slippendragers fungeren. Het is een ontroerend moment als de dragers de kist op de grafkuil neerzetten.

Ds. H. Ligtenberg" uit Rotterdam-West spreekt als eerste bij de geopende groeve. Bijzonder treffend is de vergelijking, die hij maakt: "Meer dan tweehonderd jaren geleden ging er ook zulk een treumare door de stad van Rotterdam, toen vader Brakel" het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had. Deze treumare is niet minder geweest toen het bericht kwam, dat onze geliefde broeder Ds. Kersten het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld."

Tenslotte spreekt de heer A.J. Kersten, een broer van de overledene, die als ouderling deel uitmaakt van de kerkenraad van Rotterdam-C, namens de familie een dankwoord voor de zo hartelijk betoonde belangstelling.

De heer A.J. Kersten

11. VERSLAG VAN DE BEGRAFENIS VAN DS. G.H. KERSTEN 9 september 1948⁷

De snoeren in liefelijke plaatsen gevallen

Toespraken van

Ds. J. Fraanje, G. Noordzij, Ds. A. de Blois, Joh. de Kok, Dr. C. Steenblok, Ds. P. Zandt, Ds. H. Ligtenberg, Ds. L. Rijksen, Ds. A. van Stuyvenberg, A.J. Kersten.

In het kerkgebouw

Op donderdag 9 september 1948 is het stoffelijk overschot van Ds. G.H. Kersten op de begraafplaats "Crooswijk" te Rotterdam ter aarde besteld.

Hoe groot de liefde voor de overledene was onder het "de zuivere gereformeerde waarheid en beginsel beminnende volksdeel", bleek wel duidelijk uit de duizenden, die opgekomen waren om onze beminde Ds. Kersten de laatste eer te bewijzen. Uit alle oorden des lands waren ze opgekomen en we merkten op hoe vele reeds hoogbejaarden uit andere plaatsen de soms voor hen moeilijke reis naar Rotterdam er voor over hebben gehad.

Uit de gesprekken die men hoorde, bleek te meer hoe diep de schok is geweest in de harten van die velen, die hem om der waarheid wil lief hebben.

Er is droefheid om de oorzaak waarom hier moet worden saamgekomen, maar ook blijdschap om de liefde, die bindt.

In deze omstandigheden treedt eerst recht aan de dag wat er in de harten lééft. Dat is te zien en te horen!

Een kwartier na twaalfen rijdt de familie van Ds. Kersten voor. Ontroering gaat door de wachtenden, die plaats maken, ten einde de familie te laten passeren. De stilte is merkbaar en velen hebben moeite om zich te beheersen. De gedachten vermenigvuldigen zich.

Te half één gaan de deuren van het kerkgebouw open en treedt de grote schare naar binnen. In weinige ogenblikken heeft de gemeente haar plaatsen ingenomen en zijn de paden geheel bezet, eveneens de gaanderijen. Het ruime kerkgebouw is tot de nok toe gevuld.

Om tien minuten voor half twee komt de familie binnen en neemt plaats in de eerste rijen banken vóór de preekstoel.

Onder het zingen van Psalm 103 vers 7 en 8 beklimt Ds. J. Fraanje uit Barneveld de kansel. Nadat 1 Thess. 4: 13-18 is gelezen, gaat Ds. Fraanje voor in gebed.

Naar aanleiding van dit Schriftgedeelte spreekt Ds. J. Fraanje het volgende:

Mijn medereizigers naar die grote en alles beslissende eeuwigheid!

Op deze dag, die wij hier in Rotterdam beleven, aanschouwen wij een grote schare van mensen uit alle oorden van ons vaderland. Wat is daarvan de reden? Wat is er gebeurd?

Er is een mens gestorven! Een kind des Konings is overleden! Een knecht des Heeren is van zijn post afgelost.

⁷ Ds. G.H. Kersten. Bedroefden om der bijeenkomst wil. UITGEVERIJ 'DE BANIER 1948 en 1985.

Wij waren vermoeid van de arbeid, toen wij maandagavond werden opgebeld en het bericht ontvingen: "Ds. Kersten is overleden." Dat bericht drong nog niet zo tot ons door. Echter, als naar gewoonte bogen wij die nacht onze knieën (wij doen dat gaarne) en daar kwam in betrekking tot onze geliefde broeder Psalm 138 in de oude rijm in ons hart: "Gij zult mijn kruis eindigen hier."

Ik zeide tot mijzelf: Nu is hij uitgediend; en mijn gedachten gingen uit tot die Goddelijke Heere Jezus, die grote Messias en Kruisdrager, Die het kruis heeft verdragen en de schande veracht. Hij wilde niet van het kruis afkomen, vóórdát Hij gestorven was, maar toen Hij gestorven was, namen zij Hem van het kruis. En dat Hij gestorven is, dat is Hij eenmaal der zonde gestorven en dat Hij leeft, dat leeft Hij Gode tot in alle eeuwigheid.

En nu is mijn lieve broeder Ds. Kersten in gelijkvormigheid van Zijn dood; hij heeft ook zijn kruis gedragen. Niet om te betalen. Niet om te verdienen!

O mensen, toen ik er wat rustig over nadacht heb ik nog tegen zijn geliefde vrouw gezegd: Mens, hij kan nu zijn dorst lessen; uw man is nu verlost van het lichaam der zonde. Zondigen kan hij nu nooit meer!

Dat is geen kleine zaak, mensen. O, ik dacht, hij is nu verlost van het lichaam der smarten en ik zeide: Daar ligt hij nu en nu gaan wij hem begraven.

Mijn gedachten werden getrokken naar 1 Thessalonicenzen 4.

We zeggen wel eens zo tegen elkaar: "Zouden vader en moeder goed zijn heengegaan?" Je hebt geen bewijs. En dan komen wij nog eens met de goede zaken aan; want we gunnen de eer niet aan God.

De apostel Paulus komt daar ook als een kruisgezant van Christus en schrijft in de teksten van 1 Thess. 4: 13-18: "***Doch broeders, ik wil niet, dat gij onwetende zijt van degenen, die ontslapen zijn; opdat gij niet bedroefd zijt gelijk de anderen, die geen hoop hebben.***"

Wat zegt hij?

Nu moet ik even wat vertellen van dat *Goddelijke, soevereine Wezen*, die Vader, Zoon en Heilige Geest, want Die staan met elkaar in een grote, zuivere en volmaakte betrekking.

Daar wist Ds. Kersten ook wel wat van. God heeft Zijn kinderen verkoren. De Zoon heeft hen gekocht met Zijn dierbaar bloed. De Heilige Geest heeft hen toegebracht. Welk een nauwe betrekking tussen de Personen in de drie-enige God!

O, ge hebt uw dominee gekend als mens; nu is hij niet meer. Daar, waar hij nu is, kan hij eeuwig God groot maken en genieten van de nauwe betrekking met de drie-enige God.

En welk een gezegende Christus! Zonder Hem waren er niets dan oordelen. De dood!

De wil van Christus is ook de wil Gods. Ik zal niet te ver gaan.

In de tweede plaats: *Gods raad*. God openbaart Zijn wil in Zijn raad. En die raad zal bestaan in eeuwigheid.

Ten derde: *Gods Woord*. Dat Woord is gisteren en heden hetzelfde tot in alle eeuwigheid. Daarin maakt God Zijn wil bekend. O, denk er aan, liegen doet Hij nimmer! God werkt door Zijn woord en Geest en Zijn dienaren werken ook. Zij moeten werken.

Ten vierde. Wat *God geformeerd* heeft dat snijdt Hij ook af. De tuinman zegt: die boom bloeit en hij heeft er veel zorg aan gehad. Maar het afsnijden van de vruchten geeft hem de winst, want dan komen deze in de winkel. Zo is het ook hier. God is verheerlijkt. Daar hebben we nu *Zijn wil en raad, Zijn Woord en werken*.

Ten vijfde: *Gods eer*. De Heere zegt: Ik zal Mijn eer met geen ander delen.

O, die dominee heeft Gods eer nog liever gehad dan u allen. Leg in de ene schaal onze zaligheid en in de ander Gods eer, dan slaat de schaal met de ere Gods door.

Sommigen zeggen: Dat is niet waar! Maar dat is remonstrants. O, ze brengen er zo maar van alles bij! Maar Gods ware volk krijgt een welgevallen in de straffen hunner ongerechtigheden. Ze gaan meer van Gods eer houden, dan van hun eigen zaligheid. O, ze zullen zalig worden, dat heeft God Zelf gezegd; maar de ere Gods en Zijn heilige deugden gaan voor. Dan is het:

*Door al Uw deugden aangespoord,
Hebt Gij Uw Woord
En trouw verheven.*

Ik zal niet te ver gaan.

Nu tenslotte nog ten zesde: *De gunste Gods.*

In Psalm 64 lezen wij, dat het volk zich verblijden zal in de Heere. Dat is Christus. Hij is de troost van al Gods ware volk. Hij was ook de troost van David. Met die gunst wordt Christus bedoeld. Dat staat ook in Psalm 105: Die gunst heeft God Zijn volk bewezen.

Dat zijn weldaden. Tijdelijke gunst en eeuwige gunst.

O, moeder en kinderen! Hij deelt nu ook al in de volle glorie. Hij verzadigt zich nu met dat Goddelijk Beeld.

*Die gunst heeft God Zijn volk bewezen,
Opdat het altoos Hem zou vrezen.*

Lees, thuisgekomen, dat gedeelte uit 1 Thess. 4: 13-18 nog eens over. *Doch broeders, ik wil niet, dat gij onwetende zijt van degenen, die ontslapen zijn; opdat gij niet bedroefd zijt gelijk de anderen, die geen hoop hebben.*

Habakuk zegt: *Uw werk, o Heere, behoud dat in het leven in het midden der jaren; in de toom gedenk des ontfermens.*

God kwam van Theman, zegt Habakuk. Hij stond en mat het land; Hij zag toe en maakte de heidenen los en de gedurige bergen zijn verstrooid geworden.

Habakuk zag, dat de heidenen losgemaakt werden. *De gangen der eeuwen zijn Zijne.* Daar heb ik 's zondags nog in Terneuzen over gepreekt.

Dat laatste gedeelte heb ik met mijn lieve broeder Kersten 's maandags besproken.

O, dat is wat! De gangen der eeuwen zijn Zijne! David zegt er van: *O God, zij hebben Uw gangen gezien; de gangen mijns Gods, mijns Konings in het heiligdom. De zangers gingen voor, de speellieden achter en in het midden de trommelende maagden.*

O Nederland, denk er om: Hoe heeft Gods werk hier gebloeid! Wat zal het in de hemel zijn; eeuwig te zijn in die gangen Gods.

Nu kunt u in mijn tekst zien, dat de predestinatie is de verzekering van de eeuwige staat des mensen.

Dat is een daad van Gods soevereine wil! *Wie gij zijt, o mens?* Wat zijt gij, o mens, in de wille Gods? De wil Gods is Zijn heilig vermaak; die wil gaat over huis, kerk en staat.

God is de Soevereine. Dat is Hij ook in de genade. Dat zegt wat! Dat volk wordt wedergeboren, het komt in de rechtvaardigmaking en de schuld wordt verzoend. De rust wacht hen.

Daar mogen wij nog even wat van zeggen. *O, dat thuiskomen Gods!*

Ziet, het wordt de jongste dag! In 1 Korinthe 15: 24, 25 en 26 staat: *Daarna zal het einde zijn; wanneer Hij het Koninkrijk aan God en de Vader zal overgegeven hebben,*

wanneer Hij zal teniet gedaan hebben alle heerschappij en alle macht en kracht. Want Hij moet als Koning heersen, totdat Hij al de vijanden onder Zijn voeten zal gelegd hebben. De laatste vijand, die teniet gedaan wordt, is de dood.

Wij zeggen wel eens: *Daar zal God alles zijn in allen.*

Lees die verzen nog maar eens na.

O, met Christus te sterven. Met Christus te zijn. Met Christus te ontslapen. Met Christus in de hemel. Straks komt het. *Die in Christus gestorven zijn, zullen eerst opstaan; daarna wij, die levend overgebleven zijn, dat zijn zij, die nog leven, zij zullen de Heere tegemoet gaan in de lucht.*

O moeder, uw man was mijn geestelijke vader. Als ik mij niet vergis was hij toen 22 jaar en ik was er 26. Nu ben ik er bijna 70. Hij preekte toen te Goes over de vierde zondag. En daar gebruikte God hem als een middel. Daar heeft het God behaagd hem mijn geestelijke vader te doen worden. Ik kan hem nastaren gelijk Eliza Elia en uitroepen: *Mijn vader, mijn vader! wagen Israëls en zijn ruiteren!*

O liefde Gods!

Moeder, ik ken u van uw jeugd aan. Ge zijt uw geliefde man kwijt! Goed-gemeende wensen en condoleantietelegrammen kunnen u uw man niet terug geven. Ge moogt uw man ook niet meer terug wensen. Ge moogt hem zijn geluk niet misgunnen.

Kinderen, ge zijt uw vader kwijt. En dat geldt ook uw zuster in Amerika, die nu getrouwd is. O kinderen, dat ge toch de God van uw vader leerde kennen.

Gemeente van Rotterdam! Tweemaal stond hij in deze stad. Eenmaal in Yerseke en eenmaal in Meliskerke. God zij u, gemeente en u, raad der kerk, genadig en goed en Hij trooste u in het verlies van uw geliefde dode.

Meisjes en jongens, kinderen, ge hebt ook die borsten mogen zuigen. Denk er aan, dat je leraar zal komen met Christus op de wolken. O, de Heere Jezus kon al wel op weg zijn. Zal hij je dan mee moeten verdoemen?

O kerk van Nederland! hoe zijt ge verspreid en verstrooid!

Gemeente van Rotterdam, ik hoop dat ge een nieuwe leraar moogt ontvangen, die voor u in en uit mag gaan.

God zij u genadig, o volk! Mijn bede is: Niet klagen, maar vragen.

Ds. Zandt, God storte op u de Geest der genade uit. Straks vallen alle kerkmuren weg, dan is er maar één grote schare bij elkaar. Dan zal God zijn alles en in allen. Dan zullen de eerstelingen Gods uitroepen: *Mijn liefste is blank en rood!* Hij komt met de autoriteit van Zijn gezag als een rechthebbende Christus. Dat zal wat uitmaken. O, daar zal de ganse kerk de Heere tegemoet gaan in de lucht.

O Rotterdam, Nederland, jong en oud, God zegene u en heilige Zijn Woord aan uw harten.

Ik zal eindigen. Een ouderling zal mijn plaats hier innemen. O, ik heb gezegd toen ik hem die morgen zag liggen, wat Erskine van zijn broeder zei: Is hij me nu weer voor? Eerst in de genade en nu weer. O, ik ben zo jaloers op hem. O, die zoete zaligheid.

God verheerlijke aan u allen de prijs van Zijn bloed.

Wij zingen nog een versje uit liefde tot mijn lieve vader, uit Psalm 138: 4. Nu niet uit de oude berijming van Beza of Datheen, maar uit de nieuwe berijming:

*Als ik, omringd door tegenspoed,
Bezwijken moet,
Schenkt Gij mij leven.
Is 't dat mijns vijands gramschap brandt,
Uw rechterhand*

*Zal redding geven.
De Heer' is zo getrouw als sterk;
Hij zal Zijn werk Voor mij volenden.
Verlaat niet wat Uw hand begon,
O Levensbron,
Wil bijstand zenden.*

Inmiddels is Ouderling G. Noordzij de kansel beklommen.

Hij sprak het volgende:

Geachte toehoorders en in het bijzonder onze eigen gemeente te dezer plaats.

Er is ons een ramp overkomen door het wegnemen van onze leraar, die mijns inziens niet in woorden is uit te drukken. Hij was niet een bouwheer, die bouwde op losse gronden. Neen! 22 jaren mochten wij hier met hem samen dienen en van de eerste dag van zijn optreden tot de laatste dag, dat hij hier het Woord mocht brengen, was het eeuwig blijvende Woord Gods zijn vaste grond. Daarom zulk een onuitsprekelijk verlies voor deze gemeente, waar hij in alle gevallen, van welke aard ook, steeds de juiste weg kon vinden en op grond van Gods Woord geschillen van elke aard en moeilijkheden in alle omstandigheden wist op te lossen tot bevrediging van alle partijen, die tegen elkaar waren.

En dat, mijn hoorders, zijn wij nu kwijt.

O, dat wij verwaardigd mochten worden hem niet die heerlijke Christus te misgunnen, Die voor hem aan het vloekhout Zijn dierbaar bloed stortte. O neen! Wij gunnen het hem van harte, maar ons gemis is aan de andere zijde zo groot, dat ook alleen die God, Die hij onder ons heeft verkondigd, de nood en onze leemte zal kunnen vervullen.

En daarom, gemeente van Rotterdam, ik vraag u biddend op te zien tot de Almachtige, opdat wij elkaars lasten mogen dragen in de gebeden.

O, mijn hoorders, wij kunnen ook niet Gode welbehaaglijk bidden van onszelve, maar de Heere heeft ons de last opgelegd, dat wij tot Hem de toevlucht zouden nemen, Die mildelijk geeft en niet verwijt. Daarom, gemeente, wie wij ook zijn, dat wij onze nood maar aan de Drieënige mochten bevelen, opdat Hij ons, vooral ook de Raad der kerk, met geestelijke ondersteuning zou steunen, om, zoals ons geleerd is door die nooit volprezen voorganger van Gods Woord, onze plaats waardig in te nemen, de gemeente te dienen en te leiden.

Geachte familie, wij weten het, wij verstaan het en wij voelen ook wat gij verliest. Wij hebben steeds met uw man medegeleefd en altijd moeten ervaren, dat hij met onverbreekbare liefdesbanden aan vrouw en kinderen was verbonden. O, menigmaal heb ik hem horen klagen, wanneer er iets met één der kinderen was. Hij had dan wel behoefte om zijn hart, zijn nood eens uit te storten! Dat hebben we steeds zo goed gevoeld. Dit is bewaarheid: hij was een man, een vader. De zorgen van zijn kroost waren zijn zorgen, hun moeite zijn moeite en dan hebt ge ook zekerlijk ervaren, dat hij er de schouders heeft ondergezet. En waar uw man en vader van Godswegen is opgeroepen, waar hij nu juicht voor Gods troon, daar wens ik u toe, dat God de Heilige Geest u tot Leidsman en tot Raadsman moge zijn, om in alle omstandigheden die Man te leren kennen, Die gekomen is om te zoeken en zalig te maken wat verloren was. Die Zijn ziel en bloed heeft gegeven om zondaren vrij te kopen.

O, mocht ge u tot Hem wenden. Zijn hand is niet verkort en Zijn kracht is niet

verminderd. Hij spreekt en het is er; Hij gebiedt en het staat er. O, dat ge uzelve Hem mocht bevelen en Hij uit Zijn volheid u verlene genade voor genade.

Zo zij Hij ook u genadig, kinderen, aangetrouwde en kleinkinderen, Hij zij u genadig en goed.

Mocht ge ooit in nood verkeren, wendt u tot ons. Wij zullen doen al wat in onze macht is voor u te doen. De Waarheid zegt: "Om Jezus wil." De Heere zegene ons tezamen naar ziel en lichaam om Zijns Naams wil.

Ds. A. de Blois

uit Rotterdam-Zuid treedt thans op namens de Classis Rotterdam, de zuster gemeente Rotterdam-Zuid en als voorzitter van het schoolbestuur, waarvan Ds. Kersten ere-voorzitter was. Hij sprak:

Aan het verzoek om bij deze droeve plechtigheid een kort woord te spreken, wil ik gaarne voldoen en dan doe ik dat namens de Classis Rotterdam en namens de zuster gemeente van Rotterdam-Zuid, ook als voorzitter van het schoolbestuur, waarvan Ds. Kersten ere-voorzitter was.

Allereerst betuig ik mijn hartelijke deelneming aan mevrouw Kersten, kinderen en familie, met het grote verlies, dat zij hebben geleden. Wij hopen en wij wensen, dat zij in deze droeve omstandigheden sterkte mogen zoeken bij Hem, Die de Bron is van troost en van licht.

Wij hebben vooral in de laatste jaren Ds. Kersten meer van nabij leren kennen en waarderen en, al doen wij niet aan schepselverheerlijking, wij mogen vandaag eerlijk zeggen, dat hij een man was van groot formaat, die van de schouder en opwaarts boven het gewone volk uitstak. Een man, die God bedeed heeft met grote gaven van verstand en hart, die hij gewillig heeft aangewend in het belang van Gods Koninkrijk, in het belang van het kerkelijke leven, van onze Theologische School, maar ook van het Lager Onderwijs.

Met dankbaarheid in ons hart zien wij daarop terug. Wij kunnen eigenlijk de Gereformeerde Gemeenten van Nederland ons niet voorstellen zonder Ds. Kersten.

Met weemoed in ons hart denken wij er aan, dat wij straks zijn vaste en vaderlijke leiding in ons kerkelijke leven zullen moeten missen. Als ik denk aan zijn prediking, die wij zo vaak hebben mogen beluisteren, dan zeggen wij: De grondslag was "Door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen."

Hij heeft getracht om de gemeenten meer en meer te bevestigen op het vaste fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen. Hij heeft de volle nadruk laten vallen op de noodzakelijkheid van het bezit van een levend geloof als een gewrocht van de heiligmakende Geest, met andere woorden: zijn prediking was een ontdekkende en Schriftuurlijke prediking, bovenal een prediking van een rijke Christus.

Dat geloof, dat hij heeft voorgesteld, vindt zijn stuwkracht in de liefde en is aan de hope onafscheidelijk verbonden. Dat drievoudig snoer mag niet verbroken worden. Het komt zo duidelijk uit in het getuigenis van de grote lijder van het Oude Testament, Job, dat ook voor Ds. Kersten in vervulling is gegaan: *Want ik weet, mijn Verlosser leeft, en Hij zal de laatste over het stof opstaan. En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; Dewelke ik voor mij aanschouwen zal en mijn ogen zien zullen, en niet een vreemde; mijn nieren verlangen zeer in mijn schoot.*

De Heere begiftige ons met dat dierbare geloof en Hij geve ons genade om aan deze kant van het graf te mogen getuigen van de zekerheid van het geloof, van de

heerlijkheid der hope en van het heimwee der liefde. Mijne hoorders, wij zullen heel kort zijn.

De Joden vierden een feest, dat wij niet kennen. Wanneer de wijnoogst was afgelopen en de boomvruchten waren ingezameld, vierde men 't feest der loofhutten en werden op de platte daken en langs de wegen hutten gebouwd van loof. Dan gedacht het volk hoe de Heere in Zijn trouw dat volk had beschut en beschermd in de grote woestijn en gevoed had met brood uit de hemel en water uit de rots. Vooral de laatste dag was een grote dag van feest. Dan ging de priester met de gouden kruik naar de beek Siloam en het water, daar geschept, werd met offerwijn vermengd en uitgegoten in zilveren schalen, terwijl het volk juichte: Wij zullen water scheppen met vreugde uit de fonteynen des heils.

De Nieuw Testamentische kerk viert aan deze kant van het graf geen Loofhuttenfeest. Maar wel aan de overzijde van de doodsjordaan, in het Kanaän der eeuwige ruste.

Johannes, de ziener op Patmos, heeft daar in de geest mogen aanschouwen een schare, die niemand tellen kan, van alle geslachten, talen, volken en natiën, bekleed met lange, witte klederen en palmtakken in de handen. En dan lezen we zo eigenaardig: *Die op de troon zit, zal hen overschaduwē. God zal voor Zijn volk de eeuwige Loofhut zijn en de grondtoon van het lied der zaligen zal tot in alle eeuwigheid wezen: Soli Deo Gloria, God alleen de eer. Het Lam, dat in het midden des troons is, zal hen weiden en zal hun een Leidsman zijn tot levende fonteynen der wateren; en God zal alle tranen van hun ogen afwissen.*

Ds. Kersten, die van deze kansel zo vaak heeft gebracht het dierbare Kerstevangelie, het Paasevangelie, het Pinksterevangelie, het feest der eerstelingen, hij mag nu delen in de volle oogst; water scheppen met vreugde uit de fonteynen des heils. Een smartelijke zaak voor vrouw, kinderen en betrekkingen, maar aan de andere kant een oorzaak van blijdschap.

Ds. Kersten had vele vijanden; maar het aantal vrienden, dat is veel groter. Wat een zalige weldaad, dat hij thans met de triomferende kerk het hoofd mag opheffen en het ook voor hem is geworden:

*Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d'eerkroon dragen,
Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.*

Daarna verkrijgt Ouderling Joh. de Kok uit Middelburg het woord.

Deze spreekt namens het Curatorium der Theologische School het volgende:

Ook ik wil nog een enkel woordje spreken namens het Curatorium, waarvan Ds. Kersten wel geen lid was, maar waar nochtans zijn adviezen werden gewaardeerd. In alle moeilijke omstandigheden, waarin wij verkeerden, overal waar dat nodig was en in alle moeilijkheden, klein of groot, werden die adviezen zekerlijk gewaardeerd.

Wat hem betreft, ik wil weinig over hem zeggen. Er is reeds zo veel over hem gesproken. Dat is wel genoeg. Maar ik wil volstaan door voor mijzelf vast te stellen, dat ik meer dan veertig jaren met hem zowel op kerkelijk als op politiek gebied veel heb doorleefd.

Ik ben nog één van degenen, die de vereniging van de gemeenten van Ds. Ledeboer met de kruisgemeenten hebben doorleefd en meegemaakt en ik weet, dat het Ds. Kersten was die in die vereniging van 1907 het grootste aandeel bezat, hetgeen tot nut der Gereformeerde Gemeenten is geworden in Nederland en daarbuiten en waarvan wij tot op deze dag nog de doorwerking gevoelen. Dat is doorgewerkt in onze gemeenten, ook in onze jeugd, en dat mag nooit vergeten worden, want daaruit moet

toch de kerk gebouwd worden. Dat was de grootste vrucht van zijn arbeid, die zijn doorgang vindt en zal blijven vinden. Ds. Kersten was niet alleen een vader, maar ook een grootvader in de genade.

Laat onze droefheid en ook die van de familie niet onbegrensd maar begrensd zijn. Want wanneer een mens geboren wordt, is er blijdschap, dewijl bij de geboorte het leven openbaar wordt, maar de dood is schrikkelijk, het schrikkelijkste van alle dingen, en het leven het dierbaarste wat wij kunnen bezitten. Wij moeten zelf een van onze dierbaren hebben weggedragen, willen wij dat grote verlies gevoelen.

Zo is voor de wereld de dood schrikkelijk, doch Salomo dacht er toch nog wel anders over, als hij zegt, *dat de dag des doods beter is dan de dag, dat iemand geboren wordt*. Waarom? Salomo zag verder. Want als de dood alles afsnijdt en scheidt de man van de vrouw enz., de ziel van het lichaam; doch dat laatste maar voor een tijd. De zonde heeft zulks niet voor eeuwig kunnen scheiden; want er is een opstanding. De dood is beter. Niet dat geboren te worden kwaad is. Maar het één is beter dan het ander. Door geboorte komt men in de zonde en ellende. De dood brengt Gods volk uit beide. De dood scheidt man en vrouw, vaders en kinderen, maar verbindt de overledene meer aan Christus, dewijl de band des verbonds niet verbroken, maar meer bestendigd wordt en hij is van zonde en ellende bevrijd. Zo brengt de dood de verlossing.

Laat daarom de droefheid begrensd en niet onbegrensd zijn. Het is voor hem een grote ruil, die al Gods volk deelachtig wordt. Het zal meevallen aan de andere zijde. Mij dunkt, hij geniet meer vreugde dan wij tezamen. Zonde weg; vijanden weg.

En dewijl de rechtvaardige en de wijze en haar werken in de hand Godes zijn, dus niet alleen haar persoon, maar ook hun werken, zullen ook de werken van Ds. Kersten hun voortgang hebben, waarvan wij tot op heden de doorwerking nog zien en beleven. Laat de droefheid daarom begrensd zijn voor allen, die in dit smartelijk verlies getroffen zijn.

Dr. C. Steenblok uit Gouda spreekt namens de docenten en studenten der Theologische School het volgende:

Het is namens de docenten en studenten, dat mij verzocht is hier een kort woord te spreken. Het is al weer enkele jaren geleden, dat ik voor het eerst met Ds. Kersten in aanraking kwam en daarop is gevolgd, dat ik aangenomen ben in onze Gereformeerde Gemeenten en dat ik ook naast hem mijn arbeid aan de Theologische School heb mogen aanvaarden. Ik mag zeggen, dat Ds. Kersten voor de studenten een vader en een vriend en leidsman is geweest. Dat mogen wij nooit vergeten. De Heere heeft onze onvergetelijke vriend en broeder jaren aaneen willen gebruiken voor de opleiding van onze predikanten en dat is een gewichtige zaak, want de kerk des Heeren is maar niet voor één dag. De Heere Jezus Christus is Koning van Zijn duurgekochte kerk en die eeuwige Koning is niet zonder onderdanen. Hij heeft ook zichtbare gestalte aan Zijn Gemeente geschonken.

Het leraarsambt moet in die Gemeente bestendigd worden en vandaar de noodzakelijkheid van de opleiding. Ds. Kersten heeft daartoe de stoot gegeven als ik het goed heb. Hij heeft er althans meer vaste vorm aan gegeven en vergis ik mij niet, dan zijn bijna al onze leraren door hem opgeleid en ingeleid tot hun dienstwerk en daarom, op een dag als deze vervult droefheid ons hart en staren wij hem met weemoed na.

O, we gunnen het hem zo van harte, wat hij nu genieten mag voor de troon der genade. Zijn plaats is leeg in ons midden, maar de Koning blijft. Wij weten, dat de Heere Jezus Christus de ene dienstknecht zendt en de andere tot Zich roept, maar dat

Hij ook Zelf zegt: *Ik ben met ulieden tot aan de voleinding der wereld*; dat Hij Zelf Zijn Gemeente en kerk zal dragen en bewaren. Doch nochtans is het alzo, dat wij mogen zeggen: *Ziet, er is een grote in Israël gevallen*, gelijk als David zeide toen Abner was gestorven. En wij mogen het Ds. Fraanje nazeggen en met Eliza uitroepen: *Mijn vader, mijn vader, gij wagen Israëls en zijn ruiters!*

O, de Almachtige geve Zijn ontfermende gunst. Hij geve dat alle kinderen acht mochten geven op dit sterven, want het stervende kind van God mag opgenomen worden in eeuwige zaligheid. Onze broeder rust van alle arbeid en het is voor hem in vervulling gegaan: *Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan tot in eeuwigheid; en hun werken volgen met hen*. Zo mocht het zijn.

De Heere mocht de rouwende familie gedachtig zijn en troosten met de vertroosting van Zijner genade. Hij mocht gedenken aan de gemeente van Rotterdam en geven Zijn gunst aan ons allen tezamen.

Tijdens het spreken van de genoemde predikanten en ouderlingen heerst er een stilte in de kerk, die de gespannen aandacht verraadt, waarmede het gesprokene opgenomen wordt. Wanneer echter de grijze gestalte van **Ds P. Zandt** op de kansel verschijnt, is de stilte opmerkelijk! Wie wéét het niet, dat daar de boezemvriend van Ds. Kersten gereed is enkele woorden aan zijn hem dierbare nagedachtenis te wijden?

Ds. Zandt is dan ook zichtbaar ontroerd en heeft moeite zijn smartelijke gevoelens niet al te zeer hun loop te laten nemen. Dit werd vertolkt door de woorden waarmede hij kennelijk moest beginnen:

Daar is een ogenblik in het leven van een mens, waarin het spreken hem uiterst moeilijk valt. In dat ogenblik bevind ik mij thans. Weemoed en droefheid vervullen mijn hart. Een hooggeschatte vriend, waarmede ik tal van jaren in de beste harmonie heb mogen omgaan, is mij thans door de dood ontvallen. Ik gevoel daarvan diep en smartelijk het gemis. Wonderlijk zijn wij tezamen gekomen. Wij hebben elkaar niet gezocht, noch Ds. Kersten mij, noch ik Ds. Kersten. De blanke, vrije, soevereine genade Gods heeft ons tezamen gebracht. Dat is door geen mens geschied. Daarom wens ik ook, als ik aan deze plaats een woord spreek, niet Ds. Kersten, noch mijzelf te eren en te verheerlijken, maar Hem, Die ons tezamen bracht.

Door een vorige spreker zijn de gaven en talenten, welke de Heere Ds. Kersten geschonken had, herdacht. Zij zijn door hem vele en grote genoemd. En dit terecht. Daarom is het verlies, dat de S.G.P. en mij trof, dan ook zo groot. Het daardoor ontstane gemis is eveneens groot. Ik gevoel dit thans. Echter geloof ik, dat het gemis straks nog groter zal worden, want Ds. Kersten heeft op tal van plaatsen een vooraanstaande plaats ingenomen, waarop hij gemist zal worden en ook moeilijk te vervangen zal zijn. Wat mijzelf betreft, ik heb bij dag en bij nacht jaren achter elkaar in grote vriendschap en volkomen harmonie met hem mogen samen werken. Nooit is er in al die jaren tussen ons enig wezenlijk, principieel geschil gerezen. Dat is wat groots en wonderlijks, dewijl de mens toch van nature een rechte doornenheg is en hoogmoed hem in het bloed zit. Dit was dan ook niet door ons of van onzentwege.

De Heere had ons samengebonden door Zijn waarheid. Dat is het geweest, dat ons samenbond en samenhiel. Daardoor is een langdurige vriendschap en gebroederlijk optrekken ontstaan. Voor die waarheid lieert Ds. Kersten zich op allerlei terrein gegeven. Vaak meer dan zijn lichamelijke krachten hem toelieten. Daarvoor heeft hij op staatkundig terrein met mij vele jaren samengewerkt. Ik kan naar volle waarheid zeggen, niet alleen bij dag, maar ook menigwerf bij nacht. Daarvoor, voor zijn

beginsel, de zaak der Hervorming, heeft hij alle krachten, die hem van God gegeven waren, bij voortduring ingespannen; zo zelfs, dat hij zich geen rust of vakantie gunde. Ik wil allermintst oude wonden openrijten. Maar het moet mij bij deze gelegenheid toch van het hart, dat Ds. Kersten ook in rijke mate ondervonden heeft, dat ondank 's werelds loon is. En dit niet alleen van vreemden, maar ook van anderen, ook uit eigen kring. Telkens als men hem ontmoette, sprak hij daar bijna over en men kon merken, dat dit hem bitter en smartelijk viel. Ik wil daarover echter thans geen woord meer zeggen.

Veeleer wens ik met ootmoedige dank aan de Heere te gedenken, wat hij door Diens nederbuigende goedheid voor ons Vaderland en volk en voor de S.G.P. in het bijzonder, heeft mogen zijn. Hoe dikwerf heeft hij in 's lands hoge vergaderzaal ons volk tot bekering en tot het verlaten van de paden der zonde aangemaand! En daarom, wetende geheel in de geest van Ds. Kersten te handelen, ga ik in dit gedeelte van mijn toespraak besluiten met: *Land, land, land, hoort des Heeren Woord.*

Ik word er aan herinnerd, dat de tijd dringend noopt om te gaan eindigen. Daarom moge ik met een kort woord aan de familie eindigen.

Geachte familie, ik versta het, dat uw hart thans met grote droefheid vervuld is. Bedenk echter, zoals Ds. Fraanje te recht heeft gezegd, dat u niet behoeft te treuren als degenen, die geen hope hebben. Uw man, vader, grootvader en broeder is thans alle strijd te boven. Hij zou, hoe zeer hij ook met sterke banden der liefde aan u verbonden was, niet terug willen keren. Hij is toch ingegaan in de eeuwige vreugde Zijns Heeren en draagt de kroon der rechtvaardigheid.

De Heere zegene u en behoeft u. De Heere doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig. De Heere verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Ds. Zandt eindigt deze plechtigheid, die onvergetelijk in de harten van alle aanwezigen, zowel binnen als buiten het gebouw, zal voortleven, met dankgebed.

OP HET GRAF

Nadat de familie zich in de consistoriekamer heeft teruggetrokken, verlaat de menigte ordelijk en zichtbaar onder de indruk het kerkgebouw. Weldra beweegt zich langs de Boezemsingel een onafzienbare schare in de richting van de begraafplaats.

Daar is alles afgezet en voor een goede regeling zorg gedragen. Daarvoor is een woord van lof voor het personeel der begraafplaats op zijn plaats. Bij de velen, die reeds geruime tijd hier wachten, voegen zich nu ook de honderden en nog eens honderden vanuit het kerkgebouw.

Wij merkten een deputaat op van B. en W. van Rotterdam. Eveneens zien wij een groep kinderen plaats nemen onder leiding van enkele onderwijzers, als vertegenwoordigers van de Rehoboth-school der Gereformeerde Gemeente van Rotterdam. Om vier uur is de menigte tot duizenden aangegroeid.

Bij informatie is ons gebleken, dat de opkomst geschat werd op 5000 mensen. De Heere gaf genade en ere.

Aan de overzijde van het brede pad voor het geopende graf is een rij witte banken geplaatst. Daarachter is een platform van planken over het gazon gelegd, bestemd voor de deputaten en predikanten.

Om twintig minuten over vier uur komt de kist, gedragen door de Kerkenraad en waarbij de studenten als slippendragers fungeren, in zicht.

Het is een ontroerend ogenblik als de kist van donker eikenhout op de grafkuil wordt neergezet. Het stoffelijk overschot van onze geliefde Ds. Kersten staat nog een wijle

in het midden van de duizenden, die hem zo zeer beminden.

De familie neemt daarna plaats op de voor hen bestemde banken. Er heerst een grote stilte als daarna

Ds. H. Ligtenberg

uit Rotterdam-West achter de kathedraal plaats neemt. Hij sprak als volgt:

Weemoed vervult ons hart, mijne geliefden, wanneer wij aan de open groeve der vertering staan, waarin het stoffelijk overschot van onze geliefde broeder Ds. Kersten zal worden neergelaten. Wij kunnen ons nauwelijks indenken, dat hij uit ons midden is weggerukt en dat hij de plaats niet meer zal bekleden, die hij in zo ruime en grote mate bekleed heeft. Meer dan 200 jaren geleden ging er ook zulk een treurmare door de stad van Rotterdam, toen vader Brakel het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had. Deze treurmare is niet minder geweest toen het bericht kwam, dat onze geliefde broeder Ds. Kersten het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld.

De zo zeer beminde leraar van de Gereformeerde Gemeente te Rotterdam is heengegaan, hetwelke een schok was in het hart van degenen, die hem zo zeer beminden.

Wij merken op, dat het Goddelijk Woord bewaarheid wordt, dat wij onze schat wegdragen in een aarden vat.

Doch mijne geliefden, hij was een mens, maar een mens met grote genade en met grote gaven, welke God hem verleend en geschonken had. Vandaar ook, dat zijn genade en zijn gaven niet in een zweetdoek verborgen zijn gebleven, maar hij die gaven en genade heeft besteed in de dienst van Hem, Die hem gekocht had met Zijn dierbaar bloed en hem liefgehad heeft met een eeuwige liefde.

Het is voor ons een dag, waarvan David van Abner kwam te getuigen, dat er een grote in Israël is gevallen en waarvan wij lezen, dat de Heere tegen David zeide: *En Ik zal uw naam groot maken in het ganse land.* Zo is de naam van Ds. Kersten vermaard geworden in ons vaderland en zelfs buiten de grenzen. Ja, hij was een man, die niet dubbelhartig was, die op bestendige tijden en op onbestendige tijden niet huichelde. Hij was een man uit één stuk, die voor de naam en voor de waarheid des Heeren uitkwam. Die zelf zo menigmaal heeft moeten bekennen niets van zichzelf te kunnen, maar de Goddelijke ondersteuning ervoer van Hem, Die voor hem eenmaal de strijd heeft gestreden en de overwinning behaald.

Ik zal niet te lang zijn, maar ik zal u nog even verhalen waarbij ik in deze morgen bepaald werd.

Dat was het woord uit Daniël 12: 13: *Maar gij, ga henen tot het einde, want gij zult rusten en zult opstaan in uw lot, in het einde der dagen.*

Daniël, mijn geliefden, was een man aan het koninklijke hof, hij was een profeet, die de oordelen kwam aankondigen. Deze Daniël werd door de engel Gabriël onderricht.

Waarom dan? Wel God zou met land en volk, kerk en staat doortrekken en dan zegt Daniël: Wat zal het einde zijn? Nu, zegt de engel. *Ga henen tot het einde, want gij zult rusten en zult opstaan in uw lot, in het einde der dagen.* Wat betekenen toch deze woorden, die de engel kwam te getuigen?

Daniël had bespotting aan het koninklijk hof moeten ervaren. Hij was in de kuil geworpen geweest en de Heere had hem behouden en hem er weer uitgehaald. En daar laat de Heere hem zien, dat God zal doortrekken met Zijn oordelen. 'O, Daniël, zegt de Heere, ge hebt genoeg gepredikt en de oordelen aangekondigd. Ge hebt de liefde Gods verklaard en de gerechtigheid in de Middelaar, ga gij nu henen tot het einde en gij zult rusten. Het is genoeg, Mijn knecht. Ge hebt de strijd al zo lang op aarde gestreden. Het is niet meer nodig, Mijn knecht, dat ge u zo laat bespotten. Ge hebt toch de weg

bewandeld, die Ik u heb voorgesteld. Ga nu maar heen en rust een ogenblikje!

O geliefden, ik mag u vandaag zeggen, dat Ds. Kersten niet tevergeefs hier geweest is en ik verheug mij te hebben mogen beluisteren, niet alleen dat hij ons volk gewaarschuwd heeft en een rijk evangelie heeft uitgedragen, maar ook dat zelfs zijn prediking door die eeuwige Geest des Heeren is bedauwd. O, ze staan en ze zitten in ons midden, die het ook uit mogen roepen: *Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters*. Zijn strijd is ten einde. Hij is heengegaan en het stoffelijk overschot zal in het graf worden neergelaten. Hij gaat heen om te rusten van zijn arbeid; rusten van alle vijanden, rusten van zichzelf, ja van alles wat zich in die strijd op aarde geopenbaard heeft.

Ik merk op, hij was een man met een onrustige geest; maar nu rust hij van alle onrust en zijn ziel verheugt zich bij Hem, Die hem zo liefgehad heeft. Zijn ziel is in Abrahams schoot en hij mag aanzitten aan de ronde tafel des Heeren. Eeuwig is hij in de heerlijkheid. Bij die eeuwige Borg en Middelaar; zijn lichaam is in het graf, maar zijn ziel is bij de eeuwige Vader.

O, eenmaal zal Ds. Kersten met al het volk opstaan, maar dan zal hij rusten waar Daniël zijn rust in gevonden had. Lees dat maar eens in het negende hoofdstuk. Het staat er zo duidelijk, nl. dat zijn rust was in Hem, Die de eeuwige gerechtigheid der verzoening bij de eeuwige Vader had aangebracht.

O, Ds. Kersten, ook gij rust in de gerechtigheid van die eeuwige Borg en Middelaar. Daar is zijn troost en blijdschap eeuwig. In die gezegende Heere Jezus, Die Hem liefheeft gehad, ik zou haast zeggen van zijn prille jeugd af aan. Die hem gedragen en gespaard heeft, maar ook gekocht heeft met Zijn dierbaar hartebloed. Daar alleen lag de ruste in voor hem, ja in die Goddelijke Vader, door het offer van de Zoon Zijner eeuwige liefde.

Daar staat zo: *En ge zult opstaan in uw lot*.

Wat betekent dat, dat het volk van God en ook Ds. Kersten zullen opstaan in hun lot? Dat is het erfdeel des hemelsen Vaders, dat zij het eeuwige welbehagen van de Vader zullen ontvangen. Geliefden, de Heere Jezus zegt: *Vader, Ik wil, dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; want ze zijn Uwe*.

O, 'Uw hoop, Uw kudde woonde daar!' Hij mag daarin rusten, ook rusten van de staf des drijvers. O, daar zal een tijd aanbreken, dat de archangel zal bazuinen: *Staat op uit de doden en komt ten oordeel*. Dat zal zijn op de jongste dag. Dan zal de kerk opgevoerd worden om haar Koning eeuwig te verheerlijken. Dat is het lot van Daniël, dat is het lot van Ds. Kersten, het lot, mijn geliefden, van al Gods volk; de eeuwige kroon zullen zij straks ontvangen. Straks zal de tijd aanbreken, dat lichaam en ziel God eeuwig zullen groot maken.

O, hij is heengegaan uit de familie, uit ons midden, uit de gemeente van Rotterdam, ik bedoel daarmede de stad van Rotterdam. O Nederland, hoort des Heeren Woord. Daar is een grote gevallen uit uw midden. Er is hier een bidder minder, maar een danker in de hemel meer. Hij was de troost en de opbeuring van degenen, die moedeloos neerzaten.

Ja, gemeente van Rotterdam, ik bedoel meer! Uw leraar is niet meer. Maar ik zou zeggen: meng uw treurigheid met passende dankbaarheid, daar ge zulk een geschenk hebt ontvangen. Hij is u jaren voorgegaan in dat rijke Evangelie in Christus Jezus.

O, God geve, dat Hij met u optrekke, gemeente! Hij geve ook, dat uw knecht nog spreken zal na zijn dood. God zegene u, is mijn wens en innige bede.

Geachte familie. Ik hoop, weduwe, dat de Heere u moge ondersteunen en dat Hij u Zijn genade mag schenken om verwaardigd te worden u te onderwerpen aan de wil des Heeren. Verwaardigd te worden om met Job uit te roepen: *De Heere heeft gegeven*

en de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij geloofd.

Familie, God trekke met u op en geve u tezamen die Geest van uw vader, opdat gij hem straks ten jongsten dage zult mogen ontmoeten en eeuwig bij Hem zult mogen zijn. Daar zal geen strijd meer zijn, maar daar zal de kerke Gods eeuwig gekroond worden, ter wille van het Lam Gods, Dat geslacht is. De leraren zullen daar schitteren, gelijk de sterren aan het firmament. Hij geve ons Zijn zoete gunst en dan mogen wij ten slotte uitroepen: *Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven. Let op de vrome en zie naar de oprechte, want het einde van die man zal vrede zijn.*

God zegene de waarheid om Jezus' wil.

Na Ds. Ligtenberg neemt **Ds. L. Rijksen** uit Leiden het woord.

In aansluiting op hetgeen door mijn geachte broeder tot u gesproken is, mogen we wel herhalen wat David van Abner zeide: *Weet gij wel, dat te dezen dage een grote in Israël gevallen is?*

Paulus roept ons zo veelbetekenend toe: *Gedenkt uw voorgangeren, die u het Woord Gods verkondigd hebben en volgt hun geloof na, ziende de uitkomst hunner wandeling*, Hebr. 13:7.

Welk een grote gaven en genade had God mijn onvergetelijke en hooggeachte vriend en broeder Ds. Kersten geschonken. Als strijder was hij onversaagd, als docent onvermoeid, als leraar ongeëvenaard, als vader, zowel in het geestelijke als in het natuurlijke, hoogst geliefd en onwaardeerbaar.

Hoe is het uitgekomen, wat ik hem eens heb horen vertellen, wat op zijn viertienjarige leeftijd geschied is. Toen was hij ernstig krank, ja de dood nabij. De dokter had hem reeds opgegeven, maar God trok hem op in het Paradijs.

Toen hij bij kwam, hoorde hij de dokter zeggen: Reken maar op het ergste. Maar hij mocht zijn moeder toeroepen: *Het is niet waar wat de dokter zegt; want God heeft nog een groot werk voor mij, dat ik zal moeten doen!*

En zie nu eens terug op zijn leven. Heeft God niet bevestigd, wat Hij hem op zijn veertienjarige leeftijd openbaarde?

Waar nu lag zijn kracht en waarin zijn sterkte? Wel, door de soevereine genade Gods, in hem verheerlijkt, was de Heere zijn kracht en Zijn eer zijn doel. God plantte in zijn jonge leven reeds dat dierbare geloof in, dat in de gemeenschap van Christus doet staan, leven en God beogen en het welzijn van Sion zoeken. En dat geloof was het, waarmede hij geloofde en dat hij geloofde.

Paulus roept ons dan toe: *Volgt hun geloof na, ziende op de uitkomst hunner wandeling*. O, zijn preken waren scherp in het afsnijden van alles, wat geen wezen heeft; maar ook zeer troostvol voor gans de kerk, die het leven buiten zichzelf in Christus leerde zoeken.

Wij mogen zeggen, dat hij het Woord Gods niet alleen in het midden der gemeente, doch ook in de openbare en hogere raadsvergaderingen van ons volk met al zijn krachten verdedigd heeft, als het enige richtsnoer des levens.

Hij was een Comrie, mogen we wel zeggen, in de leer en een vader als een Hellenbroek.

Ook wij willen met onze zeer geachte broeder Ds. Fraanje hem wel naroeppen: *Mijn vader, mijn vader, wagen Israëls en zijn ruiters!* Ja, in deze smartelijke omstandigheid, ziende op het grote verlies, wel uitroepen: *Waar is de God van Elia, ja Dezelve?* Want God nam hem nog onverwachts weg om hem het loon Zijner getrouwe dienstknechten te geven, opdat hij blinken zal als de sterren, eeuwiglijk en altoos.

Grote weldaden had de Heere hem geschonken en in hem gans ons volk, dat hij mocht dienen met de gehele liefde van zijn hart en met al zijn kracht. Veel strijd heeft hij

moeten strijden en veel smart er in doormaken.

Ik zelf heb menigmaal hem zien schreien en horen klagen over de breuk in Gods kerk, over de verwatering in de leer en het verzinken van ons land en volk in de zonde en ongerechtigheid. Hoe groot was zijn vrees voor afglijding van de vaste grondslagen van Gods Woord.

Doch nu is hij dat alles te boven, om nu gevoerd te worden aan de kristallijnen wateren van de fonteynen des heils, waar God ook al zijn tranen van de ogen zal afwissen.

Zeker, hij was ook een mens met vele gebreken. Toch mogen we zeggen, beoogde hij door genade de ere Gods en het welzijn van land en volk, kerk en staat.

Als hij ons zo zou horen in al onze smart, zou hij wel gezegd hebben: ween toch zo niet, wie toch was ik? Lees wat op de woorden van Paulus volgt in Hebreeëën 13, daar komt het op aan. Wat ook ontvalt, *Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid*. Dat is dan ook de troost, de kracht en de sterkte zelfs in het zwaarste verlies.

O Nederland, weet het, eenmaal komen wij voor Gods gericht en dan zult ge het weten, dat er een profeet in uw midden geweest is.

O Rotterdam, dat ge beseffen moogt wat ge nu mist. Ge hebt godzalige vaderen in de loop der eeuwen gehad, zoals Brakel, Hellenbroek e.a. Maar ook mogen we wel zeggen was de geliefde overledene als één der zulken. Heb ik teveel gezegd als ik u sprak, dat hij leerde als een Comrie en vaderlijk handelde als een Hellenbroek?

Geliefden, dat het woord, door hem gesproken, toch straks niet tegen u getuige. De Heere verheerlijke Zijn ontfermende genade die in Christus is, bij aanvang of voortgang tot uw eeuwig heil.

Zeer geachte familie, wij leven van harte met u mede. We kunnen ons indenken wat het voor u is. Vol ontroering vernamen wij de smartelijke tijding, dat uw man en vader overleden was. Het was alsof mijn eigen vader gestorven was. Een zwaar offer hebt ge moeten brengen.

Zeer geachte mevrouw, de Heere verheerlijke het Woord Zijner belofte ook aan u: *Uw Maker is uw Man, Heere der heirscharen is Zijn naam*. Hij trooste en versterke u met Zijn gezegende vertroosting in uw diepe smart. Ook de gehele familiekring moge het gegeven zijn uit die eeuwige volheid van genade en ontferming te ontvangen wat ge behoeft in al uw droefheid. En bovenal datgene, wat nodig is om uw geliefde vader niet voor het laatst gezien te hebben, maar weder te mogen ontmoeten, om tezamen in de gemeenschap van Hem, Die Zijn volk gekocht heeft met Zijn dierbaar bloed, God enig en Drieëinig, eeuwiglijk te verheerlijken.

De Heere vervulle hier genadiglijk de lege plaats en verandere onze droefheid in zalige verwondering door Zijn daden, opdat Hij verheerlijkt worde en wij getuigen mogen: *Het is door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen*.

Als derde spreker aan het graf treedt **Ds. A. van Stuijvenberg uit Yerseke op**.

Namens de Kerkenraad en de Gereformeerde Gemeente van Yerseke zegt hij:

Geachte familie van Ds. Kersten!

Het is namens de Gereformeerde Gemeente van Yerseke, dat wij u onze hartelijke deelneming overbrengen. Het is inderdaad een groot verlies voor u, het is een groot verlies voor ons allen. En wanneer nu uw geliefde man en vader en mijn geliefde broeder en leermeester zal neergelaten worden in de groeve der vertering, och wat zullen wij daar dan nog verder van zeggen? We hebben reeds zoveel sprekers gehoord en we zouden in herhaling vallen. Maar wij wensen u van harte toe, dat God u geve

die genade, die uw man en vader dan ook heeft verkregen uit genade! Ik denk aan hetgeen hij zelf gezegd heeft, dat hij reeds in zijn jonge tijd genade ontvangen heeft en beloften uit dat eeuwig genadeverbond. Genade en ere!

En och, het was voor hem niet te begrijpen; hij kon het niet begrijpen in zijn leven, maar nu zal hij het weten, wat het is om genade en ere te ontvangen. Genade en ere van die getrouwe Verbonds-Jehovah, om opgetrokken te worden uit de dampkring der zonde en der ongerechtigheid en gebracht te worden in die zalige gemeenschap met Jezus Christus, om met Hem verenigd te zijn, ja, met die drieënige Verbondsgod en alle verbondsweldaden te verkrijgen. O, mijn geliefde leermeester, die ik zo hartelijk liefhad, heeft nu mogen ontvangen die ere om aan te zitten bij Abraham, Izak en Jacob aan de ronde tafel des Heeren; ja, mocht de kroon reeds neerwerpen voor de voeten van het Lam en uitroepen: *O Lam, Dat geslacht is, Gij zijt waardig te ontvangen de kracht en rijkdom en wijsheid en sterkte en eer en heerlijkheid en dankzegging. Gij hebt het gedaan! Gij hebt mij Gode gekocht door Uw dierbaar bloed.* O, nu mag hij ten volle oogsten, hij mag nu zien wat door het geloof aanschouwd werd.

Wij zouden u nu van harte toewensen, familie, dat die God ook uw God zou zijn en uws zaads God!

Welk een rijkdom heeft uw lieve man en vader thans verkregen. Genade en ere, ere en genade. Dat heeft hij nu in volkomenheid in de hemel en wat hij verkondigd heeft aan die duizenden mensen rondom de groeve der vertering. De Heere mocht u dan goedgunstig zijn, opdat gij ook zoudt mogen ingaan in die ruste, die er overblijft voor het volk van God. O ik ben zo blij, dat ik gehoord en gezien heb, dat hij heengaan kon in die grote eeuwigheid. O, ik ben zo jaloers op onze geliefde leermeester en ik geloof ook vast, dat onze geliefde broeder Kersten door hetzelfde bloed gekocht is als wat Christus vergoten heeft en dat hij nu heeft ontvangen die volkomen heerlijkheid. Ik zeg het Paulus na: *Ik heb de goede strijd gestreden, ik heb de loop beëindigd, ik heb het geloof behouden; voorts is mij weggelegd de kroon der overwinning; maar niet alleen mij, maar ook allen, die Zijn verschijning hebben liefgehad.*

O, ik roep u toe: *Volk, kijk in dit graf.* Dit graf is een heilig graf, dit graf is heilig door die dierbare Heere Jezus, Die hem gekocht heeft met Zijn dierbaar hartebloed. O, dit graf wordt voor een kleine tijd gesloten en dan zal het geopend worden.

Niet meer door mensen, maar door God Zelf, wanneer de stem des Archangels gehoord zal worden. Die in de graven Zijn stem zullen horen! O, om dan gesteld te worden aan Zijn rechterhand. Dat mocht ook uw deel zijn, familie! Ach, het is inderdaad veel, wat wij met u hebben meegeleefd en wij hebben veel met u beleefd. De verbintenis is groot, ook vanwege dat we onder uw dak hebben verkeerd. We hebben van u en van uw man en van uw kinderen altijd veel liefde mogen ontvangen en ik verheug me er in te kunnen zeggen, dat alles tussen mijn vriend en leermeester vlak was. Ach, ik wens zo hartelijk, dat die God, Die uw lieve man en vader heeft gekend, u ook geve dat echte geloof, dat door God in Christus door de liefde werkzaam is.

Namens de kerkenraad en de gemeente van Yerseke betuigen wij u nogmaals onze hartelijke deelneming; ook aan de kerkenraad van Rotterdam. Uw lieve leraar heeft ook 13 jaren bij ons gearbeid en met heel veel zegen, waarvan de sporen nog zijn achtergebleven. Al was het dan ook dat ik zijn opvolger was en dat ik ontzettend opzag om zijn plaats in te nemen, aan de andere zijde hebben wij daarvan veel gemak ondervonden; al was het maar die zuivere grondslag, die hij daar gelegd had uit dat eenvoudige Woord Gods, in het midden der gemeente. Hij heeft twee zaken gepredikt: Adam en Christus.

En dat is noodzakelijk. Het is noodzakelijk dat wij Adam leren kennen om Christus te

gewinnen. Hij geve ons Zijn vertroosting. Hij schenke u een andere leraar, die voor uw aangezicht in- en uit zal mogen gaan. Hij zegene ons met allen, die zich geschaard hebben rondom de groeve der vertering. Wij reizen er ook heen, mensen. Het leven is zulk een korte tijd. Ach, u wordt nog toegeroepen van deze plaats: *Bekeert u, want waarom zoudt ge sterven?* Eenmaal zult u God moeten ontmoeten. Zult ge staan voor de rechterstoel van Christus. Zult ge ook aan de rechterzijde van die lieve Bruidgom staan? Dat moge onze levensvraag zijn. Want één van ons zal toch de eerste zijn, die zal worden opgeroepen om voor God te verschijnen.

De Heere zegene ons en Zijn kerk, en ons land en ons volk. Hij schenke u, gemeente van Rotterdam, een nieuwe leraar, die evenals mijn lieve leermeester Ds. Kersten, de ere Gods beoogt en uw zaligheid. Hij geve ons daartoe genade om Christus' wil.

De heer A.J. Kersten

een broeder van de overleden leraar, brengt in gevoelvolle woorden de dank over der familie voor de zo hartelijk betoonde belangstelling. De heer Kersten zeide daarbij het volgende:

Op verzoek van de familie wil ik gaarne dank zeggen voor aller belangstelling. Ik doe zulks te gereder, omdat ik dan gelegenheid vind met een enkel woord te zeggen, hoezeer ook dit heengaan een gemis is voor de familie in en buiten het gezin. Intussen ervaar ik een moeilijke taak op mij genomen te hebben, want ik zal niet in staat zijn u te zeggen, hoeveel wij, familieleden, in hem verloren hebben. U verstaat dat, want ons verdriet en onze weedom zijn niet anders dan die van een elk, die eens een geliefde dode grafwaarts bracht.

Allereerst is het verlies smartelijk voor de naaste familie. Een zorgzame man, een liefdevolle vader, een vermanend grootvader is weggenomen.

Met al de moeilijkheden, elks leven eigen, konden de kinderen bij vader terecht. Hij was met wijsheid en tederheid bedeed om u raad te geven. Ook liggen er zo vele gebeden voor u, moeder en voor u, kinderen en kleinkinderen. Hij was een bidder voor allen, die in zijn huis waren, ook voor u, tantes, die hem zo vele jaren met uw zorgen hebt omringd.

Hier nu staande, denken wij vooral aan Gerda en haar man, die in Amerika zijn, maar wier gedachten zeker in deze ure bij ons zijn. Mijn broer had wel een besef van zijn naderend einde, immers, hij wilde zo gaarne nog dat Gerda en To in het huwelijk traden, om nog vóór zijn sterven die huwelijken in de kerk te kunnen bevestigen. En gij, die er bij geweest zijt, weet met hoeveel lichamszwakheid dat geschied is!

Toen u, moeder, er hem op wees, dat hij Gerda wel niet meer zou wederzien, antwoordde hij: 'Ach ja, dat geeft niet; als ik haar in de hemel maar weer ontmoeten mag.' Gij allen, die hier zijt, zult beseffen welke banden de dood hier heeft losgemaakt.

Gij vooral, moeder, kinderen en tantes, zult hem zeer missen. Er is een ledige plaats; maar gelukkig, de Heere blijft Dezelfde. Moge dat uw troost zijn in uw verdriet.

Ook voor ons, broers, zuster, zwagers en schoonzusters is het verlies groot. Onze familie is niet familie-ziek. Wij overliepen elkaar niet. Henri had het druk en een ieder onzer had ook eigen beslommingen. Maar we wisten toch, dat hij er was en ons altijd gaarne ontving en bereid was ons met raad bij te staan zoveel hij kon. En nu is hij voorgoed weg. Zal ik klagen, dat we hem vaak zo druk bezet vonden, al nam hij er dan voor ons een kwartiertje af? Wat genoot hij zelf?

Alleen des zondags verkeerde hij rustig in de huiselijke kring, genoot hij rust, indien althans niet gehinderd door de kwaal, die hem de laatste jaren beslopen had. Hij heeft

zich nimmer rust gegund en tijd en krachten, geld en huiselijk leven opgeofferd voor de kerk. Daarin was hij een verheven voorbeeld van een dienaar van Christus! Hij heeft zich nimmer en in niets gespaard.

Zullen wij de mens gaan prijzen? Neen, het was de Heere, Die hem met zulk een karakter en zulk een ijver had toegerust, met een lust om altijd bezig te zijn voor de belangen der gemeenten. Nu is hij, de rusteloze, ingegaan in de rust. Ingegaan in de vreugde zijns Heeren, verheven boven alle strijd, verachting, moeite en verdriet.

Hier leggen wij hem neder, bij onze moeder, die velen uwer nog gekend hebben en met wie hij nu de stem paart in de lofzang van alle gezaligden.

Zestien jaren is het geleden, dat wij hier stonden om moeder te begraven. Zij en Henri, die lieflijken in hun leven, zijn ook in hun dood niet gescheiden! Aan elkaar verbonden in natuur en genade, in leven en sterven in hun Heere, Die ze beiden kocht met Zijn dierbaar bloed.

De boodschap, met welke zijn Zender hem in de wijngaard gezonden had, was uit Jesaja 40: 1 en 2: "Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen; spreekt naar het hart van Jeruzalem en roept haar toe, dat haar strijd vervuld is, dat haar ongerechtigheid verzoend is, dat zij van de hand des Heeren dubbel ontvangen heeft voor al haar zonden."

Die troost heeft hij in zijn predicaties gebracht; in deze opdracht was zijn ambtsbediening getekend. Zó preekte hij door genade vertroostend. Gij weet het!

Velen is hij tot zegen gesteld, zijn woorden zijn vele geweest gelijk prikkelen, gelijk nagelen, diep ingeslagen van de meesters der verzamelingen, die gegeven zijn van de enige Herder.

Ds. Kersten had vijanden; maar o, veel meer vrienden en vriendinnen. Dat bleek mij nog, toen ik eergisteren in Waarde was en velen hem voor 't laatst kwamen zien.

Wat zal ik meer zeggen?

Mij geworden een broeder in dubbele zin; zijn spreken is ook mij gezegend geweest: *"De Meester is daar en Hij roept u!"*

Lazarus, onze vriend, slaapt, kinderen des Heeren. Nog deze morgen las ik dat in Johannes 11. Eens roept de Heere hem en al het lieve volk weer ten leven.

De schutters hebben deze Jozef wel bitterheid aangedaan en beschoten, helaas ook in eigen kring, maar zijn boog is in stijvigheid gebleven en hij is gesterkt geworden door de Machtige Jacobs.

Kort voor zijn dood, in de nacht, werd hij zeer vertroost uit de zestiende Psalm: "De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen; ja, een schone erfenis is mij geworden." Toen is hij een poosje het bed uitgegaan om op zijn stoel te zitten.

En aan Ds. Dieleman gaf hij nog de boodschap mede: *Zeg aan al het volk, dat zij moed houden, hoor; we komen er een keer uit!*

Nu is hij er zelf uit. In al onze smart: Gode dank voor wat wij in hem ontvingen. En de Heere zal wel voor Zijn kerk zorgen.

Daarom, geliefde zuster, bedwing uw tranen, begeer uw man maar niet terug. De Heere worde meer en meer uw deel en enig goed, uw allerbeste Man. Heere der heirscharen is toch Zijn naam!

Wij, familieleden, ja al de gemeenten, danken u voor al uw trouwe zorgen aan onze dominee gegeven. Hij had een druk leven, gij hebt hem veel moeten afstaan en hebt, vooral in de laatste jaren, zo veel met hem doorleefd. De Heere trooste u in uw weduwschap.

Daar zijn wij nu, kinderen, daar ligt uw lieve Pa, die goede Pa, altijd zo vol zorg over u! Ook denken we aan Gerda en haar man, die helaas niet hier kunnen wezen. Wat heeft vader veel voor u gebeden, veel vermaand, enkele malen zelfs afscheid van u

genomen in die laatste weken. Wat kon hij des avonds in de huiselijke kring met en voor u bidden; wat hoorden we dan, dat hij een toegang naar Boven had met vertrouwen, wat innig en berustend kon hij dan bidden. Vergeet het nimmer, zoekt ook dat zalig deel te verkrijgen, dat hem geschonken was.

Gij, Jan, staat gereed tot dezelfde bediening in te gaan als uw vader, wat hem tot zoveel blijdschap was. Hij zou u gaarne bevestigd hebben, maar dit liet Gods raad hem niet toe.

Spreek ik namens de familie, dan mag ik u ook niet vergeten, tante Daantje en tante Stoffelien. Wij allen danken u voor al de zorgen en liefde, waarmee gij Pa tot op zijn laatste levensdag hebt omringd. Zoveel jaren en zo trouw hebt gij hem liefgehad en met uw goed en liefde gediend; grote diensten en kleine! Al was het maar zijn schoenen los te doen als hij vermoeid thuis kwam. De last, die hij droeg, hebt gij helpen verlichten, tantes, wij danken u voor de liefde, aan de oude knecht bewezen.

O, wat is dat groot, al was het maar een beker koud water aan Gods dienstknecht toegereikt. God geve u ook die genade, die onze lieve dode geschonken was.

De familie is verkwikt door de vele blijken van liefde in deze dagen zo overvloedig bewezen door u allen.

Hartelijk dank ik u namens de familie voor uw tegenwoordigheid. Welk een ere voor onze man en vader, dat wij hier niet alleen staan, dat gij allen bewijst onze dominee zo lief te hebben.

Wij danken vooral u, Ds. Fraanje, voor uw kostelijke woorden, in de kerk gesproken. Uw oude vriend is niet meer. Gij zult hem spoedig wederzien, want ook uw jaren klimmen.

U, dominees, Steenblok, De Blois, Ligtenberg en Van Stuijvenberg, bedankt voor al uw hartelijke en vererende troostwoorden. U hebt een mede-dienstknecht geleid tot het einde van zijn pelgrimage. Nu, de Heere zal wel verder voor Zijn kerk zorgen, Alle dominees en andere ambtsdragers danken wij ook voor de bewezen eer.

Ds. Zandt, de familie is erkentelijk voor de ontroerende woorden, aan onze man en vader gewijd. Gij weet hoe strijdbaar hij was en wat hij met u heeft doorgestaan; nu is hij de strijd te boven. De Heere sterke u ook in het verdere van uw moeilijk werk.

Broeder De Kok, gij, zijn Zeeuwse vriend en medestrijder, dank voor uw hartelijke en wijze woorden. Uw trouwe vriendschap was mijn broer tot sterkte. Gij hebt uw wapenbroeder nu tot zijn rustplaats gebracht. De kerk des Heeren is tot strijd geroepen. Gij weet er iets van.

Broeder Noordzij, nu hebt gij uw dominee, uw leraar, op zijn laatste tocht vergezeld. De familie dankt u voor uw trouwe, troostvolle woorden, in de kerk gesproken. Mijn broer steunde veel op u. Vaak zei hij mij, als er iets was: Vraag het maar aan Noordzij, die zal het wel bespreken. Wij bidden u sterkte van boven toe in al het werk, dat u als voorzitter van de kerkenraad nog wacht. We hopen, dat u nog vele jaren de gemeente zult blijven dienen en leiden.

Broeders ouderlingen en diakenen! Dank voor al uw liefde, immer aan uw dominee bewezen. Hij torste een zware last, maar gij hebt hem het werk nooit verzwaard, maar wel zeer verlicht. Ik weet het, de familie weet het, hoezeer onze leraar gesteund was door uw broederlijk meedragen; hij was steeds verkwikt door uw aller toegenegenheid en hulp.

Dank voor al uw liefde en trouw, onze man en vader en broer betoond. De Heere blijve ook met u nu de gemeente herderloos is geworden. Studenten, u hebt óók een verlies geleden. Uw leraar was geen geleerde man, maar gij had hem toch zeer lief. Nu is zijn mond gesloten. Treedt maar in zijn voetstappen. Gedenkt de liefde en strijd, die hij had voor dat geloof, eenmaal door de vaders overgeleverd. Wat kon hij over die

oude, gereformeerde leer met vervoering spreken. Ja, wat konden de tranen hem over de wangen lopen, als hij eens uit zijn ervaringen sprak, hoe God hem altijd had bijgestaan en doorgeholpen!

Ds Kersten was een man - laten we het maar zeggen - met enige singuliere gaven. Hij was al in zijn jeugd tot dit dienstwerk geroepen. Aan die roeping ontleende hij zijn kracht.

Reeds als kind, zo zeide moeder, maakte hij preekjes, die hij zorgvuldig onder de dekens stopte, als hij eens ziek was. Nog kort geleden vertelde mijn broer op de kerkenraad, hoe hij als kind des avonds laat bij een kaarsje uren lang las in á Brakel, Smijtegelt, Vermeer en andere oude schrijvers; de voeten in een teiltje koud water om niet in slaap te vallen.

Want hij moest toch weten, hoe God een mens wilde bekeren en wat de Heere met Zijn kerk op aarde voorhad! Dominee zijn, dat was eigenlijk het enige wat mijn broer kon wezen.

Dat was zijn "vak", daarin kwamen zijn gaven - zo vrij van de Heere hem toebedeeld - het meeste uit. Hij bezat het charisma, een zaak te doorzien, raad te geven en haar tot een goed einde te brengen.

Hij bleef om de gemeenten denken. Ofschoon hij niet meer de pen kon hanteren, heeft hij toch nog op dit ziekbed een troost- en raadbrieftje geschreven aan de kerkenraad van Tholen, waar zijn broeder Van Dijke zo ernstig ziek ligt.

En in de opleiding der studenten stond hem voor ogen de continuïteit van Gods kerk. Gij zult hem toch wel missen. Maar de Heere is niet aan een mens gebonden! Zijn tijd was vol. Gij, catechisanten, voor zover hier aanwezig, neemt afscheid van uw dominee! Hij hield van u, hij kon niet dikwijls boos op u worden, zo vertelde hij mij. Gij weet hoe hij met zwakke krachten op uitnemende wijze u de heilswaarheden kon uitstallen. Ge weet ook hoe de laatste catechisatie eindigde in een ernstig vermaan en een aangrijpend gebed. Toen voelde hij toch, dat het op een einde ging lopen. Het laatste jaar catechiseerde ik voor hem, maar hij kwam er toch telkens bij. Het gebeurde wel, dat hij tot mij zeide: Laten we maar naar huis gaan, kom mee, ik kan niet meer.

Denkt veel om zijn vermaningen en zoekt de Heere tot uw deel te krijgen. Mijn broer zeide wel eens: Ik mag door genade zeggen, dat ik nooit in de wereld heb geleefd. Ja, nu is uw oude dominee ter ruste gegaan. Vergeet hem niet.

Gij allen, die hier in zo groot getal gekomen zijt, hartelijk dank voor uw aanwezigheid. De familie is er door verkwikt en ontroerd.

Vriend Van Dijk, gij wilde uw dominee, met wie ge hier zo vaak stond zelf begraven. Het heeft ons zeer getroffen, dat gij hem zo hebt willen eren.

Twee vrienden onder het personeel van deze begraafplaats hebben als om strijd begeerd zijn graf te mogen delven. Ook u dank voor dat liefdebetoon.

En nu het slot.

Vrienden en vriendinnen, broeders en zusters, wij gaan nu heen. Maar we mogen niet alleen wenend heengaan, neen, nu zullen we eens zingen ook, uit Psalm 87 vers 5:

*Dan wordt Mijn Naam met lofgejuich geprezen;
Dan zullen daar de blijde zangers staan,
De speelliên op de harp en cimbel slaan
En binnen u al Mijn fonteynen wezen.*

Dan is het ogenblik gekomen, waarop de kist met het stoffelijk overschot onder doodse stilte in de grafkuil wordt neergelaten.

De ogen van velen staren de kist na, die dieper wegzakt op haar plaats. Wat er omgaat in de harten van familie en omstanders is niet in woorden te beschrijven.

We zien mevrouw Kersten, gesteund door haar schoonzoon, een blik in het graf werpen. Het is als wilde zij deze laatste herinnering daardoor met zich nemen.

Even achter haar staat Ds. Zandt, die ook enige schreden naar voren richt en in het graf blikte. Zijn wapenbroeder is hem ontvallen. Van hem losgescheurd.

Als de familie zich opstelt voor de terugtocht, verspreidt zich eveneens de menigte.

De plechtigheid is ten einde.

Voor de weduwe, de kinderen en de duizenden, die hem liefhebben, is het een rijke troost te weten, dat daar in de kuil slechts het stoffelijke ligt. Hijzelf is boven, waar niemand meer zal zeggen: Ik ben ziek. Hij is eeuwig thuis.

Zijn tranen, die hij schreide om het vele leed en de bittere hoon hem aangedaan, zijn door de Heere Zelf afgewist. Die troost mist de wereld. Dat is de troost voor Gods kinderen.

Wat zoekt gij de levende bij de doden?

En in de harten van duizenden daar en in den lande wordt megedragen de liefde, die zijn nagedachtenis zal blijven opwekken.

Het werk roept! Het leven roept. Gods Koninkrijk roept om de arbeid te verrichten, die de Heere Zijn knechten op de schouders heeft gelegd. Dat werk moet zijn voortgang hebben tot de jongste dag.

De tijden zijn donker. Gods kerk gaat een zware tijd tegemoet. Maar de Heere Zelf zal voor Zijn eigen werk instaan.

Het kaf zal verbranden. De tarwe ingezameld worden. Op de dag des vollen oogstes.

12. De onthulling van een gedenksteen

Verslag van de onthulling van een gedenksteen op het graf van Ds. G.H. Kersten, in leven predikant der Gereformeerde Gemeente te Rotterdam-Centrum, op zaterdag 6 augustus 1949.

Als eerste spreekt een van de leden der commissie, de heer C. van Bloois:

Geachte aanwezigen,

Namens de commissie tot plaatsing van een gedenksteen op het graf van onze leraar Ds. Kersten, heet ik u allen hartelijk welkom. In de eerste plaats natuurlijk mevrouw Kersten en de familie.

De leraren Ds. Ligtenberg, Ds. De Blois, ouderling Noordzij, wij heten u allen hartelijk welkom.

Alvorens het woord te geven aan de heer Noordzij, die straks de steen aan de familie zal overdragen, wil ik eerst nog een enkel woord tot u spreken. De commissie die voor plaatsing van de gedenksteen heeft zorggedragen, bestond reeds tijdens de ambtsbediening van Ds. Kersten en heeft bij zijn 40-jarige ambtsbediening, het 40-jarig huwelijksfeest en bij andere belangrijke gebeurtenissen, voor het overbrengen van de giften der gemeente zorggedragen.

Thans is het zover, dat wij deze grafsteen moeten overdragen. Wij waren daartoe saamgekomen, om een en ander te bespreken. In plaats van Ds. Hegeman, die naar Amerika is vertrokken, had de heer Vermaas als voorzitter plaats genomen, maar helaas, deze is niet meer. Korte tijd na het verscheiden van Ds. Kersten is ook hij overleden en wel aan dezelfde kwaal als waaraan Ds. Kersten lijdende was.

Zodra wij van ons plan kennis hadden gegeven, stroomden uit alle delen des lands sympathiebetuigingen toe, maar de Kerkenraad besliste, dat alleen giften van leden der gemeente voor het gedenkteken in aanmerking mochten komen. En dat is ook gebeurd. En wel op zulk een wijze, dat de commissie reeds vrij spoedig tot het bestellen van de steen kon overgaan. Het ging nog wel met grote moeilijkheden gepaard, zoals de moeilijkheden van de aanvoer van grondstoffen en distributiebepalingen, maar eindelijk is het toch zo ver.

Zes augustus, de geboortedag van Ds. Kersten, is de datum waarop de overdracht van de grafsteen plaats vindt, tot nagedachtenis van onze geliefde dominee voor het nageslacht. De commissie dankt allen, die aan de totstandkoming hebben meegewerkt, en wel in het bijzonder aan de firma die de steen heeft vervaardigd en zo kunstig en fraai heeft uitgevoerd, en de gemeente die het geld hiervoor heeft saamgebracht. Ik dank U.

Vervolgens krijgt ouderling Noordzij het woord:

In de eerste plaats wil ik de commissie dank brengen voor de arbeid die zij heeft verricht en die ten gevolge heeft gehad, dat wij hier saamgekomen zijn, om deze steen te onthullen en over te dragen aan de familie van Ds. Kersten.

Maar ik wil ook dank brengen aan al degenen, die hebben medegewerkt om de gelden in te zamelen en bijeen te krijgen, die van node waren om deze steen aan te schaffen. Ook dank ik de kerkenraad, die alles gedaan heeft, wat in haar vermogen lag, om het tot dit resultaat te brengen.

Voorts had ik gedacht een enkel woord te spreken voordat wij tot de onthulling van de steen overgaan.

Ik denk aan Jacob, toen hij vluchtte van voor het aangezicht zijns broeders, toen hij in

de nacht aan een plaats kwam, waar hij zijn hoofd op een steen moest neerleggen. God, die voor Zijn volk altijd een trouwe Wachter en Waker is, was dat ook voor Jacob, daar in de stille eenzaamheid, waar hij lag, niet op veren kussens, maar met zijn hoofd op een steen. Want daar behaagde het de Heere zich aan Jacob te openbaren. En die openbaring aan Jacob had deze vrucht, dat hij met blij- en vrijmoedigheid zijn weg kon vervolgen. Want hij wist, dat hij met een God had te doen gekregen, Die zijn haters in bedwang kon houden en Die zijn haters in banden had geklonken, zodat zij hem niets meer konden doen.

En die openbaring Gods aan Jacob, was Zijn soeverein en vrijmachtig welbehagen, die Jacob deed getuigen, en dat kon niet anders, dat deze steen niets anders dan een Huis Gods was. En toen heeft hij olie op die steen gegoten. Olie geeft op een steen een onuitwisbare vlek en zoveel malen als Jacob langs deze steen kwam, zou hij altijd herinnerd worden aan datgene, dat God voor en aan hem gedaan had.

En thans staan wij geschaard aan het graf van onze zeer geachte en beminde leraar Ds. Kersten. De woorden, door hem gesproken, zijn uitgegaan in het ganse land, ja in een ander werelddeel. Woorden, die gedrongen werden door de Heilige Geest. Woorden, die ten oordeel of ten voordeel zullen zijn.

En thans staan wij hier op deze plaats, om een steen tot nagedachtenis aan deze knecht des Heeren te onthullen. Het is een grote weldaad, als de nagedachtenis des rechtvaardigen tot zegen is. En ik meen stellig, dat de woorden door hem gesproken, nog naklinken in de harten van velen die rondom deze plaats zijn geschaard, door het ganse land, maar in het bijzonder in onze Rotterdamse kerk. Aan hem zijn herinneringen overgebleven, die door dit geslacht zeker niet zullen worden vergeten.

Zij zullen te allen tijde herinnerd worden aan zijn gezegende bediening. Niet in het allerm minst de gemeente aan de Boezemsingel, die eerst 6 jaar, later 22 jaar de vruchten van zijn prediking heeft ondervonden.

Ik weet bij ervaring, dat er onder ons zijn, - er zijn vele zielen - die in de middellijke weg het aan hem te danken hebben, dat de sluier van hun zieleleven is opgelicht, zodat de hope des eeuwigen levens hun zielen mocht vervullen, zodat zij gezegend en gesterkt hun levensweg met blijdschap mochten vervolgen.

Heden ten dage zijn er nog zeer ouden van dagen, die dagen alles van nabij hebben meegemaakt en die niet anders kunnen getuigen, dan van de rijke vruchten, die zijn evangelie-bediening heeft afgeworpen, hetzij tot waarachtige bekering, hetzij tot versterking en tot opbouw in het allerheiligst geloof en tot vrijmaking in Hem, die de enige Vrijmaker is van Zijn ganse kerk.

Ik hoop, dat deze steen als het ware met de olie des Geestes overgoten mocht worden, opdat een ieder die daar passeren mocht, en die iets weet van de omstandigheden, daaraan mag denken, wat hij in zijn leven kon en mocht doen in de Naam des Heeren. Uit en van zichzelf was hij daartoe niet bekwaam, maar God heeft hem krachtig ondersteund. Het heeft hem nooit aan woorden ontbroken, want altijd heeft hij de bediening des Geestes mogen ervaren. Hoewel, wat een ieder van Gods volk doormaakt, hij heeft ook duistere dagen gekend, maar de uitkomst daarvan was weer veel groter. God hielp en steunde hem tot verheerlijking van Zijn heilige Naam.

Daarom, nogmaals, ik hoop dat een ieder, die deze steen passeert, mag gedenken aan datgene, wat God in en door hem heeft gewrocht. God stelde dit gedenkteken tot een pilaar der waarheid, waarvoor hij altijd is uitgekomen. Nooit heeft hij zich de smaad van zijn vijanden aangetrokken, in die zin, dat hij de waarheid zou verdraaien. *Het is geen klein volk dat zijn grote mannen eert*, zegt een bekend spreekwoord. En het is ook niet klein, dat wij hem na zijn dood nog mogen eren, door deze grafsteen te ontsluiëren. Ik hoop en wens, dat God door deze steen nog tot veler harten zal mogen

spreken. Hij is voor ons niet alleen geweest een herder en leraar, maar ook een vader, wiens vaderlijke leiding velen tot nut is geweest.

Ik hoop dat ook de familie verwaardigd mag worden om iets daarvan te leren kennen, dat hun man en vader in ruime mate deelachtig was.

Dat zij zijn God mochten leren kennen, om eenmaal, in vereniging met hem, God eeuwig te mogen groot maken. En hiermede overhandig ik de steen aan de familie.

Onder doodse stilte wordt nu het floers van de steen opgerold. De familie Kersten treedt naderbij. De ontroering is zichtbaar. Op de steen staat met gouden letters gegrift: "Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven."

Dan treedt Ds. Ligtenberg naar voren en spreekt:

De steen is overgedragen aan weduwe en familieleden van Ds. Kersten. En deze steen heeft een opschrift uit Openbaring 14 het 13e vers: "**Zalig zijn de doden, die in den Heere sterven.**"

Johannes op Patmos hoorde een stem en die stem was een bevel om te schrijven. En als Johannes schrijft, dan had dat een strekking voor de ganse Kerke Gods, die lijdzaamheid moest ondergaan. En dat wordt verklaard voor degenen die gedood zijn om de Naam van Jezus Christus, en die zijn er velen in het Evangelie.

Nu is, geliefden, in deze tekst opgesloten een sterven vóór Christus en een sterven in Christus. De martelaren zijn gestorven vóór de Heere en in de Heere. O, heerlijk en gelukzalig sterven! Maar dat neemt niet weg, dat de ganse Kerke Gods daarvan wordt uitgesloten, al is het ook, dat zij de marteldood niet gestorven zijn en dat zij met vrede in het graf neerdalen. Want geliefden, elk kind van God sterft niet met de martelaarskroon, maar elk kind van God moet wel in de Heere sterven. En dat sterven, dat wijst ons naar de zonde, want "De bezoldiging der zonde is de dood!"

Elk mensenkind moet sterven geliefden, hetzij een sterke Simson, hetzij een zwakke Mefiboseth, al is het een wijze Salomo of een dwaze Nabal, allen moeten sterven. Maar... alle mensen sterven niet in de Heere.

In de Heere sterven, d.w.z. dat wij in geloofsvereniging met de Heere op de wereld zijn geweest en met Hem gewandeld hebben. Dat wil zeggen, dat wij Hem gekend hebben als onze God en Zaligmaker door de Heilige Geest en dat die Zaligmaker ook aan ons hart is toegepast. Wij moeten in Hem als ranken in de wijnstok geplant en verenigd zijn.

Dat is eigenlijk het sterven in de Heere. En als wij dan, als Ds. Kersten, in de Heere komen te sterven, dan zijn wij eeuwig gelukzalig, zalig opdat wij dan eeuwig God zullen verheerlijken in eeuwige zaligheid.

De zaligheid beërven wil zeggen: dat een kind van God van alle zwarigheid en smarten en druk verlost is. En als dat volk hier de laatste snik komt te geven, dan zullen ze ingaan in eeuwige zaligheid om eeuwig hun God en Koning te mogen aanschouwen. Op de wereld, mijne hoorders, verwijdt zich God wel eens van het volk. Maar als ze gaan sterven, zullen ze eeuwig bij hun God en Zaligmaker zijn. Dan krijgen ze loon naar werken, hetwelk betekent, dat het loon niet voor de werken uitgaat.

Zie, dat is nu het opschrift "Zalig zijn de doden die in den Heere sterven", en dan staat er in Gods Woord nog achter: "van nu afaan". Dat wil zeggen, dat de zaligheid ingaat na het sterven, dat de werken voor het loon, en het loon na de werken komt.

Dat loon zal eeuwig zijn, maar nu wordt het ook verklaard in "En hun werken volgen met hen". Die zullen tot eeuwige gedachtenis zijn.

Die gedachtenis, mijn geliefden, die is u reeds voorgesteld. De naam der goddelozen

vergaat. Ik geloof, dat we van onze broeder Ds. Kersten mogen zeggen dat zijn naam in gedachtenis zal blijven. Dat is het loon.

Als mensen dood zijn, worden ze meestal vrienden genoemd, maar dat is niet het grootste. Het grootste is, dat hij de eeuwige zaligheid beërven mocht en het grootste is, dat hij het kroontje der rechtvaardigheid en de overwinning voor de voeten des Lams heeft mogen werpen en nu eeuwig bij de Koning mag zijn. Zij zullen blinken als sterren aan de hemel, zegt Daniël.

Geachte familie, mijn wens en bede is, dat het de Heere behagen wilde u in deze ure een indruk te geven van de zaligheid die uw man en vader ten deel is gevallen. Wij kijken wel op de steen, maar mochten we nu ook eens door die steen heen zien in die zaligheid, die eeuwig het deel is van Gods volk.

En al is het ook, dat Ds. Kersten niet de martelaarsdood is gestorven en dat hij met vrede in het graf is neergedaald, in de Heere is gestorven. Al Gods kinderen sterven in de Heere. Maar dat sterven wijst ons op de zonde. Maar het in de Heere sterven, wijst ons op die zaligheid, die het eeuwig deel is van Gods Volk. Straks, op de jongste dag, dan valt de steen van het graf en dan hopen we hem te ontmoeten in eeuwige zaligheid in de erve der heiligen. God zegene dit woord nog om Jezus' wil. Zo zij het.

Nadien neemt **Ds. De Blois** het woord:

Geachte familie, waarde vrienden,

Wij kunnen ons op de gehele wereld geen plaatsje indenken, waar zo het schepsel verheerlijkt wordt, dan juist op de begraafplaats. Maar wij kunnen ons ook geen enkel plaatsje indenken waar de nietigheid en de vergankelijkheid van de mens zo tot uiting komt als op het graf, ondanks het feit dat het hier op een lusthof gelijk.

Daarom komt Gods Woord ons terecht te waarschuwen dat wij niet aan dodenverering doen. Iemand heeft eens gezegd: "Wat men begraaft, dat is dood, maar wat men betreurt, dat leeft".

En dat mogen wij ook op deze plaats zeggen. Het stoffelijk overschot van Ds. Kersten moge aan het gewormte prijs gegeven zijn, wij geloven toch dat hij in de hemel is. Hier op aarde heeft hij getuigenis mogen afleggen van de hope die in hem was.

Toen een vrijdenker ging sterven, gaf hij de nabestaanden opdracht om op zijn grafsteen te beitelen, alleen deze woorden: *Goede nacht!* Hij bedoelde daarmee, dat aan de nacht van de dood geen einde meer komen zou. Dus hij geloofde ook niet aan de morgen der opstanding.

Wij mogen van dit graf zeggen, dat het een ingang, maar ook een uitgang heeft. En wij hebben er behoefte aan, om in een wereld, vol levensjammer en stervensnood getuigenis af te leggen van de hoop van Gods Kerk, uitgedrukt in de Apostolische Geloofsbelijdenis, niet alleen: *Ik geloof in God de Vader, in God de Zoon en in God de Heilige Geest*, maar ook: ***Ik geloof in een Heilige Algemene Christelijke Kerk, de gemeenschap der heiligen, vergeving der zonden, wederopstanding des vleses en een eeuwig leven.***

Mijn hoorders, het vorige jaar op 6 augustus, bevonden wij ons nog aan de Westersingel om Ds. Kersten te feliciteren met zijn verjaardag. Wij hadden toen niet kunnen geloven, dat wij het volgend jaar 6 augustus al aan zijn graf zouden staan en dat wij hier op dezelfde datum de grafsteen zouden onthullen. Wat roept dat ons toe, dat alles hier beneden van voorbijgaande aard is en dat het zo nodig is voor klein en groot, jong en oud, om blijvend bestendig te zijn in het zoeken naar het eeuwige en onvergankelijke.

Er is een groot gemis in de gemeente aan de Boezemsingel, aan de theologische

school, bij het Christelijk onderwijs, maar inzonderheid bij de weduwe en bij de kinderen.

En aan dat gemis, worden zij in deze ure weer pijnlijk herinnerd. Wat wij bij het graf van hun geliefde man en vader zo van harte toewensen is, en dat wensen wij voor klein en groot, jong en oud, dat zij ook eens het gemis mochten leren kennen van die droefheid naar God, die een onberouwelijke bekering werkt tot zaligheid. Ik dank u.

Tenslotte spreekt **Ds. Zandt** als persoonlijke vriend nog een kort woord, daarbij de wens uitsprekende, dat het God mocht behagen om de steen die op het graf werd geplaatst, tot een waarschuwend teken voor de onbekeerde van hart te stellen en tot een bemoediging voor Gods volk, op wie de eeuwige zaligheid wachtende is.

Namens de familie dankt de heer **A. J. Kersten** voor de blijken van medeleven en liefde, die men uit het ganse land heeft ondervonden en hij besluit met te zeggen dat hij gelooft dat de Heere genade en ere heeft gegeven.

Dan zingen de aanwezigen gezamenlijk psalm 68:2.

13. Brief van Ds. W.C. Lamain na het overlijden van Ds. Kersten

Grand-Rapids, 10 september 1948

Geachte vrienden,

Het is thans voor de tweede maal in deze week, dat ik mij nedergezet heb om enkele regelen te schrijven voor de gemeenten in het oude vaderland en de vrienden die wij daar moesten achterlaten.

Gistermorgen zeer vroeg belde Ds. Van Zweden ons op, uit Rock Valley, met de ontstellende boodschap, dat Ds. Kersten het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld. Het was ook voor ons, hoewel dat wij dinsdag van een onzer leraren uit Nederland nog bericht hadden ontvangen dat de toestand van onze broeder achteruitgaande was, toch ontroerend om het te vernemen.

Menigmaal kwam onze geliefde broeder tot aan de poorten des doods, doch werd dan nog weer wonderlijk opgericht. Hij schreef in zijn laatste brief, dat de dokter hem aangeraden had emeritaat te nemen, doch dat hij niet wist wat te doen. Zover is het niet moeten komen. God heeft hem uit de onrust gebracht in de eeuwige ruste, die er overblijft voor al Gods volk.

Een zware slag voor de familie. Wat wij de weduwe en de kinderen reeds per brief hebben toegewenst, herhaal ik ook thans. De God aller genade moge hen samen sterken en ondersteunen, in het doorleven van de slag die viel. God is een Man der weduwen en een Vader der wezen, God in de woonstede Zijner heiligheid. Wat zal het gemis groot zijn; de voorbidder uit het huis is weggenomen.

In zijn laatste brief, de vorige maand geschreven, schreef hij, dat zij binnenkort geen kinderen meer thuis zouden hebben. Allen getrouwd, en de jongste zoon voor zijn studie vertrokken naar Utrecht. 't Is voorwaar in het gezin een lege plaats, die niet meer vervuld zal worden. De Heere vervulle het met Zichzelf.

De Heere geeft geen rekenschap van Zijn daden, maar volvoert niet elk mens Zijn raad. De gebeden en vermaningen worden nu niet meer gehoord, maar de Heere mocht geven ook voor de weduwe en de kinderrit dat het geen eeuwige scheiding mocht zijn. Bij de aanvang en bij de voortgang mocht God Zijn genade verlenen en bevestigen, gelijk uw nu vergetelijke man en liefhebbende vader daar getuigenis van gaf in zijn leven. Genade is geen erfgoed, maar toch behaagt het God soms om in de geslachten Zijn genade groot te maken.

't Was in 1932 dat wij de geliefde moeder van de nu ontslapen broeder begraven mochten, sprekend over het laatste vers van Jesaja. Met een gegronde hope mocht ook zij eenmaal de reis aan doen vanuit de vallei des doods naar die stad die fundamenten heeft, welke Kunstenaar en bouwmeester God is.

Wat zal het groot zijn, om eenmaal elkaar, niet als man en vrouw maar als broeder en zuster in Christus te mogen ontmoeten voor de troon van God en van het Lam. Geachte weduwe, God Zelf zij het steunsel van uw hart bij het klimmen der jaren, en bereide ook uw ziele voor en toe om God te ontmoeten.

Kinderen, dat de God van uw vader, uw leidsman en toevlucht zij in de rampwoestijn van dit leven. Ook de dochter met haar man, zo kort geleden getrouwd, voor 14 dagen ontmoet in het westen van Amerika en daar woonachtig, mocht de Heere ook in het bijzonder ondersteunen. Och, dat ge samen bij de Heere mocht schuilen. Hij kan alles goed maken met Zichzelf.

Wat vliegen en snellen de jaren henen. Enkele kinderen moesten nog geboren worden toen wij voor het eerst in de pastorie kwamen te Yerseke. 't Is bijna 28 jaar geleden

sinds wij de eerste predicatie uit de mond van onze onvergetelijke leermeester en broeder mochten horen. Hoe menigmaal hebben wij onder zijn bediening mogen verkeren toen hij 's zondagsavonds de 150 psalmen verklaarde in Yerseke. Velen aldaar herinneren zich dat nog wel.

Na het overlijden van wijlen Ds. Den Hengst ontvingen wij Ds. Kersten als leermeester. Waar zijn de jaren gebleven dat wij met onze ontslapen broeder, Ds. Heikoop, samen de lessen mochten volgen.

Tot tweemaal toe bevestigde Ds. Kersten mij: eerst in Leiden en daarna in Rotterdam Zuid, waar wij 11 jaar in nauwe vriendschap leven mochten en zoveel beurten voor hem vervullen mochten aan de Boezemsingel en aan 't Rauwenhofplein.

Voor de gemeente van Rotterdam, die onze broeder 22 jaar dienen mocht, is de slag ook groot. Ik herinner mij nog zo goed, dat hij onder zo- vele tranen verklaarde, toen wij samen op een morgen in de consistorie zaten, dat hij het beroep naar die gemeente moest aannemen. De gemeente is gebouwd op het vaste fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus is de uiterste Hoeksteen. Wat liggen daar een predikaties, gebeden, vermaningen, tranen, opwekkingen, ontdekkingen en vertroosting.

De zorgen der gemeente mocht uw leraar dragen. Wat is er doorleefd en doorworsteld. De tijding van het ontslapen van de leraar zal kerkenraad en gemeente ontsteld hebben. De Heere zij u samen nabij. De grote Herder der schapen Christus Jezus mocht de gemeente gedenken, haar ondersteunend en behouden bij de Waarheid. De kerkenraad in de herderloze toestand der gemeente verlichten met Zijn Geest, en de diakenen iets schenken van Stefanus in de vele zorgen die zij hebben, in de benarde tijden die beleefd worden.

(Uw schrijven mocht ik in het begin dezer week ontvangen, waarvoor mijn hartelijke dank.) De gemeenten in Amerika denken nog aan de Hollandse Kerken.

Dat de Heere de gemeente op zijn tijd weer een herder en leraar geven mag, met genade en gaven bedeeld. Toen uw leraar voor de eerste maal beroepen werd uit Meliskerke, lag de kerkenraad in de oude pastorie op hun knieën, een enkele zal het misschien nog weten.

Voor al de gemeenten is de slag zwaar, daar de Heere onze broeder heeft willen gebruiken tot opbouw der Kerken. Zijn tijd en krachten mocht hij er voor geven, soms tot diep in de nacht. Wij mochten in ootmoed met alles wat God ons in hem schonk in God eindigen. Uit Hem, door Hem en tot Hem zijn toch alle dingen. Hem zij de heerlijkheid tot in der eeuwigheid Amen.

God stelle zijn arbeid tot een zegen en bevestig Spr. 10:7a.

Het zal een ledige plaats zijn ook in de Theol. School en voor de scholen der jeugd, waar zovelen onder zijn leiding werden gesticht.

Gisteravond hadden wij juist kerk in Ottawastreet. Voor dat de dienst begon hebben wij het de gemeente meegedeeld, dat Ds. Kersten niet meer was op de aarde, maar verlost uit de strijd des levens om nu eeuwig bij God te zijn. Onder ademloze stilte werd het aangehoord.

Ik heb veel gedacht over Dan. 12:3 en in huis gelezen Openb. 7. Daar ik juist behandelen moest Deut. 34:10, was de Waarheid zeer geschikt om enkele woorden te wijden aan de nagedachtenis van die leraar, die zoveel jaren Gods Kerk mocht dienen; en hebben aan het eind van de godsdienstoefening gezongen Ps. 68:2, wat nu aan hem bevestigd is.

Een werkzaam en bewogen leven ligt achter hem, maar alle strijd en moeite is nu voor eeuwig geëindigd.

Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven; van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij

rusten mogen van hunnen arbeid, en hun werken volgen met hen.

O wat zijn zij gelukkig die van eeuwigheid in de gedachtenis Gods mogen liggen, gekocht door het bloed van Christus, bewerkt door de Heilige Geest, en aan het eind overwonnen hebben door het bloed des Lams. In de hemel zijn geen teleurstellingen meer, daar is niets meer wat drukt en kwelt, maar daar is eeuwige vrede, eeuwige rust, eeuwige blijdschap en eeuwige zaligheid.

Als de dood komt, dan worden Gods kinderen en knechten verlost van de zonde, verlost uit alle druk en kruis, maar allermeeft verlost van zichzelf, om eeuwig hun God en Koning te eren en te verheerlijken. Ik heb vannacht niet veel geslapen. Gedurig was het in mijn hart:

Straks leidt men hem in statie uit zijn woning Ps. 45:7.

Al konden wij persoonlijk niet bij de begrafenis zijn, toch hebben wij het alles met ons hart mogen volgen.

God make het verder met Zichzelf wel en doe ons verder reizen, ziende op de Overste Leidsman en Voleinder des geloofs Jezus, enz., Hebr. 12:2. Weest allen hartelijk gegroet en Gode bevolen, van uw oude deelnemende vriend en leraar.

Ds. W.C. Lamain,

14. Brief van Ds. C. Hegeman na het overlijden van ds. G.H. Kersten

Paterson, september 1948

Geachte vrienden in Holland,

De woorden van de Prediker, de zoon van David, Koning van Jeruzalem, zijn weer bewaarheid geworden. "Er is een tijd om geboren te worden en een tijd om te sterven." Te midden van de feestvreugde in het Vaderland, waar de Heere het voorrecht schonk weer een uit het geliefde Huis van Oranje op de troon te mogen hebben, hetgeen ons als Vaderlanders tot vreugde moet zijn, kwam de Heere een Koningskind thuis te halen. Wij eren Oranje, omdat God ons door dat Huis wil regeren, en al moet het ons tot droefheid zijn dat er geen bukken is voor de gereformeerde leer, gelijk in de dagen vanouds, wij hebben het lief, mede om der Vaders wil.

Op de kroningsdag van onze geliefde Koningin Juliana, heeft een van Gods knechten de overwinningskroon ontvangen en deze geworpen voor de voeten des Lams. Dat èn de afgetreden Koningin èn gekroonde Koningin met haar gemaal en kinderen eens jaloers mochten worden op dat volk, dat de eerkroon zal dragen, door U, door U alleen, om het eeuwig welbehagen.

"Het is beter te gaan in het klaaghuis dan in het huis der maaltijden." Arm Nederland, in brood en spelen gaat het op. Dat wij eens in het klaaghuis mochten gaan vanwege de uitgieting der zonde. Meisjes en jongens, waar zijt ge met de feestdagen geweest? Ouders, hoe was uw houding tegenover uw kinderen? Dat de verblijde vorstin en het feestvierend Nederland eens in het zwart gegaan waren vanwege de zonden.

Ds. Kersten is gestorven. Wij worden geroepen naar het klaaghuis. Een grote in Israël is gevallen; een ware bidder voor Vorstenhuis en volk. Hij was een prediker bij de gratie Gods en heeft zijn leven gegeven voor de Gereformeerde leer. Dag en nacht arbeidde hij, overvloediger dan wij allen als leraars.

Het is niet onze bedoeling hem te verafgoden. God beware ons daarvoor. Ook Ds. Kersten was een mens met gebreken. Het is alleen vrije genade dat hij bij de Heere is, waar geen zonde, geen strijd en verdeeldheid meer zijn zal. Maar de gedachtenis des

rechtvaardigen zal tot zegening zijn en daarom willen wij iets schrijven. Wat heeft hij in zijn jeugd reeds mogen ervaren wat vrije genade was; ja, de zekerheid des geloofs mogen kennen. Wat luisterden allen, wanneer hij op de school als docent tot de studenten van zijn ervaringen mocht vertellen. Dat was praktijk.

Reeds in zijn jeugd kwam de Heere hem te roepen tot het leraarsambt. Veel inwendige strijd heeft hij meegemaakt. Wat heeft hij ons willen bemoedigen met voorbeelden uit zijn eigen leven. Wat kon hij met ontroering vertellen over de ervaring in Zeeland. Als een rover van de hel en een wachter op Sions muren heeft hij daar gestaan. God bouwde de gemeente, de vijanden ten spijt.

Wij horen hem nog zeggen: *Vriend Hegeman, met dat volk in Zeeland gevoelde ik mij één; ik begeerde daar te sterven.* En hij is te Waarde gestorven, gelijk wij van zijn kinderen hebben vernomen. Hij had veel vijanden, schijnvrienden, maar ook veel vrienden. Ja, de oprechte vrienden in Nederland treuren vanwege deze grote slag voor Gods Kerk.

Onze gedachten gaan uit naar de gemeente van Rotterdam. Wat is de liefde van de gemeente van Rotterdam, ja van al de gemeenten gebleken toen hij op 3 juni 1930, zijn 25-jarige ambtsbediening mocht herdenken. Maar niet minder toen hij in juni 1945, zijn 40-jarige ambtsbediening herdacht.

Hoeveel heeft hij gearbeid voor de kerk, voor de opleiding. Wij mochten als predikanten nooit vergeten wat hij deed voor de studenten noch zijn adviezen aan de predikanten.

Wat veroorzaakte het hem een leed toen de hartkrampen steeds ernstiger werden, en hij zich terug moest trekken om leiding te geven. Dit laatste heeft veel gesmart in het laatste van zijn leven. Ja, de sterke en markante strijder voor de Waarheid was bewust dat zijn einde onverwachts kon komen. Met leed schreef hij in een van zijn laatste brieven: "Ach, ik kan niet meer." Wat leefde hij in alles met ons mee, met de groei der gemeente, alsook in de moeilijkheden met het Engels.

Wat was hij verblijd dat ik in september tweemaal in het Engels een huwelijk bevestigde. Hij trachtte mij in alles moed in te spreken, en gaf oprechte adviezen. Zijn laatste brief ontvingen wij in het laatst van augustus. Wat een liefde had hij voor de gemeenten in Amerika, maar weet het vrienden, ons volk in Amerika ook voor hem. Gods volk had zulke liefdesbanden aan hem, die nooit verbroken zullen worden. Van een oude vriend van hem, Zoeteman, hebben wij 14 dagen geleden nog afscheid genomen; 92 jaar was hij geworden en hij lag reeds te wachten dat God hem thuis zou halen. Wij mochten hem nog zeggen, dat zijn vriend, Ds. Kersten, gestorven was. "Wat gelukkig voor hem," zei de oude broeder, die uit vrije genade mocht weten dat hij met een Drieënig God verzoend was.

En na enige dagen haalde de Heere ook deze broeder uit het tranendal. Mochten wij des zondags, ziende op het sterven van onze zo geliefde leermeester, spreken over Openb. 7 vers 17, in het sterfhuis vuur onze overleden broeder, waar Ds. Kersten zulke nauwe zielebanden gekregen had toen hij in Amerika op bezoek was, hebben wij gesproken over Openbaring 21 vers 4. En nu mogen ze God altijd groot maken.

Daarvan getuigde ook broeder De Knecht, ouderling van de Engelse gemeente, die een woord sprak in de taal des lands, over de woorden, die wij lezen in Psalm 72 vers 20.

Ja, over banden gesproken in Amerika, wal had ds. Kersten vele vrienden in de gemeenten. Dit mochten wij nog opmerken; toen wij de gemeenten bezocht hebben. Het eerste wat men vroeg was; hoe is het met Ds. Kersten? Maar wat groter is er is een zegen gevallen. Ja, de eeuwigheid zal het openbaren.

In zijn laatste brief schreef hij, zo gaarne de gemeenten weer eens te bezoeken, maar Gods weg was anders, hij is nu bij de gezaligde Kerk.

Mijn onbekeerde vrienden, hij heeft zich door woord en geschrift vrij mogen maken van ulieder bloed. Onbekeerden, als gij zo sterft, dan zal dat woord tegen U getuigen, o, ik roep u toe, haast u om uws levenswil.

Volk van God, Jacob wordt dun, houd moed, hij is u voorgedaan. Wat een heerlijke toekomst altijd bij de Heere te zijn. De Heere mocht knechten uitstoten op zuivere gronden, onze gemeenten bewaren voor verval, en de opleiding zegenen, en in het bijzonder onze hooggeachte Dr. Steenblok ondersteunen in zijn veelvuldige arbeid. De gemeenten mogen wel zuchten in deze zo bange tijden, dat ze acht mogen geven op de tekenen der tijden. Twee van zijn knechten in zulk een korte tijd thuis gehaald.

Toen Ds. Visser gestorven was schreef Ds. Fraanje mij: "Ds. Visser is gestorven en begraven, doch de Heere heeft hem opgenomen in Zijn heerlijkheid."

Wat groot, de leraars nu zullen blinken als de glans des uitpansels, en die er velen rechtvaardigen, gelijk de sterren, altoos en eeuwiglijk. Maar bij alles dat wegvalt blijft onverminderd de belofte: "Zie Ik ben met u, al de dagen, tot aan de voleindiging der wereld." Wat een troost. Leraars worden weggenomen, maar God blijft.

O, vrienden, dat wij die troost mogen ervaren is onze wens en bede. Dat al Gods knechten en de studenten die troostrijk mogen ervaren, in het bijzonder onze geliefde vriend en broeder Van Dijke. De Heere mocht hem oprichten, zijn vrouw en kinderen gedenken en de gemeente van Tholen verblijden met Zijn daden.

Ja, de Koning der Kerk geve dat wij saamgebonden mochten wezen, in ware zelfverloochening, predikers en ambtsdragers op de grondslag van de aloude en beproefde waarheid. Wat wordt er op onze gemeenten gelet, wat een verheuging in sommige bladen als ze iets kunnen melden uit een blad dat zich noemt: "Eenigheid des geloofs", waar een lid van onze gemeente op onkerkrechtelijke wijze, zonder bezwaren ingediend te hebben op de hoge kerkelijke vergadering, dus op revolutionaire wijze, propaganda maakt voor een nieuwe leer.

O, wat zijn de vijanden ons gram, dikwijls in schijn dicht bij ons staande, maar in waarheid gram tegen de Schriftuurlijke bevindelijke Waarheid, wat zulk een groot verschil is met een scherpe wettische beschouwing, waaronder Gods volk geen voedsel ontvangt. De tekenen der tijden roepen op om dicht bij elkaar te schuilen. Mijn wens en bede is uit het verre Amerika: "Bidt, met een algemene stem, om vrede voor Jeruzalem; het ga hun wel, die U beminnen."

Gode bevolen, vrienden, de Heere geve voor elkaar te zuchten; gedenk ook ons als leraars in Amerika, uw gedenkende leraar in Paterson.

Ds. C. Hegeman

15. Brief van Ds. P. Zandt, 7 sept. 1948 na overlijden van ds. G.H. Kersten

Een uiterst smartelijk bericht werd ons in de avond van 6 september. Daar ging een hevige schok van droefenis en ontsteltenis door onze leden, toen ons werd medegedeeld, dat Ds. Kersten was overleden. Wat al zo lang gevreesd werd, n.l. dat hij nog plotseling uit het leven zou worden weggenomen, is helaas geschied.

Een zeer zwaar verlies hebben daarmede in de allereerste plaats geleden zijn echtgenote, zijn kinderen en kleinkinderen, die hij zo innig liefhad, en die mede de zorg en de liefde van zijn zo arbeidzaam leven hebben uitgemaakt.

Een harde slag heeft ook de S.G.P. getroffen, waarvan hij de oprichter en jaren lang de eminente leider en talentvolle vertegenwoordiger in de Tweede Kamer was.

En dezen zijn het waarlijk niet alleen, die hem zullen missen. Op vele plaatsen en in

vele betrekking zal hij terdege worden gemist. Want benevens rijke genade, had God de Heere hem met grote gaven begiftigd.

Op de dag, dat Koningin Juliana gekroond werd, ontving hij een nog veel heerlijker kroon en wel de onverwelkelijke kroon der rechtvaardigheid, welke hem nimmer van het hoofd zal vallen en welke hij in de woning van zijn Koning thans eeuwig mag dragen.

Hoe gaarne zouden wij aan deze simpele woorden nog vele toegevoegd hebben, doch de omstandigheden beletten ons dit ten enenmale. "De Banier" was reeds nagenoeg geheel ter perse toen ons kond werd gedaan van Ds. Kerstens overlijden. Benevens andere onoverkomelijke bezwaren verhinderde dit ons te schrijven wat wij liefst nu alreeds zouden hebben willen schrijven. Wij hopen dit in een volgend nummer van "De Banier" te doen.

Ds. Kersten is thans van ons heengegaan, hem tot gewin en heerlijkheid, ons tot verlies en smart.

De Heere zij met zijn echtgenote, kinderen en kleinkinderen en verdere familie.

En hij geve ons, achtergebleven S.G.P.-ers, kracht en moed, lust en opgewektheid, om de beginselen voor te staan en uit te dragen, welke Ds. Kersten meer dan zijn eigen leven zijn lief geweest, want hij heeft er door Gods nederbuigende goedheid voor gearbeid zoveel en zolang hij maar kon, zelfs toen zijn lichaam het feitelijk niet meer kon dragen.

**16. Advertentie van de weduwe van Ds. Kersten, mevr. G.A. Kersten-Wisse,
overleed in 1957 op 73 jarige leeftijd**

Heden behaagde het de Heere, tot onze diepe droefheid, nog onverwacht, van onze zijde weg te nemen, in de hope des eeuwigen levens, onze geliefde Moeder, Behuwd., Groot- en Overgrootmoeder, Zuster, Behuwdzuster en Tante

CATHARINA ADRIANA WISSE Weduwe van Ds. C. K. Kersten

In de ouderdom van ruim 73 jaren.

Rotterdam: J M. HAGE—KERSTEN

J. C. HAGE

Grand Rapids S. KERSTEN

C. KERSTEN—VANDERSLOOT

G. H. KERSTEN

P. KERSTEN—VAN KATWIJK

Oxford (U.S.A.): A. KERSTEN

P. A. W. KERSTEN - v d. ENDT

Huis ter Heide: M. J. OTTE—KERSTEN

J. P. Otte

Waarde: W. J. KERSTEN

N. L. KERSTEN-SALM

's-Gravenhage. J. W. KERSTEN

H. KERSTEN—VAN HAAREN

Huis ter Heide: C. A. HAGE—KERSTEN

L. J. M. HAGE

Choteau (U.S.A.): G. H. WISSE—KERSTEN

J. J. A. WISSE

Rotterdam. A. KERSTEN

M. KERSTEN-KOEKKOEK

Kleinkinderen en Achterkleinkinderen en verdere familie

Huis ter Heide, 4 Maart 1957

Dennenweg 12

De teraardebestelling zal D.V. plaats hebben te Rotterdam op Vrijdag 8 Maart a.s. op de begraafplaats "Crooswijk" te 12 uur.

NEGEN PREKEN OP BIJZONDERE TIJDEN

van ds. G.H. Kersten

1. De prediking van Christus

Afscheidspredicatie Yerseke over Col. 3: 16a

Psalm 49: 1

Lezen: Colossenzen 3

Psalm 89: 2 en 9

Psalm 84: 6

Psalm 122: 3

Zo moest het dan eindelijk tot deze ure komen.

Met vrees heb ik meermalen haar tegemoet gezien, en voor u, geliefde gemeente, heb ik niet steeds die vrees verborgen willen noch kunnen houden. Daarvoor waren wij te zeer aan elkaar gebonden. Als ten tijde van de vele roepingen, die vooral de laatste maanden kwamen, mijn hart bezwaard was, dan leefde gij met mij mee. En, wonderlijk, onder al die roepende gemeenten, was er geen, die meer vrees inboezemde, en bij u en bij mij, dat de scheiding eens zou vallen, dan Rotterdam. Ook zonder dat ik iemand uwer zeide van wat ik in mij omdroeg, ge voelde, dat het eenmaal nog er toe komen zou, dat door Rotterdam de scheiding tussen ons zou vallen. Dat is thans werkelijkheid geworden.

Na 13 ½ jaar onder u met blijdschap, in rust en vrede, ja, ik moet in deze ure erkennen tot roem van Gods genade, niet buiten de verklaring Zijner gunst te hebben gearbeid, moet ik van u afscheid nemen en van de kerken der classis, die ik, mede omdat gij zo rijk de gelegenheid bood, zo menigmaal heb mogen dienen; ja van het gewest, dat mij lief was en waaraan ik in nauwer band ben verenigd geworden.

Het viel mij zwaar de kansel in deze ure te beklimmen, nu het is om van u te scheiden. Men moge allerlei oorzaak voor de scheiding zoeken, en gelijk de mens eigen is, die willen verklaren, ik stel er prijs op hier openlijk te zeggen, dat noch bij u, noch elders bij enig mens de oorzaak ligt. Ik heb moeten besluiten de roeping van Rotterdam op te volgen, in de overtuiging, dat het de wil des Heeren is.

Toch valt het scheiden zwaar. Maar laat ons elkaars hart thans niet week maken. Niet wat wij in elkaar mochten bezitten en voor elkaar mochten zijn vorme het middelpunt onzer gedachten. Veeleer moge ook in deze laatste ure ons hart worden getrokken naar Gods Woord; naar het onveranderlijk Woord, dat hetzelfde blijft, tot ons spreekt ook bij de wisseling der omstandigheden in dit leven. Het Woord Gods toch heeft balsem voor alle wonden; het openbaart de weg der zaligheid voor verlorenen; het lest met levend water de ziele dorstigen; het troost de bedroefden; het sterkt in alle wegen voor tijd en eeuwigheid; bovenal het dient Gode tot heerlijkheid in Christus.

Hoe menigmaal mochten wij dat ervaren, voor zover onze ziel niet geheel vreemd is van de genade Gods in Christus.

Ik heb dan ook slechts één zielebede voor u, gemeente van Yerseke; en voor u kerken van classis en gewest, in zo groten getale hier vertegenwoordigd; deze bede, *dat Gods Woord rijkelijk onder u wone.*

Ik wens in deze ure het woord van Paulus tot het onze te maken, u opgetekend in Colossenzen 3: 16a:

"Het Woord van Christus wone rijkelijk in u in, alle wijsheid."

Het Woord van Christus:

1. Is door Christus gegeven.
2. Heeft Christus tot inhoud.
3. Erlange heerschappij in de gemeente.

Ook de Colossenzen was dit Woord gepredikt. Hoewel Paulus geruime tijd heeft gearbeid in de Romeinse provincie Asia, en bepaaldelijk in het slechts drie of vier dagreizen van Colosse verwijderde Eféze, is de gemeente van Colosse echter niet door hem, maar door zijn helper Epafras gesticht, evenals waarschijnlijk de nabij gelegen gemeenten van Laodicéa en Hiërapolis.

Gelegen in het vruchtbare dal van de Lycus, was Colosse een bloeiende handelsstad, vermaard vooral om haar geverfde stoffen en tapijten. De bevolking was van Frygische afkomst, maar telde in Paulus' dagen behalve Grieken en Romeinen, vele Joden in haar midden. Antiochus de Grote toch, had ongeveer 2000 Joodse gezinnen uit Mesopotamië naar Frygië overgebracht. Aan Jood en heiden nu was het Woord van Christus gebracht, en de arbeid van de getrouwe Epafras was niet onvruchtbaar gebleven. Vooral onder de heidenen had het Woord kracht gedaan, zodat de gemeente grotendeels uit hen was gevormd. Helaas, grove dwalingen slopen in; het Woord van Christus werd ondermijnd, en dat door leden der gemeente zelve. Zij, die van Joodse afkomst, bijna in elke kerk de bediening des Nieuwen Testaments tegenstonden, waren ook te Colosse de bestrijders van het Woord van Christus. Zij bestreden de volkomen voldoening van Christus, die zonder iets aan te merken, dat van de mens is, alleen door het geloof de zaligheid deelachtig maakt. Ook konden zij het geheel op zij zetten van Israël met z'n Mozaïsche bedeling niet dragen. Tot het oude bondvolk werd de zaligheid door hen beperkt, en tot allen, uit de heidenen, die door besnijdenis Israël werden ingelijfd.

Bovendien schijnen deze dwaalleraars niet vreemd te zijn geweest van heidense invloed. De apostel toch heet hun leer filosofie. "Door de filosofie is te verstaan de leer dat men langs de ladder der gedachte kan opklimmen tot de kennis van het "vanwaar", het "hoe" en het "waarom" der zichtbare en onzichtbare dingen." Stof en geest werden als vijanden tegenover elkaar gesteld. Door onthouding van spijs en drank en diensvolgens door verzwakking van het lichaam zocht men sterking van de geest, de vatbaarheid voor indrukken uit de bovenzinnelijke wereld verhogend. Zo kwam men in gemeenschap met de engelen. De engelen werden geacht middelaars te zijn naast Christus, en door hun dienst bekwam men openbaringen en krachten.

Beide nu tegen eigengerechtigde dwaling, en engelenverering, stelt zich de apostel in deze brief, waarin hij juist Christus zó hoog verheft, dat het niet hoger kan: "In Hem woont de volheid der Godheid lichamelijk." Zijn Woord is het Woord Gods, waarvan Paulus een dienaar is geworden naar de bedeling Gods: "Die mij gegeven is aan u, om te vervullen het Woord Gods." Als zulk een dienaar nu heeft Paulus Christus alleen verkondigd: "Als de hoop der heerlijkheid, Dewelke wij verkondigen, vermanende een iegelijk mens, en lerende een iegelijk mens in alle wijsheid, opdat wij zouden een iegelijk mens volmaakt stellen in Christus Jezus."

Niet door zelfdoen; niet in de weg der ascese, door de dwaalleraars voorgesteld; niet steunend op de werken der wet; maar alleen door het geloof in Christus is de zaligheid. Dát is het Woord voortgekomen uit de eeuwige liefde des Vaders; door Christus gesproken; door Zijn Geest aan de profeten des Ouden Verbonds toebetrouwd; door Christus zelf in Zijn omwandeling op aarde als de Machthebbende verkondigd, en door Zijn dienaren gepredikt. Het Woord van Christus bevat de volle openbaring van de raad Gods tot heil van zondaren in Christus alleen. Het is van

Christus gegeven.

Dat Woord is het fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus de uiterste hoeksteen is; en wij mogen deze avondure tot roem van Gods genade erkennen, dit Woord heeft Hij ons gegeven, de jaren, die wij mochten samenzijn. Tot de verkondiging van dat Woord riep Hij mij tot u; en werkte In u die nimmer vermoeiende lust te horen naar het Woord dat Christus gegeven heeft.

Het vormt de onschatbare waarde van het Woord der prediking, dat het het Woord van Christus is. Hoe lichtvaardig spreekt de mens; hoe nietig is zijn woord, en hoe vergankelijk! Maar wij hebben hier van doen met het Woord des Heeren; dat blijft; dat is onveranderlijk; dat is scherpzijdender dan enig tweeszijdend scherp zwaard; het Woord waarvan Paulus schreef, dat de Thessalonicensen het hadden aangenomen niet als der mensen woord, maar gelijk het waarlijk is, als Gods Woord." Op dat Woord kan ieder aan; het faalt nimmer; het veroudert niet; het past voor alle tijden. Dat is de troost voor Gods kinderen. Hoe bestreden het Woord van Christus ook wordt, het blijft van kracht. Hoe soms uw bange ziel klaagt:

*Zouden Gods beloftenissen
Immer haar vervulling missen!*

God is geen man, dat Hij liegen zou, of Zijn Woord Hem immer zou berouwen. Dit Woord heeft Gods kerk geloofd; zij heeft zich er op verlaten en zij is niet beschaamd geworden. "Zij hebben van verre gezien en geloofd en omhelsd en hebben beleden dat zij gasten en vreemdelingen op de aarde waren." Egypte's Farao moest naar dat Woord het zaad Jakobs laten trekken; zeeën zijn op dat Woord gekliefd; de fondamente der aarde blootgelegd, de sterkste muren naar dat Woord omgeworpen; en gevangenissen geopend. Dat Woord is de sterkte voor Gods volk. Het bemoedigde in tegenheden; deed zingen in de nacht; ja bracht ruimte in de poorten van de dood.

Was niet de verkondiging van dat Woord door de ontsluiting die de Heere gaf zo menigwerf ook ons geest en leven?

Maar anderzijds, het Woord door Christus gegeven, legt op ons zulk een ontzaglijke verantwoordelijkheid. Niemand zal dat Woord naast zich kunnen neerleggen, alsof het hem niet aanging. Tot wie dat Woord klinkt, roept het van 's Heeren wege: "Laat u met God verzoenen." Onder die roepstem leeft ook gij. Och, of ge onder dat Woord u boog, opdat het niet eens tegen u getuige. Hoe schrikkelijk zou uw oordeel zijn. Want toch wij allen zullen eens naar dat Woord voor Gods rechterstoel geoordeeld worden. De dienaar, die het Woord bracht; ook ik, die zo menigmaal u dat Woord spreken mocht. En ik ben mij bewust, zo Christus' genadige bedekking niet over mijn bediening ware, ik vermocht niet voor God te bestaan.

En toch, gemeente, hoe vrijmoedig mag ik in uw aangezicht, uw eigen consciëntie ten getuige roepend, verklaren, dat ik op geen zandgrond u bouwde; dat ik zal vrij zijn van uw bloed. Ik weet, uw consciëntie getuigt dit mee.

Gewis, er waren afwisselende tijden in ons samenzijn; tijden van licht en donker; van opgewektheid en van inzinking. Maar zou ik geen vrijmoedigheid mogen gebruiken in deze ure, te getuigen, dat ik gepoogd heb niet anders dan het Woord van Christus u te brengen?

Ik heb niet anders gekund, maar ook niet anders begeerd, dan op dat vaste fundament te bouwen, wat het vuur van Gods beproeving zal kunnen doorstaan. Geen hout, hooi en stoppelen, maar goud en zilver en kostelijke stenen. Hoe zou ik dan anders begeren, dan dat het Woord van Christus rijkelijk in u wone; dat Woord, door Christus Zelf gegeven, het zuiver Evangelie, dát blijve onder u. Laat uw dienaar trekken; wij moeten scheiden; maar dat Woord blijft en de Heere binde u er aan; en schare u er

onder, ook als het gelezen wordt; ja, Hij schenke u welhaast een ander dienaar, die dat Woord met rijker gave en in voller ontplooiing u brengen moge.

Het Woord, van Christus gegeven, doe zijn kracht in u; het doe u onder het besef van uw volle verantwoordelijkheid gebogen gaan; het doe u ontwaken uit de slaap des doods en toevlucht nemen tot Christus, opdat gij, in Hem geborgen worden moogt, want, onbekeerde van hart, wat zal uw verantwoording zijn, als eens nog in de grote dag des oordeels dat Woord weer klinken zal in uw oren, maar dan om u vanwege uw verharding te veroordelen.

Laat mij eenmaal nog, nu ik in deze ure voor het laatst als uw dienaar voor u sta, u de nodigende stem van dat Woord doen horen; maar ook u wijzen op uw verantwoordelijkheid. *Och, of ge nog bekende in deze uwe dag, wat tot uw vrede dient, eer het hier door u verworpen, maar dan u wegwerpend woord u tegenklinken zal: "Die niet gewild hebben, dat Ik Koning over hen ben, breng ze hier en sla ze voor Mijn voeten dood! "* Want voorwaar, Tyrus en Sidon zal het verdragelijker zijn in die dag dan u.

Het Woord, ook ons gegeven, is het Woord van Christus, omdat het, en daarop wens ik nu uw aandacht te vestigen:

2. Christus ten inhoud heeft.

Het gehele Woord spreekt van Christus. Van het Paradijs-Evangelie af tot het laatste der Openbaringen toe, is het Woord één verkondiging van Christus. Hij is het vleesgeworden Woord. Hij is de inhoud der beloften; Hij is in de schaduwen; Hij spreekt in het Oude Verbond en in het Nieuwe Testament: "In de rol des Boeks (zo kan Hij zeggen) is van Mij geschreven." De profeten hebben ondervraagd en onderzocht van de zaligheid, onderzoekende op welke en hoedanige tijd de Geest van Christus, die in hen was, beduidde en tevoren getuigde het lijden, dat op Christus komen zou en de heerlijkheid daarna volgende.

En de engel sprak tot Johannes op Patmos: "Het getuigenis van Jezus is de geest der profetie."

Zo was dan ook door de apostelen gepredikt. Tegen de valse leraars, die een andere grond willen leggen, houdt Paulus vast: "Dat is het Woord, dat onder u verkondigd is." En de wentelende eeuwen door kenmerkt zich de ware bediening van het Evangelie daarin, dat zij Christus ten inhoud heeft. Buiten Christus is geen zaligheid.

Wij allen vielen af van God. In Adam zijn wij allen der eeuwige verdoemenis onderworpen. In een staat des doods worden wij geboren. Te licht is het rantsoen, dat door enig schepsel zou worden opgewogen. Geen weg ter zaligheid bleef buiten de Zone Gods. Hij nam ons vlees en bloed aan, opdat Hij daarin aan Gods recht voldeed. In dadelijke en lijdelijke gehoorzaamheid heeft Hij de wet voldaan en in ere hersteld; satans kop vermorzelde hij; uit de dood herbracht Hij, het leven; Hij is de Weg en de Waarheid en het Leven. Geen zaligheid is buiten Hem.

Hoe zou dan het Woord van Christus anders dan Hem alleen voorstellen?

Helaas, velen willen anders; en wijken van de Waarheid af; en brengen een andere leer. Wat velerlei wind van leer waait over de kerk in ons vaderland. En toch bestaan kan alleen, wat met beide voeten staat op het Woord van Christus; voor de eeuwigheid zal alleen gelden het Woord, dat Christus ten inhoud heeft. Wat naar Zijn Woord niet is, zal geen dageraad hebben.

Maar dan dreigt gevaar, ook onder ons; het gevaar, dat men zoekt een "bevindelijke" prediking, die van Christus zwijgt, die opbouwt in gestalten en zalig spreekt op tranen. Neen, ik voer geen pleit voor de bloot voorwerpelijke prediking, die het hart koud laat, en de kerk versteent; waarin de ernstige vermaning van de onwedergeborene

veelal ontbreekt; en van de bevinding der heiligen gezwezen wordt; een prediking, die al te zeer in ons vaderland doordrong en onberekenbare schade aanrichtte. Maar ook een tegenovergestelde prediking, die opbouwt in bevindingen, en van het Woord van Christus losweekt en van Hem als de enige grondslag zwijgt, is te schuwen. Zij biedt u grond voor uw zielevoet, die wegzinkt; zij vleit u met een hoop der spinnenkoppen, die vergaat; zij bouwt u op, maar gij moet afgebroken worden; zij geeft een toetssteen, die niet zuiver is. Ook Ezau zocht de plaats des berouws met tranen; ook Achab vernederde zich; ook Judas deed belijdenis; maar Ezau en Achab en Judas kwamen om; en met hen zovelen, die beangstigd geworden zijn voor de dood; en die schreiden over het kwaad, dat zij; bedreven; en die beleden wat zij misdeden. Noch het een, noch het ander kan ter toetsing uwer ziele dienen. Eén ding is u nodig; dat ge Christus tot uw Borg en Middelaar door het geloof moogt kennen en in Hem gevonden wordt. Het is geen Evangelieprediking, die Christus verzwijgt. God roept ons achter u aan te dringen, als een herder achter u betaamt. Zouden wij vrij van u kunnen heengaan, indien wij op uw gestalten hadden zalig gesproken? Mochten wij anders, dan u wijzen de nauwe weg, die ten leven leidt? Zouden wij anders u toeroepen, dan naar het Woord, dat de engel sprak tot Loth, toen deze uit Sodom was uitgeleid: "Haast u, om uws levens wil! " Ja, haast u! God zorgt voor de Zijnen; maar bij ons toch zij het jagen naar de stad des behouds.

De 3e november was het 13 jaren geleden, dat ik des middags mijn bediening onder u mocht aanvaarden met het Woord, dat u Christus voorstelde, als de enige weg tot zaligheid. Reeds toen bij mijn intrede, heb ik u mijn arbeid mogen tekenen als die van de vriend des Bruidegoms, die naar Christus de kerk heenleidt, die staat en Hem hoort en zich verblijdt met blijdschap om de stem des Bruidegoms; en wiens blijdschap is vervuld geworden, als de Bruidegom Zijn kerk aanvaardt.

Ook onder ons zijn er, die door het Woord gedreven werden, te vluchten naar Christus heen; die hoe zoet de vertroosting ook waren, er geen grond in konden behouden; die het gevoelden, de schuld moet bij God voldaan; en daartoe schiet alles te kort, wat buiten Christus is.

Maar hen werd dan ook de verkondiging van Christus dierbaar. Zij hebben door genade niet anders begeerd dan het Woord dat Christus tot inhoud heeft. Want hoe hoog de nood ook steeg, in Christus was voor hen ruimte tot behoud. Hij trok hun harten. Voor de schuldigen is in Hem volkomen betaling; naakten bekleedt Hij met de klederen des heils; hongerigen is Hij het brood des levens; bedroefden vinden in Hem hun troost. Zo onmogelijk zalig worden is aan 's mensen zijde, zo ruim is het in Hem. Zouden wij het niet mogen getuigen, dat het Woord van Christus ons menigmaal tot troost en blijdschap was? Vonden uw bezwaarde zielen in dat Woord geen ruimte?

Hebt ge de heerlijkheid van Christus niet moeten uitroepen: "Hij is blank en rood; Hij draagt de banier boven tienduizenden." Dat Woord wone rijkelijk in u. Het diepe tot uw sterkte, als de aanvechting groot is; ja, het stelle u in de ruimte, die uw ziel begeert. Want niet uw tranen; en niet uw bidden; en niet uw zuchten, hoe zeer ook te waarderen als ze komen uit een waarlijk door Gods Geest gebroken hart, kunnen u voor God rechtvaardigen; maar slechts de Waarheid zal u vrij maken. Dat worde uw deel, opdat ge u in Christus beroemen moogt.

Het Woord van Christus, dat Christus ten inhoud heeft, balseme uw zielewonden. Als druk en tegenheden uw deel zijn, zij, dat Woord uw kracht, om het kruis te dragen, dat de Heere u oplegde. Spreekt dat Woord ons niet van Hem, Die het kruis heeft gedragen en de schande veracht? Die achter Hem komen wil, neme het kruis dan op en volge Hem.

Ja, tot in de dood heeft dat Woord kracht. Met Hem, die is dood geweest en Die leeft in alle eeuwigheid, kunnen wij leven en sterven. Met Zijn Woord zijn velen, ook uit ons midden, in blijde hoop de heerlijkheid ingegaan. Laat alles bezwijken, Gods Woord is in der eeuwigheid, en dat is het Woord, dat onder u verkondigd is. Het wone rijkelijk in u in alle wijsheid. Ik moge u tenslotte dit toebidden:

3. Het verkrijge heerschappij in de gemeente.

Het volk Gods is een woning: "Een woonstede Gods in de Geest." Ook zij waren eens een synagoge des satans. Maar God nam intrek. Hij bereidde ze tot Zijn woning, door Zijn Woord. Van dood werden ze levend. God woonde in de tabernakel des Ouden Verbonds, en zo wil Paulus, dat het Woord wone in de kerk des Nieuwen Testaments en bijzonder in de harten van Gods kinderen.

Wonen doelt op bestendig blijven. Zo blijve dan het Woord van Christus bestendig in u, gemeente. Bewaar het in u; dat God nimmer de kandelaar van de plaats neme; want zwaarder oordeel zou u niet kunnen treffen. Heb dat Woord lief, met geheel uw hart; acht het hoog, gelijk het is: Gods Woord. Zet uw hart op dat Woord; dat uw genegenheden er naar uitgaan. Hoor, lees, overdenk dat Woord. Tracht het te verstaan. Jong en oud, Gods Woord hebbe een bestendige plaats in u.

In de gemeente; bij de prediking zowel als op de catechisatie en bij het bezoek in uw woningen. Het Woord van Christus wone in u in vertroosting en vermaning; bij gezondheid en bij krankheid; in voorspoed en in tegenheden, steeds blijve dat Woord, dat Christus als de Zon der Gerechtigheid doet schijnen in u. Het trekke ons opkomend geslacht van de zonde af; het doe de dienst der wereld ons vlieden; bijzonder het doe ons op Gods dag met blijdschap opgaan naar 's Heeren huis. Het strekke de onbekeerde tot heil; het zij een licht op het pad voor de rechtvaardige. Uw rijkdom, geliefde gemeente, zij het Woord van Christus.

Geef dat Woord heerschappij. Een woning staat geheel ter beschikking van de bewoner. Zou dan, indien het Woord van Christus in ons woont, dat Woord niet over ons beschikken? Zou het Woord des Konings geen heerschappij hebben over ons? Niet geheel over ons heersen? Het Woord van Christus wone rijkelijk in u. Geen krimp is er bij de woninginrichting der rijken; kosten noch moeite zijn ontzien, om de woning geheel te maken ten genoegen van de bewoner.

Zo beschikke dan Gods Woord rijkelijk over ons. Er zij geen krimp. Er zij geen ontzien van wat dan ook, om geheel het gebouw der gemeente in te richten ter bewoning door het Woord; geen kamer blijve dat Woord onttrokken. Zondags zij ons opgaan naar Gods huis. Slaap zij van ons in de morgen geweerd; op wegen en langs dijken vinde men ons, noch onze kinderen. Het zij onze taal:

*Ik ben verblijd, wanneer men mij
Godvruchtig opwekt; zie wij staan
Gereed om naar Gods huis te gaan,
Daar staan o Godsstad onze voeten.*

Maar ook buiten de zondag, hebbe het Woord heerschappij. Het beheerse geheel ons leven. Niet de zondags-christen zij ons beeld; die op die ene dag wel vroom doet, maar voorts met de wereld meeleeft; die het Woord wel hoort, maar het zich van de rug schudt; die als een losbandige koe in de ruimte weidt.

Ai, verlaat de slechtigheden en leeft; en treedt op de weg des verstands. Menige klacht wordt gehoord over de geringe vruchtbaarheid van het Woord. Maar onderzoeken wij ook wel wat de oorzaak van die onvruchtbaarheid is? Zou die niet bij ons liggen? Voor een groot deel hierin, dat wij het Woord heerschappij ontzeggen; en niet in ons

laten wonen. Ban toch, bid ik u, het Woord niet uit uw midden weg. Volg de Gadarenen niet na, die baden dat Jezus uit hun landpalen vertrokken; maar stel u geheel ter bewoning door het Woord. Het Woord van Christus wone rijkelijk in u.

Dan zal het u, gelijk de rijke zijn woning, veraangenamen en verheerlijken. Reeds wees ik u er op, welke kracht Gods Woord doet. Aan u worde het vervuld, dat doden zullen horen het Woord Gods en die het gehoord hebben zullen leven; in u werke het Woord ontdekkend meer en meer de staat der ellende, waarin wij leven; maar ook opbouwend in de kennis van Christus. Het worde enerzijds een gedurig bekennen: "Ik ellendig mens"; maar ook anderzijds een vinden van de verlossing in Christus: "Ik dank God door Jezus Christus onze Heere." Want toch hoe zullen wij de wijsheid van Christus ook waarderen, indien wij zelf niet om Zijntwil dwaas worden, hoe ooit Zijn rijkdom zoeken, indien wij zelf niet arm worden; hoe zal Hij ons alles worden indien wij zelf niet niets worden voor Hem? Rijkelijk wone het Woord in u, vertroostend bij alle leed en in alle tegen- heden, opdat ook gij met de dichter gedurig zingen moogt:

*Als 't mij benauwd of bang gevallen is,
Dan heb ik mij vermaakt in uw geboden;
De zuiverheid van uw getuigenis
Blinkt altoos uit zelfs in de zwaarste noden.*

Dat Woord werke in u de rijke hoop op de eeuwige heerlijkheid, die is bereid voor degenen, die de Heere vrezen. Uw kruis en druk zal niet altoos duren; aan uw moeite en verdriet komt welhaast een einde. God zal de tranen van uw ogen afwissen; en u met eeuwige blijdschap kronen. Zonde noch gebrek zal dan meer zijn. Uw mond zal niet meer stamelen noch zwijgen, maar volmaakt de lof des Heeren Heeren zingen, Die u gekocht heeft met Zijn bloed. Dáár vallen geen scheidingen meer, die ons hier zo innig bedroeven; waarvan ons hart ook nu is vervuld; en die zo menigmaal ons in rouw dompelden. In het volmaakt gezelschap der van God gekenden, uit alle geslacht en taal en volk; de schare, die niemand tellen kan, zult ge eeuwig delen in Gods gemeenschap, zonder enige onderbreking. O, hoe groot is het goed ook u bereid. Het Woord van Christus wone rijkelijk in u, ook in deze vertroosting: "Dan zullen wijl altijd bij, de Heere zijn."

Houdt moed, Godvruchte schaar, houdt moed. Het Woord van Christus blijft; het wone in u; het hebbe kracht en heerschappij; het wone rijkelijk in alle vertroosting. Komt, zingen wij, er van uit Psalm 84 het laatste vers:

*Want God, de HEER, zo goed, zo mild,
Is 't allen tijd' een zon en schild;
Hij zal genaad' en ere geven;
Hij zal hun 't goede niet in nood
Onthouden, zelfs niet in de dood,
Die in oprechtheid voor Hem leven.
Welzalig, HEER, die op U bouwt,
En zich geheel aan U vertrouwt.*

Toepassing.

Ik kan deze plaats niet verlaten zonder een enkel meer persoonlijk woord van afscheid te hebben gesproken.

Laat ik mij allereerst mogen wenden tot u, broeders, opzieners en diakenen.

Ik herinner mij nog de dagen van de aanneming der roeping dezer gemeente, toen de

zorgvolle vraag u klemde, wat het worden moest. De gemeente was klein; klein ook was haar kracht. En nu? Zijn niet al die zorgen beschaamd? Heeft niet de Heere alles wel gemaakt; verre boven alle verwachting? Wij moesten bouwen; kerk en school; maar ook het kon; zelfs in de dure tijden; en zonder zorg mag ik u achterlaten.

Meer dan dertien jaren mochten wij samen leven. Hoe?

Broeders, laat mij het nog eenmaal mogen zeggen, heerszucht was onder ons niet. Ieder sprak vrij zijn gevoelen. En toch moeite noch twist was onder ons. Omdat, ik weet geen andere verklaring, omdat het Woord van Christus in onze vergaderingen woonde. Voor dat Woord moest ik buigen; maar ook gij; en onder de heerschappij van dat Woord waren wij één om het goede voor de gemeente te zoeken. Zo blijve het, mijne broederen. Eigen inzicht en wil en opvatting worde steeds prijs gegeven voor de wille Gods in Zijn Woord ons bekend gemaakt. En die wil is ook, dat wij elkaar verdragen in de liefde. Ik bid u allen samen, ook de broederen die te Wemeldinge dienen, de genade van het inwonen van Christus' Woord toe, in "alle wijsheid".

In de stoffelijke noden geve de Heere u rijkelijke voorziening; in het geestelijke vervulle Hij u uit de rijkdom Zijns Woord. In uw eigen hart hebbe het Woord van Christus plaats; in uw bediening doe de Heere u dat Woord uitdragen. Twist en wrok blijve van u. Ook u worde toegevoegd het loon van de getrouwe dienaar, dat hij zich vele vrijmoedigheid in het geloof verkrijgt in Christus Jezus. Eens moge Hij u doen ingaan in de vreugde uws Heeren.

En nevens u zij mijn begroeting allen, die de kerk in welke betrekking dan ook hebben willen dienen.

U, broeder Hofman, hier te mogen zien, strekt mij tot blijdschap. Hij sterke uw zwakke kracht in uw zo overvloedige arbeid in deze classis, en doe u met diezelfde veraangenaming arbeiden, die mijn deel hier zijn mocht. Hij stelle u, ook als consulent dezer gemeente, ten rijke zegen.

Ook u, broeder Verhagen, zeg ik dank dat gij deze ure hebt willen bijwonen.

Ds. Vreugdenhil was blijkens telegram van verhindering, eveneens voornemens hier te zijn. Zijt samen met uw gemeente Gode bevolen. Hij spare u lange jaren nog voor dit gewest.

Broeders, afgevaardigden van bijna alle kerken uit deze en andere dassen onzer provincie, ik moet van u scheiden, - de Heere riep mij naar een ander gewest. Hoe gevoelen wij het vooral in dit ogenblik, dat de Heere banden gelegd heeft, die niet breken kunnen. Hij schonk mij zo'n rijke arbeid onder u, en maakte die veelszins licht. Zijt met uw gemeenten Gode bevolen; en wilt mijner blijven gedenken in uw gebeden. Bijzonder ook uw tegenwoordigheid, afgevaardigden mijner onvergetelijke eerste gemeente, Meliskerke, is mij tot blijdschap en getuigt van de onwankelbaarheid der liefde, waarmede de Heere ons eens samenbond.

Het schoolbestuur met het onderwijzend personeel dezer gemeente beveel ik naast de Heere in de liefde en zorgen der gemeente. Gedenk, geliefden, steeds de belangen der school; vergeet de offervaardigheid niet.

Onderwijzers en onderwijzeressen van zoveel scholen, als verrijzen mochten gedurende de tijd van mijn vertoeven hier; meesters van het zestal scholen in deze classis, zowel als de scholen uit Walcheren en Tholen, ik beveel u met grote nadruk in heilige ernst te arbeiden aan het geestelijk heil onzer kinderen. Ik beken u voor de stichting der scholen geijverd te hebben, opdat wij onze kinderen met vrijmoedigheid en vertrouwen ter school zouden kunnen zenden; opdat ook vreemde leer geweerd bleve, en voor de gemeente het opkomend geslacht moge behouden worden. Zijt verre van een opvoeding, die gebouwd is op een "veronderstelde wedergeboorte." De

noodzakelijkheid van waarachtige bekering warde onze kinderen ook op de school, met overtuigende kracht op het jeugdig hart gebonden. Later zullen de kinderen hun meesters gedenken. Het brood, uitgeworpen op het water, doe de Heere ook u vinden na vele dagen. Bovenal Gods Woord wone in u, en doe u zelf deel hebben aan de erve der heiligen in het licht, opdat gij niet anderen lerend zelf verwerpelijk zoudt bevonden worden.

Mijn catechisanten, zo menig aangenaam uur mochten wij samen zijn. Zichtbaar groeide uw getal, en uw liefde tot de Waarheid nam toe. Reeds hadden plannen zich gevormd voor ruimer localiteit. Blijft in het bezoek der catechisatiën getrouw. Onttrekt u der wereld; de zondedienst baart zo bittere smart, gelijk helaas ook onder u openbaar werd. Hebt het Woord Gods lief; onderzoek; betracht het. Voor dit leven zij het uw sterkte; bovenal het Woord van Christus wone rijkelijk in u tot uw eeuwig heil.

Eindelijk, geliefde gemeente, nooit hoop ik te vergeten de tijd, die ik onder u mocht arbeiden, en waarin gij mij en de mijnen zoveel liefde en aanhankelijkheid betoonde. Met welk een trouw kwam gij, op om Gods Woord te horen; met wat nauwe banden waren wij aaneengebonden. God nam kostelijke panden uit uw midden weg; uit kerkenraad en gemeente; met welk een blijmoedigheid mochten wij hen nastaren; begerend vervulling der lege plaatsen, doordat de Heere toedoen mocht, tot degenen, die zalig worden.

Ik zeg u dank voor uw liefde, mij en mijn huis bewezen. Gedenk onzer, ook als wij van hier zullen zijn heengegaan. Het Woord van Christus wone rijkelijk in u in alle wijsheid. Ja, in wijsheid. Wijsheid is meer dan kennis, dan het weten van een zaak op zichzelf. De wijsheid ziet op de toepassing, op het goed gebruik der kennis; kent het geheel der dingen; en beschikt er over. Niet alleen zij er een kennen van het Woord, maar in alle wijsheid wone het Woord van Christus in u, opdat de volle raad Gods u meer en meer geopend worde; Christus in Zijn volle bediening rijkelijk van u moge door het geloof benut; en in ware wijsheid het Woord u oefene, opdat gij zelf de onbevattelijke rijkdom van de wijsheid Gods moogt verstaan, die in al de wegen welke God u leidt, uitblinkt, en die ook door u gemeente bekend gemaakt wordt aan de overheden en de machten in de hemel. Als de engelen uit het beschouwen van uw wegen stof vinden om God te prijzen, zou dan uw ziel zich niet verlustigen in het bewandelen er van?

De Heere bouwe u op het onwrikbare fundament der apostelen en profeten. Hij zij en blijve met u alle uwe dagen; Hij wone in u met Zijn Woord en vervroljke u gedurig door het licht van Zijn vriendelijk aangezicht. God were van u, die u op een zandgrond zouden bouwen. Ik herhaal, een enige bede leeft in mij voor u: »Het Woord van Christus wone rijkelijk in u in alle eeuwigheid." Amen.

Na het beëindigen dezer predicatie volgden toespraken van ds. Hofman, namens de classis Goes; ds. Verhagen namens de classis Middelburg; ouderling W. Meygaard namens gemeente en schoolbestuur van Yerseke.

De laatste spreker besloot met te doen zingen Psalm 74: 20.

2. Intree-predicatie te Rotterdam over 2 Korinthe 4: 5

Psalm 123: 1

Lezen: 2 Korinthe 4

Psalm 89: 4 en 7

Psalm 84: 3

Psalm 119: 53

De ure dan is gekomen, dat ik, na hedenmorgen door mijn ambtsbroeder, ds. Kok, te zijn bevestigd, mijn dienstwerk onder u mag aanvaarden.

Het heeft mij, zware strijd gekost te besluiten de Provincie waaraan ik mij zozeer gebonden gevoel, voor de tweede maal op Rotterdams roeping te verlaten. Voor de tweede maal! Immers nu ongeveer 20 jaar geleden, moest ik om u van mijn eerste gemeente, Meliskerke; thans, na meer dan 13-jarige arbeid aldaar, van Yerseke scheiden. Van beide gemeenten bad ik de eerste liefde; en, meer dan één Rotterdammer zich indenken kan, van uit die gemeente gevoelde ik mij een met al de Zeeuwse kerken, wijl die alle meeleeften in lief en leed. Ik heb mij moeten losmaken van Yerseke, maar ook van de Provincie; van het Zeeuwse volk, dat mij lief is en blijft. Was de beslissing aan mijn wil overgelaten geweest, ik beken u oprecht, uw roeping niet te hebben opgevolgd. Maar ik ben er van overtuigd, indien ik naar eigen willekeur had opgetrokken, dan hadt ook gij mij niet begeerd. Wij wensen elkaar te zijn, maar alleen in de verklaring van 's Heeren gunst.

Welnu, ik mag vrijmoedig zeggen, in de verzekering van die gunst te zijn gekomen. Van de ure van mijn afscheid af, lag bij mij, een indruk, dat ik zou tot u moeten wederkeren. Zo onverzettelijk greep mij op de kansel toen aan, wat Paulus schrijft in Hebr. 13: 19: "En ik bid u te meer, dat gij dit doet, opdat ik te eerder ulieden moge wedergegeven worden."

Niemand heeft dit ooit van mij geweten, maar telkens bij de vijfmaal herhaalde roeping door u op mij uitgebracht sinds mijn heengaan, klemde de vrees, dat ik zou moeten wederkeren, en meermalen zuchtte ik in stilte, nog een weinig in het Zuiden te mogen toeven. Ditmaal moest ik besluiten tot u te gaan; de Heere neigde mijn hart; nam mijn bezwaren weg, en zegde mij toe: *"Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten."*

Op die belofte is mijn hoop gevestigd. De raadselen, waarvoor ik geplaatst word in dit leven, vinden hier oplossing. Voor de zwaardere arbeid is hier kracht; voor het ontbrekende aanvulling.

In liefde binde God ons samen, opdat ook u gegeven worde mij te dragen, bij alle zwakheid, die mij eigen is; en ook als ik slechts ten dele het herderlijk werk zal kunnen verrichten, wijl, zo gij weet, nog andere arbeid op mijn schouders drukt. Die liefde verenige ons om het Evangelie, waarvan Jezus Christus de inhoud is. Het is mijn vrijmoedigheid en blijdschap te mogen zeggen in mijn bediening niet anders te weten dan Jezus Christus en Dien gekruisigd.

Mijn hart gaat er naar uit Hem ook onder u te mogen verkondigen; het voetspoor van Paulus te mogen volgen, dat hij de dienaar van het Evangelie wijst in het Woord, dat wij tot onze tekst kozen voor deze ure, en dat u staat opgetekend in 2 Korinthe 4: 5:

"Want wij prediken niet onszelven, maar Christus Jezus, de Heere; en onszelven, dat wij uwe dienaars zijn om Jezus' wil."

Van de ware Evangeliebediening spreken deze tekstwoorden.

Reeds in het derde hoofdstuk handelde de apostel van de bediening des Nieuwen Testaments, die is vrijgemaakt van de bolster der wet. Zonder enige bedekking, bij het wegvallen van alle grenzen, geheel onbeperkt klinkt over het wereldrond het Woord van Hem, Die is dood geweest en Die leeft; Die doden roept ten leven; goddelozen met God verzoent. Zo enige bedekking over het Evangelie ligt, wordt zij er moedwillig op geworpen. "Indien ook ons Evangelie bedekt is, zo is het bedekt in degenen, die verloren gaan; in welke de God dezer eeuw de zinnen verblind heeft, namelijk der ongelovigen, opdat hen niet bestrale de verlichting van het Evangelie der heerlijkheid van Christus, die het beeld Gods is."

Hoe terecht dus hebben onze vaders beleden in de Vijf Artikelen tegen de Remonstranten: "Dat velen, die door de bediening des Evangelies geroepen zijn, niet komen, noch zich bekeren, daarvan is de schuld niet in het Evangelie, noch in Christus door het Evangelie aangeboden, noch in God, die door het Evangelie roept, en ook zelfs verscheidene gaven aan hen toebrengt; maar in de geroepenen zelf."

Zo is het. Christus begon de steden te verwijten, in welke Zijn krachten meest geschied waren, omdat zij, zich niet bekeerd hadden.

De verantwoordelijkheid voor het gepredikte Evangelie blijft op ons; juist omdat het zonder enig voorbehoud de verloren zondaar de weg der zaligheid wijst. Het is alleen door de verharding van ons hart, dat wij tot Christus niet komen, en verloren gaan.

En toch, niet de Pelagiaanse wil des mensen (die niet bestaat), maar Gods genade alleen stelt het Woord vruchtbaar tot onze bekering. Zo enig schoon beleden dan ook onze vaders weer: "Dat anderen, door de bediening des Evangeliums geroepen, komen en bekeerd worden, is niet toe te schrijven aan de mens, alsof hij zichzelf door zijn vrije wil onderscheidde van anderen, die met gelijke of even genoegzame genade tot geloof en bekering voorzien waren, gelijk de hoogmoedige ketterij van Pelagius stelt, maar aan God."

Wij vermogen nimmer met de kostelijkste bediening iets te verrichten tot zaligheid.

Zo valt ook de dienaar weg. Hij moge het Evangelie brengen aan het gehoor, maar God alleen kan het hart openen.

De ware Evangelie-prediking, zo leert ons Paulus in de tekst: "Eist zelfverloochening van de prediker."

"Wij prediken niet onszelven."

Te Korinthe waren ook andere predikers; mensen, die het Evangelie wilden aan banden leggen, of deze vrijheid misbruikten tot een oorzaak voor het vlees. Enerzijds toch was het Joodse element versterkt, na Paulus' vertrek; mede ten gevolge van de machtige arbeid van Apollos en door de invloed van Petrus op de Joden. Van dat Joodse element echter dreigde een gevaar. De voorstanders der Mozaïsche wet staken ook in Korinthe het hoofd op. Anderzijds herleefde de oude Griekse geest. Op beide heeft wellicht de apostel het oog in vers 2: "Maar wij hebben verworpen de bedekselen der schande, niet wandelende in arglistigheid noch het Woord Gods vervalsende." Deze valse leraars beoogden noch Gods leer, noch het heil der gemeente; zij zochten zichzelf; hun prediking bedoelde de mens te behagen, om van de mens zelf eer en lof te oogsten; zij misten dus het kenmerk van de ware prediker, die zichzelf niet predikt. Met welk een vrijmoedigheid mocht Paulus z6 spreken.

Korinthe was een wereldstad met 6 á 7 honderdduizend inwoners. Zo iets als Rotterdam dus; eveneens gelegen aan grootse havens, die de handel deden bloeien. Die grote steden hebben veel tegen. Gij Rotterdammers, weet dat wel. De opeenhoping van ontzaglijke mensenmassa's brengt over de nietige mens een vermetel gevoel van kracht. In zelfverheffing steekt hij de neus omhoog. Vrees schudt hij af. En

waar de naaste buren elkaar dikwijls vreemd zijn, en dus het toezicht van de een op de ander ontbreekt, daar barst men in de zonden uit. Wat bleef in het publieke leven der stedelingen van de heiliging van Gods dag? Hoe schrikkelijk is vooral dáár, het vloeken van Gods Naam. Wat zedeloze ontaarding bedreigt in de stad vooral het leven der duizenden. Genoeg!

In de stad culmineert de zonde; zij viert er hoogtij. Tegen de stad was dan ook het dreigend Woord des Heeren: "De stem des Heeren roept tot de stad (want Uw Naam ziet het wezen): Hoort de roede en wie ze besteld heeft! "

Maar er zijn grote steden, die ook wat vóór hebben. Korinthe telde ook onder die. De Heere had het Paulus zelf gezegd, en zou dat mogen gelden, ook voor Rotterdam? "Ik heb veel volks in deze stad." God kende ze; en door de dienst des apostels zouden zij openbaar worden.

Als eenvoudig tentenmaker is Paulus in Korinthe gekomen, zijn intrek nemend bij lieden van hetzelfde handwerk, die de eerstelingen waren te Korinthe geoogst. Met zelfverloochening, niet met woorden van menselijke wijsheid, maar in kracht des Geestes, heeft de apostel het Woord des Evangeliums gepredikt. Hij kende zich gelukkig in het volbrengen van de hem opgelegde last, en wist dat, ook al viel de dienaar weg, God verheerlijkt zou worden door Zijn Woord, ja zelfs in degenen, die verloren gaan. Niet zichzelf heeft Paulus gepredikt; eigen eer noch gunst van mensen gezocht; en men had zich naar zijn naam niet te noemen. Want indien in iets, dan was in zelfverloochening zijn leven en kracht.

De ware bediening kenmerkt zich dan ook in het niet zoeken van zichzelf. Reeds in de roeping des dienaars ligt dit gegrond. Neem Mozes; Jesaja; Jeremia of wie ook ten voorbeeld. Zij zijn van God geroepen om Zijn werk te doen; maar was niet roeping en te bewandelen weg tegen vlees en bloed? Eén weg van niet zichzelf bedoelen? En zou hierin niet getekend zijn de weg van elk Evangelie-dienaar?

Al de moeilijkheden en tegelijk al de ruimte en blijdschap voor de prediker liggen getekend in het niet-zichzelf-prediken. Moeilijk is het van zichzelf af te zien; onmogelijk voor onze natuur. Wij allen zoeken ons zelf; alleen genade leert zelfverloochening. En gelijk nu elk christen bij voortdurendheid moet sterven aan zichzelf om te leven; en gelijk elk een van Gods kinderen leert, dat sterven zo zwaar valt voor onze natuur; zo is ook hier de moeite en de strijd van de Evangelie-dienaar getekend. Maar anderzijds, het sterven geeft ruimte van leven in Christus. Het van zichzelf afzien, om Gods eer te bedoelen en het heil van zondaren, opent een bron van blijdschap en sterkte voor de leraar, die hem met vrijmoedigheid doet optreden, gelijk Paulus, zelfs in de strijd tegen hen, die het zuivere Evangelie gram waren.

Evenwel de bediening van het Evangelie is niet negatief. Paulus zegt ons dan ook niet alleen wat hij niet, maar ook Wie hij wèl predikte en dus leert de apostel ons, dat de ware Evangelieprediking heeft tot voorwerp Jezus Christus.

"Wij prediken niet onszelven, maar Christus Jezus de Heere", zegt de tekst.

Er is onder de hemel geen andere Naam, die onder de mensen gegeven is, door Welke wij moeten zalig worden.

De moedwillige verbondsbreking in Adam moest de dood voor hem en geheel zijn geslacht ten gevolge hebben. Was de bondsbreking niet losscheuren uit God? En is buiten God leven bestaanbaar? Moedwillig stortte zich de mens in de drievoudige dood.

Ontkoming was er niet; ook niet te verwerven door enig schepsel. Noch in de hemel, noch op aarde was bij iemand uitkomst. Maar toen heeft Gods arm Zich heil beschikt. Toen is in de eeuwige raad des vredes, de Zone Gods ingetreden voor de

uitverkorenen. Hij is de Christus, de Gezalfde des Vaders; van eeuwigheid af gezalfd, en in de tijd bekwaam gemaakt om als de tweede Adam de Zijnen het leven te verwerven en mede te delen. Juist daarom is Hij Jezus, dat is Zaligmaker genaamd, omdat Hij, alles, alleen geheel alles doet wat de zondaar zaligt. Hij brengt die zondaar tot zaligheid, die door Hem is verworven.

Verworven en dat tot welk een prijs? Tot de prijs van Zijn eigen bloed. Onbevattelijke liefde Gods. Zó lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft. Zó lief heeft Christus de Zijnen gehad, dat Hij Zijn bloed voor hen gaf. En dat, toen zij nog vijanden waren.

Nauwelijks zal bestaan een vriend voor een vriend te sterven, maar Hij bevestigt Zijn liefde jegens ons, dat Hij voor ons gestorven is, toen wij nog vijanden waren. Gods recht moest volkomen voldaan; volkomen voldaan; tot de laatste penning toe. En die volkomen voldoening heeft Christus gebracht, verwervende de volle zaligheid voor de Zijnen. Toen Hij, de plaatsbekledende Borg, in de dood uitriep: "Het is volbracht", toen is voor en door Zijn volk in Hem betaald. Als Hij opgewekt is uit de dood, tot de betoning van Gods gerechtigheid, toen is in Hem Zijn kerk uit de dood verrezen. Ja, met Hem zijn wij gezet in de hemel.

Gedenkt de gemeente des Heeren niet heden bij vernieuwing, dat haar Heere en Hoofd ten hemel is heengevaren?

Van de Olijfberg voer Hij op naar de derde hemel heen. Zichtbaar voor de ogen der jongeren klom Hij hoger en hoger, door lucht en wolken heen; en zij staarden Hem na, zo lang zij immer konden, tot een wolk Hem wegnam voor hun ogen. Ten derden hemel is Hij opgevaren, aan de rechterhand der majesteit Gods in de hoogste hemelen. Dat is het machtige feit der Hemelvaart, dat wij ons door Luther's ubiquiteitsleer niet laten roven. Onze menselijke natuur; onze ziel en ons lichaam is in Christus in de hemel ingezet.

In die majesteit-volle Hemelvaart is de kloof geheeld die door de zonde is geslagen. In Adam buiten God gevallen, waren de hemelen boven ons gesloten, voor eeuwig toegesloten. In Christus zijn die gesloten hemelen geopend. "Gij zijt opgevaren in de hoogte; Gij hebt de gevangenis gevankelijk gevoerd; Gij hebt gaven genomen om uit te delen onder de mensen; ja ook de wederhorigen om bij u te wonen, o, Heere God."

De zaligheid, de volle zaligheid is door Hem aangebracht. Satans kop is vermorzeld; de wet is van haar vloek ontwapend; de zondaar is met God verzoend.

Dat is de rijkdom van de Evangelie-prediking. Daarom alleen is het 'het Evangelie', omdat het verlorenen predikt behoud; doomschuldigen: eeuwige verlossing. Daarom de blijde boodschap voor verlegenen, door onweder voortgedrevenen en ongetroosten; omdat het ze verkondigt vrede in het bloed des Lams.

O, onze ziel dorste naar dat Evangelie dat niet de mens, maar Christus verheerlijkt.

En toch, onze natuur haat dit Woord. Kent ge de smaadtaal niet van de moderne mens, die spreekt van bloedtheorie? Die walgt van het Evangelie, dat Christus predikt?

Hij zegt openlijk wat in onze harten leeft: de afkeer van de Christus-prediking!

In de kerk van Christus wordt geen Waarheid meer algemeen toegestemd dan die van de algenoegzaamheid en noodzakelijkheid van Christus; maar ook in de praktijk wordt geen waarheid meer geloofend dan juist deze.

Onze hoogmoed weigert uit genade alleen door Christus gezaligd te worden; onze eigengerechtigheid roept staag: "Weg met deze Jezus; kruist Hem." Onze blindheid houdt ons gevangen, en bedekt de inhoud van het eeuwig Evangelie, dat Jezus Christus alleen verkondigt.

De prediking van Christus, die is de opstanding en het leven, zou dan ook geen kracht doen, ware niet Christus Zelf ook de Toepasser van de door Hem verworven

zaligheid. Kwam Hij niet om in de verloren zondaar te werken met Zijn Geest, wat deze ter behoudenis behoeft. Het zou een half Evangelie zijn, dat u verborgen hield de volle Christus, wanneer alleen u Jezus gepredikt werd, die leed en stierf en ten hemel ging. Wanneer u gezwezen werd van Hem, Die Zich in de Zijnen verheerlijkt. Wij komen om met onze doop en met de meest rechtzinnige belijdenis met de onberispelijkste levenswandel. En de prediking van Christus eist van de dienaar des Woords dat hij getrouw zij, en zich vrijmake van het bloed Zijner hoorders; en aan-dringe op het innerlijk deelgenootschap aan de Verwerven der zaligheid.

Maar dan ook blijft buiten Christus niets. Indien wij niet ons zelf prediken, niet ons zelf op de voorgrond brengen; dat het in de dienst des Woords niet gaat om de dienaar, maar deze wegvallen voor ons oog; ja, hij wegvallen in eigen schatting, dan ook zoekt de prediking van het Evangelie geen mensengunst; dan ook zal in die prediking niets overblijven dan Jezus Christus en Die gekruisigd.

Een gevaar dreigt ook hier; het gevaar dat wij de bevinding in plaats van Christus stellen; dat wij de verloren mens troosten en gerust stellen in zijn tranen, en zielswerkzaamheden en verkwikkingen. Ai, zeg, hoevelen hopen niet vast op de hemel, die nimmer enige behoefte naar Christus kenden. Zullen wij het alles niet als grond moeten verliezen, opdat de prediking Christus worde? Geen ander onderwerp zij in de bediening des Woords dan Jezus Christus de gekruiste.

O, ik bid u, zeg niet, die prediking is te hard. Hard is ze voor ieder, die iets zijn wil in zich zelf; scherper dan enig tweesnijdend scherp zwaard voor elk, die buiten Jezus de zaligheid zoekt. Want voor hem heeft zij alleen de aanzegging van zijn eeuwig tekort. Het zal zulk een gaan als de dwaze maagden, wier lampenlicht uitgaat, juist in de ure als zij het van node hebben. Ja, hard is het Woord van Christus, zo scherp, dat velen Hem zelfs niet meer wilden horen, laat staan Zijn dienaren.

Maar niet te hard is de prediking, die niet weten wil dan Christus alleen voor allen, die het leven in hun eigen hand niet hebben kunnen houden. Niet hard voor u, schuldigen, die door God gedagvaard werd, voor Zijn rechterstoel, en die geen kwadrantpenning vond om van uw ontzaglijke schuld af te doen, veel min om te voldoen. Hier is balsem voor uw zielewonden, wijl Christus voldeed en schuldigen nodigt, opdat Hij ze bekleedde met de mantel der gerechtigheid. Laat alles u ontvallen; gij begeert niet anders, dan dat u warde gepredikt de dood op alles wat des schepsels is; opdat een volle Jezus en Hij alleen in Zijn algenoegzaamheid en noodzakelijkheid u dierbaar worden moge.

Nee, niet te hard voor u, treurenden over uw zonden, die met de tollenaar op de borst slaat, omdat de zonde u smart, en die in plaats van beter, met de inspanning van al uw kracht slechter wordt en geen weg ter reiniging vindt. Wien niemand meer helpen kan; die hoe lief Gods volk u ook is, gevoelt, dat zij u de enige troost niet kunnen schenken. Christus alleen is de Fontein, geopend voor den huize Davids en de inwoners van Jeruzalem, en de prediking van Hem en Hem alleen, blijft de troost en de hoop uwer ziel.

Nog eens, niet te hard is het als wij Christus prediken en niet ons zelf, voor n, hopende op het Woord Zijner belofte, die gevoelt, dat gij met al wat is geschied de dood niet tegemoet kunt; niet kunt voor God verschijnen.

Gij wilt niet gebouwd op een andere grond dan Christus, de Gekruiste, omdat niets buiten Hem uw ziel dekken kan voor God. En daarom hongert ge naar die alles afsnijdende Waarheid, die Christus alleen de verlorenen wijst. Het moge u gebeuren Hem door het geloof te eigenen als uw deel; en met de Bruid te roemen, *Hij is de mijne en ik ben de Zijne, Die weidt onder de leliën.*

Tenslotte, de prediking van Christus bevat de volheid van troost en blijdschap in alle levensomstandigheden voor Gods kinderen. In armoede wijst zij op Hem, Die hongerde, en Die geen steen had, waarop Hij het hoofd neerlegde. In dagen van rouw en zielsverdriet spreekt zij van Hem, Die weende bij Lazarus' graf. Hij is de medelijdende Hogepriester, die in alles ons is gelijk geworden, opdat Hij medelijden hebben kan met onze zwakheden. Geen nood doormaakt Zijn volk, of Hij; heeft ze in de wortel gedragen. Geen klacht slaakt een der Zijnen, die Hij niet verstaat. Is Hij niet alles voor de Zijnen, en Zijn Evangelie de troost Zijner erfenis.

Ja, Hij is dood geweest, opdat Hij door de dood de Zijnen heenleide ter zaligheid. Gedenkt gij, gemeente van Rotterdam, nog niet aan hen, die ook uit uw midden, ja soms na een leven van grote strijd en kommer, juichende de heerlijkheid zijn ingegaan? Een wolk der getuigen hebben wij rondom ons liggende opdat gij zien zoudt op de Overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Jezus, Dewelke voor de vreugde, die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen en de schande veracht.

Zoudt gij dan begeren dat wij iets anders doen, dan trachten in het voetspoor van Paulus te wandelen: "Wij prediken niet ons zelve, maar Christus Jezus de Heere."

En toch, hoezeer die prediking ook eist zelfverloochening van de dienaar, opdat Christus alleen op de voorgrond trede, in één opzicht is verloochening uit den boze. De prediking des Woords hebbe de prediker te kenmerken als een dienstknecht van Christus; dienaar van Christus te zijn, verloochene hij nimmer. Zo betuigt Paulus en wij prediken onszelven dat wij uwe dienaars zijn, om, Jezus' wil.

Als dienaren der gemeente kennen zich de predikers van het Evangelie van Jezus Christus. Niet zij regeren Gods kerk. De Koning van Sion troont in de hemel en niet op de aarde; en zodra wie van de dienaren ook, zich vermeet zelf te bevelen in de kerk, is hij dienaar uit; ontkroont hij Christus. Dat heeft wat ellende in onze Vaderlandse kerk gebrouwen, dat Christus de Koning werd opzij gezet; Zijn wetten waardeloos werden geacht; en bevelen van de aardse koning geldigheid verkregen. Het is de val der kerk geworden. En als iets van ons geweerd moge worden, dan is het toch wel dit, dat de dienstknecht zichzelf beoogt. Hij volge de bevelen van Zijn Heere en. Zender. Dat was Davids leven in tegenstelling met dat van Saul. De laatste gevoelde zich koning; naar staatsmansbeleid en veldheersgenie berekende hij, dat in de oorlog tegen de Filistijnen niet langer kón gewacht en vooruit moest het. Met eigen hand ontstak hij het offer. Saul kon op God niet wachten. Saul bedoelde zichzelf. Daarom spaarde hij de koning der Amalekieten en voerde hij met zich de ontzaglijke buit, die God verbannen had.

Maar zo was David niet. Deze gezalfde des Heeren vermocht door genade, zich zijn Zender te onderwerpen. Zelfs als Saul in zijn hand gegeven is, tot tweemaal toe, weigert David de hand aan hem te slaan. Gods tijd zal komen. En eens ten koning gezalfd, wandelt hij in 's Heeren wegen; en weet hij zich knecht van Sions grote Koning, Die zijn Zoon en Heere wezen zal.

Welnu, zo zal de dienaar des Woords knecht zijn, niet als mensenbehager, maar om, des Heeren wil. "Dat wij uw dienaars zijn om Jezus' wil."

Van Hem is hij geroepen. Steeds spreekt de Schrift ons van de bijzondere roeping van Gods knechten. Mozes en de profeten en de apostelen, zij allen hebben de stem des Heeren gehoord, die hen afzonderde tot het werk der bediening. Zo nu weet zich Gods knecht van de Heere geroepen tot de dienst des Woords. Hoe zullen zij prediken indien zij niet gezonden zijn? Dienaren zijn zij om Jezus' wil, Die hen riep. In het bewustzijn van die roeping Gods ligt ook hun sterkte; hun pleitgrond ten dage van strijd en benauwing. "Heere", zo mogen zij zeggen, "ik ben Uw knecht."

Meer dan wellicht menig een vermoedt dragen zij zorg over de gemeente en bijzonder over de leiding door het Woord der prediking. O, droevig, wie voor Gods aangezicht verschijnen durft zonder in deze verhouding zich tot de grote Herder der schapen te kennen. Hij staat in eigen kracht, en mist de toevlucht.

Dienaren der gemeente om Jezus' wil; wijl Hij door en in hen wordt verheerlijkt. En zij verheerlijkten God in mij, zegt Paulus. Dienaren, die de Bruid naar Christus voeren. Bouwlieden, die hebben te arbeiden op het gelegde fundament, namelijk Christus Jezus. En welk een kostelijke arbeid! Ach neen, de roeping des dienaars is niet te voldoen met een beroep er op, dat hij zich weet geroepen. Hij hebbe te bouwen; eens zal zijn werk worden beproefd door vuur. Al werd hij zelf dan behouden, zijn werk /moet de toets ook doorstaan. Hout, hooi, stro en stoppelen verbranden, maar gelukzalig de dienaar, die bouwde kostelijke stenen en zilver en goud! Diens werk zal bestaan. En kostelijke stenen en zilver en goud bouwt hij, die niet anders weet dan Jezus Christus en Die gekruisigd.

Ziedaar dan de ware Evangelie-prediking, door Paulus getekend. Is die prediking u reeds lief geworden? Of behoort gij tot degenen, die zich van haar afwenden? Is dat woord u te scherp? "Deze rede is hard", zo spraken de Joden, "wie kan dezelve horen?" Of zijt gij bij hen, die wèl hoorders, maar geen daders des Woords zijn? Die zich gaarne zetten onder de getrouwe vermaningen maar, op wie het Woord geen kracht doet? Die heengaat gelijk ge komt, jaar na jaar. Die wel een gereformeerde belijdenis omhelst, maar in uw hart vreemdeling blijft van Hem, Die alleen zalig maakt wat verloren is?

God binde het Woord u op het hart. Het worde u gegeven met dat Woord een eeuwige winst te doen. O, ik bid u, bedenkt wat Christus sprak tot Nicodémus: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij dat iemand wederom geboren wordt, hij kan het koninkrijk Gods niet zien."

Zijn de klanken van Gods Woord u lief, als zij u alleen van die Zaligmaker spreken, Die de zaligheid verwierf en toepast door Zijn Geest. Want wij behoeven een gegeven Jezus. Met een gestolen Jezus komen wij jammerlijk om. Het naam- en mond-christendom moge al met veel ophef van Jezus spreken, maar dewijl het eigen leven echter nimmer verloor, kent het Hem noch in de kracht van Zijn dood, noch in die Zijner opstanding. Al het onze moet er aan, wil. Christus een gestalte in ons bekomen. Kent ge het? Of zoekt ge uw leven in uw deugden en plichten; in uw overtuiging; in uw tranen; in uw bevindingen? God stote u uit uw rustplaatsen en doen als een achtervolgde door de bloedwreker alleen in de vrijstad rusten. Het worde omkomen met ál wat buiten Christus is. En als de bediening van het Woord, waartoe wij geroepen zijn onder u, u hard schijnt, bedenkt dan, wij mogen niet anders. Wij zouden ontrouw worden, aan Hem Die ons zond; ontrouw ook aan de behandeling uwer zielen. Scherp is het Woord voor ons eigen leven; maar, en dat doe de Heere ons rijkelijk ervaren: vol vertroosting en blijdschap is datzelfde Woord voor alle armen en ellendigen.

Komt dan, wie gij ook zijt; niemand is te slecht, om met God in Christus te worden verzoend. Wij hebben een onvoorwaardelijk Evangelie. Bij God is geen aanneming des persoons. Toen Christus op aarde was, kwamen tot Hem de hoeren en tollenaars, en Hij ontving ze. Zouden wij ze dan niet ontvangen in Gods huis en onderwijzen door Zijn Woord?

Gij gevoelt wie de troost van het Woord dan ook mogen ontvangen. Het is voor u, die u zelf als een verloren zondaar voor God leerde kennen; die geen uitkomst weet; die de schuld van dag tot dag ziet vermeederen en geen kwadrantpenning hebt om te betalen; die hoopte op beter, maar steeds slechter u gevoelt voor God. Wie meer en

meer alles in u, en in alle schepselen ontvalt. Die in uw verkwikkingen geen blijvende grondslag vindt; Die met God te doen hebt, Wiens gerechtigheid moet voldaan. Eén weg zal voor u open zijn, Hij Die de inhoud is van de Evangelie-prediking. Wij prediken Jezus. Komt, hoort; het Woord leide u tot Hem.

O, zegt niet: "Ik ben te slecht; te goddeloos."

Hij heeft nimmer iemand afgewezen, wie hij ook was. Hopende op Zijn Woord en belofte; vreesachtigen, dat nog alles u te kort zal zijn als de dood komt. Hij zegt u: "Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven." Is de prediking van Hem u niet alles? Roept dat Woord u niet toe:

*Hij kan en wil en zal in nood,
Zelfs bij het naad'ren van de dood,
Volkomen uitkomst geven.*

De Heere zegene onze bediening aan u, opdat gij in Hem rust vindt, gerechtvaardigd in Zijn bloed; met God verzoend door Zijn gerechtigheid; en geheiligd door Zijn Geest, ingezet in de gemeenschap Gods.

Ja, de ware Evangelie-prediking kent nimmer anders dan Christus alleen. Hij is de levensbron. Noch onze bekommelingen, noch onze bevestiging is bron van leven. Alles, alles zal ons ontvallen, maar Hij blijft, Wiens Woord onder u verkondigd wordt; Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid. Begere onze ziel het leven dan alleen uit Hem. Als een arm en ellendig volk zij ons betrouwen op de Naam des Heeren. Hier bij aanvang brenge onze ziel Hem de heerlijkheid. Wat de lofzang van Gods kinderen zijn zal in aller eeuwen eeuwigheid, moge gedurig ons hier vervullen: "Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed."

Hij, is opgevaren in de hoogte en heeft de gevangenis gevangen genomen. Hij dele dan Zijn gaven ook aan u. Hij zij; onze Voorbidder bij de Vader. In de voorbede vinde onze ziel vrijmoedigheid tot God te naderen, opdat onze gemeenschap zij met de Vader en met Zijn Zoon Jezus Christus.

Voor al die zonde, die ons gedurig aankleeft, geve Hij ons gedurig verzoening te vinden in de offerande die Hij, de Vader voordraagt. Van Hem gaat uit in ons de dodende kracht van eigen wil en leven. Hij lere ons, als de Leraar der gerechtigheid, van de weg des levens. Het levendig besef van eigen dwaasheid en onwetendheid doe ons aan Zijn voeten zitten. Hij zij onze Koning. Zijn Woord hebbe over ons heerschappij en slake de banden, die ons gevangen houden. Zo worde Hij in ons verheerlijkt.

Hij ging ten hemel in. Naar boven wijst het Woord! Onze wandel zij in de hemel, vanwaar wij onze Zaligmaker verwachten. Ja, het Woord wijst de komst van Hem, Die staat te komen.

Onze dagen zijn boos. Spot heerst met het allerheiligste. Ongeloof en afval nemen toe.

Maar wat bemoediging is Gods volk gegeven in het woord van de engel: "Gij Galilese mannen, wat staat gij en ziet op naar de hemel? Deze Jezus Dien gij hebt zien henenvaren, zal alzo wederkomen." Hij komt; ja Hij komt op de wolken en aller oog zal Hem zien; ook degenen die Hem doorstoken hebben.

Maar ook gij, gekochten met Zijn bloed! Hem zult gij zien in heerlijkheid. Hier op aarde is Hij van u gezien door het geloof. En toen hebt gij uitgeroepen van Hem: "Al wat aan Hem is, is gans begeerlijk." O, wat zal het zijn in eeuwige heerlijkheid. Hem te aanschouwen. Geen inwoner zal meer zeggen: "Ik ben ziek." Alle tranen zullen van uw ogen afgewist. Eeuwig zult gij bij de Heere zijn.

Make God ons getrouw van Christus de Heere te getuigen; om als Zijn dienaar te prediken niet ons zelve, maar Christus de Heere, en ons zelve, dat wij uw dienaars zijn om Jezus' wil. Stelle Hij: Zijn Woord ten rijken zegen. Zij daartoe onze hoop en verwachting, onze kracht en sterkte van Hem alleen. Want toch welgelukzalig is de mens, wiens sterkte in U is.

Komt, zingen wij Psalm 84: 3:

*Welzalig hij die al zijn kracht
En hulp alleen van U verwacht,
Die kiest de welgebaande wegen:
Steekt hen de hete middagzon
In 't moerbeidal, Gij zijt hun bron,
En stort op hen een milde regen,
Een regen die hen overdekt,
Verkwikt, en hun tot zegen strekt.*

Toepassing.

En nu tenslotte, de ware Evangelie-prediking betreft een ieder, wie hij ook zij: hetzij laag van staat of hoog met eer bekroond. Zij wijst er op, dat voor Overheden en Vorsten het gebed geschiede. Voor onze geëerbiedigde Koningin en haar doorluchtig huis, ga ook van hier een gedurig gebed op.

De regering dezer stad doe ik betuiging van eerbied en onderdanigheid.

Ik spreek de welgemeende dank uit jegens het college van Burgemeester en Wethouders, die zich in deze ure wilden doen vertegenwoordigen. Des Heeren Woord moge richtsnoer zijn voor de regering dezer machtige stad. Gods genade zij haar rijkelijk toegebeden en naar mijn innige wens worde ook hier door het Woord een volk gevormd, dat zijn wettige Overheid wenst te gehoorzamen en te eren als dragers van het gezag dat God hen heeft opgelegd.

Mijn bevestiger meende geroepen te zijn elders het Woord te brengen. Op te hoger prijs stel ik de tegenwoordigheid van u, collega's buiten het verband der gemeenten, die ik dienen mag, die mij van uw belangstelling deed blijken.

U, hooggeachte Dr. Krop en Ds. van de Graaf breng ik mijn welgemeende dank. De Heere zegene uw arbeid; Hij doe ons samen werkzaam zijn aan het heil van Nederlands Sion. God hele eens nog op het fundament der aloude Gereformeerde Belijdenis de breuk, die in de kerk is geslagen. Hij geve ons te beleven de waarheid van het woord van Ledeboer, waaraan ik op heden gedenk "De Hervormde kerk is onze (dergenen, die de Waarheid belijden) en God zal ze ons op Zijn tijd wedergeven."

Mijn Zeeuwse vrienden, die van onderscheiden plaatsen van uw liefde hier wilden doen blijken, aan u een woord van innige begroeting. Bijzonder afgevaardigden van Yerseke's kerkenraad. De Heere zij met u. Hij zegene de gemeente en vervulle weldra de lege plaats.

Broeders, ouderlingen en diakenen, u is de bediening van de ambten toebetrouwd, die in zo nauwe vereniging staan met de bediening des Woords. Tesamen hebben wij te arbeiden aan de gemeente om haar door prediking en opzicht en verzorging Christus te doen kennen en ontmoeten. Moge onze sterkte zijn in Hem, Wiens kracht in zwakheid wordt volbracht.

Neemt mij in liefde aan als uw medebroeder. Sommigen uwer ben ik geen onbekende. Zeg ik te veel, als ik beweer, reeds als jongen een plaats in uw hart te hebben verkregen? Ook mochten wij reeds samen deze gemeente bijna zeven jaren dienen.

Draag mij; zij zelf-zoeken verre van ons, en geve ons de Heere met lust en aangenaamheid te mogen arbeiden aan het heil van Sion.

Allen, die voorts in enige dienst der kerk staan, ontvangt mijn heilbede.

Onderwijzers, die in de school der gemeente dienen, u zij kracht toegebeden in het vervullen van uw zware taak. Maakt de jeugd met Gods Woord bekend. Wijst hen met heilige ernst op het ene nodige. De Heere verheerlijke zich in u en doe u rijke zegen zien op uw arbeid, opdat het opkomend geslacht van de school mee krijgt wat het te midden van zoveel verleiding als waaraan het bloot staat, nodig heeft.

De Heere make u, mijn catechisanten, het Woord lief. Vliedt de wereld. Gedenkt aan uw Schepper, in de dagen uwer jongelingschap, eer de kwade dagen komen en de jaren in dewelke gij zeggen zult: "Ik heb geen lust in dezelve."

Hoor, o dochter, en neig uw oor en vergeet uw volk en uws vaders huis, zo zal de Koning lust hebben aan uw schoonheid; dewijl Hij een Heere is, zo buig u voor Hem neder.

En eindelijk, gemeente, ontvangt mij en mijn groot gezin in liefde. Veel moest ik om u achterlaten, maar ik hoop in uw liefde iets te mogen terugvinden dat dat gemis vergoeden zal.

Komt naarstig op naar Gods huis. Zij er een lopen in de loopbaan om Christus te gewinnen; de prediking van Hem blijve mij gegeven. Worde gij op Hem gebouwd. Hem zij, de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.

Ouderling P. van Dijk hield een korte toespraak, besluitend met Psalm 89: 8.

3. De roem in zwakheden.

Gedachtenisrede ter gelegenheid van de 25-jarige ambtsbediening over 2 Korinthe 12: 9b

Psalm 43: 3

Lezen: 2 Korinthe 12: 1-10

Psalm 89: 1 en 4

Psalm 84: 3

Psalm 72: 11

In ons leven komen ogenblikken, waarin wij vergeefs woorden zoeken, om uitdrukking te geven aan hetgeen onze ziel vervult; stonden, waarin het ons gaan kan als Abrahams knecht, toen hij neerzat bij: de waterfontein: "De man ontzette zich, stilzwijgend, om op te merken, of de Heere zijn weg voorspoedig gemaakt had, of niet." Zulk een ure is thans aangebroken voor hem, die deze avond in uw midden wenst te gedenken, dat de Heere hem vóór 25 jaren in de dienst des Woords en der sacramenten gesteld heeft, en dat de onveranderlijke Jehovah hem al die jaren heeft beschut en trouwelijk geleid.

Vijf en twintig jaren! Waar zijn de dagen gebleven, dat ik onder de diepe indrukken van Gods soevereine genade, Die mij afzonderde tot Zijn dienst, het gewichtvol en plechtig: "Ja ik, van ganser harte" voor Hem en de gemeente uitspreken mocht; dat ik neerknielend het hoofd buigen mocht onder Zijn Woord, als symbool ervan, dat ik onder dat Woord immer mij heb te buigen in geheel mijn dienst en leven.

Want toch, dat is het hoge ambt, dat ik nu een kwart eeuw geleden mocht aanvaarden, dienaar te zijn van het eeuwig, onveranderlijk, levend Woord des Heeren Heeren. Dienaar en niet meer. Dat is de heerlijkheid van de arbeider in des Heeren wijngaard, dat hij dienstknecht is en niet heer of meester. En toch, hij is geen dienstknecht van mensen. Al was het, dat geheel de wereld tegenstond, als Gods dienstknecht heeft hij te prediken het Evangelie, dat niet naar de mens is.

Deze prediking verwekt strijd. En de strijd is ook hem, die zijn 25-jarige ambtsbediening thans gedenken mag, niet bespaard gebleven.

In de eerste plaats denk ik aan de bange aanvechtingen des satans; aan de verbergingen van Gods vriendelijk aangezicht en bovendien welk een zware strijd is in de gemeenten doorgemaakt! Ik wijs slechts op de vereniging der kerken, die sinds 1907 de Gereformeerde Gemeenten in Nederland vormen. Die vereniging verwekte een strijd, die soms bang was, maar waarop wij ook thans met blijdschap mogen terugzien. Een eenheid is gewrocht, die geen A. en B. kent, een samenleven is verkregen, waarin, hetzij met ootmoed erkend, steeds meer Gods Woord, Gods rechten en ordinantiën zegevierden.

Wel worstelden meermalen onze gewoonten en opvattingen tegen het recht der kerk, maar ik zou onrecht doen, indien ik het anders zeide, dan dat meer en meer gekomen is een gewillig buigen onder het juk van Gods Woord. En dat buigen bracht rust en vrede en liefde onder ons, eenheid in onze vergaderingen, sterkte in ons kerkelijk samenleven.

Voor u, geliefde gemeente, die deze avond door zulk een groot getal afgevaardigden uw liefde hebt willen tonen, voor u en voor mij ligt de kracht in het onvoorwaardelijk buigen onder het Woord Gods. Dat levend en eeuwigblijvend Woord wekte Gods volk door de kracht des Heiligen Geestes op uit de dood; gaf sterkte als het ons bang was; bood troost in zo menige droefenis; u, maar ook mij.

Ja, Gods Woord vernedert en geeft stof om de Naam des Heeren te loven. Och had ik hart en mond vol prijzensstof. Met beide handen zou ik het aangezicht in uw midden willen bedekken van schaamte over menige mismoedige klacht en bittere murmurering; over zo veel stonden, waarin het mij was alsof God geen goed doen kon en mijn hart met opstand was vervuld over Gods wegen.

In het stof wenste ik te buigen: "Wie ben ik, dat ik tegen God antwoorde?" De pottenbakker heeft macht over het leem; en de hemelse Pottenbakker formeerde naar Zijn soevereine wil, mij onwaardige tot de dienst in Zijn kerk en hielp en bewaarde al deze vijf en twintig jaren. Zou ik klagen deze avond? Ongetwijfeld over mijzelf heb ik te klagen, over mijn ontrouw en liefdeloosheid, zonde en schuld.

Maar anderzijds heb ik grotelijks oorzaak om Gods soevereine genade te verheerlijken, want die is overvloedig aan mij gans ellendige, bewezen. Door die genade ben ik dat ik ben. Die genade begeer ik te roemen en te verheffen, de genade, die in zwakheid wordt volbracht. Ik begeer te mogen roemen met de apostel Paulus: "De roem in zwakheden."

Hiervan spreekt de apostel in 2 Korinthe 12: 9b:

"Zo zal ik dan veel liever roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone."

1. Deze roemtaal leert God Zijn volk.
2. Deze roemtaal gaat het natuurlijk verstand te boven.
3. Deze roemtaal strekt in Christus Gode tot heerlijkheid.

1. Deze roemtaal leert God Zijn volk.

Dat volk mag dus roemen. Het spreekt een roemtaal, die God het leert. Van nature toch, zijn Gods uitverkorenen ook kinderen des toorns, gelijk al Adams nakomelingen. Ook hun keel is een geopend graf; slangenvenijn is ook onder hun lippen. Maar God formeert een volk, dat Zijn lof vertellen zal.

Menigeen ziet Gods kinderen aan voor kniezers en nachtuilen en dompers. De ware vreze Gods is voor de wereldling de dood. En geen wonder. Het ijdel vermaak der goddelozen, zijn uitbundig gelach, zijn wereldse verlustigingen, kortom alles, waarin de mens van nature zijn leven zoekt en waarin hij roemt, is in de dienst des Heeren een ban, is er schade en drek geacht. Wat de wereld een oorzaak van blijdschap en roem is, dat wordt Gods volk een oorzaak van bitter klagen.

Want voorwaar, die een ander leven deelachtig wordt, leert te klagen, met een levende klacht. Zijn klacht is zo anders dan die der wereld; de levende klacht raakt niet zozeer de gevolgen der zonde, maar in de wortel de zonde zelf. Wat klaagt een levend mens? een iegelijk klage vanwege zijn zonden. In die klacht ligt iets geheel verborgens; iets, dat de wereld veroordeelt. Vandaar de smaad en schimp van zwartgalligheid, die over Gods volk wordt uitgegoten. Vandaar ook, dat talloos velen, die wanen dat zij het gezonde geloof hebben en die Jezus ijdel roemen, met bitterheid vervuld zijn jegens het volk van het och! en ach!

Alleen hij, die een verloren zondaar wordt voor God leert waarlijk klagen over zijn ellendigheid. Gods recht eist van hem volkomen betaling en hij heeft geen kwadrantpenning. Met de tollenaar moet hij uitroepen: "O, God! Wees mij zondaar genadig!" Zijn hart veroordeelt hem. Hij ziet zich bij Geesteslicht gans mismaakt en onrein, wentelend in zijn bloed op het vlakke des velds. O, wat moet hij bitter klagen over de vuile bron van zijn ongerechtigheden. Zijn ziel is bezet met een droefheid naar

God, maar hij is uitgestoten van voor Zijn ogen. Klagen moet Gods volk over het gemis van Christus. Alleen in Hem is de zaligheid. Hem te missen is eeuwig alles te missen. Het wordt een jagen om in Hem gevonden te worden. Ook zal Gods volk de klacht aan deze zijde van het graf nooit te boven komen over de verdorvenheid, die in hen is. Ik heb een wet in mijn leden, zegt Paulus, die strijd voert tegen de wet mijns gemoeds. Eindelijk de verdrukking doet klagen. Want door vele verdrukkingen zal Gods volk in heerlijkheid ingaan.

Voorwaar, Gods volk is een klagend volk. Tranen zijn dikwijls hun spijze dag en nacht. En toch, hun klacht is zoeter dan al de vreugd der wereld. Hun klachten, zuchtingen en tranen zouden de ontdekten niet willen ruilen voor al het goed dezer wereld. Integendeel de levende klacht aan Gods genadetroon zoeken zij. Is hun hart koel en dor en dodig, dan zuchten zij:

*Och, kon ik nog eens innig klagen
En mijne nood aan Jezus dragen;
't Zou verlichten mijne pijn.*

Gods volk begeert de klacht. En toch, geenszins om in de klacht te rusten. O nee! Hun hart gaat uit om de Naam des Heeren te loven. Hem komt toe, dat alle knie zich voor Hem buige en alle tong Zijn Naam prijze. Duizend monden zouden Gods volk te kort schieten om de Heere naar waarde te loven. Dit volk mag, levendig gesteld, in diepe verootmoediging met de dichter van Psalm 103 uitroepen: "Looft den Heere, al Zijn werken! aan alle plaatsen Zijner heerschappij. Loof den Heere mijne ziel! "

Gods volk is dan ook bij al zijn klachten, o wonder van genade! een roemend volk. Wie het vatten kan, die vatte het.

De Heere opene onze ogen om het heil van Gods volk te mogen zien; de zaligheid, de blijdschap, de verheuging, die in Zijn dienst ligt. Die is voor elk van Gods kinderen zo groot, dat zij de wereld er om verachten en deze de rug toekeren. Een beter goed zijn zij deelachtig en daarom hebben zij geen behagen in hetgeen de mens van nature bekoort. Daarom verachtte Mozes het hof van Farao en de eer een zoon van Farao's dochter genaamd te worden. Hij koos liever met het volk van God kwalijk gehandeld te worden, dan de genieting der zonde te hebben. Hoe donker ook de toekomst was, Ruth weigerde Naomi te verlaten. Bij Gods volk en in Gods dienst was al haar heil. Alleen onze blindheid en de verdorvenheid van ons hart, dat in de zonde zijn vermaak vindt, beletten ons te kiezen en doen ons veroordelen de dienst des Heeren. Maar zo wij ogen kregen om te zien, wij zouden voor de liefde van Christus de wereld verachten. De roemtaal van Gods volk, de roem van vrije genade zouden wij begeren, opdat de Heere heerlijk worde.

Ook Gods knechten hebben in hun volheerlijk ambt stof om de Heere te loven. Het is mij niet oorbaar te roemen in iets, dat van de mens is, maar de Naam des Heeren mag ik ootmoedig erkennen in deze zo gewichtvolle ure, te midden van mijn medebroederen, met wie ik tal van jaren het Evangelie verkondigen; te midden van de gemeente, waarin ik al die jaren mijn ambt dragen; met u, mijn geliefde gemeente van Rotterdam, die ik eerst 6 1/2 jaar, van 22 april 1906 tot 28 oktober 1912, en thans reeds weer ruim vier jaren dienen mocht.

Ik kan het niet verhelen, dat ik dikwijls in veel strijd en met veel zuchtingen onder u allen verkeerd heb. En toch de Heere heeft al de vreze beschaamd; tal van ijdele zorgen weggenomen: droefheden gelaafd; en mijn dienst niet vruchteloos gelaten tot op deze dag. Ik kan in bijzonderheden niet treden. Maar mijn loopbaan is een

aaneenschakeling van de betuigingen van Gods liefde en genade. Ach, dat ik in uw midden in de Heere eindige en Zijn Naam prijze, gedachtig aan het woord van de Psalmist:

Vergeet nooit een van Zijn weldadigheden,

Vergeet ze niet, 't is God, Die ze u bewees.

Maar zo krijgt de ware roemtaal een karakter, dat wonderbaar is. Ik wilde u daarop nu in de tweede plaats gaan wijzen:

2. Deze roemtaal gaat het natuurlijk verstand te boven.

Paulus wil roemen in zijn zwakheden. Is die uitspraak niet een paradox? Wie roemt nu in zijn zwakheden? Roemen willen wij gaarne; roemen in zelfverheerlijking! roemen in onze kracht, wijsheid, behendigheid, zelfs in ons kwaad; maar wie roemt in zijn zwakheden? Daarover klagen wij; murmureren wij; staan wij tegen God op en ballen de vuist naar de hemel. Zelfs Gods kinderen verkeren in die ontmoedigingen en die opstand. Job vloekt zijn geboortedag; Jakob klaagt, dat al die dingen tegen hem zijn; David vreest nog een der dagen in Sauls hand te zullen omkomen; Asaf betwist Gods doen; Elia zit onder de jeneverboom.

Wie telt al de droeve toestanden van Gods volk op, die er op wijzen, dat zij er verre van zijn, om in hun zwakheden te roemen. Als wegen en dijken; slootkanten en inzonderheid de bange nachten eens konden spreken, hoe menige plaats zou gewagen van de droeve, moedeloze, ja opstandige toestanden van Gods volk.

En als dat volk over de zwakheden zo klagen kan, wat moet dan een onbekeerd mens! Die is geheel en al opstandeling.

Voorwaar des apostels roemtaal is wel geheel bijzonder. En toch, zij, wordt en is al Gods kinderen gemeen, wijl zij is vrucht van het zaligmakend geloof.

Dat wij Paulus toch wèl verstaan. De zwakheden, waarin de apostel roemt, zijn niet zijn te bestraffen onvolmaakheden. Paulus roemt niet in de zonde. Hij zegt op een andere plaats dit zeer duidelijk: "Zullen wij in de zonde blijven, opdat de genade te meerder warde? dat zij verre." Genade doet de zonde haten en vlieden; leert bij aanvang en voortgang over de zonden klagen: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?" Het is de klacht der kerk tot de laatste ademsnik. Neen, in de zonde roemt Paulus niet.

De zwakheden, waarin hij roemt zijn de zwakheden, de smaadheden, de noden, de vervolgingen, de benauwdheden, waarin hij om Christus' wil verkeerde. Onder die zwakheden telde hij de vuistslagen van de engel des satans, die hem gegeven was; en voorts zijn onvermogen tot de dienst, waartoe God hem had afgezonderd, welks besef hem deed uitroepen: "Wie is tot deze dingen bekwaam?"

Begrijp onder de zwakheden tenslotte de krachteloosheid tot enig geestelijk goed, waartoe de inwendige mens niet bekwaam is dan alleen door de kracht van Hem, Die gesproken heeft: "Zonder Mij kunt gij niets doen."

Gods volk leert het meer en meer verstaan, dat het niet kan bidden, geloven, aannemen, in de hemel wandelen en wat geestelijke plicht het voorts te betrachten heeft, dan alleen door de bediening van Christus. In vele oefeningen, in donkere Godsverlatingen; bange bestrijdingen des satans en verzoeking van het vlees wordt de kennis van eigen zwakheid steeds groter.

Maar juist in die weg bloeit de genade. De diepte van het woord des apostels: "Uit genade zijt gij zalig geworden" wordt in de oefenschool die eigen zwakheden leert kennen, meer en meer verstaan. En die lering is zo alles overtreffend, zo Gode verheerlijkend, zo zielverzadigend, dat Paulus daarom in zijn zwakheden wenst te roemen.

Niet in de zwakheden op zichzelf. Die zijn geen oorzaak van roem. "Alle kastijding, als die tegenwoordig is, schijnt geen zaak van vreugde, maar van droefheid te zijn." De zwakheden grijpen aan; werpen neder; gaan buiten het leven en gevoel van Gods volk niet om. Maar uit de diepte der ellende der vele zwakheden heft God Zijn volk op door het geloof. De kracht van Christus woont in hen. En daaruit ontstaat de roem in zwakheden, waarvan Paulus spreekt. Het is een roemen uit de diepte. Geen onaandoenlijk zijn over de tegenheden en smarten. Dan toch was de roem ijdel; grootspraak; zelfverheerlijkend Stoïcisme. Deze roem is echter Gode verheerlijkend door de vertroosting van Christus geschonken in de smartlijke ervaring der zwakheden. Het is een roemen der onderwerping aan Gods wil en raad. De Heere doe wat goed is in Zijn ogen. Bij zulk een onderwerping, zijn ons alle paden des Heeren goedertierenheid en waarheid. Met Aäron leggen Gods kinderen de hand op de mond en zwijgen Gode stil. In zoete vereniging met de weg, die God leidt, hoe deze ook door de diepte gaat; leert het volk uitroepen:

*Heilig zijn, o God, Uw wegen,
Niemand spreek' Uw hoogheid tegen.*

Het roemen in zwakheden bevat in zich een hartelijk buigen onder Gods recht. Onder de kastijdingen des Heeren buigt Gods volk en zegt met Micha: "Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd." Geliefden, dat is het grote voorrecht van Gods kinderen, dat zij het recht Gods lief krijgen. Dit is hun levenseigenschap, zowel in betrekking tot hun ziele- staat als in gedurige oefening in druk en tegenheden. Daardoor verstomt alle murmurering en klacht over Gods wegen, ja ontstaat een levende hoop op de verlossing, die door recht gewerkt wordt.

*Al ging uw pad ook door de zee,
U zullen, al op Mozes beê,
Geen golven overstromen.*

Geen leed is zo groot, dat het deze roem in zwakheden zou kunnen doen verstommen. In de gevangenis te Filippi zongen Paulus en Silas Gode lofliederen met hun voeten in de stok. Gods kerk zal zeggen: "Ik dank U, Heere, dat gij toornig op mij geweest zijt; maar uw toom is afgekeerd en Gij troost mij." "Wij roemen", schrijft Paulus in Rom. 5, "ook in de verdrukkingen wetend, dat de verdrukking lijdzaamheid werkt, en de lijdzaamheid bevinding, en de bevinding hoop, en de hoop beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is, door de Heilige Geest, Die ons is gegeven." Hoe smartelijk voor ziel en lichaam de diepe wegen Gods ook zijn, Zijn volk zou de zwaarste drukwegen niet willen missen uit zijn leven, omdat de Heere er zich in verheerlijkt heeft. In die wegen moesten zij geoefend worden. Zij moesten sterven en eigen kracht verachten. En daartoe behaagt het de Heere dikwijls de zware wegen van druk en tegenheden te gebruiken.

Roemen in zwakheden wil Paulus liever zelfs dan zich verheffen op zijn bijzondere ervaringen. Want zeer bijzondere ervaringen had de apostel. Hij spreekt ervan in vers 4, dat hij was opgetrokken geweest in de derde hemel; zó bijzonder was de openbaring Gods, dat de Heere Paulus een engel des satans gaf, die hem met vuisten sloeg, opdat hij zich niet zou verheffen.

Voorwaar, roemen kon, en roemen mocht Paulus Gods bijzondere voorrechten hem gegeven. Zou ook niet al het volk van God, de leidingen en bevindingen Gods roemen, al is het er verre van, dat zij zich met Paulus op één lijn stellen? Ja, de tijden zijn er, dat Gods kinderen niet zwijgen kunnen van de wonderen, die God

verheerlijkte. Dat zij met de dichter zeggen: "Komt, luistert toe, gij allen, die God vreest, en ik zal u vertellen, wat de Heere aan mijn ziel gedaan heeft."

Maar de Heere wil in meerdere oefening Zijn volk ook doen verstaan, dat de bron van het leven niet in de bekering of rechtvaardigmaking, maar in Christus ligt. Daartoe neemt de Heere het leven weg uit de ontvangen weldaden. Dan houdt het roemen erover op. De harpen worden aan de wilgen gehangen. Het is of de ziel van God verlaten is. Tot Christus Zich openbaart als de Fontein des levens, in Wiens licht wij het licht zien. O, die kostelijke leringen des Heiligen Geestes, die doen verstaan wat Paulus zegt: "Ik zal veel liever roemen in mijn zwakheden." Want de zwakheden doen Christus benodigen. Zij strekken Gode tot heerlijkheid.

Daarvoor vraag ik nu nog een weinig uw aandacht:

3. Deze roemtaal strekt in Christus Gode tot heerlijkheid.

"Mij is gegeven, zo vertroostte de Heere Jezus Zijn jongeren, "alle macht in hemel en op aarde." Die almacht, die Hem van de Vader als Middelaar gegeven is, verheerlijkt Hij, in de Zijnen. Hij, had macht Zijn leven af te leggen en hetzelfde wederom aan te nemen; en Hij heeft Zijn leven weder aangenomen. Hoewel de steen voor het graf verzegeld was en door een bende gewapende krijgsknechten werd bewaakt, de dood kan de Heere niet houden. Christus heeft te niet gedaan degene, die het geweld des doods had, dat is de duivel. Satans kop is door de leeuw uit Juda's stam vertreden. Toen is Hij opgevaren ten hemel. De gesloten hemelen zijn door Hem geopend en ons vlees en bloed bracht Hij ten hemel in, aan de rechterhand Zijns Vaders. Eeuwige deuren hieven zich op, opdat de Koning der ere inging. God voer op met gejuich, de Heere met geklank der bazuin. Alle duivelen en boosheden in de lucht zijn heengevloten en juichend voer Christus ten hemel op, door de uitnemende grootheid van Gods kracht.

Die kracht nu verheerlijkt Hij in Zijn volk. Hij rijdt op het witte paard, overwinnende en opdat Hij overwint. Elk zondaar, die verslagen aan Zijn voeten neervalt, is het bewijs van Zijn kracht. Hij roept het de goddeloze werelddienaar toe: "Tot hiertoe en niet verder." Hij schiet de pijl Zijns Woords, en de zondaar valt voor Hem, getroffen als een vogel uit een boom. Het is door Zijn kracht, dat zondaren aan het eeuwig verderf worden ontrukkt en ten hemel worden ingebracht. De kracht van Christus rukt uit de kaken van de hel en bereidt ter eeuwige heerlijkheid. Het is de verlossende, verzoenende, vrijmakende kracht van Christus, die zondaren zalig maakt. Het welbehagen des Heeren zal door Zijn hand gelukkiglijk voortgaan. De kracht van Christus woont in Zijn volk. Gelijk een bewoner zijn huis bezit en geheel benut, zo vervult de Geest van Christus de uitverkorenen. Meer en meer voert Hij heerschappij. Hij doet door het geloof dat volk met Hem één worden; één plant in de gelijkmaking van Zijn dood en één plant in de gelijkmaking van Zijn opstanding.

Die kracht werkt dodend. Zij leert ons sterven aan alles, wat button Christus is. Zij stoot van alle gronden af, waarop des Heeren volk zich gedurig nog verlaten wil. Het wordt een omkomen bij alles was ervaren is; een gaan in de dood; een afgesneden worden van eigen leven; opdat er niets, neen niets overblijve in Gods vierschaar dan een gans verloren zondaar, die niet anders dan een eeuwige dood verwachten kan.

Deze krijgt het eeuwige leven. God de Vader spreekt dat volk vrij van schuld en straf. Hier is de kracht van Christus wonend in de Zijnen. Zó groot is die kracht, dat alle beschuldigers de mond gestopt wordt. Tegen die kracht moet de verklager der broederen het afleggen. In die kracht wordt de wet van haar vloek ontwapend en de veroordelende consciëntie gestild. Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardig maakt, wie is het, die verdoemt?"

Door de kracht van Christus wordt Sion door recht verlost. Ja, in Christus is de kracht der heiliging. Hij is de fontein, geopend voor het huis van David en voor de inwoners van Jeruzalem. Welk een geweld de zonde ook oefene en hoe zij ons van nature geheel overheerst, door de kracht van Christus worden de gekochten met Zijn bloed de Vader voorgesteld als een reine maagd, zonder vlek of rimpel. Zo roemt de bruid in Christus: "Ik ben zwart maar lieflijk." Die roem was Paulus eigen. Hij, die in Romeinen 7 uitroept over zichzelf: "Ik ellendig mens" geeft door het geloof Christus de eer: "Ik dank God, door Jezus Christus, onze Heere."

De kracht van Christus woont in de Zijnen tot hun bewaring. Indien wij ons zelf; ons leven; ons geloof; onze ziel bewaren konden, de uitnemendheid zou ons zijn en niet Godes. Maar in ons is geen kracht één ogenblik staande te blijven, en de ervaring daarvan doet ons de kracht van Christus benodigen. Dat Zijn kracht in ons wone. Hij heeft gezegd: "Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude." Hij is de overste Leidsman en Voleinder des geloofs, Die voor de vreugde, welke Hem voorgesteld was het kruis heeft gedragen en de schande veracht en is gezeten aan de rechterhand van de troon Gods. In de kracht Gods worden de uitverkorenen bewaard door het geloof tot de zaligheid, welke bereid is om geopenbaard te worden in de laatste tijd.

De ziel des apostels begeert die kracht van Christus steeds meer te ervaren. Dat de kracht in hem wone, er blijve; in hem hier tabernakelen om hem eens eeuwig en volmaakt bij Hem te doen zijn. Maar voor die inwoning van de kracht van Christus is nodig een voortdurend ervaren van eigen krachteloosheid. En wat dient tot de toenemende kennis van eigen onvermogen?

Daartoe dienen verdrukkingen; smaadheden der wereld; vijandschappen; gevaren des doods; worsteling van licht en donker; strijd tegen zonde en wereld en satan. Dat er overblijve een ellendig en arm volk, dat op de Naam des Heeren vertrouwt. Door deze weg bewijst Christus Zijn kracht in de Zijnen. Hij redt uit tal van noden verlost uit de banden of geeft genade om, als Hij het kruis niet wegneemt, dit te dragen. Alleen in de kracht van Christus zal Gods volk overwinnen. Ja, het zal overwinnen zelfs over de dood, opdat het met Hem eeuwig triomf ere en door Zijn kracht zal ingaan in de stad welker kunstenaar en bouwmeester God is.

Gelukzalig hij, in wie de kracht van Christus wonen mag.

Komt, zingen wij er van:

*Welzalig hij, die al zijn kracht
En hulp alleen van U verwacht,
Die kiest de welgebaande wegen.
Steekt hen de hete middagzon,
In 't moerbeidal, Gij zijt hun bron
En stort op hen een milde regen.
Een regen, die hen overdekt,
Verkwikt, en hun tot zegen strekt.*

Toepassing.

Het betaamt mij deze ure de kracht van Christus te erkennen, die Hij in mij en in mijn dienst wilde verheerlijken. Och, dat de Heere in mij de ware verootmoediging wrocht, die mij bijzonder nu van node is. Hij toch is een jaloers God, Die Zijn eer niet geeft aan enig schepsel, en wij zijn van nature eerrovers Gods. Toch mag, noch wens ik Gods weldaden te verzwijgen.

Het heeft de Heere behaagd mij op tienjarige leeftijd door Zijn Geest krachtadig te overtuigen. Nooit zal ik die plaats kunnen vergeten, die ik als een verloren zondaar

verlaten moest. Vele nachten bracht ik door met bitter klagen. Een jaar daarna mocht ik de Heere Jezus als de weg ter zaligheid leren kennen, Die door Zijn Geest mij enkele jaren later verzekerde van mijn aandeel aan Hem en aan Zijn gerechtigheid. O, welk een kostelijke tijd is mij geweest de weldadigheid Gods in mijn jeugd en de liefde der ondertrouw.

Reeds in die jonge jaren werkte de Heere in mij de roeping tot het ambt en bevestigde Hij in mij door vele bestrijdingen heen het bewustzijn, dat ik in Zijn wijngaard dienen zou. Mijn ouders bestemden mij echter voor het onderwijs.

Slechts een half jaar ongeveer heb ik als onderwijzer gediend. In 1901, nog geen 19 jaar oud, sprak ik voor de eerste maal in de gemeente te Lisse. Door de classis Rotterdam werd mij acte verleend om in het privé te propuneren.

Nog dat zelfde jaar vroeg Meliskerke tot haar over te komen en 23 maart 1902 werd ik daar ingeleid door mijn onvergetelijke vaderlijke leraar en vriend Ds. Pieneman, met een predicatie over deze woorden: "Niemand verachte uwe jonkheid." Dezelfde leraar bevestigde mij in het leraarsambt 1 juni 1905, uit Efése 4: 10, Slechts kort mocht ik toen te Meliskerke meer vertoeven. Rotterdam riep en 22 april 1906 bevestigde Ds. A. Janse mij aldaar, sprekend over Hebreëen 13: 17 en 18a.

Een zware last werd in deze gemeente op mijn jeugdige schouders gelegd. Maar de Heere liet Zich niet onbetuigd. Zijn kracht wilde Hij in mij verheerlijken en de gemeente bouwen. \$ij bond ons samen in oprechte liefde. Wie geloofde, dat Rotterdam met Yerseke zou verwisseld worden?

En toch het moest. Ds. van Oordt hield 3 november 1912 de bevestigingspredicatie over 2 Korinthe 2: 14 - 16.

Bijna veertien jaren mocht ik in Yerseke met grote blijmoedigheid onder des Heeren zegen arbeiden. Met het Zeeuwse volk gevoelde ik mij één. Ik begeerde niet anders, dan daar te blijven al mijn dagen. Maar des Heeren wil was anders.

Ten tweeden male riep Hij mij uit Zeeland weg naar Rotterdam. Reeds nu weer vier jaar geleden leidde ds. Kok mij bij u in. Bijna de helft van de tijd mijner bediening mocht ik onder u, geliefde gemeente van Rotterdam arbeiden. Ik gevoel behoefte in deze ure u voor de vele blijken uwer waardering openlijk dank te zeggen.

Niemand kan mij euvel duiden, dat ik op deze gedenkdag zij het dan slechts een kort woord van dank en waardering richt tot u, mijn geachte moeder! Uw zorgen, bovenal uw gebeden zijn mij ter sterkte en nut geweest. Dat de Heere u nog menig jaar moge sparen, en bij het klimmen uwer jaren die Doop in u verlevendige op de zaligheid, die hun bereid is, die hun klederen hebben wit gemaakt in het bloed des Lams.

Ook u, geliefde vrouw, moge ik een enkel woord wijden.

Aan uw toewijding en zorg heb ik zoveel te danken. Veel hebt ge in het huiselijk leven willen ontzeggen om mijn dienst te verlichten. De Heere vergelde het u. Hij lone het u met het genadeloon, waarop Mozes zien mocht, toen hij de onberouwelijke keuze deed.

Ik moge mij thans wenden tot u, mijn broederen in de dienst des Woords.

Helaas! Ik moet onder u missen niet alleen die door aanhoudende zwakte niet meer kunnen, maar plaatsen staan ledig van hen, die naar hun leeftijd nog bij ons hadden kunnen zijn. Maar de Heere beschikte over hen anders en deed hen de zaligheid beërven. Ik denk thans in het bijzonder aan mijn onvergetelijke, oprechte vriend Ds. Kieviet, die zo vroeg en onverwacht ons is ontvallen. Dat wij elkaar toch meer waarderen nog, terwijl wij samen zijn.

Onder u zijn er, die de kroon der grijsheid met eer mogen dragen en van wie ik

menige les mocht ontvangen.

Mijn oude en geliefde broeder Ds. Roelofsen was te zeer vermoeid van zijn Zeeuwse reis om thans in ons midden te zijn. De Heere zij hem nabij in het klimmen zijner jaren.

Ik dank u in het bijzonder, Ds. van Oordt, voor uw tegenwoordigheid; gij hebt mij de eer en het genoegen willen aandoen deze dag met ons te zijn, niettegenstaande uw hoge ouderdom. De Heere, Die u in de ouderdom nog groen en fris doet zijn, vervrolijke u gedurig met Zijn genade en sterke u in de hoop, welhaast de kroon der heerlijkheid te zullen dragen, en het loon van de getrouwe dienstknecht te zullen ontvangen.

U allen, ook de jongere leraren moge ik tezamen Gode en Zijn genade bevelen. Uit de vriendelijke woorden hedenmiddag gesproken bleek reeds, hoe krachtig de band der Waarheid ons in het werk des Heiligen Geestes samenbond. Wij hebben elkaar nodig. De Heere doe ons als een enig man optrekken in de strijd en verwaardigen ons in deze droeve dagen te arbeiden aan het heil van Sion.

Geliefde broeders ouderlingen en diakenen van Rotterdam!

Ik gevoel behoefte tot u een woord van oprechte dank te spreken voor al de liefde, die ge mij bewees. Onder u zijn er, met wie ik van mijn kindse dagen af mocht verkeren, die mij zo menigmaal tot een hand en een voet zijn geweest. En gij allen hebt mijn arbeid in deze gemeente zeer verlicht. Nooit was het u te veel, als ik uw hulp en bijstand vroeg. In vrede en eensgezindheid mochten wij het heil der gemeente zoeken. Gij hebt behoefte gevoeld deze dag mij tot een onvergetelijke te maken. Gij hebt buiten mij om geïnformeerd bij Meliskerke naar de juiste datum. Gij hebt mij verrassingen bereid, die mij beschamen. Het betaamt mij u en de gemeente en de catechisanten in deze ure hartelijk dank te zeggen voor al de liefde en toegenegenheid mij bewezen. Ook voor de grote stoffelijke blijken daarvan. De Heere zegene u en stelle u tot een zegen nog vele jaren.

In het bijzonder beveel ik een uwer, onze oprechte vriend en broeder Van Dijk, die door krankheid niet in ons midden kan zijn, de overste Leidsman en Voleinder des geloofs.

Nevens u zij mijn dank gebracht aan voorlezer, organist; aan koster en bovenkosters, aan collectanten en allen voorts, die de kerk dienen.

Ook aan de onderwijzers en de kinderen der beide scholen. Gij bereidde mij zo onverwacht een grote verrassing en toonde deze middag door met uw scholen hier te zijn uw belangstelling in de weldaden, die ik mag gedenken. U allen zij toegebeden de genade van de Heere Jezus Christus.

Geliefde gemeente van Rotterdam! Het heeft de Heere behaagd u te bouwen tot de grootste onzer gemeenten. Sinds mijn verblijf hier werd tweemaal een nieuw kerkgebouw in gebruik genomen; eerst in het Westen, daarna in het Zuiden der stad. Verbouwing der kerk alhier was bovendien noodzakelijk. Uw offervaardigheid en uw trouwe opkomst onder het Woord maakte het zo, dat ik niet zuchtend onder u behoef te arbeiden.

Ik wens te roemen wat de Heere gegeven heeft; roemen in het aangezicht mijner smaders. Bovenal moge ik niet verzwijgen, dat de Heere Zijn Woord niet onvruchtbaar liet. Hij wilde Zijn getuigenis ons openen en Zijn volk vertroosten en bouwen. Ja, ik moge hoop hebben daarop, dat ook door mijn geringe dienst tot de gemeente zijn toegedaan die zalig wordt. De klare getuigen daarvan zijn in ons midden, ook onder de leraars.

Ik vermag niet u de liefde te vergelden, die ge mij bewezen hebt. De Heere vergelde het u. Hij zij en blijve met u, Hij binde ons zeer nauw samen, ook in de dagen van strijd en moeite, die niet uitblijven zullen. In het bijzonder Hij wake over ons opwassend geslacht.

Mijn catechisanten! Ik zeg u dank voor de bewijzen uwer liefde. Als de verbinding aan de Waarheid blijft, die uit uw achting tot mij dezer dagen sprak, dan is er hoop, dat ook in deze droeve tijden Gods kerk niet ten prooi der wereld worden zal. De Heere plante Zijn vrees in u. Zijn Woord drage rijke vrucht. Houdt u aan dat Woord, wat theorieën u ook zoeken af te trekken.

Met blijdschap begroet ik onder u allen de afgevaardigden en vrienden uit de beide gemeenten, die ik nevens Rotterdam dienen mocht.

Daar is mijn geliefd Meliskerke, waar God tot roem van Zijn genade wonderen wrocht. Hij heeft mede door mijn dienst die kleine gemeente willen bouwen. Gij hebt mij verdragen in mijn jonkheid. Nog gevoel ik mij in uw midden thuis, als ware ik nimmer weg geweest, wanneer ik enkele uren bij u mag verkeren. Wilt, geliefde broeders, uw gemeente van mij groeten. De Heere zij en blijve met u.

Daar is Yerseke met zijn omliggende Bevelandse kerken, die mijn hart gewonnen hebben van de eerste tot de laatste dag toe. Gij hebt mijn afscheid zelfs onvergetelijk gemaakt, door uw ongeëvenaarde belangstelling. Zende de Heere u, gemeente van Yerseke de man Zijns raads. Zijn arbeid onder u zal niet zwaar zijn, zo hij in eenvoud en met vastheid Gods Woord u brenge moge.

De tijd roept u huiswaarts, Zeeuwse vrienden en met u velen uit het Noorden des lands. Ik wil u de gelegenheid bieden heen te gaan. Ik verzoek de gemeente de vertrekkende vrienden toe te zingen Psalm 121: 4:

*De Heer' zal u steeds gadeslaan,
Opdat Hij in gevaar
Uw ziel voor ramp bewaar.
De Heer', 't zij g' in of uit moogt gaan,
En waar g' u heen moogt spoeden,
Zal eeuwig u behoeden.*

Te veel gaat door mijn hart en gedachten thans. Ik begroet u alle de gemeenten in dit avonduur. Dat de Heere u bouwe op het vaste fundament der apostelen en profeten, waarvan Jezus Christus de uiterste hoeksteen is.

In het bijzonder gedenk ik ook de liefde van hen, aan wier voorbereiding tot het leraarsambt, ik in opdracht van de kerk mijn zwakke krachten geven mocht. Met vele onzer leraren heb ik menig uur in onderzoeking van de Waarheid doorgebracht. De opleiding verkreeg vaster vorm door de stichting der Theologische School, die tot stand kwam door veler liefdegaven.

Zeg ik te veel, als ik beweer, dat ik met u, die thans de kerken van Utrecht en Leiden dient er menig aangenaam uur heb doorgebracht? Is het te stout gesproken als ik zeg, dat die school ook u lief geworden is, die ze thans bezoekt?

Mijn studenten, u begroet ik deze avond. De Heere vorme u tot leraren in Zijn kerk en stelle u straks in haar midden tot rijke zegen. Hij stote meer arbeiders uit in Zijn wijngaard. Want de oogst is zo groot en de arbeiders zijn weinigen.

Ds. Zandt, ik dank u voor uw tegenwoordigheid. Ruim vier jaren mocht ik met u zitting hebben in de Staten-Generaal. Tot die hoge en gewichtvolle post werden wij geroepen. Nimmer hebben wij die gezocht. Maar wij hebben ons niet kunnen, noch durven onttrekken, hoe zwaar het ons ook menigmaal valt op die plaats der waarheid

getuigenis te geven en te arbeiden aan het heil van ons zinkend volk. De Heere deed ons elkaar vinden ongedacht en onverwacht. De eenheid van belijdenis bond ons samen in nauwe vriendschap, die naar de innige hoop tot in lengte van dagen mag worden bevestigd.

Ook u, geachte Heer van Dis moge ik de Heere bevelen. Ik waardeer zeer de tegenwoordigheid van Ds. v. d. Graaf en Ds. Leenmans in dit middaguur en van de overige leden van het hoofdbestuur der partij, die ons samen lief is. Doe de Heere ons de nood van ons volk steeds meer verstaan, opdat wij uit de keel roepen en niet inhouden.

U allen betuig ik mijn oprechte dank voor de vele stoffelijke blijken van uw waardering. Die zijn zeer veel geweest, en hebben mij verootmoedigd vooral tegenover de smaad en hoon die mij van andere zijde aangedaan wordt.

En voorts allen, die deze avond hier hebt willen tegenwoordig zijn, de Heere doe ons in ootmoed en nederigheid wandelen, Hij verwaardige ons de taal des apostels te verstaan en te beoefenen, namelijk te roemen in onze zwakheden, opdat de kracht van Christus in ons wone.

Tenslotte, ik mag u, mijn hoorders, van deze plans niet laten heengaan, zonder u met heilige ernst te hebben gewezen op hetgeen ieder onzer onmisbaar is ter zaligheid. Met rasse schreden gaan wij de eeuwigheid tegemoet. Dat de kracht van Christus in ons werke wat tot onze eeuwige behoudenis dient. "Ontwaakt gij, die slaapt, en staat op uit de dood, en Christus zal over u lichten." Ook in deze ure kan ik niet nalaten de noodzakelijkheid der waarachtige bekering u op het hart te binden. Het worde u gegeven de Heere te zoeken terwijl Hij te vinden is en Hem aan te roepen, terwijl Hij nabij is. Ik moge u bidden, als gezant van Christus wege, laat u met God verzoenen. Zijn Woord: "Och, of ge bekende ook in deze uwe dag, wat tot uw vrede dient", worde op uw hart gebonden eer het te laat is.

Volk van God, aan wie ik mij met onverbreekelijke banden gebonden gevoel, gedenkt mijner in uw gebeden. Onthoudt mij uw liefde niet. Mijn dienst is onder u in zwakheid en vol van gebrek; ik ben het mij bewust. Nochtans is de Heere ons geen land van uiterste duisternis, noch dorre woestijn. De kracht van Christus wone in ons. Zijn Woord worde u dienstbaar gesteld opdat gij moogt opwassen in de kennis en de genade van onze Heere Jezus Christus. Dat wij vervolgen Hem te kennen. Zijn kracht behoeft ons van alle kwaad en sterke ons in alle leed en druk. Komen dagen van strijd, gaan wij wellicht donkere dagen tegemoet, het ontmoedige ons niet al te zeer. De kracht van Christus worde er overvloedig door verheerlijkt.

Die kracht zal eens ons overwonnen doen over de dood. Van onze naaste vrienden zijn ons voorgegaan. Welhaast zullen wij volgen, volk van God! Wij zullen met hen de strijd en de verdrukking eeuwig te boven zijn. Want zij komen uit de grote verdrukking, die hun klederen hebben wit gemaakt in het bloed des Lams.

Ja, zij komen er eens uit, als zij de raad Gods hebben uitgediend en de Heere hen opnemen zal in heerlijkheid. Want de kracht van Christus is eeuwig overwinnend. In die hoop doe de Heere ons wandelen de tijd onzer inwoning, in zwakheden en krankheden en noden. De kracht van Christus werpe in ons ter neder, wat zich tegen Hem verheft en doe ons straks met ruimte ingaan in de stad, welker kunstenaar en bouwmeester God is, om Hem eeuwig te loven en te prijzen.

Hem, de enige en drieënige, de onsterfelijke en onverderfelijke God zij alleen de eer en de aanbidding en de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.

4. Het dreigend zwaard des Heeren Predicatie naar aanleiding van de Europese oorlog over Ezechiël 9: 1- 4

Lezen: Ezechiël 9

Psalm 68: 17

Psalm 60: 2 en 7

Psalm 79: 6 en 7

Psalm 22: 3

Hoe gedurig wordt in ons leven bewaarheid wat Bildad de Suhiet zeide: "Wij zijn van gisteren en weten niet." Ook nu weer. In het onverwacht, terwijl het Vredespaleis, dat spotbeeld, nauwelijks zijn voltooiing naderde, werd ons werelddeel in vuur en vlam gezet. De machtigsten der volkeren grepen naar het zwaard en beroeren Europa; ja doen geheel de wereld beven. Wie onzer had zulks ook maar één week voorzien? Wij zijn van gisteren.

Ook ons land mobiliseerde. Ach, wat bange vrees bekreep ons; wat zware druk werd reeds op ons gelegd. Het is op de aangezichten te lezen; een pijnlijk onzeker heeft zich van ons meester gemaakt, nu niet alleen in het verre Oosten, maar aan onze grenzen kanonnen bulderen en reeds duizendtallen van mensen zijn geslacht; van mensen, die allen geschapen zijn voor de eeuwigheid; van mensen, die in een ogenblik uit het ijdele leven zijn gedagvaard voor Gods rechterstoel. O waarlijk, wij kunnen de toestand niet te ernstig opnemen.

En wat zal nog geschieden? Wij weten niet. Maar oorlogsgevaar dreigt ook ons.

Zowel als België tegen zijn wil betrokken werd in de krijg, zowel ook kunnen wij straks naar de wapenen moeten grijpen, om de erve onzer vaders te verdedigen. Of zijn wij beter dan onze Zuidelijke naburen? Maar voor de Heere, immers neen! Zo God met ons in het recht wilde treden, wij zouden niet bestaan. Ons volk heeft de goddeloosheid opgestapeld, hemelhoog; trouweloos zijn wij van God afgegaan. O, dat mocht ons eens gaan wegen; dat mocht ons voor de Heere in het stof doen bukken. Wie weet, Hij mocht Zich onzer nog ontfermen.

Hij trok het zwaard uit de schede; Hij dreigt een zich verhardend volk te verpletteren; maar ook, er is bij Hem verschoning voor de boetvaardigen; die tot Hem zuchten. Daarvan geeft ons 's Heeren Woord getuigenis, ook bij de profeet Ezechiël, uit wiens boek wij onze tekst kozen voor deze ure. Die tekst vindt ge in Ezechiël 9: 1- 4:

"Daarna riep Hij voor mijn oren met luider stem, zeggende: Doet de opzieners der stad naderen, en elk een met zijn verdervend wapen in Zijn hand. En zie, zes mannen kwamen van de weg der hoge poort, die gekeerd is naar het Noorden, en elk een met zijn verpletterend wapen in zijn hand; en een man in het midden van hen was met linnen bekleed, en een schrijvers-inktkoker was aan zijn lendenen; en zij kwamen in, en stonden bij het koperen altaar. En de heerlijkheid van de God Israëls hief zich op van de cherub, waarop Hij was, tot de dorpel van het huis; en Hij riep tot de man die met linnen bekleed was, die de schrijvers-inktkoker aan zijn lendenen had; en de HEERE zeide tot hem: Ga door, door het midden van Jeruzalem, en teken een teken op de voorhoofden der lieden, die zuchten en uitroepen over al de gruwelen, die in het midden derzelve gedaan worden."

Onder de gevankelijk weggevoerden naar Babel behoorde ook Ezechiël. Elf jaren

reeds vóór Jeruzalems verwoesting, tegelijk met koning Jojachim en vele vorsten des rijks en vele priesteren, werd de zoon van Buzi, de priester, verbannen van de erve zijner vaders naar het heidense Babel. Dáár echter, aan de oevers van de rivier Chebar, te Tel-Abib, waar hij woonde, riep de Heere hem tot profeet. Vooral de naderende, vreselijke verwoesting van Jeruzalem beheerste zijn profetische arbeid. Die verwoesting kondigde hij aan en zou hij beleven, ook al meende Israël's overblijfsel, dat om de tempel, God ook de stad zou sparen.

Ach neen, én stad én tempel zullen de vijand worden prijs gegeven. Want beide, stad en tempel zijn door gruwelen verontreinigd, zodat de heerlijkheid des Heeren er niet meer wonen kan. Want wat gemeenschap heeft God met de zonde?

Gelijk in vroeger dagen Jehovah de gouden kist, op welker deksel Hij weleer deed rusten het teken Zijner gunstrijke tegenwoordigheid, overgaf in de hand der Filistijnen, toen Israël het verbond gebroken had, zo ook zou nu de Heere nóg de tempel sparen, door Jakobs kinderen met gruwelen vervuld. Alleen de ware zuchters zal God verschonen, gelijk in onze tekst getoond wordt.

Het dreigend zwaard, des Heeren zal:

1. Verpletteren een volk dat zich verhardt.

2. Verschonen, de ware zuchters.

Ach, hoe vreselijk was het met Jeruzalem gesteld; het volk verhardde zich; in het midden der stad waren gruwelen; des Heeren heerlijkheid week; het oordeel der verderving naderde; en toch, God gaf nog tijd ter bekering.

Gruwelen werden bedreven. Het waren geen gemene zonden, die Israël bedreef, geen dagelijkse struikelingen, o nee, onnoemelijk erger had het volk zich schuldig gemaakt aan Jehova. Tegen alle waarschuwing in diende Juda de afgoden; nóch de onophoudelijke vermaningen van Gods knechten, nóch de wraak, die de Heere oefende aan het rijk der tien stammen, vermochten op het volk ook maar iets tot verzaking der zonde. Integendeel, Juda maakte het erger dan Israël. Hoe dieper de profeet groef in de wand van 's Heeren huis, hoe meer gruwelen hij vond. Aan schandelijke Godsverzaking, aan losbandige ontucht en onderdrukking van de ellendige en dergelijke gruwelen meer maakte zich het volk schuldig. En dat deed het zonder enige schaamte; die gruwelen werden bedreven in het midden van Jeruzalem, d.w.z. in het openbaar, men verborg zijn kwaad niet, maar sprak de zonde vrijuit. Waarom ook zou men heimelijk handelen? Het kwaad was doorgebroken tot alle standen; rijk en arm, overheid en onderdaan, elk leefde naar het goeddunken zijns harten. Zelfs de zeventig mannen, uit de oudsten van het huis Israëls, met Jaëzanja, de zoon van Safan, staande in het midden van hen, stonden voor de drekgoden en bewierookten die. Zou dan het gemene volk zich schamen?

Ontzettend! Jeruzalem, de heilige stad, de stad des groten konings was geworden een ijselijke, een bevlekte, een verdrukkende stad (Zef. 3: 1). Het volk des verbonds had het juk des Heeren van zich afgeworpen en het weidde als een losbandige koe in de ruimte. Daarom week des Heeren heerlijkheid van zijn heiligdom. Die heerlijkheid woonde op het verzoendeksel tussen de cherubim; zij was teken en onderpand van des Heeren zalige tegenwoordigheid bij Zijn gunstgenoten. Maar nu week Jehovah. "De heerlijkheid des Gods Israëls hief zich op van de cherub, waarop Hij was tot de dorpel van het huis" (vers 3). De Heere stond gereed om te vertrekken van Israël. Hij zou van zijn heiligdom verre weggegaan (8: 6).

Nog was Hij tegenwoordig, al was het niet meer in die volle betoning van kracht als in de dagen vanouds. Daarom had de vijand reeds zoveel tegen Jakobs zaad vermocht.

Maar wat zou het worden, als de Heere gans vertrok?

O, vreselijk! dan zou de Chaldeeër vrij spel hebben; dan zou het zwijn uit het woud, Jeruzalem tot steenhopen stellen. En dat stond te geschieden.

Het oordeel der verderving naderde. Dit werd Ezechiël In onze tekst te kennen gegeven.

De Heere riep met luider stem voor zijn oren. Ach, zo dikwijls had God geroepen, maar het volk hoorde niet. Vroeg op zijnde had Jehovah zijn profeten gezonden, die trouw leven en dood, zegen en vloek voorhielden. Doch hun stem was als die des roependen in de woestijn. Daarom riep de Heere harder. Bij Zijn Woord zou God slagen voegen. "Ziet, Ik zal een kwaad brengen over deze plaats, zegt de Heere, van hetwelk een ieder die het hoort zijn oren klinken zullen", Jer. 19: 3.

Daartoe roept de Heere de opzieners der stad en elkeen met zijn verdervend wapen in zijn hand. "En ziet, zes mannen kwamen van de weg der Hoge poort, die gekeerd is naar het noorden (naar het land der Chaldeeën) en elkeen met zijn verpletterend wapen in zijn hand." Die zes mannen verbeelden het leger der Babiloniërs; van het Noorden kwam het kwaad. Eén engel slaat 185.000 Assyriërs in één nacht; twee mannen zijn voldoende om Sodom en Gomorra te verwoesten, maar tegen het volk des Heeren worden zes mannen uitgezonden, er zou geen ontkoming zijn, zo eenmaal dit kwaad doorbrak. Maar nog houdt God het in.

De Heere geeft nog een bekeringstijd; want Hij is traag tot toorn. In het zesde jaar na de wegvoering van koning Jojachim kwam dit woord tot de profeet, en eerst in het elfde jaar valt Jeruzalem. Alzo gaf God nog een bekeringstijd van vijf jaren.

Helaas! Juda heeft zich die tijd niet benut, maar de nek verhard. Het volk maakte van wat hun hart had moeten doorwonden een reden om de afval te meer te maken; het zeide spottend: "De Heere ziet ons niet; de Heere heeft het land verlaten" (8: 12). Daarom trokken die zes mannen door. Ze werden opgehouden nog door de lieden die zuchten; doch toen Israël weigerde tot de Heere weer te keren, toen schoot er niets over dan de zuchters te behouden en de goddelozen te verderven.

Breng nu deze zaken eens over op ons land en volk. In zo menig opzicht is er treffende overeenkomst tussen Israël en ons, wat betreft de wonderen die God aan hen en ons verrichtte; maar helaas! ook is er zo droeve overeenkomst wat aangaat de doorbreking der zonde.

Ook bij ons zijn gruwelen, die in het openbaar, zonder enige schaamte bedreven worden. Het is een eer onder Nederlands volk, God en Zijn Woord te verloochenen. Wat groot is onder ons, wat voornaam wil zijn, moet breken met al wat des Heeren is. Die Bijbel was goed in vorige eeuwen, maar nu zijn we te veel verlicht, om al die dingen nog te geloven. Het is te nauw zich het Woord van God te onderwerpen. "Los van God te zijn", dat is de leuze van de steeds wassende stroom in ons vaderland. O, hoe onrustbarend is de toeneming van ongeloof en revolutie. Hoeveel nameloze ellende hebben die over ons en ons werelddeel reeds gebracht. Deden ze ook nu de vonk niet spatten, waardoor de zolang opgehoopte brandstof voor de oorlog in vlam vloog?

En wat baant dat gaan in eigen weg het pad voor vele zonden! Voor de ontheiliging van Gods lieve Naam, zodat ons land als onder de vloek begraven ligt en het zijn verderf dag bij dag overvloedig inroept. Voor de schending van des Heeren dag, waarvan Hij sprak: "De zevende dag is de sabbat des Heeren uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uw poorten is." Hoe nauwkeurig geeft de Heere acht op de naleving van dat vierde gebod, waartoe Hij al Zijn

volk zulk een innerlijke lust geeft, maar waarvan ons volk een afkeer heeft. Die dag is onder ons geworden een dag van vermaak; we doen onze eigen lust en drentelen langs wegen en dijken en vergapen ons aan ijdelheden. Het is kopen en verkopen, ontspanning voor het vlees, muziek en voetbal en dergelijke meer. O, God telt zulks onder de gruwelen, die een volk bedrijft; en roept: "Indien gij uw voet van de sabbat afkeert van te doen uwe lust op Mijne heilige dag, en indien gij de sabbat noemt een verlustiging, opdat de Heere geheiligd worde, Die te eren is, dan zult gij u verlustigen in de Heere."

Dat verlaten van God en Zijn Woord baant de weg voor schandelijke ontucht, ook onder ons vrijuit gesproken, voor geweld en roverij. Waarlijk als van Israël moet het van ons gezegd worden, er zijn gruwelen, die vrijuit bedreven worden, in het midden der stad. "Zo niet de Heere der heirscharen ons nog een weinig overblijfsel had gelaten, als Sodom en Gomorra zouden wij geworden zijn; wij zouden Gomorra gelijk zijn geworden." Daarom ook van ons wijkt des Heeren heerlijkheid.

O, wat was de Heere groot in de verheerlijking Zijner wonderen onder ons. Hij maakte ons kleine land vrij, van het machtige Spanje; Hij schonk ons Zijn dierbaar Woord, en behield ons bij de zuivere leer toen gevaarlijke afval dreigde. Zijn knechten riepen. Zijn deugden uit tot schrik der goddelozen en zaligheid van Gods volk. Des Heeren heerlijkheid was onder ons, zodat machtigsten der vijanden beefden, en ons kleine Holland was groot. Maar hoe anders is het nu! De Heere staat op de dorpel van ons vaderland. Hij is gereed om te vertrekken, want wij keren Hem de rug toe, en breken Zijn verbond en wandelen naar ons goeddunken. O, wat zal dan van ons worden? Zien we op onze zonden, dan moeten we vrezen, dat ook voor ons het oordeel der verderving nadert.

De Heere roept met luider stem. Zo lang heeft Hij reeds geroepen, maar wij hebben geweigerd te horen. Met hoeveel ernst en getrouwheid hebben Gods knechten van oude tijden het ons toegeroepen: "Schik u, o Israël, om uwe God te ontmoeten".

Lees de biddagpredicaties, om maar een van de velen te noemen, van v. d. Groe. Doch gelijk bij Amos moet de Heere klagen over ons: "Nochtans hebt gij u niet bekeerd." Ook wij spotten: "De Heere ziet ons niet, de Heere heeft ons land verlaten."

Toen riep God harder. Hij hief Zijn hand op. Er waren drukkende jaren, onze inkomsten waren weinig; pestilentie kwam onder het vee; Gods hand zweefte de wateren op, dat Zeelands dijken bezweken voor hun geweld. Nochtans hebben wij ons niet bekeerd.

Luider roept God. Beving greep ons aan. De machtigste rijken in ons werelddeel werden tegen elkaar in oorlog gezet. Geheel Europa staat in vuur en vlam. En nabij onze grenzen wordt de vreselijke strijd verwacht van legers, die elk over miljoenen krijgsknechten beschikken zullen. Daardoor dreigt ook ons het oorlogsgevaar. Onze zonen werden opgeroepen reeds om de wacht aan de grenzen te betrekken. Ge moest ze afstaan vaders, moeders; ge bleef achter jonge vrouwen, moeders met uw jeugdig zaad. En vreze be kroop ons: zullen wij hen weerzien, die van ons gingen? Hen weerzien zo ze uittrokken? Of zal ook ons land in de oorlog worden betrokken zoals, toch ook tegen zin en wil, onze zuidelijke naburen? Waarlijk we hebben het niet beter gemaakt dan zij. Zien we op de zonden, we kunnen niets goeds verwachten, letten we op de omstandigheden, van alle zijden dreigt gevaar. En toch, de Heere geeft ons nog een bekeringsstijd.

Hoe wonderlijk blijven wij verschoond tot op dit ogenblik. De Heere heeft nog geen lust gehad in ons verderf. Hij roept nog, ook nu Hij Zijn hand dreigend opheft: "O

land, land, land! hoort des Heeren Woord." "Het zijn de goedertierenheden des Heeren dat wij niet vernield zijn; dat Zijn barmhartigheden geen einde hebben." Zouden er misschien nog zuchters zijn, ware zuchters in ons vaderland? Ook zij waren in Israël. O, wat zijn ze rijk bevoorrecht. Ziet dat nu in onze tekst. Het dreigend zwaard des Heeren:

2. Verschoont de ware zuchters.

Zij werden verschoond door de Man, die met linnen bekleed was; die stond bij, het koperen altaar; en die een schrijvers-inktkoker aan zijn lendenen had.

Dat linnen gewaad en het staan bij het koperen altaar, waar deze man, de verdervers ophoud, wijst op het verzoenende in zijn optreden. Het linnen gewaad toch is het kleed van de priester, die op het altaar verzoening brengt voor de zonden van zijn volk. Dat altaar was door Israël veracht; in zijn plaats had men een altaar der ijvering gebracht. Doch de Man met linnen bekleed, heiligt het altaar van Jehovah. Er is behoudenis voor de zuchters, doch alleen in de verzoening van de priester. Zij worden bewaard uit het vreselijk oordeel der verderving dat komt, doch niet om hun zuchten. In zichzelf zijn ook zij verwerpelijk; ook bij, hen is schuld en zonde, waarom de Heere ze voor eeuwig wegdoen zou naar Zijn recht. Maar de Man met linnen bekleed verzoent hun overtredingen. O, dat is het voorrecht voor Gods volk, het zal in de verzoening van Christus behouden worden. Was er niet de Man met linnen bekleed, het was eeuwiglijk verloren. Doch nu worden ze getekend opdat de verdervers hen geen leed doen zullen.

Een schrijvers inktkoker is aan de lendenen des Mans. Aan de gordel droeg des konings schrijver van oude tijden de inktkoker; hij tekende op wat zijn oog zag in des konings legerscharen. En zo nu schrijft deze man. Hij heeft van lange gezien wat leed Zijn volk droeg; hun geschrei heeft Hij gehoord. "Er is een gedenkboek voor Zijn aangezicht."

O, het mag soms schijnen, dat de Heere niet hoort; geen acht geeft op het geroep Zijns volks, maar in der waarheid, Hij is bij hen in alle leed. Hij telt hun omzwervingen, en legt hun tranen in Zijn fles. Zijn zij niet in Zijn register? In de ure der benauwdheid zal Hij het tonen. *Hij komt om te tekenen de lieden die zuchten en uitroepen over al die gruwelen, die in het midden van Jeruzalem gedaan worden.*

Hun droefheid werd niet veroorzaakt door het verlies van geld of goed of eer; het ging niet over verlies en beroving der goederen. Ach, ook daarover zou geweest zijn. "De wijngaardeniers huilen om de tarwe en om de gerst; want de oogst des velds is vergaan, de wijnstok is verdord, de vijgenboom is flauw; de granaatappelboom, ook de palmbomen en de appelboom; alle bomen des velds zijn verdord; ja, de vrolijkheid is verdord van de mensenkinderen" Joël 1: 11 en 12.

Maar deze droefheid werd geheel verdrongen door het innerlijk leed over de zonde. De ware droefheid blijft niet staan bij de gevolgen, maar brengt tot de oorzaak van het leed. "Wat klaagt een levend mens; een iegelijk klage vanwege zijn zonde." Zie dat is het rechte kenmerk van de ware zuchter, hij weeklaagt: "Ai mij, ik heb tegen God gezondigd." O, dat doet hem met David zijn bed doornatten met tranen. Zijn gehele leven zou hij bitter willen wenen vanwege de zonde. Des dichters taal wordt de zijne:

*Het zij, hoe 't zij, mijn droeve ogen
Laat uw springbron nooit verdrogen;
Houdt, van schreien nimmer mat,
Steeds maar wang en leger nat.*

Die droefheid vloeit daaruit voort, dat God hem het leven in de zonde onmogelijk

maakte. Hij kan er niet meer in mee. Het wordt hem beter te sterven dan tegen God te zondigen. Zijn verborgen leven geeft daarvan getuigenis.

Hij zucht in de eenzame plaatsen; in het hol der nachten weeklaagt deze zuchter voor de Heere. Met al de zonden zoekt hij een schuilplaats in het borgwerk van Christus. Er is slechts een weg ter ontkoming voor hem, namelijk in de verzoening van de Man met linnen bekleed. Kan hij dáár komen dan schept hij adem. O, dat kan zijn ziel alleen verkwikken, dat Christus hem ontdekt wordt in de rijkdom Zijner genade; zoals hij een verzoening is voor onze zonden en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonde der gehele wereld."

Door alle strijd en aanvechting heen dringt de zuchter door. Ziet hij op de zonden, o dan moet alle hoop hem wel onzinken, want die zijn meer dan de haren zijns hoofds; let hij op de hardheid zijns harten, och ook dan moet de Heere wel achterblijven. Zo lang heeft hij Gods roepende stem versmaad; en was hij nu maar recht verootmoedigd, maar ook dat kan hij menigmaal niet in zich vinden; het wordt van zijn kant steeds onmogelijker. Dikwijls vreest hij: ik ben niet genoeg door de wet ontdekt, en van alles afgesneden; zou de Heere zich aan mij openbaren? En toch hij kan niet aflaten. De Heere Jezus alleen is zijn toevlucht, in wat zaak hij, ook werkzaam gesteld is; hetzij met zijn eigen zonden, hetzij met die van Zijn volk.

Hij zucht. In stilte schreit hij tot de Heere. Zijn bittere zieldroefheid kan hij best in het verborgen klagen. De ware zuchter heeft zijn kracht in het eenzame, stille klagen. Hij is niet als de farizeeën, die veel getier maken, maar van binnen koud zijn; niet als de dwaze maagden, die geen olie in de vaten hebben.

O nee, hij wil veeleer zich verborgen houden voor het oog der mensen; zijn benauwde ziel zucht. En toch hij kan niet altijd zwijgen. Kent hij voor zichzelf het vreselijke der zonde; hij ziet ook het gevaar voor een ander. Hij moet er van getuigen, hij zal uitroepen. Daartoe dringt hem de vreze Gods.

O, de zonden Zo vrijuit bedreven, doen zijn ziel zulk een leed. Gods Naam is hem te lief geworden om de lastering er van stilzwijgend aan te horen; Gods dag is hem te heilig om tegen de schending van die dag niet op te komen. Hij kwelt over de zonden van zijn volk zijn ziel, gelijk Loth in Sodom.

Hij klaagt: "Waterbeken vlieten af uit mijne ogen omdat zij Uwe wet niet onderhouden." Maar ook het heil van zijn medereizend volk doet hem spreken. Deze ware zuchters hebben geleerd, dat het pad der zonde ten verderve gaat, en zouden zij dan hun naaste daarop gerust laten voortrollen?

O nee, dat kan niet. Ze roepen uit de keel en houden niet in. Ze zouden hun huisgenoten, hun vorige vrienden, hun dorps- en stadsgenoten willen overreden van het verderfelijke en gevaarvolle der zonde; met hun bloed zouden ze, was het mogelijk, hen kopen van het verderf. Met weedom hunner ziel roepen ze uit: "O land, land, land, hoort des Heeren Woord." Zij zijn der woorden vol, de geest huns buiks benauwd hen (Job 32: 18). Ze moeten uitroepen en daarin tonen dat ze geen gemeenschap hebben aan de werken der duisternis.

En zo de ware zuchter nu onderscheiden is in zijn leven van de ongerechtigen, zo zal de Heere hem onderscheiden als Hij met Zijn oordelen komt.

De Man met linnen bekleed zal hem tekenen op het voorhoofd. Van het tekenen leest ge meermalen in de Schrift. "De Heere stelde aan Kaïn een teken, opdat hem niemand versloeg", Gen. 4: 15. Het bloed was Israëls tot een teken in Egypte, tot hun afzondering van de Egyptenaren toen de eerstgeborenen geslagen werden (Ex. 12).

En de getekenden aan hun voorhoofden werden beveiligd voor het oordeel dat kwam op het bazuinen van de vijfde engel (Openb. 9).

En zo ook in onze tekst, tekent de man met des schrijvers inktkoker aan de lendenen de lieden die zuchten en uitroepen om hen te verschonen van het naderend oordeel. Dat zal hun voorrecht zijn. Met zuchten en geweën hebben zij getuigd tegen de zonde; zuchtend pleitten ze voor de Heere om het behoud des volks.

Och, dat de Heere de geest der bekering uitzond in het midden van hen. En lankmoedig heeft de Heere Zijn oordeel uitgesteld. Deze zuchters hebben als het ware de Heere tegengehouden. God kan door het geroep Zijner ellendigen niet heen. En nu één van beide: óf de Heere verhoort en keert weer met ontfermingen; óf wanneer een volk de maat vol meet, zodat God doortrekt met de slagen, neemt Hij Zijn zuchters weg, opdat zij in het oordeel niet omkomen.

Tot dat laatste is het met Juda gekomen. Het volk heeft zich niet bekeerd; ook niet op de krachtige, ernstige roepstemmen des Heeren. Er blijft niet anders over dan dat de mannen met verpletterend wapen in hun hand voorttrekken en Jeruzalem en het heiligdom verwoesten.

De oorlog zal over het Rijk der twee stammen komen met al zijn verschrikkingen, moord en roof en brand en verwoesting. Maar o, onuitsprekelijk voorrecht dan voor de ware zuchters. Zij zullen behouden worden; zij zullen hun ziel als een buit hebben. Welgelukzalig zijn ze, die waarlijk zuchten en weeklagen voor de Heere. Wat beroering ook komen moge over de gehele wereld, God zal hen behouden van het verderf. Te midden van de hitte van Gods toorn, zullen zij gaan in hun hinnenkamers, totdat des Heeren gramschap overgaat. Ach, dat ze ook onder ons gevonden werden; dat de Heere genadiglijk op hun geroep zich wende, en ons volk en land behoeft voor de dreigende gevaren:

*Dat tot Hem kome dat zuchten en klagen
Dergenen, die in banden zijn geslagen;
Laat die vrij zijn; schenk hen, o Heer, het leven,
Die tot de dood geëindigd zijn en beven.*

Zingen we het 6e en 7e vers van Psalm 79:

*Ai hoor naar hen, die in gevang'nis kwijnen;
Laat hun gekerm voor Uw gezicht verschijnen;
Bevrijd hen, die, gedreigd met doodsgevaren,
Op Uwe hulp met smekend' ogen staren.
Vergeld de wrede smaad,
Waarmee des nabuurs haat
Uw mogendheid dorst schenden;
Geef hun, o Opperheer,
Dit zevenvoudig weer;
Zie neer op onz' ellenden.*

*Zo zullen wij, de schapen Uwer weiden,
In eeuwigheid Uw lof, Uw eer verbreiden,
En zingen van geslachten tot geslachten
Uw trouw, Uw roem, Uw onverwinb're krachten.*

Toepassing.

Wat gelukkig zouden wij zijn, zo wij met ons volk door de Man, met linnen bekleed, getekend mochten worden, ter verschoning van het zwaard des Heeren dat ook ons bedreigt.

Maar dan zou iets van het ware zuchten in ons moeten zijn. Ach, dat wij toch ter harte mochten nemen, dat de Heere roept met luider stem. Niet alleen der profeten woord klinkt tot ons, maar ook het zwaard des Heeren dreigt. En toch, het is te vrezen, dat Nederland niet horen zal. Het gaat Israël achteraan. Gods roepende stem vernederde niet, ook al klonk zij harder, al werd zij vergezeld van zware slagen. Zal de schok die ons nu schudde, ons de tijd, die God nog geeft ter bekering, doen benutten tot ons behoud? Ach, tot onder onze legerscharen toe, die toch zo kort staan vóór het vuur, is spot, en vloek en schandelijk misdrijf. Tot hoe lang?

Het oordeel is nabij. Vernedert u dan, o Nederland, onder de krachtige hand Gods, opdat Hij u verhoge te Zijner tijd. Breekt met de zonde. Stelt de kermis niet uit, maar stelt ze af. Zucht tot de Heere. Kleedt u in zak en as en roept een vasten uit. Wie weet, de Heere mocht Zich wenden van de hittigheid Zijns toorns. Gedenkt Ninevé, die grote stad, welks boosheid opgeklommen was voor Gods aangezicht.

Ook die stad dreigde het zwaard des Heeren te verpletteren. "Nog veertig dagen" zo klonk Gods Woord, "dan zal Ninevé worden omgekeerd."

Maar op des konings bevel, bedekten zich mens en beest met zakken, en riepen sterk tot God; en de lieden van die stad bekeerden zich, een iegelijk van zijn boze wegen en van het geweld, dat in hun handen was. "En God zag hunne werken, en het berouwde God over het kwaad, dat Hij gesproken had hun te zullen doen, en Hij deed het niet." Zo ook mocht het ons gaan. Ook al bleef het, vanwege Gods grote goedertierenheid, ditmaal bij, dreiging van het zwaard, toch klinkt des Heeren stem hard. Onze handel staat zo goed als stil. De schepen, die het morrende volk een enkel jaar geleden weigerde te lossen, en die het graan deden wassen boven hun dekken uit, en het fruit verrotten in hun ruimen; die schepen zijn gedoemd hun vuren te doven. De staf des broods wordt ons gebroken. O, wat moet het worden met de naderende winter? Wij, leefden overdadig. Het verdiende geld werd grotendeels opgemaakt; verzwendeld, verdubbeld, geofferd aan de hoogmoed. Zo zijn we ontbloot; liggen we naakt; vallen de klappen te harder.

O, land hoort terwijl het nog tijd is om te horen. Straks zullen zes mannen komen elk met een verpletterend wapen in de hand, die u niet sparen. Elkeen der burgers van Ninevé bekeerde zich van zijn boze weg, en elkeen van ons is ware bekering van node.

Gods zwaard dreigt u. O, mocht gij leren zuchten over uwe zonden. Zo menig een uwer bewijst met zijn daden, dat zijn lust in de zonde is, dat hem de ongerechtigheid nimmer de dood werd. Gij wandelt ten verderve heen. O, mocht gij eens horen nu des Heeren stem zo luide roept. Breek met uw gemakkelikheden, met wat de vrucht van het woord u rooft. Hoe vele roepstemmen kwamen tot u, roepende om uw behoud en tot nog toe hebt gij niet gehoord. Hoe lang nog?

Straks komen die zes mannen ook tot u, elk met een verpletterend wapen in de hand, om Gods oordeel aan u te volvoeren. Hoe vreselijk zal het zijn, om te vallen in de handen van de levende God. O, zie eens op het heilgoed van Gods kinderen. "Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen." Hoe gelukkig is dat volk reeds in dit leven. Het heeft een toevlucht in alle ellende, gij staat alleen in het leven. En straks maait Gods gramschap u weg, terwijl de ware zuchters worden ingehaald in eeuwige heerlijkheid, als alle tranen van hun ogen worden afgewist. O, de ernst der tijden brenge u, het heil van de ware zuchter lokke u, om de Heere te voet te vallen en Hem zoeken terwijl Hij nog te vinden is.

En nu, gij zuchters in ons midden, die geen vreemdelingen zijt van het haten en vlieden der zonde; van de innerlijke droefheid over de beledigingen van het Goddelijk wezen; die in stilte treuren moeten over eigen zonde, ja, en inwonende verdorvenheid, maar ook over de ongerechte dingen, die in het midden onzer plaats gedaan worden; die soms niet meer zwijgen kunnen, maar moet uitroepen omdat de hoogheid Gods op uw ziel drukt.

O, volk, de Heere zette u op de wacht in deze dagen. Ach, zien we op de doorbrekende Godsverzaking in ons land, dan moeten we wel uitroepen: "Het kan niet anders; de Heere moet komen."

Mogen we letten op de onkreukbare gerechtigheid des Heeren, dan zullen we Hem verwachten, ook in de weg Zijner gericht. Ook om der kerke wil is de drukking nodig. Hoever zijn ook Gods kinderen meegevoerd met de stroom des tijds; wat zijn wij groot geworden; wat kan er bij ons veel door, dat niet zou moeten. En bij de beschouwing daarvan, ja dan moeten we voor onszelf, voor de kerk in het gemeen, de Heere inwachten, en uitroepen: "Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen Hem gezondigd."

En toch uit de druk rijst het heil van het Sion Gods. Maar, o, aan de andere zijde, we moeten beven. Begint het oordeel van het huis Gods, hoe bang zal het ons worden dan. Gaat in uwe binnenkamers, volk, sluit uw deuren achter u toe. Met de Heere mocht ge alleen zijn. Gedenk dan ook in uw verzuchtingen de mannen in het leger. Er zijn ook van onze jongens onder. Ze zijn verhinderd nu met ons op te gaan naar Gods huis.

Maar de Heere is toch aan alle plaatsen Zijner heerschappij; Hij make de Zijnen ook dáár getrouw om te getuigen van Zijn Naam; Hij bekere ook daar, wat Hem niet kent. Er heerst zoveel lichtzinnigheid in "de dienst".

We hebben ons, jaar na jaar, en het was niet zonder reden, bekommerd over hen, die onder de wapenen moesten. Zo menigeen kwam verhard terug; bij zo velen weken de indrukken, die het Woord weleer nog in de consciëntie maakte. O, de uitwerking zij thans een andere. De ernst grijpe hun ziel aan; de nameloze ellende die de oorlogvoerenden trof, en waarvan velen hunner getuigen waren, als vluchtelingen en gewonden tot hen kwamen, breke hun hart, opdat ze leren mogen toevlucht te nemen tot Hem, die gebrokenen van hart helen wil.

O, God geve u te zuchten voor een zondig land en volk. De Heere geve het. Want toch van ons zelf kunnen wij niet bidden zo het behoort. We kunnen zo zien liggen soms waar het zou moeten komen, en toch die plaats niet bereiken. Niet, dat zulks het volk ledig laat; verre van dat. Maar te meer doet het Gods kinderen verstaan, wat de Heere zei: "Zonder Mij kunt gij niets doen."

O, dat dan de Heere zelf voor ons land en volk eens wrocht in onze harten het gebed, dat als een lieflijk reukwerk voor Zijn aangezicht opging. Het is zulk een donker teken, als God de belangen van een volk uit het gebed der Zijnen wegneemt; Zijn gunstgenoten niet vergunt er mee onder Hem te komen. Dan is het alsof de Heere spreekt: "Bidt niet voor dit volk ten goede; ofschoon zij vasten, Ik zal hun geschrei niet horen, en ofschoon zij brandoffer en spijsoffer offeren, Ik zal aan hen geen welgevallen hebben; maar door het zwaard en door de honger en door de pestilentie zal Ik hen verteren."

En dat duistere teken is veel onder ons. Dat we het mochten opmerken, opdat de ware zuchters de hemeltrone bestormen om een gebed, dat van de Heere gewerkt, door Hem ook verhoord werde.

Betrekken onze zonen de wachten aan onze grenzen, de wacht aan de troon der genade sta niet ledig, volk. Wie weet, de zes mannen met hun verdervende wapens

mochten nog worden opgehouden. De Heere mocht de roepstem door Zijn Heilige Geest zegenen en ons verschonen, gelijk als een man zijn zoon verschoont, die hem dient.

En is de weg anders; zou ook het gericht Gods ons treffen, o, wat voorrecht, getekend te mogen zijn door de Man met linnen bekleed. Dat de heidenen woeden, en de volkeren ijdelheid bedenken, over Sion is de Koning gezalfd, Die de verderver schiep; Die de zaag trekt; Die de oorlogen bestuurt ten goede van Zijn kerk. Hij, deed het grote wereldrijk Babel vallen, om een handvol amechtige Joden uit de ballingschap in vrijheid te stellen. Om Zijns volks wil vaagde Hij Kanaän leeg; sloot Hij de zee toe, als de Egyptenaar in het midden was. Om Zijns volks wil zal Hij de wereld in vuur en vlam zetten. O, zuchtend volk, grijp moed!

Uw hart worde niet ontroerd. De trouwhoudende Jehovah zal u zijn tot een hoog vertrek. Ook al zullen er duizend vallen aan uw zijde en tienduizend aan uw rechterhand; tot u zal het niet genaken. Eer de zes mannen doorgaan zal de Heere Zijn zuchters tekenen. Zwijg niet o volk, roep uit! Vanwege de zonde. Een getuigenis ga van Gods kerk uit tegen het kwade, opdat ge te meer gesterkt worde in de hoop uwer bewaring. Wij gaan door de bange wereldweeën heen de eeuwige heerlijkheid tegemoet, die ons staat geschonken te worden in de komst van Hem, Die beloofde: "Ik ben met ulieden tot aan de voleinding der wereld."

Mèt u, ook als gij het niet kunt zien; ook al schijnt de Heere ver, zodat de vijand de overhand verkrijgt; ja met u in druk en strijd. Hij rijdt op het rode paard van de oorlog, en achter Hem zijn rode paarden, rood van het vergoten bloed in de krijg; en bruine paarden, die allerlei oordeel brengen, hongersnood en pestilentie; maar ook witte paarden, die de overwinning betekenen voor de ware zuchters, voor de mirten in de diepte, te midden waarvan Christus staat.

In de diepte zij onze plaats; in verootmoediging en tere wandel; bewarend het Woord van 's Heeren lijdzaamheid. "Zo zal de Heere ook u bewaren uit de ure der verzoeking, die over de gehele wereld komen zal, om te verzoeken, die op de aarde wonen. Ziet, Ik kom haastelijk, houdt dat gij hebt opdat niemand uw kroon neme. Die overwint, Ik zal hem maken tot een pilaar in de tempel Mijns Gods, en hij zal niet meer daaruit gaan, en Ik zal op hem schrijven de Naam Mijns Gods en de naam der stad Mijns Gods, namelijk des nieuwen Jeruzalems, dat uit de hemel van Mijn God afdaalt, en ook Mijn nieuwe Naam. Die oren heeft, die hore wat de Geest tot de gemeente zegt!" Amen.

5. Een banier tegen de revolutie

Predicatie voor de Nationale Biddag, door de regering uitgeschreven 28 november 1918, over Psalm 60: 6

Psalm 66: 4

Lezen: Psalm 60

Psalm 68: 10

Psalm 48: 5

Psalm 60: 2 en 3

Psalm 79: 6

Onze regering nam het initiatief tot het houden van een nationale bededag. Zij schreef ons de 18e oktober, juist één maand voor de roemrijke dag, waarop Oranje en Nederland zich één gevoelen zouden; meer dan ooit: "De nood der tijden, die zich ook in ons land zozeer doet gevoelen, dringt in het bijzonder tot verootmoediging en tot het inroepen van Gods hulp. Daarvan is de regering ten volle overtuigd."

Dat reeds maakt deze dag tot een zeer merkwaardige. Helaas, wij waren dat kwijt, dat onze hoge Overheid openlijk verklaarde, de hulp van God in haar regering van node te hebben en mitsdien de voorbede der kerk te behoeven; meer en meer werd het ook haar leuze: "Wij kunnen het zonder God."

Al wat ge in deze bange oorlogsjaren van het vorig ministerie hoorde, te dien opzichte, was bij het veelvuldig begeerd heengaan van de minister van landbouw, handel en nijverheid een oproep van de leraars om hun invloed op het volk aan te wenden, tot het gehoorzamen aan zijn in zo menig opzicht onbillijke besluiten. Aan het krachtens hun ambt, de gemeente oproepen om de Heere aan te lopen in de nood, geen behoefte. De leraren waren alleen goed, om als bijzonder politiecorps te dienen, tot opzwepen van het volk naar het verlangen der ministers. En daarvoor leenden zij zich niet. Het Posthuma-stelsel stuitte ook te zeer tegen de borst.

Hoe geheel anders openbaart zich het tegenwoordig ministerie. - Ge moogt er over denken zo ge wilt, maar met erkenning moet ge aanvaarden de uitspraak van de ministerraad, zo-even door ons aangehaald.

Dat zeggen is een getuigen tegen de geest van de tijd, een protest tegen zo menig regering, die met God en godsdienst afrekende. De erkenning alleen, dat God is, zal ons behouden van het diep verderf. Het is ons een gunstig teken, dat onze Overheid de bede der kerk begeerde.

Zou de Heere reeds het voornemen van de regering in gunst hebben willen aanschouwen? Zou Hij uit innerlijke ontferming met ons zo diep gezonken land Zijn Woord hebben willen gedenken: "Die Mij eren, zal Ik eren?"

Onze bededag is in een dankdag omgezet. God heeft wonderen gedaan.

Wij waren aan de rand van de afgrond; de helse macht der revolutie dreigde ons de allergrootste ellende te brengen. Maar de Heere heeft verlossing gegeven. Hij trad voor het wettig gezag heen en behield ons. O, ons ganse volk mocht Zijn daden zien, en zingen: "God heeft Zijn vijanden verjaagd."

Het zij mij vergund u op die verlossing te wijzen, als ik uw aandacht vraag voor de overdenking van het Woord, ons opgetekend in het 6e vers van Psalm 60:

"Maar nu hebt Gij degenen, die U vrezen, een banier gegeven, om die op te werpen, vanwege de waarheid. Sela."

Onze tekstpsalm is een oorlogslied. De koninklijke zanger, de man naar Gods hart, David, zingt van de oorlog, die hij gevoerd heeft met de Syriërs van Mesopotamië en met de Syriërs van Zoba. Het was en is dus mogelijk in de vreze Gods te zingen van oorlogen. Gods volk zal de 60ste Psalm ook in dit opzicht gedurig herhalen. Het klinkt wel vreemd in de oren van velen, dat, met het Evangelie dat "Vrede op aarde verkondigt" in de hand, van oorlogen wordt gezongen, maar toch is het zo. Neen, het strijdt niet tegen elkaar. De vrede des Evangeliums; de vrede bezongen bij de inkomste van Christus in het vlees; de vrede die de Heere Zijn volk liet, toen Hij heenging, die vrede is een geestelijke, een bovennatuurlijke, hemelse.

De wereld kent die vrede niet, en oordeelt er dan ook oppervlakkig over, als zou hij bestaan in uiterlijke rust onder de volkeren. Ge hebt deze oorlogsjaren dan ook weer luider kunnen horen de dwaze taal, als leed Gods eeuwig Evangelie schipbreuk op het oorlogsgeweld. Hoort, gij Godvergetenen, we hebben een vrede- Evangelie, dat ons van oorlogen kan doen zingen. Niet zozeer op zichzelf, om het bloedvergieten, als wel om wat God door de oorlog uitwerkt, beide over de goddelozen en over de rechtvaardigen. Gods Woord zegt het ons nu eenmaal, en daarom verwachten we het zeker, de kerk gaat, door bange wereldweeën heen, haar heerlijkheid met Christus tegemoet. Droom nu maar van wereldvrede, wereldvolkerenbond, arbitrage en wat dies meer zij; bouw naast het vredespaleis, voor de afgod die gij u gesteld hebt, nog een tempel en nog één: "Die in de hemel woont, zal lachen; de Heere zal u bespotten", Psalm 2. "Vloek nu op uw God", Jes. 8: 21, en krijt met de goddelozen: "Er is geen God", als Hij de oorlog zendt, doet voortduren of ophouden naar Zijn welgevallen. Ai, hoeveel gelukkiger is dat volk, dat het geklank des Heeren kent en van Zijn daden zingen mag. "Laat de dochteren van Juda zich verheugen om Uwer oordelen wil", Psalm 48. Zo deed ook David in Psalm 60.

David was type van de van eeuwigheid gezalfde Koning over Sion, die satan de kop vermorzelen zou en de eeuwige overwinning voor Zijn volk bekampen. En die overwinning van Christus nu blonk in Davids triomfen. Dát deed de Psalmist zo juichen. Dát deed voor zijn geloofsoog de gouden kleinodiën fonkelen. Ziet hier weer heeft David zulk een gouden kleinood. Al het volk van God moet het weten, opdat het zich in de Heere beroeme; opdat het ook lere uit de aanbiddelijke wegen Gods. Psalm 60 is een gouden kleinood van. David tot lering, voor de opperzangmeester op Susan Eduth", (vers 1).

David leert van het rechtvaardige van Gods oordelen en van de verlossingen Zijner genade en trouw. En ons tekstvers juist vormt de overgang van die beide delen en roemt:

Des Heeren Banier.

Een banier is een vaandel, een standaard, een veldteken. Elk leger heeft zijn eigen banier, gelijk elke stam onder Israël (Num. 1 en 2). Om de banier scharen zich de krijgsknechten bijeen; daaraan zweren zij trouw; daarvoor zetten zij in nood hun leven; daaromheen komen zij weer samen, zo het de vijand gelukte hen uiteen te slaan. De hoog wapperende banier geeft de krijgsknechten moed; bezielt hen in de krijg en doet hen roepen: "Zijn niet mijn vorsten (mijn banierdragers) al tezamen koningen?" Jes. 10: 8.

Nu heeft ook Gods kerk een banier. Christus zelf draagt die boven tienduizend (Hooglied 5: 10). Om die banier vergadert Hij Zijn geestelijke strijders, uit alle geslachten des aardbodems. Die banier is Zijn Evangelie, dat eeuwige overwinning predikt, met al de onderpanden, die Hij in de ervaring van Zijn volk geeft. Het is of telkens weer de banier vernieuwd wordt. Althans zó was het David. Nu, nu de vijanden verslagen zijn, nu heeft de Heere een banier gegeven.

Ach, het was zo nodig. Met Gods volk stond het er droevig bij. Vanwege de zonde was de Heere vergramd. Er heerste zo droeve tweespalt.

Snul was de rechte koning niet. Hij verdrong de Heere van de troon. Eerst in David komt het koningsschap zoals God het symbolisch voor Israël wilde. Maar Israël verstond dat niet. Alleen Juda zalfde na Sauls dood de zoon van Isai tot koning; de andere stammen hingen nog het huis van Saul aan en verzetten zich tegen het wettig gezag, tegen de van God gegeven koning.

Het kwam tot bloedige botsingen zelfs; tot droeve tonelen, tot sluipmoord, als Joab pleegde op Abner, en de zonen van Rimmon de Beërothiet op Isboseth; en zulks onder des Heeren volk. Bovendien heersten heidenen over Gods erfenis Ach, hoe ging het David ter harte. Zijn ziel treurde: Hij klaagde: "O God! Gij, hadt ons verstoten; Gij hadt ons gescheurd; Gij zijt toornig geweest; Gij hebt het land geschud; Gij hebt het gespleten; Gij hebt Uw volk een harde zaak doen zien; Gij hebt ons gedrenkt met zwijmelwijn."

Maar nu, nu is het omgekeerd. Niet alleen is David tot koning van gans Israël uitgeroepen, maar de Heere heeft zijn koninkrijk in machtige overwinningen bevestigd. Een dag van grote blijdschap heeft de Heere geschapen. De banier van Gods waarheid en trouw staat hoog verheven. Gij hebt degenen die U vrezen een banier gegeven. Ja, gegeven uit eeuwige liefde; uit onveranderlijke trouw; omdat Hij met Zijn volk naar vrije goedheid bemoeienissen maken wilde.

Zingt met David van Gods grote daden, verheerlijkt aan ons lieve Vorstenhuis en Vaderland. Roept het uit op deze dag, *de Heere heeft ons een banier gegeven*. Hij heeft gedacht aan het verbond, dat onze eerste Willem van Oranje sloot met de Heer der heren en de Potentaat der potentaten.

Ach, ook ons land werd gescheurd, geschud, gespleten. Jaar na jaar is de kloof tussen God en ons groter geworden. De dagen waren gevlogen, dat ons volk met zijn regering voor de zuivere Waarheid pal stond.

We maakten ons op, die kloeke tijd te herdenken, nu de opening der grote Synode van Dordrecht op 13 november juist 300 jaren telde, en die herdenking moest ons wel bepalen bij, het diep verval van land en kerk beide; want die beide hangen aaneen. Het verlagen der kerk brengt noodwendig het verval des land. Daar ligt onze breuk: *Wij, Nederlands volk en Vorstenhuis, wij hebben de God onzer vaderen verlaten*. Slechts een deel nog hield de Waarheid vast. Maar de enge band van Gods Woord was velen te nauw. Vrij moest men zijn, als een losbandige koe in de ruimte weiden. En zo doken de partijen op, op onze erve, die de afhellende weg der zonde bewandelen, en ons land brachten aan de rand des verderfs.

Ach, wie gelooft het? Wie zou gehoord hebben die stem des Woords tot ons volk gericht bij de herdenking van vroeger grootheid?

Jaren lang riep de Heere door oorlogsgevaar en schaarste van levensmiddelen; maar wie merkte er op? Daarom, God deed het ons gevoelen. Hij was toornig; Hij schudde ons vanwege onze zonden; het land werd gespleten.

De revolutie stak de kop op; dat monsterdier der hel, dat zo schrikkelijk woedt over vele landen, deze tijd. De revolutie zo lang ook ons volk gepredikt, die gewelddadige omkeer der staatkundige toestanden, die zo nameloze ellende brengt ja brengen moet. Getuige Frankrijk uit de 18e eeuw; Rusland nu; Duitsland straks, het kán niet anders. De revolutie wil omverstoting van het gezag, dat God gaf. Alle erkenning dat God regeert moet verbannen uit het leven; ook uit de Staat. Voor een Koningin, die bij de gratie Gods regeert, is hier geen plaats meer. Het volk zal zich zelf regeren. Het volk

wil heer en meester zijn; alle gezag moet van het volk uitgaan; door het volk worden opgelegd; en het zal uit zijn met het getuigen: "Alle ziel zij, de machten over haar gesteld, onderworpen; want er is geen macht dan van God, en de machten die er zijn, die zijn van God geordineerd", Rom. 13: 1. O, vreselijk woeden! De revolutie gaat gepaard met plundering en moord; verwekt, erger dan een oorlog met de vreemde, burgerkrijg; brengt als gevolg werkeloosheid, armoede, hongersnood, pestilentie. De revolutie zou over ons land nameloze ellende hebben uitgestort; vreemde heirlegers, jaren de krijg met al zijn verwoestingen gewoon en thans in overwinningsroes, op onze erve hebben gebracht; alle toevoer van levensmiddelen hebben afgesneden; hongersnood haar intrede doen houden; in één woord ons in de put des verderfs doen storten, had niet de Heere een banier gegeven.

De revolutie moet die ellende baren, omdat zij met Gods ordinanties spot. Verwonder u over die schrikkelijke openbaring niet. De revolutie woont in ons aller hart; wij brachten de revolutie mee uit het paradijs. Daar begon ze. Toen satans woord de mens bekoorde: "Gij zult als God zijn"; d.w.z. onafhankelijk zijn van. God; uwszelfs heer en meester. Het Godsgezag werd afgeschud, toen we aten van de boom der kennis des goeds en des kwaads. En als gevolg van die afschudding treedt telkens weer de revolutie onder de mensenkinderen op. En telkens weer, als de overheid zelf weigert zich Gods gebod te onderwerpen, zaait zij het kwaad, dat haar straks in revolutie vergolden wordt. Het gaat zeker door: "Wie afvalt van de hoge God, moet vallen."

Juist omdat het zó staat, kan tenslotte niets de volksmassa terughouden. Anders toch was er genoeg! De landen der revolutie slechts dienen ten voorbeeld! Wat mens ter wereld nu kan zoiets begeren, willen bewerken? Maar waar God de teugels viert, en de macht der hel zich op ons stort, zijn we verblind en hollen voort, het zekere verderf tegen.

Zo schalde dan ook in ons land de bazuin der revolutie. Troelstra blies haar in de volksvertegenwoordiging en belegde arbeidsvergaderingen. Onverantwoordelijke ophitserij van het volk; schandelijk misbruik van de vrijheden onzes volks; vreselijke verkrachting van machtspositie; lage handeling, een man van het parlement onwaardig.

Het zal ons niet uit het geheugen gaan, dat deze volksmenner nu ten tweeden male het land in gevaar zocht te brengen. Eerst in 1903, met de spoorwegstaking, en nu, opgeblazen door de revolutie in een ander land, een aanslag smedend op het wettig gezag.

Troelstra dreef een wig in ons volk; hij spleet het land. O, hij mocht wensen voor zichzelf, nimmer één woord gesproken te hebben, de draaier, die voorgaf, dat hij zich vergiste.

Maar nee, we mogen ons niet op enig man blind staren, noch op een deel des volks, dat de revolutie drijft. Gods hand was in die allen tegen ons. Hun duivels werk geschiedde onder de toelating Gods, want de Heere was toornig op ons.

Ach, kwam het eens tot die erkenning in ons land!

Maar onze natuur wil daar niet aan; zij weet van geen invallen voor God. Loochenen kan het niemand, dat verkeerde handelingen ons ellende brengen. Maar met dat al weigeren we te erkennen dat onze zonden de Heere vertoornden. De tovenaars in Egypte nog bekenden: "Dit is Gods vinger", maar waar is die erkenning in onze dagen? Waar onder de natiën? Waar in ons eigen Vaderland?

We bijten op de steen, en zien niet op Dien, die hem werpt. O, droeve staat van Godverloochening. Of men meent, dat God ten enenmale is gelijk wij (Psalm 50: 21) en wil Hem geen toorn of zondewraak hebben toegeschreven; óf men roept het luide

uit: "Er is geen God! " En vanwaar die vijandschap tegen de Godsregering nu komt? Ons verdorven hart kán noch wil Gods recht erkennen, de ontdekking der zonde wordt gemist; de aard der zonde geloochend. Het kwaad is geen zonde, geen schande meer. Het vloeken van de levende God, die gruwelijke zonde, die ons Nederlands volk bij de omliggenden bekend deed worden als de vloekende natie; dat schelden op en lasteren van de hoge God, is geen kwaad; zover kwam het zelfs, men pleitte voor de vloek, als krachtige uitdrukking van het volk.

Wat tellen we Gods dag? De zondag is zondedag bij uitnemendheid. De Overheid ging in ontheiliging voor. Het werd tijd dat in het leger herziening kwam. De opvoeding, onze jongens gegeven, werd er vertrapt. Met Gods dag geen rekening ga. houden; verlotf altijd en altijd weer zó gegeven, dat op de zondag moest worden gereisd. God getergd met zo menige doelloze militaire maatregel. Commandanten voelden zich boven God en spraken dat soms ook uit. Macht, deerlijk misbruikt, werd voor recht aangezien. En zo ook was het burgerlijk leven veelal. Ach, men sprak nog van, en noemde zich christelijk, maar miste de Christus; en het geloof; en mitsdien het christelijk leven. O, walgelijke christenheid van onze dagen! Zie de ware onthulling van uwe schoonklinkende, laf-lieve ideeën, in de haat thans opgevlamd in de revolutie.

Los van God, openbaren wij, dat we uit de aarde aards zijn. Of zegt ons dat niet ook de toenemende geest van goudorst! Enerzijds de luide prediking van de klassenstrijd; anderzijds het onverschillig, ongevoelig exploiteren van arbeiders, met wier geestelijke noch stoffelijke belangen genoegzaam rekening gehouden werd; die slechts werden beschouwd als winstmiddelen. Op die wijze ging de liefde te loor, en kwam de scheur in ons volk aan het licht. Haat, ontevredenheid, bittere jaloezie en wat niet al, werkten in ons, op zulk een wijze, dat het op veler aangezichten te lezen stond: zij verteerden van nijd. Men zon op wraak. Georganiseerd dan maar opgetrokken tegen hen, die meer zijn. Werkstakingen geproclameerd; het gezag dat zichzelf eerst wegwierp, nu ook verworpen door het volk. Wij worden geslagen met eigen stok.

In alle oordeel is de rechtvaardige vergelding Gods. En o, mochten wij samen, Nederlands volk en Vorstin, dat erkennen. Dat er een invallen kwame; een belijden van de zonde. "Zoekt de Heere, terwijl Hij te vinden is; roept Hem aan, terwijl Hij nabij is; de goddeloze verlate zijn weg en de ongerechte man zijn gedachten en hij bekere zich tot de Heere."

Wij, moeten naar God en Zijn Woord terug. Dat alleen kan ons redden. Het is niet genoeg uit zorg voor eigen goed, uit verderfelijk egoïsme, of prijzenswaardige aanhankelijkheid aan het Oranjehuis, tegen de revolutie op te trekken. "De wet en de getuigenis" moet onze kracht zijn. Nooit zal Nederland veilig zijn dan dat het wederkere tot de God der vaders. Want Hij was vertoornd; Hij had ons gedrenkt met zwijmelwijn; Hij, heeft het gedaan. "O God, genees de breuk des lands, want het wankelt." Hoe heeft de Heere die klacht gehoord?

Hij heeft gered; **de Heere heeft een banier gegeven.**

Daaromheen vergaderde Hij het gespleten land. Als een enig man bijna vloog ons volk op om onze Vorstin; om het wettige gezag tegen de brute aanranding te beschermen, te verdedigen; desnoods met geweld. Leger en burgerwacht stonden van top tot teen gewapend.

De revolutie zelfs durfde de kop niet opsteken; niet beginnen. "Wij hebben ons vergist", ziedaar, haar tragisch einde. Vergist in het volk; nee, vergist in God. Gij rekende buiten de Almachtige om; gij Troelstra en uw aanhang. Gij meende dat de

God onzer vaderen niet bestond; zich met uw doen niet bemoeide. Maar Hij is ontwaakt uit Zijn heilige woning; Hij gaf die geest der bezieling in ons volk; Hij deed onze regering zo onwrikbaar pal staan. Hij neep u de kop in. Het is alles Zijn werk geweest.

O, Nederlands volk, buig ootmoedig in belijdenis van schuld en zonde, en in erkenning van wat God deed. De Heere heeft een banier gegeven; Hij heelde het land; Hij is tot ons wedergekeerd. O, we vreesden, de Heere zou ons verlaten; het was zo recht; duizendvoudig hadden we het verdiend. Maar neen, Zijn goedertierenheid roemt tegen het oordeel; roept tot bekering; dringt ons, ons te scharen niet enkel om Oranje, maar om Oranjes God, om de Banier der Waarheid, ons van God gegeven.

Die banier wappert tegen de revolutie; tegen de revolutie vermag alleen het Evangelie. En voor wie is deze banier? Wie zullen er op aanlopen? Wie zullen ze verheffen? Alleen die ze kennen; die de tekenen, de zinspreuk ervan verstaan. En dat zijn degenen die de Heere vrezen.

Dat nu moogt ge in tweeërlei opzicht verstaan.

(1) Vooreerst voor het levendgemaakte volk van God. Dat volk heeft de ware vreze Gods, in het hart; de kinderlijke vreze. Want er is slaafse vreze ook, dat is de rechte niet. In ieder mens is ze, krachtens het missen van Gods beeld. Wij, gevallen Adamskinderen, hebben wat van de duivelen; die geloven ook, dat er een God is, en ze sidderen. De slaafse vreze heeft harde gedachten van God, en drijft van Hem af, gelijk Kaïn voortgedreven werd, omdat hij niet komen kon tot de schuldvergevende genade in Christus. Hij toch riep: "Mijn misdaad is groter dan dat zij vergeven worde." Slaafse vreze doet beven voor de straf der zonde, voor dood en verderf, maar doet onze ziel de zonde niet haten, om haar Godonterend karakter. De slaafse vrees ziet van de banier, die God gegeven heeft, eigenlijk niets; want die banier spreekt van eeuwig liefde, en onkreukbare waarheid, en Goddelijke trouw.

Die de Heere vrezen hebben dan ook wat anders leren kennen. De Heere vernieuwde hun hart en trok ze met touwen der liefde, zodat zij wederkerig Hem liefhebben. De kinderlijke vreze Gods wortelt in liefde. O, die God vrezen hebben Hem lief. Hij doodde hun vijandschap, waarin mede ook zij van nature hem haatten, en waardoor zij van Hem afweken al hun dagen, om zich over hun eeuwig heil in waarheid nimmer te bekommeren, maar zich rijp te maken voor het oordeel, hetzij als een, die de zonde vrij indrinkt als water, of als een eigengerechtigde, die slaapt in de top van de mast, en zichzelf toeriep: "Vrede, vrede, en geen gevaar"; terwijl de vreze Gods voor zijn ogen niet was.

Maar, wonder van genade, God werd te sterk. Hij, bracht ze onder de donder Zijner wet, dat de rust van hen week; Hij sneed al hun uitvluchten af, en deed hun ziel schipbreuk lijden op alle goede voornemens. Ach, hoe jammerlijk, naakt en blind ging zich die van God aangeslagene gevoelen. Hoe hopeloos werd zijn behoud, bij al dat achteruitgaan.

Was er nu maar enige vordering, enige beterschap, zo klaagde hij dikwijls, ik zou nog hopen op mijn bekering, maar nu:

Ik schatte mij geheel verloren,

'k Mocht van geen vertroosting horen.

En toen heeft God een weg ter zaligheid ontsloten in Christus, degenen die Hem vrezen. Want onder al die angst en slaafse banden was de vreze Gods reeds in het hart. Waarin dat uitkwam, en zich voorts openbaart?

Daarin, dat die beangstigde God en Zijn geboden lief kreeg. O, de zonde moet hij, haten; niet de straf zozeer drijft hem van het kwade weg, maar dit, dat de zonde

belediging is van de hoge God; van dat heilig Wezen, dat zo waardig is gediend te worden, al was er geen hemel tot beloning en geen hel tot straf. Daarin, dat de ziel het buiten God niet meer houden kan. O, God te missen is erger dan de dood; het is de hel op aarde. Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstromen, zo schreeuwt mijn ziel tot U, o God!

Daarin, dat de zondaar God toevalt in Zijn recht. Alleen de ware vreze Gods kan van harte Gods recht billijken, al zou Hij ons eeuwig verdoemen. Die de kinderlijke vreze Gods in hun hart hebben, komen met de koorden der veroordeling om de hals hun Rechter om genade bidden.

Daarin, dat de zichzelf veroordelende hoopt op Gods genade. Het is een wonderlijke zaak, dat de ziel die niets inwachten kan dan de eeuwige dood, krachtig hoopt op Gods ontferming. Met Job zeggen ze: "Ziet, zo Hij, mij doodde, zou ik niet hopen!" Daarin, dat wij geen andere weg ten behoud willen dan God in Zijn Woord geopenbaard heeft. Al stonden buiten Christus nog zoveel wegen open, dan zou de ziel in wie de vreze Gods woont, Hem alleen verkiezen, in hoeveel omwegen zij ook wandelt menigmaal. Want Christus openbaart zich haar, in Zijn lieflijke Middelaarsbediening. Hij wordt de ziel dierbaar, noodzakelijk, onmisbaar. O, zeggen die de Heeren vrezen:

*Geef mij Jezus of ik sterf;
Buiten Jezus is geen leven
Maar een eeuwig zielsverderf.*

Om niet meer te noemen: in een heilige wandel komt de ware kinderlijke vreze Gods uit. O, de ziel die Gods vrees mag oefenen is zo teer. Zij kan niet dragen dat er iets tussen de Heere en haar hart ligt. "Zou ik niet haten, zegt ze, die U haten? Ik haat ze met een volkomen haat." En gedurig is ze in smeking en zuchten om Gode welbehaaglijk te wandelen: "Och, dat mijn wegen gericht werden om Uw inzettingen te bewaren." Hoezeer is het te begeren, dat het volk meer in die kinderlijke vrees wandelen mocht.

Nu heeft de wereld zo vrij spel verkregen. Want naarmate de vreze Gods wijkt, treedt de zonde vrijer op. Het volk raakt zijn kracht kwijt in vermanen en bestraffen; en bovendien dikwijls de vrijmoedigheid. De vermaningen doen ook zo geen kracht meer. Het droef verval van Gods kerk doet de zonde met kracht doorbreken.

O, het mocht de levenden eens raken! Ze zouden roepen: "Het is tijd, dat de Heere werke, want zij hebben Zijn wet verlaten." Het mocht hun eens tot schuld worden, alles wat er omgaat in de ander. Hoe profijtelijk zouden Gods oordelen worden! Want in alle oordeel heeft de Heere het oog op Zijn kerk. Om haar trekken zich Gods handelingen samen. De Heere wil in haar en door haar verheerlijkt worden op de aarde. Zij moet op haar plaats gebracht. En zo kan er niets in het wereldgebeuren buiten haar omgaan. O, God geve dat!

Hoe zouden die de Heere vrezen geweld doen op Gods liefdehart, terwijl ze nu dikwijls roerloos zijn, onverschillig vaak voor de bange worsteling dezes tijds, onwetend van wat er omgaat in het wereldgebeuren. Ach, hoe is het kostelijke goud verdonkerd en de aarde flessen gelijk geworden. "Ontwaak noordenwind en kom gij zuidenwind! doorwaai mijnen hof, dat zijn specerijen uitvloeien. O, dat mijn Liefste tot Zijnen hof kwame en ate zijn edele vruchten."

(2) Maar nu ligt in die benaming "die U vrezen" nog een andere aanwijzing.

In zekere zin geldt die voor geheel Israël. Niet, dat allen onder Jakobs nageslacht de ware vreze Gods in het hart hadden. O, verre van dat! Maar wel was geheel Israël

gebracht onder de vreze Gods, toen aan de Sinai Jehovah verscheen in Zijn majesteit. En wel stond dat ganse volk met Abrahams God in een verbond. Hoe ernstig had Mozes het vermaand in 's Heeren wegen te wandelen; hoe getuigen Ebal en Gerizim van vloek en zegen; vloek op het verleden en zegen op het wandelen in de vreze des Heeren.

O, hoe ernstig zal eens God Zelf tegen Israël getuigen: "Een zoon zal de vader eren en een knecht zijn heer; ben ik dan een Vader, waar is mijn eer? en ben ik een Heere, waar is mijn eer?"

Dat volk had Jehovah te vrezen, door Zijn geboden te houden, de afgoden te verzaken, 's Heeren Naam en dag te heiligen. Wandelde Israël in die vreze, dan ging het wel; verliet het de Heere, Hij, gaf Zijn volk ter tuchting in de hand Zijner haters. Nu had de Heere hun een banier gegeven; Zijn Israël schonk Hij de overwinning Zijner vijanden. Zijn gehele volk betoonde Hij die gunst, opdat het Hem vrezen zou.

Ook in die betekenis spreekt de tekst tot ons. De Heere heeft een banier gegeven in ons land, degenen die Hem vrezen. Hij zette op ons volk Zijn stempel eens. Ons uit de verlossing uit Rome geboren volk, is een bondsvolk van de levende God. Ach, hoe ver leeft het daar vanaf! O, land, land, land, hoort des Heeren Woord! Vergadert weder, gij inwoners, die eens onder de vreze Gods zijt gebracht, vergadert weder om de banier des Evangeliums. Treedt niet verder voort op de weg der Godsverzaking. Het gescheurde land worde geheeld.

O, hoe aangrijpend was het, tegen de revolutie ons volk één te vinden om de vorstin. Wat wij door Gods goedheid doorleven mochten, op 18 november, is enig in onze geschiedenis. Duizenden en nog eens duizenden hebben ons Oranjehuis haar afhankelijkheid betoond; onze Koningin is met haar huis als het ware door het volk gedragen. O, ons hart trilt van liefde mee. De Heere zegene onze Wilhelmina, en geve haar genade om de belijdenis der Vaders onvervalst te beminnen, en sterke haar in alle moeilijke weg, opdat ze haar volk tot des Heeren wegen getrouw terugroepe. Haar verwachting moge van de Heere zijn, haar Vaders God.

Maar nu, zó als ons volk één was om de Vorstin, zo wenste ik het één te zien onder de banieren van Koning Jezus. En dát ontbreekt. O, hoe lang nog? Zal het nog eens komen? Zal er ontwaking zijn? Of zullen we weer inslapen, om na zulk een afwenteling te storten in zoveel dieper ellende?

Het gevaar blijft dreigen! Vergeet dat nooit!

"Alleen die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen."

God gaf ons de banier. Nog eens liet Hij genadig blijken, dat Hij het verderf van ons land en volk niet wil. Hij heeft in onze dood geen lust. Komt dan, staat van ongerechtigheid af, en kust de Zoon, opdat Hij niet toorne, en gij op de weg vergaat.

De banier die God gaf, mag niet verborgen, maar is gegeven om die op te werpen.

David kon het niet verborgen houden, wat God gedaan had. De slag aan Israëls vijanden was ook zo groot. Niet minder dan duizend wagens en zevenhonderd ruiters en twintig duizend man te voet nam David de Koning van Zoba af, terwijl de ter hulp gesnelde Syriërs van Mesopotamië twee en twintig duizend man verloren. En vooral de onderwerping der Edomieten was zulk een ontzaglijk feit. Die eeuwige vijanden van Israël moesten het afleggen. Nu kon geen leed meer deren. God gaf een onderpand, als het ware van alle komende verlossing, en geraakte ooit het volk weer in het nauw, dat het dan deze banier opwierpe, vanwege de Waarheid.

Want de Waarheid Gods werd in die overwinning Davids bevestigd. Eenmaal zal Davids Zoon en Davids Heere die vijanden eeuwig verpletteren; de overwinning is der kerk beschoren.

Maar eer het tot die volle triomf komt, kan het gaan door felle strijd. En dat dan toch de banier worde opgeworpen vanwege de Waarheid; dat het volk daaronder ruste. Sela!

God zal Zijn Waarheid nimmer krenken. "Hij gedenkt Zijns verbonds tot in der eeuwigheid; des Woords, dat Hij ingesteld heeft, tot in duizend geslachten."

Hun strijd is zwaar tegen de driehoofdige vijand: satan, wereld, eigen vlees. Zo dikwijls schijnt het omkomen. O, kampend volk, het worde u gegeven de banier op te werpen; u tot de strijd aan te gorden, vanwege de Waarheid, tot ge in eeuwige overwinning ingaat. Ziet, de Leeuw uit Juda's stam heeft overwonnen, opdat gij met Hem overwint.

Maar bij die inwendige strijd trekt de macht der hel tegen de kerk op, om haar de Waarheid te roven.

De vijand rukt vast aan

Met opgestoken vaân.

Hij draagt zijn rusting nog

Van gruwel en bedrog.

Vol leugenleer is geheel de wereld. Met leugenleer is Christus' kerk overstroomd. Op het Woord Gods kritiek geoeffend! De scheppingsleer vervangen door, de verkondiging, dat alles werd door ontwikkeling, geheel van zelf, buiten God om; dat de mens afstammeling is van het dier. Dat geen eeuwigheid bestaat. "Los van God! " dat is de leuze des tijds. Ons lot is in onze eigen hand. De mens beschikt over vrede en oorlog. Tegen heel Gods Woord in, roept men onbeschoemd: "Nu is het met oorlogvoeren uit!"

Wat dunkt u, zal van zulk een vergaderen der volken heil te verwachten zijn? Nee, nooit! Ramp op ramp zal de wereld treffen. God blaast reeds nu in de overleggingen van de machtigen der wereld. Engeland wil niet aan de schone leuzen, die het eerst mee verkondigde.

De gruwelijke, Godslasterlijke stelsels werken tijdelijk door. En ze doen Gods kerk afbreuk. O, schreïnend leed grieft onze ziel, telkens weer, als we moeten ervaren, dat onder het opkomend geslacht de leugen het van de Waarheid wint; en van de kerk aftrekt; en werpt in de armen des ongeloofts.

Een banier heeft God gegeven om op te werpen vanwege de Waarheid.

De leugen moet van onze vaderlandse erve af; weg uit de zalen onzer regering; verbannen uit de scholen; die gevloekte neutrale scholen, die onze kinderen geestelijk vergiftigen. Meer dan ooit roept de Heere nu, door de verlossing Zijner hand ons voor Hem op en voor Zijn dienst.

Stopt dan uw oren niet toe, als een adder (Psalm 58), maar hoort de roede en Wie ze besteld heeft. Viert feest, beide gij Holland en Oranje, maar niet in kroeggejoel, maar in ootmoedige belijdenis van al het bedreven kwaad en in het wederkeren tot de Heere, bij Wien vergeving is, opdat hij gevreesd worde; en in de erkenning daarvan dat de Heere een banier gaf om die op te werpen; van welke banier we nu eerst willen zingen: Psalm 60: 2 en 3:

Gij hebt Uw volk een harde zaak

Doen zien, door Uw gestrengte wraak;

Door twist op twist het land gekrenkt,

En ons met zwijmelwijn gedrenkt.

Maar nu hebt Gij een heilbanier,

Tot roem van Uw geducht bestier,

*Hen, die U vrezen, op doen steken;
Zo is Uw Waarheid ons gebleken.*

*Geef, HEER, opdat van angst en strijd
't Beminde volk moog' zijn bevrijd,
Geef heil door Uwe rechterhand,
En red het zuchtend vaderland.
God sprak weleer in 't heiligdom;
Dies juich ik met Uw volk alom:
'k Zal Sichem delen, Sukkoth meten,
Die zullen mijn bezitting heten.*

Ik heb een boodschap aan ons land; aan onze Vorstin; aan onze regering en volksvertegenwoordiging en magistraten; aan ons volk. Wijzen moet ik u allen op de banier die God gegeven heeft tegen de revolutie. Op de trouw, waarmede God gedacht aan Zijn verbond. Op de krachtige roepstem, die uit dat alles tot ons komt, om die banier op te werpen en ons weder daaronder te verzamelen.

De vijand sloeg ons uiteen; de vijand van God en Zijn dienst; de vijand des ongeloofs. Goddeloze stelsels trokken ons van de Waarheid af. Wij banden God ver van onze erve.

Maar nu gaf de Heere een banier van overwinning op de brutoeste machten der hel. O, mochten wij nu samen om die banier vergaderd worden, ons ten behoud. Want van tweeën één: óf wij zullen wederkeren tot de Heere en behouden worden, óf wij zullen voorthollen op de ingeslagen weg ten vollen verderve. Samen dan op de knieën voor God! Nooit is er een wederkeren tot de Heere, dan in ootmoedige belijdenis van al onze ongerechtigheden. Nooit krijgen we tegen het kwade, dat ook ons land bedreigt, kracht, of wij zullen moeten overreed worden van de breuk die wij geslagen hebben, en verlaten de ongerechtigheid. beat het dan uit zijn met dat halfslachtige; met die verkeerde geest van verdraagzaamheid.

Leert toch, gij Liberalen, dat gij die brug gebouwd hebt, waarover de revolutie ons land binnentrok.

Kiest u, Godvergetend Nederland, kiest u heden Wien gij dienen zult.

Eén oproep komt tot ons allen. God gaf een banier om die op te werpen. En zo nu geen opwerpen van de banier komt, en zo wij nu koelbloedig voortgaan tegen God te zondigen, en Zijn Woord te verachten, zal straks die banier tegen ons worden geplant en wee onzer, zo God met ons zal twisten.

Beeft, siddert voor Gods majesteit. Men sprak ook nu weer van feesten; hier en daar reeds kwam het er toe. En we weten wel, wat dat feesten zegt, wat uitgieting van zonde er mee gepaard gaat.

O, zal straks God onze feesten in rouw veranderen? Zal de banier door ons zelf worden veracht? Omlaag gehaald in plaats van opgeworpen? Zullen wij de geesten van ongeloof langer dulden? Zullen wij weer meehelpen de revolutiegeest sterken, doordat we zelf opstaan tegen God?

Verstaat toch. Wee klinkt over het land, als de Heere van Ons zal geweken zijn! Dit geve God, dat wij onder onze schuld gebogen mochten gaan en als Ninevé met vorst en volk ons kleden in zak en as, opdat de Heere ons genadig zij.

En nu is een nationale bekering, een samenbinding van zoveel persoonlijke bekeringen. Voor ieder onzer gaf God een banier, waardoor Hij roept om ons behoud. Wij reizen naar de eeuwigheid, de Heere verwaardige u Hem te zoeken terwijl Hij, te vinden is.

De banier der Waarheid in Christus u gegeven, diene u tot ontdekking aan uw ellendigheid, en doe u komen als een verlorene tot Hem, Die gezegd heeft: "Die tot Mij komt zal Ik geenszins uitwerpen." Buiten Hem is geen zaligheid. Gij kunt met uw belijdenis voor God niet bestaan. Neen, verwerp uw belijdenis niet. Laat uw lampen branden. Werp de banier op, ook in het bestrijden der leugenleer. Maar zoek, jaag toch bovenal door Gods genade er naar, aangenomen te worden tot een krijgsknecht van Christus; opdat Zijn banier u dekke voor een eeuwige rampzaligheid.

Ik mag niet eindigen dan na een enkel woord nog gericht te hebben tot degenen, die de Heere in waarheid vrezen. Volk van God, zo duur gekocht uit satans macht, door de overwinning van Christus, de Heere gaf u een banier om op te werpen vanwege de Waarheid.

O, dat gij nog eens opwaakte; dat de verre afstanden die u van Gods gemeenschap scheiden, u onhoudbaar werden; schud het stof der wereld en der zonde van u af. Doorzoek uw hart nauw, ja zeer nauw. Sta van het bed der zorgeloosheid op, om uw Liefste te zoeken. "Zoudt gij u grote dingen zoeken? zoek ze niet." De wereld gaat voorbij met haar begeerlijkheid. Maar zoek Gode welbehaaglijk te zijn in al uw ootmoedige wandel. Scheidt u van de wereld af.

Israël zou alleen wonen. Dán zoudt ge de banier opwerpen, ondervindend zelf de liefde Gods in Christus en Zijn onwrikbare trouw, waardoor wij niet verteerd zijn.

De Heere geve u, onze Vorstin en haar huis, te gedenken als ge in uw binnenkameren gaat, om u voor God te betuigen; gedenk dan ook ons land. De Heere gaf een banier. Ze zijn een onderpand van verdere verlossing. O, doe ze Hem zien en dring Hem, om de uitstorting van Zijn Geest, waardoor wij alleen tot Hem zullen kunnen wederkeren. Die banier zij onze zegelring en snoeren en staf, als Thamar van Juda ontving en die haar redden van de dood.

Eindelijk, de banier spreekt van de overwinning van Christus en van de veiligheid der kerk.

Wat ook op de wereld gebeure, voor Gods kerk geen nood. Er komen bange weeën over de wereld. "Want zie, Ik breng een kwaad over alle vlees, spreekt de Heere", (Jes. 45). Maar wat nood: "Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen."

Hij zal u spijzen, al moest Hij de hemelen scheuren; of wonder doen aan uw enkele onsen meel en spaarzame druppelen olie. Hij zal u dekken tegen de zeer verderfelijke pestilentie. Hij zal in gevaar van oorlog en opstand U uw ziel tot een buit geven, in alle plaatsen, waar gij zult heentrekken. Schuil kort bij de Heere opdat Hij u doe opwerpen de banier, die Hij gegeven heeft vanwege de Waarheid.

Onder die banier zijt ge veilig. Daar heeft de vijand boog en schild en vurige pijlen op verspild. En al gaat ge door vele verdrukkingen heen, die banier getuigt van de overwinning, waartoe ge eens geraken zult, als ge zult mogen zijn onder hen, die komen uit de grote verdrukking en die hun klederen hebben wit gemaakt in het bloed des Lams. Amen.

6. Een gewijde opwekking om God te eren

Predicatie over Psalm 95: 6

Ter gelegenheid van het zilveren regeringsjubileum onze Koningin, 1923

Psalm 36: 2

Lezen: Psalm 95

Psalm 72: 1 en 2

Psalm 95: 5 en 6

Psalm 65: 1

"Het aanstaand jubileum van Hare Majesteit de Koningin stemt tot ootmoedige erkentelijkheid. De regering zou het op bijzondere prijs stellen, indien op 5 september a.s. de kerkgenootschappen aanleiding konden vinden, deze heuglijke gebeurtenis kerkelijk te gedenken."

Zo luidde de Ministeriële oproep, de kerken toegezonden, en ik hoop die oproep vinde alom weerklank in ons vaderland; m.a.w. de weldaad, die de Heere ons thans doet gedenken, verootmoedige ons ganse volk en Vorstenhuis voor Gods heilig aangezicht. Dan alleen zullen wij waarlijk vreugd kunnen bedrijven, en zal de band tussen Oranje en Nederland sterker weer worden gevoeld.

Die band is van God zelf gelegd van de dagen onze landsgeboorte af; die band aan Oranje, in de loop der eeuwen bevestigd en versterkt, danken wij voorts aan het bloed ten dienste van het vaderland door Oranje's Voorvaders gestort; aan de roem en de welvaart, die Nederland onder hun leiding verwierf; aan de oude rechten van zijn Huis en aan het vertrouwen en de eigen keus van het vrije volk (Groen van Prinsterer, Handboek blz. 796). Ik noem ter bevestiging slechts namen als die van de graven Adolf, zo jong reeds gevallen in de vrijheidskamp te Heiligerlee. Lodewijk en Hendrik, die, om Holland en Brabant te redden, het uiterste waagden en beiden in 1574 sneuvelden op de Mookerheide. Ik herinner u de grote Willem de Zwijger, die goed en bloed offerde aan onze vrijmaking van Spanje; wien de pauselijke ban trof en op wiens hoofd 25.000 kronen werden gesteld; die na vergeefse aanslag door Jean Jauriqui, verraderlijk werd omgebracht 10 juli 1584 door Balthasar Gerards.

Hollands roem werd groot, al onder Maurits, de overwinnaar van Nieuwpoort, die, toen de Spanjaarden in wilde vlucht het vege lijf bergden, en de roemrijke zege was bevochten, van zijn paard steeg, en de oorlogshoed van het hoofd nam, en te midden zijner zegevierende dapperen in het stof boog om God te eren voor Zijn hulp. Maurits ook maakte een eind aan de ongerechte, kerk en land in gevaar brengende, oproerige beweging der Remonstranten, aan wiens hoofd zich Oldenbarneveld gesteld had. Noem in één adem met Maurits de onvergetelijke, vrome Friese Stadhouder Willem Lodewijk; en gedenk de lang miskende, doch door God gehandhaafde, Willem III, de Stadhouder-Koning, bedeeld met buitengewone gaven; de vorst, die zulk een invloed oefende op geheel de Europese toestand; Frankrijk in bedwang hield, en tegen Rome's macht de Protestantse godsdienst handhaafde, Willem III was Calvinist bij uitnemendheid.

Maar genoeg, God heeft ons in de zonen van Oranje mannen gegeven onder wie ons kleine Holland groot werd; met wie onze natie één was; om wie ons volk bij, herhaling riep, als gebleken was, gelijk na de Stadhouderloze tijdperken en na de Franse overheersing, dat men straffeloos hen niet verdringen kon, of hun de oude

rechten ontnemen, hun van God gegeven.

Dat hebben wij in 1918 weer eens onweersprekelijk doorleefd De sluwe aanslag van Troelstra bracht, waar God ons beveiligde tegen buitenlandse krijg, de regering onze Vorstin, ja bracht heel ons land in groot gevaar; doch Troelstra's aanslag mislukte. Troelstra heeft zich schromelijk vergist; en zijn vergissing heeft er toe bijgedragen, dat wij te inniger zijn verheugd; nu wij, het vijfentwintig-jarig regeringsjubileum onze geëerbiedigde Koningin mogen vieren. Onder die regering zijn zoveel weldaden ons geschonken. Boven duizenden zijn wij beweldadigd.

Zullen wij dan geen vreugd bedrijven? Zullen wij, thans zwijgen? Zullen wij, ons over Gods goedertierenheden inhouden? Niet tot inkeer komen zo onze ziel bitter is? Niet gedenken aan de melaatsen, die uit Samaria waren uitgegaan en de achtergelaten buit der Assyriërs vonden en zeiden: "Wij doen niet goed. Deze dag is een dag van goede boodschap en wij zwijgen stil"

Vernedert u, gij allen, die niet mee jubelt vanwege het goede, dat God ons schonk. Deze dag ga een lofzang op, die de Heere welbehaaglijk is. Niet het brooddronken gejoel zij de uiting van Nederlands vreugde; niet ook de holle, ijdele jubelklank, die de mens oorsprong en doel vindt, doch een lofzang worde van God gegeven, waarin Hij verheerlijkt, wij diep vernederd worden.

Het zij in het hart van onze Vorstin en van haar huis en van allen, die aan haar zijde staan, ja van geheel ons volk wat de tekst ons toeroept, die wij voor deze ure ter behandeling kozen en die gij vindt in Psalm 95: 6:

"Komt laat ons aanbidden en nederbukken; laat ons knielen voor de Heere, Die ons gemaakt heeft; want Hij is onze God en wij zijn het volk Zijner weide; en de schapen Zijner hand."

Een zeer gewichtig moment greep in Israëls volksleven plaats. De tweede tempel werd plechtig ingewijd, toen deze 95ste Psalm gezongen is; een Psalm, die uiting geeft aan het innig begeren, alleen Jehovah als God te erkennen. Want dat was Israël ten val geworden in vorige dagen, dat het op der heidenen afgoden het oog geslagen had, en vergetend de God van Abraham, Izak en Jacob, zich had gebogen voor Dagon en Kamos; voor Moloch en Astharoth; en voor zoveel afgoden meer, want naar het getal van Israëls steden waren hun afgoden.

U vraagt U met ontzetting af, hoe het mogelijk is, dat Jacobs nageslacht, dat zoveel blijken van Gods machtige hand in eigen leven ervoer, voor hout en steen zich boog? Maar laat dan uw ziel niet weinig ontroerd zijn over wat uw oog aanschouwt onder uw eigen volk, en de volkeren rondom u.

Gods eigen hand ontstak na middeleeuwse donkerheid het licht der Reformatie; het Evangelie brak de kluisters, door Rome's hiërarchie aangelegd, en maakte met andere volkeren, ook Holland vrij en bracht het tot ongekende bloei. Neen, de wolken der duisternis en vijandschap waren niet in eens verdreven. Doch door de strijd gestaald; door het vervolgingsvuur gelouterd, was het Calvinisme te krachtiger en zijn ontplooiing te heerlijker, en zijner beginselen toepassing op het leven van staat en maatschappij onder ons te dieper. "De puriteinse geest heeft het zedelijk leven der mensheid verhoogd, gereinigd en geadeld."

Vraag nu waar de erkenning is dezer onomstotelijke waarheid. De 19e eeuw (en de 20e verbeterde haar niet) was de eeuw van Godsverzaking; van algemene afval. "Geen God en geen Meester" is haar schrikkelijk woord. Godlooohenend, Godverbannend ligt de mensheid in het stof verstikt. En op het staatkundige toegepast vindt ge het buigen voor des mensen goden; met verzaking van alle hoger beginsel, geeft het

grofste egoïsme de toon aan; is zelfzucht de drijfveer van het handelen der mogendheden geworden. Als grote en kleine Bismarcken stellen wij macht boven recht. Van God vervreemd; christenvolken zonder Christus en zonder Bijbel en zonder geloof, dan in het maaksel van mensenheden, liggen de natiën der 20e eeuw ter aarde neergestort; in wanhoop, nu de vrucht van al die Godsverzaking na ongekende wereldkrijg wordt geplukt. En nog is geen opzien naar boven. Al wat de mens heeft en vermag, zijn edelste gaven en bekwaamheden, zijn rijke geest en wonderbare kracht, in één woord: wat hij is en werkt, dat alles wordt aangewend tot onttroning van de levende God.

De christen-afgodendienaar; zelf-verheerlijker; God-verzaker. Ontzet u over de Jood des Ouden Verbonds; maar ik bid u, zie u zelf, uw christenvolk niet voorbij. Eén maaksel zijn wij allen, kinderen Adams, die bogen voor het woord des satans en zich losrukten van hun Schepper en Formeerder.

Doch daarom moesten dan ook de kinderen Israëls zingen, toen God tot hen was wedergekeerd met ontfermingen en hen door diepe wegen heen betoond had, dat Hij was de God der goden, Die Zijn woning te Sion heeft; Die getrouw blijft aan Zijn Woord, en op deze berg wonen zal in eeuwigheid.

O, Israël, roemt vrij de grootheid uws Gods; wekt elkaar op, gij zonen Jacobs: "Komt, laat ons de Heere vrolijk zingen; laat ons juichen de Rotssteen onzes heils. Laat ons Zijn aangezicht tegemoet gaan met lof; laat ons juichen met psalmen. Want de Heere is een groot God, ja een groot Koning boven alle goden." Hij toonde het u eens, toen Zijn machtige arm u uitleidde uit Egypteland, u een pad gaf door de zee, en u in de wildernis onderhield, dat in Zijn hand de diepste plaatsen der aarde zijn, en de hoogten der bergen zijn Zijne; Wiens ook de zee is. Want Hij heeft ze gemaakt; en Zijn handen hebben het droge geformeerd."

Ja, Hij bewees het u bij vernieuwing in uw verlossing uit Babel en in de wederopbouw des tempels, die gij thans, nu ge voor het eerst de 95ste Psalm zingt, inwijden moogt. De Heere geeft u zulke aansporingen om hem te loven. O, roept het uit: gij gelovige Israëliet, en kome voor de Godvergeten christen eens ook de tijd, ja worde het gehoord alom van Nederlands residentie tot het verafgelegen vlek op deze feesttijd:

"Komt, laat ons aanbidden en nederbukken, laat ons knielen voor de Heere, Die ons gemaakt heeft; Want Hij is onze God en wij zijn het volk Zijner weide en de schapen Zijner hand."

Beluisteren wij in dit woord van de Psalmist: Een gewijde opwekking om God te eren.

1. Die roept tot diepe verootmoediging.
2. Die getuigt van Gods genadige hoogheid over ons.
3. Die verplicht vanwege Gods eigendomsrecht op ons.

God te eren is geen vrucht van onze akker. Wij, mensen, het zij Jood of christen, wij, zijn allen van nature eerrovers Gods. Vloeken kunnen wij; eeuwig vloeken zullen wij in het verderf, waar wening is en knersing der tanden; daar zal de mens zich uitleven, zich openbaren, gelijk hij inderdaad is. Waar hij God lasteren zal dag en nacht, vanwege de pijn. Als het anders is, is dat alleen door Gods genâ. Ach, hoe droevig reeds openbaart hier op aarde, onder alle verbeurde zegening, de nietige, door de zonde verdorven mens, zijn haat in velerlei vloektaal tegen God zijn Schepper. Een walm van vervloeking stijgt ook in onze beschaafde maatschappij, van oud en jong; van rijk en arm, dag bij dag op naar de hemel. Wie, dan alleen Hij, Die eens sprak: "Gij zult de Naam des Heeren uws Gods niet ijdelijk gebruiken, want de Heere zal niet onschuldig houden die zijn Naam ijdelijk gebruikt." Wie dan Hij alleen zal de

vloeken tellen ook dezer dagen in ons vaderland te midden van alle feestvreugde tegen Hem uitgebraakt.

God te eren is niet het werk van de gevallen mens; zelfs 's Heeren volk heeft de gedurige bepaling nodig bij Gods Majesteit en grote daden, zal het Hem niet vergeten. Israël, de kerk des Ouden Verbonds, diepe ten bewijs. Het boog zich voor degenen die geen goden zijn en het ware tot de God des hemels nimmer wedergekeerd, zo zich de Heere niet ontfermd had. Maar dat het dan nu ook versta, het betamelijke, het noodzakelijke van de verheerlijking des Heeren Heeren, nu God bewees, dat Hij staat boven alle goden; dat Hij, de Schepper, staat boven alle schepsel; dat Hij, Jehovah, staat boven Zijn volk als hun Herder en Leidsman. Hij kome aan Zijn eer. Het komt Hem toe gevreesd te worden om Zijns Zelfs wil. Zó diep heeft zich het betamelijke van de verheerlijking Gods in de ziel des dichters afgedrukt, dat hij roept tot diepe verootmoediging.

Het is of de Psalmist geen woorden vinden kan, voldoende in kracht, om in diep nederbuigen de Hoogheid Gods te erkennen, "Komt, laat ons aanbidden en nederbukken", zo maant hij, "laat ons knielen voor de Heere, Die ons gemaakt heeft."

Aanbidden is nog iets anders dan bidden. Neen, scheiden kunt ge die beide, Gode welbehaaglijke zielswerkzaamheden niet. Er is geen aanbidden zonder gebed; maar ook bidden zonder aanbidden is er niet. Paulus schrijft de Kolossensen: "Houdt sterk aan in het gebed en waakt in hetzelfde met dankzegging" en op een andere plaats: "Dat onze begeerten met dankzegging bekend worden bij God."

Maar toch bidden is meer vragen, smeken van de vervulling onzer geestelijke en lichamelijke noden, terwijl de ziel in het aanbidden God erkent in Zijn majesteit en heerlijkheid en een vergelding zoekt voor genoten zegening. Buigend onder de overstelping van Gods genadeweldaden roept de dichter: "Wat zal ik de Heere vergelden voor alle zijn weldaden aan mij bewezen?" en hij antwoordt zichzelf: "Ik zal de beker der verlossing opnemen en de Naam des Heeren aanroepen." Aanbidden zal Gods volk in het gedenken van 's Heeren weldaden, ze tellend één voor één, gelijk David, die zijn ziel opwekte.

*Vergeet nooit een van Zijn weldadigheden,
Vergeet ze niet, 't is God Die ze u bewees.*

Zulk een aanbidden nu drukt ons ter neder. Het stelt de hoogheid Gods tegenover onze nietigheid; de ontvangen zegeningen tegenover onze zonden. "Laat ons nederbukken"; bukken in het stof, want God is groot. Zijn zegeningen wekken geen uitbundigheid, maar drukken bij rechte bemerking onze ziel in de diepte neder. Ook in de goedertierenheid blinkt de verhevenheid Gods uit, die de lofzang uit de diepte opstijgen doet. Het ijdel roemen en God danken, zoveel gehoord van hen, die aan de oppervlakte leven en zeggen, wat zij niet weten, is een stank in Gods heilige neusgaten. Hun werd God niet groot. Steeds weer, waar God zich openbaart, bukt onze ziel neder. Wij zullen knielen. Niet alleen inwendig, binnen in onze harten, des Heeren grootheid uitroepen, maar ook in onze daden het betonen; in onze houding het uitdragen, dat de Heere ons groot werd, vanwege de werken Zijner handen.

Dat begeerde nu de dichter van Psalm 95, voor geheel zijn volk; opdat Jehovah verheerlijkt worde; opdat ook het volk op zijn rechte plaats kwam.

En zo er enige zaak is, die wij begeren, de nationale feesttijd, die ons volk om zijn Vorstin thans doorleeft, dan is het deze: dat wij de hoge God aanbidden; voor Hem nederbukken; knielen. Daar alleen zal het ons goed zijn. Zijn aanbiddelijk Wezen noopt ons er toe; onze Koningin; en met haar ons gehele volk. Voor Hem tellen titels en waardigheden niet. Voor Hem zal alle knie eenmaal buigen. Zijn heerlijkheid zal

door "alle vlees" worden uitgeroepen. O, dat wij knielen deze dag voor Hem; dat wij allen saam Zijn majesteit eren; Zijn goedertierenheid erkennen; niet eindigen in onze geëerbiedigde Vorstin; hoe hoog wij haar schatten, zij blijft mens, bij God vergeleken een druppel aan de emmer; minder dan niet en ijdelheid. Zij vermocht ons de vrede noch de rust te schenken, die wij onder haar vijftientwintig-jarige regering smaakten. Het is God, Die ons deze weldaden schonk. God, Die haar wankelende troon schraagde in de dagen der revolutie; Die ons haar behouden deed; Die Nederland en haar boven zo vele volken beweldadigde.

Zo worde Nederlands feest een protest tegen de Godloochenende geest onzer dagen. Helaas! wij werden van die geest bezwangerd; wij traden in breder scharen de weg der Godsverzaking op, en zochten Hem te bannen uit staat en maatschappij en school en huis en kerk. "God moet weg" is veler leuze geworden; de giftige pijlen op hun boog zijn op God gericht; was het mogelijk, hun vijandig hart zou God doden en kan die dwaze nijd niet uitgewerkt, dan toch zeker moet de Godserkenning omgebracht; de Godsgedachte, die in de mens is ingeschapen, vernietigd; de Godsverheerlijking een eind hebben; de Godsordinantiën worden vertrapt. De drom van mensen, die de kerk de rug heeft toegekeerd; z'n kinderen alle Bijbelse opvoeding onthoudt; ongedoopt laat; tot het heidendom terugkeert; raast om allerlei genot; dol is op alles, wat z'n ziel leeg laat die mensendrom tekent u het diep verval van Nederlands natie. En die grote menigte nu wordt opgeroepen, voor God te buigen; in het stof te knielen; van de hoogte, waarop zij klom, om God te beoordelen, neer te dalen in de diepte van Godsaanbidding.

Voor zijn minst proclamere geheel Nederlands volk in deze feesttijd met Nebukadnézar: "Het behaagt mij te verkondigen de tekenen en wonderen, die de allerhoogste God aan mij gedaan heeft. Hoe groot zijn zijn tekenen! en hoe machtig zijn wonderen! Zijn rijk is een eeuwig rijk en zijn heerschappij is van geslacht tot geslacht." Ik zeg dat worde het voor z'n minst. Het ware een stap vooruit; een ogenblik stilstaan aan de afgrondsrand van Godloochening, of erger mogelijk nog, van God doodzwijgen. Omlaag, mijn volk, gij, en ik; wij en onze Koningin; zij en haar vorstelijk huis, van onze hoogten af en God erkend. Anders nog dan Nebukadnézar; in ware ootmoed, die in de ziel van Babels vorst werd gemist, doch die Abraham deed uitroepen, dat hij stof en as was; een nietswaardige, gelijk het tot as verbrande. Dat wij wederkeren tot Hem, van Wie wij snood zijn afgeweken, en Die ons roept door rijke zegening, vooral ook nu Hij ons een mijlpaal sloeg in onze geschiedenis, Hem hart en hand te geven; wederkeren met diepe zelfverfoeiing, gelijk Job eens zich boog voor Zijn Formeerder. Komt, laat ons aanbidden; nederbukken; knielen voor onzer vaderen God.

Buigt, volk van God; buk neder, hoge Landsvrouw; aanbid Nederlands natie. Kiest deze dag, gelijk Israël aan de Karmel: "De Heere is God."

Dat heeft Hij ons op zulk een bijzondere wijze willen tonen. Ook voor ons getuigt de gewijde opwekking om God te eren.

2. Van Gods genadige hoogheid over ons.

Hij is de Heere, onze God, zo getuigt de heilige zanger. Jehovah, de onveranderlijke Verbondsgod; de Ik zal zijn, die Ik zijn zal; vergelijken is; en voor Wien niemand zal bestaan. Het hart der heidenen versmolt, als men van verre slechts hoorde van de daden van Israëls God. Rachab, de hoer, sprak er van tot de verspieders: "Wij hebben gehoord, dat de Heere de wateren der Schelfzee uitgedroogd heeft voor ulieder aangezicht, toen gij uit Egypte ging, en wat gijlieden aan de twee koningen der Amorieten, Sihon en Og, gedaan hebt Als wij het hoorden, versmolt ons hart, en er

bestaat geen moed meer in iemand, vanwege ulieder tegenwoordigheid; want de Heere, ulieder God, is een God boven in de hemel en beneden op de aarde."

Ook Israël zelf zong van de hoge majesteit zijns Heeren:

*Hoe groot, hoe vreeslijk zijt G' alom
Uit Uw verheven heiligdom,
Aanbidd'lijk Opperwezen.*

Maar de vertoning van Gods heerlijke majesteit aan Zijn volk, was een genadige openbaring, Zijn Israël ten zegen. De berg Sinaï mocht beven, toen God verscheen om met Jacobs kinderen in bond te treden; de hellingen bedekt zijn met vuur; wolken en donkerheid over het berggevaarte hangen; ja, bij het geluid van donder en bazuin, het gezicht zo vreselijk zijn, dat het volk bad, dat de stem niet meer tot hen geschieden zou, ook deze, de genade als in bolster dragende openbaring van Gods overwel-digende heerlijkheid ademde eeuwige ontferming, en omarmt de uit Egypte's diensthuis uitgeleide menigte als Jehovah's eigendom; deze allen zijn 's Heeren volk, dat erkennen zal: "Gij zijt onze God."

Ga voort! Zie Gods gramschap losbranden over de Zijnen; de aarde zich openen voor Korach, Dathan en Abiram met hunne vergadering; slangen straks zich kronkelen aan de ledematen van het schuldige volk; heidenen des Heeren erfdeel vertreden; Babel Gods Juda zeventig jaar in banden slaan Wie toornt, gelijk Jehovah? En toch, ook al die vreselijke openbaring van de hoogheid des Heeren, is vol genade en barmhartigheid; zij verplet niet, maar behoudt; zij maakt scheiding tussen Israël en het goddeloos rot van Korachs bende; zij geeft een koperen slang tot behoud van allen, die in het geloof omhoog zien; zij wrekt aan de heidenen de onderdrukking door hen Israël aangedaan, en opent straks de deuren der gevangenis. Laat de heidenen beven; sidderen vanwege de majesteit van Israëls God, het volk Abrahams zal van des Heeren vreselijke majesteit zingen. Want Hij is en blijft de Heere, hun God; de God des verbonds, voor Wien Zijn volk nederbukt en knielt, zeggende: "Want Hij is de Heere, Die ons gemaakt heeft: onze God."

Geen scherts in de heilige omgang met de eeuwig Levende God. Hoe nabij God ook, vervrijmoedigd door het geloof, onze ziel vervuld met diep ontzag. Vervrolijkt door zijn daden, drage ons hart, gelijk Israël, het zondebesef, waartegen de genade roemt. Uit de diepte kome de lofzang, die van Gods genadige hoogheid over ons getuigt:

*God is op 't hoogst geducht in Zijnen heil'gen raad,
Een vrees'lijk boven 't heir, dat om Zijn rijkstroon staat.
Wie is als Gij, o Heer, o God der legerscharen?
Wie is aan U gelijk? Wie kan U evenaren?
Grootmachtig zijt G', o HEER, ja eind'loos in vermogen,
Uw onverbreekb're trouw omringt U voor elks ogen.*

Maar dan ook zo Holland vreugd bedrijft, geen kermisgejoel en danspartij. Die nationale feestdagen worden met zoveel zorg en vreze tegemoet gezien door hen, die de weg der zonde haten, vooral om hun kinderen; maar toch allereerst vanwege de hoogheid Gods. Op die nationale feesten is alles geoorloofd. Ik heb m'n eigen catechisanten, die van hun ouders ernstig vermaand en lang thuis gehouden waren, de optocht zien volgen; de straat doorslenteren; om straks mee te hossen in de herberg. Op die feestdagen mag alles. Waaraan men op andere tijden niet gaarne zou meedoen , op de gedenkdagen der natie is de zelfcontrole zoek. Er wordt gezongen en gedanst; ge-optocht en geklonken; gezwetst en gevloekt. De zonde vrij uitgegoten

zulk een dag; met geld gesmeten; alles ter ere van onze Koningin. Heus, ge moogt nog vroom zijn ook; een uur kerk kan er desnoods af; maar dan in de vroege morgen, liever nog een dag te voren, opdat de dag onze zij; opdat ons vlees volop geniete.

Nee, ik wil in liefde tot Oranje voor niemand onder doen; ik wil onze Koningin eren; ik begeer dat al. Gods kinderen gebeden en smekingen zullen opzenden op deze dag. Maar het feestvieren, gelijk ons volk zoekt, vloekt tegen de van God ontvangen weldaden; schrijnt vanwege de ellende des tijds, die zovelen tot werkeloosheid doemde en dus zonder verdienste zette; is geldverkwisting, terwijl belastingen zo zwaar reeds drukken; rijpt ons voor het oordeel, dat ons vanwege ons diep verval zo lang reeds aangrijnst. Niet om onze Koningin gaat het bij de grote massa; het is om bevrediging te vinden voor zondelust, dat men feesten toericht, bioscoop en theater vult; voetbalt; vliegt; de sportduivel dient. Verre van voor God te buigen en Zijn hoogheid uit te roepen; een feest den Heere te vieren, en te erkennen in diepe ootmoed: "Hij is Jehovah." Die getrouw bleef bij al onze ontrouw, de Potentaat der potentaten met Wien wij in onze eerste Willem een vast verbond hebben gemaakt; verre van Hem te eren vanwege Zijn goedertierenheid voor gans verbeurde zegening, wordt God getergd; getart over ons Zijn gramschap uit te gieten.

Is dát feestvieren van Hollands natie? Gods genadige hoogheid over ons wordt bespot, in plaats van erkend. Zal ons Vorstenhuis daarbij welvaren? O, hoort de Ministeriële oproep: "Het aanstaand jubileum van Hare Majesteit de Koningin stemt tot ootmoedige erkentelijkheid", en buig u neder, gij! volk der Oranjes; roep Gods hoogheid uit en besef, dat de gewijde opwekking om God te eren, u verplicht vanwege Gods eigendomsrecht op u. Niet in geheel gelijke zin als Israël, maar toch ook op ons is van toepassing het woord des dichters, dat verplicht God te eren: "Want Hij is onze God, en wij zijn het volk Zijner weide en de schapen Zijner hand."

Israël gold dit woord, als geen ander volk ooit op aarde. Israël was het theocratisch volk. God had niet alleen onder Jacobs nageslacht Zijn kerk, maar geheel Israël was Zijn eigendom; Hij, de Heere, was Israëls Koning en Wetgever. Zo heel duidelijk heeft Jehovah dat eens gezegd. Niet alleen geschreven boven de Tien Geboden, maar gesproken tot Samuël, in het Israëls schrikkelijke zonde ontdekkende woord: "Zij hebben Mij verworpen, dat Ik geen Koning over hen zijn zou." Het volk had om een Koning geroepen, als ware het zonder Koning; het miskende de Hemelkoning; zijn eigen theocratisch bestaan.

Zulk een volk is op aarde niet meer en zal er niet meer komen. Tegenbeeld van Israël is de kerk des Nieuwen Verbonds, waarin alleen Christus Koning is, en niemand in plaats van of nevens Hem iets te zeggen heeft. Doch staatsrechtelijk zal een volk als Israël niet meer zijn. Dat volk kon in volle rechte zin zeggen: "Hij heeft ons gemaakt; Hij is onze God en wij zijn het volk Zijner weide en de schapen Zijner hand." Israël dankte zijn bestaan aan God niet alleen als Schepper, maar als voorwerp Zijns welbehagens. Hij, de Heere, riep in Abraham dit volk uit Ur der Chaldeeën; formeerde het uit een familie van zeventig zielen tot een volk van zes maal honderdduizend strijdbare helden; trok het uit het land der doodsschaduwen en nam het aan als Zijn eigendom. "Het volk Zijner weide" was Israël; zelfs in de woestijn ontbrak spijs noch drank; en "als de schapen Zijner hand" heeft Jehovah door vuur- en wolkkolom het geleid. Ja verzorgd en geleid heeft de trouwe Verbonds-Jehovah Zijn halsstarrig volk tot op de dag van Jeruzalems tempelvernieuwing; als Zijn eigendom bewaarde de onveranderlijke, Abrahams God Zijn erfdeel en gaf het rust en stof tot zingen: "Want Hij is onze God en wij, zijn het volk Zijner weide en de schapen Zijner hand."

Maar al is het dan ook niet in die theocratische zin, ook wij staan als volk met God in

verbondsbetrekking. Plechtig heeft de eerste Willem, Prins van Oranje, en in hem geheel ons volk, dit betuigd. God Zelf leidde ons uit Roomse overheersing en vergaderde ons om de Banier des Evangeliums. Want de kracht van onze heilige opstand tegen Spanje was gelegen in de drang der consciëntie naar vrijheid van onder Rome's hiërarchie. Het Calvinistisch beginsel staalde ons volk tot de zo zeer ongelijke strijd als tachtig jaren lang is gekampt. De kracht, de drang der heilige overtuiging deed ons onszelf overtreffen. En God ging voor ons aangezicht heen.

Toen Holland klein was voor Hem en boog voor Zijn Woord, toen was het groot; in alles, op elk terrein van menselijke arbeid groot. De levende God was in het midden van ons. De volkeren rondom beefden zo de oude leeuw der Oranjes zich bewoog. Neen, niet om die Oranjevorsten, maar wijl de Heere Zelf voor onze legerscharen heen- trad. Zijn hand leidde ons; Hij maakte ons het volk Zijner weide en de schapen Zijner hand. Onze geschiedenis is een aaneenschakeling van Goddelijke wonderen. Ik houd het vol, ook al spot al wat Rooms is er mee, ons volk is krachtens zijn historie een Protestantse natie; ons zelfstandig volksbestaan is geboren uit de liefde tot de Waarheid Gods; uit de omhelzing der vrije genadeleer, in de Hervorming weer herleefd; ons Vorstenhuis en volk hoort de Heere toe.

Goddelijke leidingen en Vaderlijke zorg hebben het ons betoond tot heden toe. Dat geheel de natie het moge zien en erkennen, Nederland en Oranje zijn één, omdat God het heeft gewild; bleven één, ten spijt van het spook der revolutie, omdat God ons saamsnoerde; en gevoelen zich één vooral op deze dag, maar dan in ootmoed buigend voor de God der goden, als Hem saam toebehorend en zingend: (komt heffen wij te samen aan) Psalm 95: 5 en 6:

*De Heer' is groot, een heerlijk God,
Een Koning, die het zaligst lot
Ver boven andre goón kan schenken.
Het diepst van 's aardrijks ingewand;
Het hoogst gebergt is in Zijn hand;
't Is al gehoorzaam op Zijn wenken.*

*Zijn' is de zee; z' is door Zijn kracht
Met al het droge voortgebracht;
't Moet alles naar Zijn wetten horen.
Komt, buigen w' ons aanbiddend neer;
Komt, laat ons knielen voor den Heer',
Die ons gemaakt heeft en verkoren.*

Toepassing.

De revolutie schoot wortel ook in ons volk. Het gelukte haar echter nimmer een omwenteling hier te bewerken; de republiek uit te roepen; onze Koningin van de troon te stoten en zelf het bewind te aanvaarden. Tegen dat kwaad waakte God. Het ligt nog vers in het geheugen wat snode plannen in 1918 zijn gesmeed; wat beroering allerwegen werd gewekt; wat liefde voor Oranje daartegen opgloeide, zodat Troelstra de kop stiet op onoverwinbare trouw, die nog bij ons volk, hoe diep het ook wegzonk, gevonden werd. Dagen van bange spanning zijn beleefd, doch dagen van innige blijdschap volgden.

De ramp ware niet te overzien geweest, als de Heere deze snode aanslag niet had verijdeld. Een rood stadsbestuur schept hopeloze toestanden; kan het financieel beheer niet regelen op den duur. Wat moet van een land worden, dat in handen der revolu-

tionairen overgegeven wordt.

Wij hebben onze Koningin mogen behouden; vijftientwintig jaren reeds zwaait Hare Majesteit de scepter over ons.

Dat de man der revolutie geen feest viert is te begrijpen. Hij spot met onze vreugd; in zijn hart vloekt hij de regering, die erkent haar gezag te ontleen niet aan de mens, maar aan God; hij zal de dag der omwenteling zegenen, waarin de Oranje's voorgoed van de troon zullen gestoten zijn. In het heimelijke legt hij het daarop aan; het hart onzes volks moet voor Oranje bevroren; alle liefde voor onze wettige Koningin verkouden; elk middel, dat de band sterken kan, zeker vrijdeld; en daarom geen feest; geen vreugd; geen erkentelijkheid.

O, men zie toch de giftige werking, die zelfs onder de schoonste leuzen van het socialisme schuilt. Tegen al wat revolutionair de zegening Gods miskent wapene zich ons volk als een enig man. Waakt op, gij sluimerigen; dat de gevaren u recht voor ogen staan. Het is geen tijd om halfslachtig te zijn. Kiest met grote beslistheid. Houdt op, gij allen, die u stoot aan deze en die daden uwer regering: die dit en dat hebt aan te merken op uw Koningin.

Als het tegen de alle ordinantie Gods omstotende revolutie gaat, hebt ge één zaak slechts u voor ogen te stellen, nl. dat onze Koningin ons is van God gegeven; door God ons bleef gespaard en als Vorstin behouden en regeert bij de gratie Gods. Roept dat uit, gij gehele natie, in deze dag. Erken dat, gij beweldadigd Vorstenhuis en volk; erken dat met ootmoed voor God in Zijn woningen. O, dat ware uw vreugde, dat God niet deed naar onze zonden, noch vergold naar onze ongerechtigheden.

Op uwe knieën voor de Potentaat der potentaten deze dag, gij, Wilhelmina met uw gemaal en enig kind; neergebogen in het stof rondom uw Koningshuis gij volk, waaraan God zoveel wonderen heeft verricht!

Ik roep u allen toe het Ministeriële woord: "Het jubileum van Hare Majesteit de Koningin stemt tot ootmoedige erkentelijkheid", en ik schroom niet te zeggen, het hiermede van harte eens te zijn.

Nee, smaal nu niet, mijn volk. Het woord van de godzalige Lodesteijn, overgenomen door A. van Rotterdam in diens kostelijke verklaring der Nederlandse Geloofsbelijdenis, moge een prikkel zijn voor hen, (ge treft ze zelfs onder Gods kinderen aan) die oordelen, dat de zonden en gebreken van ons Oranjehuis te groot zijn, dan dat nog prijs zou behoren gesteld op zijn regering; dan dat met gebeden de troon van onze Koningin nog zou kunnen geschraagd; dan dat de Heere openlijk zal erkend bij het regerings-jubileum. Zij zijn te bestraffen.

Lodensteyn dan schrijft: "Zo haast verneemt men niet van de zonden van enig regent, of dadelijk slaat zijn waardigheid en achtbaarheid bij ons af; en zo het zulke vergrippingen en inhangende gebreken zijn, die ons schijnen de ganse christenheid in hem weg te nemen, zo schijnt zo een man bij ons als "ontgodet" te worden, en zijn autoriteit bijna gans kwijt te raken: een zeker teken van een verstand- en oordeelloze slaap, dat men deze zaak maar bottelijk opvat, gelijk natuurlijke dromen van onbandigheid medebrengen: daar men met een wakker hart moest onderscheid leren maken tussen de grond van die man (Overheid zijnde), zijn zaligheid, en onze achting van hem als zodanig, en tussen de grond van zijn heerschappij en heerlijkheid over de mensen, en onze achting als zodanig. De eerste is Jezus in het hart en de deugdzaamheid daarop, en uit de tweede is Gods ordinantie, en zo moeten en kunnen onze oordelen onderscheiden zijn. In voege, dat ik te gelijk degenen, die ik naar de eerste grond ondeugdzaam zijnde, veracht, dezelve (zeg ik) naar de tweede grond hoog en heerlijk acht als van de Heere over mijl ten heerser en gebiedster gesteld; die ook goden, om Gods kinderen, genaamd worden."

Dus is Oranje niet "ontgodet"; en hebben wij onze feestvierende Koningin "hoog en heerlijk" te achten; en met Hare Majesteit ons van harte te verblijden in de weldaad, die God haar en ons in haar schonk.

Doch ge moogt, Nederlands natie! geen feest vieren, gelijk gij u alom daartoe hebt opgemaakt. Niet 5 september kerk houden en volgende dagen lol maken. God wil geen halfslachtigheid; 's morgens kerk en 's avonds comedie het vloekt!

U opgemaakt, uwer vaders God te erkennen! Ga gij, Hoge Landsvrouwe, uw volk voor! Belijd voor Hem alle afwijking en schuld, die ook uw Vorstelijk huis en uw regering aankleefde. Roep Gods grootheid uit en kniel voor Hem neder! Erken Zijn goedertierenheid over u, deze vijftientig jaar betoond. God spare u en uw gemaal Hare Koninklijke Hoogheid, de Prinses, nog vele jaren. Hij behoeft u saam tegen het zwijn der revolutie, dat in zijn woede niets ontziet.

Bovenal, geëerbiedigde Vorstin, God vervul uw hart met Zijn vreze. Hij, schenke u genâ uw volk in de heiliging van Zijn gebod voor te gaan in uw wandel en in uw regering. Deze dag van Goddelijke zegen, van innerlijke vreugd, deze onvergetelijke dag, behage het uwe Majesteit het oor te lenen aan de roepstem van Gods Woord, zovelen uwer oprechte onderdanen nog van ganser harte lief. "Die Mij eren", zegt de Heere, "zal Ik eren; maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden." Zelfs geen vorstelijk bezoek uit den vreemde verleide u de dag des Heeren te ontheiligen; geen aards genot doe onze Prins de enige dag der week, die geheiligt is door des Heeren opstanding, maken tot de uwen. Geen raadgever uwer Kroon verleide u in wetgeving het pad te betreden, waarop de gunste Gods u en in u ons verlaat.

Niemand kan twee heren dienen. Kiest Hem te dienen van ganser harte. Onze aller geliefde, geëerbiedigde, rijk gezegende Koningin, Gods genâ zij over u en uw Vorstelijk huis al uw dagen en schenke u uwer vaders God te aanbidden. Het zij uw kracht: "Ik hef mijne ogen op tot de bergen vanwaar mijn hulp komen zal." Komt, laat ons voor Hem nederbukken, knielen. Hij is der goden God. Hij kan ook in deze moeilijke tijden uw wijsheid zijn, en uw regering uw volk ten zegen maken. Dat doe Hij uit genade tal van jaren nog.

Hoe gelukkig zal Holland zijn, zo de Heere heerlijk worde onder ons.

Helaas, voor duizenden is de waarde: Gods volk te zijn er af. Meer en meer zonk ons land weg; kregen ongerechte dingen over ons de overhand; lokt zondedienst en Godsmiskening. Het gevaar voor ons volksbestaan ligt niet in de revolutie allereerst. Zij, is slechts bittere vrucht onzer zonden. De zonden maken het ons zo bitter. Wie God verlaat heeft smart op smart te vrezen. Stel de Heere het ons voor ogen, opdat niet onze feesten straks in rouw veranderd worden. Houdt thuis uw optochten; staat af van uw feestgejoel; beeft voor het aangezicht des Heeren. Of raakt u de grimmigheid des Heeren niet, die zo schrikkelijk drukt op het lot der volkeren nabij uw grenzen! Is bij u zoek alle gemeenschapszin; alle meegevoel! Kunt gij joelen; drinken; zwetsen; terwijl miljoenen volken ten gronde gaan? Bemerkt ge dan niet, dat God ook daarin tot u wat te zeggen heeft? Gevoelt ge dan de druk niet, die op u rust. Handel en scheepvaart kwijnen; landbouw en industrie doormaken zeer moeilijke perioden; de werkeloosheid grijpt duizenden gezinnen aan, en dat terwijl de schatkist niet alleen ledig is, doch jaarlijks meer dan 100 miljoen te kort laat en onze belastingen te zwaar reeds drukken, waardoor vele rijken, in plaats van de lasten des volks mee te dragen, het land verlaten. Waar zal het heen? Zullen onze havens aan welks kaden ge de elevators vindt gemeerd en welks boeien ge ledig ziet, geheel versterven? Zal de prijs onzer landbouwproducten verder dalen nog? Zal de waarde van de gulden tot de helft,

tot een tiende tot waardeloosheid worden gebracht?

Viert feest, brooddronken menigte; uw laatste penningen kunt ge dezer dagen kwijt; stort u in de armen van jammer en ellende, van honger en dood! Ik weet, gij zijt niet te keren, tenzij het God behage uw ogen te openen, en gij het dreigend gevaar nabij u aanschouwt, en gij uw knieën buigt, mijn volk! Valt God te voet.

Wacht u, jongeling en jongedochter van de weg der zonde. Hoort, gij allen saam, de roede en wie ze besteld heeft en keert u in ootmoed tot Oranjes God; bekent voor Hem uw zonden; belijdt Hem uw misdaden en buigt u onder Zijn goedertierenheid, die roemt tegen een welverdiend oordeel.

Weerklank vinde in aller hart het woord van uw Ministerie: "Het aanstaand jubileum van Hare Majesteit stemt tot ootmoedige erkentelijkheid." Die ootmoed make Holland weer groot en bereide het de grootse taak in de vanwege zijn geestelijke verzinking diep vervallen wanhopige, radeloze wereld, de Banier des Evangeliums ook nu te ontplooïen; te wijzen op de kracht, gelegen in het nederbuigen voor de enige God, Die hemel en aarde gemaakt heeft en Wien alle aanbidding toekomt in aller eeuwen eeuwigheid. Buigt allen gij, die een ander leven leerde kennen voor Jehovah in het stof; geeft Hem ere en laat uw gebed deze dag zijn voor (wijl Gods Woord u roept voor Vorsten en Overheden te bidden) onze jubilerende Koningin en voor haar huis, opdat God haar leide en bij Zijn Woord beware alle hare dagen.

Dan zal God de eer toegebracht en de rijke zegening, bij het twintig-jarig jubileum onzer Vorstin ons geschonken, ons dringen het verbond met de God der Oranjes te vernieuwen. En wacht ons de bitterste ellende; zou Gods hand ook ons neerwerpen in diepten van armoede; zal, ook al blijve het rode paard van de oorlog buiten onze grenzen, het zwarte paard van de honger door onze steden en dorpen trekken, gelukzalig het volk, dat zijn sterkte vindt in de betrachting van Gods geboden. Het zal bekrachtigd worden te dragen, wat het ook worde opgelegd. Heil dan het volk, dat onder Gods recht bukken mag, en ook een slaand God liefhebben. Als de bitterheid u bitter wordt, zal de Heere u lieflijk omhelzen en uw zonden achter Zijn rug werpen. Laat toch uw stem horen, volk. De levende, de levende, die zal God loven. De Heere wekke u gedurig op tot de dankzegging Zijns Naams.

Eens zult ge Hem volmaakt prijzen, eeuwig en altoos; waar geen zonde, noch druk, noch moeite, noch gekrijt meer zijn zal; waar koningen en onderdanen een zijn zullen om Hem Die op de troon zit en het Lam eeuwig te eren. Schonk Gods vrije ontferming ook onze Koningin daar een plaats, door Hem, Die is heengegaan om Zijn volk een plaats te bereiden.

Leve gedurig in onze harten: "Komt, laat ons aanbidden en nederbukken; laat ons knielen voor de Heere, Die ons gemaakt heeft; want Hij is onze God en wij zijn het volk Zijner weide en de schapen Zijner hand." Amen.

*De lofzang klimt uit Sions zalen
Tot U met stil ontzag;
Daar zal men U o God betalen
Geloften, dag bij dag.
Gij hoort hen, die Uw heil verwachten,
O, Hoorder der gebeden.
Dies zullen allerlei geslachten
Ootmoedig tot U treên.*

7. Dankt God in alles

Predicatie ter gelegenheid van de geboorte van de Prinses van Oranje op 31 januari 1938

Lezen: 1 Thessalonicensen 5

Psalm 138: 3

Grote blijdschap heeft niet alleen ons Koninklijk Huis maar ook het Nederlandse volk vervuld, nu in de morgen van de laatste januari het bericht zich met ontzaglijke snelheid door geheel het land verbreid heeft, dat een Prinses van Oranje geboren is. Met groeiend verlangen is sinds enkele weken dit heuglijk feit tegemoet gezien. Dag na dag wachtten de berichtgevers der grote bladen in de omgeving van het Prinselijk Paleis; dag bij dag en nacht bij nacht verbeidde ieder meelevend vaderlander de tekenen, die van de nieuwe loot uit de Oranjestam zouden getuigenis geven, tot op maandagmorgen bulderende kanonschoten, beierende klokken, fluitende schepen de blijmare van Noord tot Zuid, van Oost tot West, in minder dan geen tijd het gehele volk gemeen maakten.

De harten trilden van vreugde. Gevoeld werd, welk een nauwe band tussen Nederland en Oranje ligt; erkennen moet ons volk, wat God ons in Oranje geschonken heeft en nog schenken wil, niettegenstaande onze schrikkelijke zonden en diep verval van Hem, Die een Wreker is, ja een zeer grimmig Wreker is de Heere. Zijn goedertierenheid roemt echter tegen een welverdiend oordeel. Dit te beseffen, noopt ons de Naam des Heeren met ootmoedige erkenning aan te roepen en Hem te erkennen, Die Zijn goedertierenheid heeft groot gemaakt.

Ik moge u opwekken, tot een betamelijke dankzegging waartoe het woord des apostels ons vermaant in 1 Thessalonicensen 5: 18:

"Dankt God in alles."

In deze korte overdenking wens ik met het oog op de veelbetekenende geboorte onzer jonge Prinses achtereenvolgens de nadruk te leggen op elk deel van de tekst en zo te spreken over:

1. **Dankt** God in alles.
2. Dankt **God** in alles.
3. Dankt God **in alles**.

Paulus wekt de gemeente te Thessalonica op de Heere te danken. Danken is een werkzaamheid van het oprechte geloof, waardoor wij met de ontvangen weldaden in God eindigen, Die de Vader der lichten is, van Wien alle goede gaven en volmaakte giften zijn afkomende. In de ware dankzegging ontvangt Hij de eer en de aanbidding. En waar God verhoogd wordt, zinkt het schepsel in het niet: Blader geheel de Schrift door en gij zult van bladzijde tot bladzijde bevestigd vinden, dat de ware dankzegging alleen opkomt uit de diepste vernedering des harten. De Heere is hoog, nochtans ziet Hij de nederige aan en de verhevene kent Hij van verre.

Een dankzegging die niet opklimt uit het stof der verootmoediging is een stank voor het aangezicht des Heeren. Onze oppervlakkige dagen zijn vol van dankzegging, maar helaas, van de vernedering des harten wordt zeer weinig gezien.

De Heere is verheerlijkt in Christus, naar Zijn eeuwig welbehagen en wordt uit kracht van het verbond der genade, van eeuwigheid tussen de Vader en Zijn Gezalfde

gesloten, verhoogd in Zijn uitverkorenen tot hun zaligheid. Dit grote wonder van Gods welbehagen en barmhartigheid zal Zijn volk doen prijzen, hier door het geloof en eenmaal eeuwig en volmaakt. God wordt verheerlijkt in Zijn eigen werk.

Wij kunnen. Gode niets toebrengen. Van nature missen wij alle erkenning van Hem en ook na ontvangen genade is er niets in ons waarmede wij de Heere zouden kunnen behagen.

Dit doet David en met hem al Gods volk uitroepen: "Wat zal ik de Heere vergelden voor al Zijn weldaden aan mij bewezen?" Nochtans riep hij uit: "Ik zal de beker der verlossingen opnemen en de Naam des Heeren aanroepen.

Het danken van God bestaat zo in het verhogen en prijzen van Hem in ons hart. Hij is het voorwerp van alle aanbidding en Zijn goedertierenheden nopen tot de dankzegging van Zijn Naam.

Dat danken is geen formalistisch lippenwerk. Het beweegt het volk van God om zich Gode tot een levende offerande op te offeren en te sterven aan de zonde en alle vleselijke begeerten. Dit doet hen Gode vruchten dragen en geeft in hun hart een blijdschap en vreugde, meer dan ter tijd als der goddelozen koren en most vermenigvuldigd zijn. Zo heeft Zacharias in zijn lofzang getuigd: "Geloofd zij de Heere, de God Israëls, want Hij heeft bezocht en verlossing teweeggebracht Zijnen volke, En heeft een hoorn der zaligheid ons opgericht in het huis Davids Zijns knechts. Een verlossing van onze vijanden en van al degenen, die ons haten."

En waartoe geschiedde die verlossing? En waartoe strekte die dankzegging?

"Opdat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreze, in heiligheid en gerechtigheid voor Hem, al de dagen onzes levens."

Zie, zo geeft Zacharias getuigenis er van, dat de ware dankzegging in heiligheid en gerechtigheid doet wandelen. Er is geen snoder bedrijf dan de zonde; daardoor worden Gods deugden gekrenkt en Zijn heerlijkheid vertreden. Doch daarom ook is het onmogelijk Gode te danken zonder de zonde af te sterven. *Wie dankoffert, zal Mij eren, zegt de Heere.*

Is alzo de oprechte, Gode verheerlijkende dankzegging genadevrucht van de verheerlijking Gods in Christus, dat neemt niet weg dat het elk mens betaamt de Heere te erkennen in al de weldaden, die Hij schenkt en dat de zegeningen ons volk in de jonge Prinses van Oranje geschonken, het behoren te bewegen de Naam des Heeren met dankzegging aan te roepen. O, dat wij de grootheid Gods uitroepen in deze dagen, Zijn Naam lovend en prijzend.

Hij heeft ons het Huis van Oranje geschonken. Het is Zijn wil ons door Oranje te regeren en in Oranje te zegenen. In de bange tachtig-jarige oorlog heeft Hij Oranje aan het hoofd dezer benauwde gewesten gesteld.

Zelfs ondanks zichzelf heeft onze eerste Willem van Oranje partij moeten trekken voor het volk der Hervorming, ook doordat deze Vader des Vaderlands bedrogen uitkwam in zijn betrouwen op en willen sparen van Rome.

Maar de Heere leidde hem en verwekte de liefde in zijn hart om de zijde te kiezen van het naar menselijke berekening en door de woede des vijands ten dode opgeschreven volk. Eer en grootheid naar de wereld gaf Willem van Oranje prijs; zijn goed had hij veil; zijn tafelzilver verkocht hij om het in Rome's klauwen vastbesloten volk te verlossen. Ja, zijn bloed heeft hij voor het volk gelaten, toen hij viel door het moordend schot van Balthazar Gerards, de verrader, die door Rome's geld omgekocht, de paus de vreugde bezorgde, dat deze zelfs een Te Deum zingen kon op 's Prinsen dood, een Gode lof, dat in eeuwigheid tegen hem getuigt. In de laatste ogenblikken zijns levens beval de Vader des Vaderlands niet alleen zichzelf, maar ook het arme volk de ontferming des Heeren.

Gelijk eens Mozes de zijde koos van het in Egypte tot de dood toe onderdrukte volk van Israël, zo heeft Willem van Oranje zich aan de zijde gesteld van het door Rome en Spanje ten dode opgeschreven volk dezer gewesten. En gelijk God door Mozes vroeg om de Heere te dienen drie dagen in de woestijn en eerst toen Farao dit recht Gods op Zijn volk weigerde, het geheel opeiste en door Zijn machtige arm verlost, zo deed de Heere met de inwoners van dit land. Zij, vroegen vrijheid om God te dienen naar Zijn Woord. Vrij, van de Roomse afgodsdienst. Dat volk beoogde geen opstand tegen zijn wettige vorst. Ten rechte kon Marnix het woord in de mond leggen:

De koning van Hispagne Heb ik altijd geëerd.

Maar de vrijheid om Gods Woord tot heerschappij te brengen duldde Rome niet. De Heere heeft toen ons volk uitgeleid en van Spanje en Rome vrijgemaakt. En Hij gebruikte als Zijn instrument de eerste Willem van Oranje.

Hem kostte de zware kamp goed en leven en met hem zijn broeders, die op het slagveld sneuvelden.

Naast hem stond de stoere Jan van Nassau. Van deze stadhouder van Gelderland stamt onze Vorstin en de nu moeder geworden Prinses af. Ten rechte werd Jan van Nassau de Calvinist der Oranjes genoemd. Hij unieerde de Noordelijke gewesten in de Unie van Utrecht, die, als tegenhanger van de Roomse Unie van Atrecht, bedoelde in de zeven Noordelijke Provinciën de zuivere Gereformeerde Religie te maintaineren. Hij weigerde geroosterd en gebraden te worden en bracht Rome in zijn gewest ten onder. Het is de grote betekenis van de Oranjes, dat zij, hebben mogen dienen om ons land te grondvesten als zelfstandige natie en Rome's macht te breken.

Ik wijs alleen slechts nog op Willem III, de Stadhouder-Koning. Rome greep bij vernieuwing naar de macht in Europa. En Willem III heeft die greep der hel gekeerd. God bediende Zich van hem. Nederland is door zijn dienst bewaard voor een vernieuwde overheersing van de "Roomse anti-christ".

Deze enkele voorbeelden zijn voldoende om te tonen dat de Heere Nederland aan Oranje en Oranje aan Nederland bond ten dienste van de ware religie.

Daarin ligt de grote betekenis van de geboorte onzer jonge Prinses. Het Huis van Oranje blijft gespaard voor Nederland. Dat geve ons stof der dankzegging. Dit heuglijk feit doe ons zien en erkennen wat de Heere door Oranje voor Nederland gedaan heeft. O, Hij verwekke telgen, die ook in deze dagen, waarin Rome weer naar de macht grijpt en met brute aanmatiging optreedt, de macht van de aartsvijand van ons volk, van de dagen onzer landsgeboorte af, zullen breken.

Hij geve bij vernieuwing een ijver voor de reine, leer der Hervorming, waaruit ons volk is geboren en waarbij het is groot geworden. Hij, zegene daartoe uit en met genade het Prinselijk echtpaar en de jonggeborene. Hem worde de dank gebracht voor de grote weldadigheid den Huize van Oranje, en ook ons

volk bewezen. Hem komt de dankzegging toe. Hem alleen. Daarvan spreekt Paulus in onze tekst. Ik vraag uw aandacht er voor, dat de apostel zegt: "Dankt **God** in alles."

2. Hij is alle aanbidding en dankzegging waardig. Hij is de Schepper van hemel en aarde. Hij riep de dingen, die niet zijn alsof ze waren. Door Zijn wil zijn ze en zijn ze geschapen. Hij wrocht alles om Zijns Zelfs wil, tot Zijn heerlijkheid. In Zijn schepping vermaakte Zich de Heere. Hij zag al wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed.

Maar eerst vielen van Hem de engelen af; daarna door moedwillige ongehoorzaamheid de mens. Gods eer werd gekrenkt. Gods recht vertreden. Onder de vloek vloekt de mens zijn Maker en Formeerder. En toch zal de Heere in hem

verheerlijkt worden, maar in gerechtigheid, in de poel, die brandt van vuur en sulfer. Ja, in het tandgeknars der verdoemden zal Gods recht eeuwig blinken.

Maar door die diepe zondeval heen zal ook de barmhartigheid Gods worden verhoogd. Hem zal aanbidding en dankzegging worden toegebracht van de in Adam doemwaardige, doch uit soevereiniteit uitverkoren zondaar. Want de geschonden volmaaktheden Gods, die, zo zij in God zijn, nochtans nimmer geschonden kunnen worden, zijn verheerlijkt in Christus. Hij is het Lam, geslacht van de grondlegging der wereld. Hij gaf Zich in de verbondssluiting voor de Zijnen, die Hij representeerde. En Hij 'kwam in de volheid des tijds en werd Schuldenaar voor de schuld dergenen die, van de Vader gegeven zijn. Hij voldeed aan het gekrenkte Godsrecht, door Zich de wreking van dat recht te onderwerpen. Hij volbracht en gaf opening aan de liefde en de barmhartigheid Gods, zodat het welbehagen des Heeren door Zijn hand gelukkig zal voortgaan. God is in Christus verheerlijkt en door Hem zal Hij verheerlijkt worden in al de uitverkorenen. Zij zijn het volk dat de Heere Zich formeert en zij zullen Gods lof vertellen en Gode dankzeggen. Reeds hier op aarde.

O, Gods volk leert klagen; bitter wenen over de zonde. Maar ook de prijzingen van hun God en Koning zijn hun niet vreemd. De dadelijke genieting van de verlossing in Christus en de verzoening met God doen hen uitroepen:

'k Zal eeuwig zingen van Gods goedertierenheên.

Ja, eeuwig zal dat volk zingen. Hier slechts zingen zij bij beurte en vol gebrek. Eens zal de schare, die niemand tellen kan, God prijzen dag en nacht, zingende het lied des Lams, Dat hun gekocht heeft met Zijn bloed. God zal het voorwerp zijn van hun volmaakte dankzegging.

De apostel vermaant dan ook: "Dankt God in alles, want dit is de wille Gods in Christus Jezus over u."

En nu deelt geheel de wereld in de vruchten van Christus' zoen- en kruisverdiensten. God doet door Hem Zijn zon opgaan over bozen en goeden en Hij regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Hij is aan allen goed. Van die goedheid Gods vraagt de apostel: "Of veracht gij de rijkdom Zijner goeder- tierenheden en verdraagzaamheden en lankmoedigheid, niet wetende dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt?" Die goedheid Gods is ook over ons Vorstenhuis en over ons ganse volk, nu een scheut uit de oude Oranjestam is opgeschoten.

O, hoe betaamt het allen, Vorstenhuis en volk, God te danken Hem te erkennen als de zeer overvloeiende Fontein van alle goed.

Hoe vreselijk daarentegen is de miskennis van deze goedertierenheid des Heeren in de broodronken feestviering. Is dát liefde voor Oranje, dat het volk host en danst? danszaal en bioscoop vult? Is dát de waardering van het grote voorrecht, dat een Prinses geboren is, dat de uitnemende weldaden van Gods goedheid in losbandigheid worden doorgebracht?

De nationale feestdagen zijn zulke vreselijke nationale zondedagen! Het schijnt, alsof op die dagen geoorloofd is, wat anders niet mag. Zo schijnt het, maar zo is het niet. God zal ook om die dagen ons eens doen komen in het gericht. Er is een gedenkboek voor Zijn aangezicht. Hij zal rechtvaardig oordelen naar het kwaad, dat is bedreven, ook op deze dagen.

Neen, wij willen niet onder doen voor anderen in onze liefde voor Oranje, en toch, wij moeten met grote ernst allen waarschuwen, jong en oud, voor de ongerechtigheid, waaraan de teugel gevierd wordt; voor de ijdelheid, die ten top stijgt. Wij wensen de zonde te bewenen; de zonde van Vorstenhuis en volk. Onder de indrukken van Gods hoogheid begeren wij te buigen voor Hem, in het stof. Met David moeten wij allen smeken:

Wend, wend mijn oog van d' ijdelheden af.

De oprechte liefde tot het Vorstenhuis zal ons in tegenstelling met de joelende en dansende scharen, doen zoeken de genade Gods voor de Vorstelijke ouders en hun jong geboren lieveling. De Heere verheerlijke Zich naar de rijkdom Zijner ontferming in de Oranjetelg, opdat Hem de eer worde toegebracht. Hem, Wien alleen alle dankzegging toekomt en in Wiens verheerlijking de zaligheid Zijner uitverkorenen ligt. Hij malle de jonge Prinses een Juliana van Stolberg, als de Friese Vorstin van wie de geschiedschrijver meldt, dat zij een christin was, niet naar de mode van de tijd, maar door hartveranderende genade. Dat zijn de ware christenen.

Voorwaar indien op God oog en hart mocht zijn gericht, opdat Hij gedankt worde, wij zullen ons en onze kinderen afhouden van de feestvreugde der wereld. Spreekt met elkaar van de grote daden Gods aan en door Oranje gewrocht tot heil van ons volk. Vertelt het uw kinderen wat God gedaan heeft, opdat het navolgende geslacht het weten zal. Prijst de Naam des Heeren; dankt Hem, Die waardig is geprezen te worden om Zijns Zelfs wil en Die ons noopt Hem te erkennen door de betoning Zijner grote goedheid aan ons. Ja dankt Hem **in alles**.

3. Het laatste gedeelte van de tekst vraagt nu nog een wijle onze aandacht. Dankt God **in alles**, zo schrijft de apostel aan de geliefde gemeente der Thessalonicensers. In alles. In voorspoed en tegenheên; in strijd en verzoeking; in druk en vervolging. In alles.

Maar, zal dan ook druk en tegenheên en strijd stof geven tot dankzegging? Ja, gewis, omdat de grond van de dankzegging ligt in God.

Ach, zo menig een roept in voorspoed: "Ik ben zo dankbaar!" omdat hij zich in zichzelf verblijdt over het goed, dat hem gegeven is.

Doch de hand des Heeren ziet hij niet. De schare, die van de broden gegeten had, was zo dankbaar, dat zij: Christus wel Koning wilde maken, maar zij zag Zijn Godheid niet in de tekenen en miste dan ook de ware dankbaarheid. Waar echter de Heere het Voorwerp onzer aanbidding is, spreekt de kerk zelfs met dankzegging van de verdrukking, die Hij zond. Hoeveel te meer geeft de Heere ons Oranjehuis en ons volk stof om Hem in alles te danken. Het voorrecht, thans ons geschonken, is groot.

O, ik bid u, laat het oor niet hangen naar hen, die de weldaden Gods verkleinen en u vragen wat betekenis de geboorte van de Prinses meer heeft, dan van enig ander kind? Die geboorte is voor ons volk van onnoemelijk groter betekenis! Juist daarom, omdat God Nederland en Oranje samensnoerde; omdat Nederland zonder Oranje wegzinkt in nameloze ellende.

De geschiedenis spreekt met onweerlegbare bewijzen er van, dat de Heere Nederland door Oranje wil regeren en bewaren. Ik moge u een enkel voorbeeld noemen.

Tot tweemaal toe hadden de Geünieerde Provinciën een Stadhouderloos tijdperk. Het eerst van 1650 - 1672. De regenten hadden de overhand; de De Witten kwamen aan het roer. Oranje moest van het bestuur des lands uitgesloten, voor goed. Zelfs werd een "Eeuwig Edict" gemaakt, waardoor men het Stadhouderschap zocht te vernietigen.

En niet anders beoogde de zelfzuchtige partij in 1702, toen Oranje verdrongen werd ten tweede male.

Maar Gods heilig misnoegen rustte kennelijk op het verbreken van de band, door Hem Zelf tussen Nederland en Oranje gelegd. Verarming van ons volk kwam; onze handel werd grote schade toegebracht; oorlog op oorlog trof ons, tot in uiterste nood het bijna radeloze volk om Oranje riep. Toen de Prins weer gesteld was op de plaats, die hem toekwam, wendde de Heere ons lot en schonk Hij zegening op zegening en rust en

vreë. Ja een derde droevig voorbeeld staat op onze historie-blaán geschreven. Want nog eens had het Nederlandse volk de treurige moed Oranje te verbannen. Het was in de dagen toen het oog op Frankrijk gericht was en Willem V naar de vreemde werd verbannen en diens gemalin aan de Goejan Verwellesluis bij Gouda werd aangehouden en teruggezonden.

Men meende het gevonden te hebben, nu men van Oranje af was. De verdwaasden! Zij sprongen en dansten om de vrijheidsboom en zongen: "Vrijheid, gelijkheid en broederschap!" Maar wie tekent de nameloze ellende, die over het Oranjeloze volk werd uitgestort? Wie beschrijft de geleden armoede van het geplunderde volk? En toch nog niets was al dit leed in vergelijking met de smart, veroorzaakt door het wegvoeren van de bloem der Nederlandse jongelingschap naar de slagvelden van Napoleon tot naar Rusland toe.

God twistte met ons. En Hij bracht Oranje weer en zette de vijfde Willems zoon de koningskroon op het hoofd. Nederland kan zonder Oranje niet, omdat de Heere ons door het Oranjehuis regeren wil.

Hoe kennelijk bleek dat nog in 1918, toen Troelstra naar de kroon van Oranje greep. Maar Troelstra viel. Hij had zich vergist. Ja hij had zich in God vergist. De Heere schonk nogmaals een bewijs, dat Hij ons door Oranje wil regeren.

En omdat dit zo duidelijk in de historie spreekt, daar moet vreze ons hart vervullen, als wij het Vorstenhuis zien kwijnen.

Zo onder Willem III. Zijn zonen stierven; Zijn broeder en gemalin werden door de dood ontruikt. Maar een jonge vrouw mocht de reeds grijzende Koning zijn vorstelijk paleis inleiden en uit haar gaf de Heere onze Vorstin. Eén telg; en straks één Juliana.

Hoe dikwerf mompelde het volk, waarom toch onze Prinses zo lang toefde eer zij ten huwelijk ging. Ook daarin was zij echter de voorzienigheid Gods onderworpen. En ziet, thans bloeit uit haar het Oranjehuis weer op.

Verstaat gij nu de grote betekenis van de geboorte der Prinses, thans door ons ootmoedig gedacht? Oranje groeit weer. De Heere wil Oranje sparen nog voor ons en onze geslachten. Nederland kan zonder Oranje niet, God gaf een nieuwe telg. Hij had zo anders kunnen doen, en zo Hij de zonde wilde gedenken, moeten doen. Maar Zijn goedertierenheid verheft zich over ons. Dat zij zich verheffe van eeuw tot eeuw en ons van de wegen des Heeren lere, opdat wij Hem gedenken en Zijn Naam mogen vrezen. Ons volk zinge van de wegen des Heeren, gelijk Gods kinderen van die wegen zingen uit Psalm 138: 3:

*Dan zingen zij, in God verblijd,
Aan Hem gewijd,
Van 's Heeren wegen;
Want groot is 's Heeren heerlijkheid,
Zijn Majesteit
Ten top gestegen;
Hij slaat toch, schoon oneindig hoog,
Op hen het oog,
Die need'rig knie-len;
Maar ziet van ver met gramschap aan
Den ijd'len waan
Der trotse zielen.*

En nu tenslotte nog slechts een enkele opmerking.

Wij zijn heden niet saam gekomen om de mens te prijzen; ook niet om een vroomheid

te roemen, waarin velen zich verheffen, doch die niet gekenmerkt wordt in het haten en vlieden van de zonde en het naarstig wandelen naar Gods geboden. Evenmin mogen wij de zonde verbloemen van Vorstenhuis of volk. Veeleer betaamt het ons die te bewenen. Zo God in het gericht treden wilde, wie zou bestaan?

Doe Hij ons in Zijn wegen wandelen, ook ons Prinselijk echtpaar, tot heil van Oranje en van Nederland.

Wij hebben echter willen wijzen op de daden, door God verricht; op de onverbreekelijke band tussen Oranje en Nederland gelegd; op het voorrecht, dat een spruit gesproten is uit de Oranjestam, waarin dit doorluchtig Vorstenhuis voortleeft. Hem zij de dankzegging.

Hij sterke de moeder. Hij, doe het van Hem geschonken pand voorspoedig opwassen. Hij, verheerlijke Zich in genade en doe tot in verre eeuwen Oranje staan aan het hoofd der natie, tot nederwerping van de machten van on- en bijgeloof. Uit dat Vorstenhuis verwekke Hij een andere Willem III, die het in deze tijden opdringende, op macht beluste Rome, bij vernieuwing kere en vernedere, ook in ons eigen land. Hij schepe christinnen door hartveranderende genade.

Ons Vorstenhuis zij Gode en de rijkdom Zijner genade bevolen. De Heere zij de dankzegging.

O, breng de nationale feestdag niet in de zonde door! Hoor, o land! des Heeren Woord, dat u toeroept: "Dankt God in alles."

Veracht, jongeling en jongedochter, de vermaning uwer ouders niet. Verwerpt het Woord Gods niet. Vraagt u zelf af, of gij gaarne sterven zoudt op de plaatsen der goddeloosheid? Stelt u in de tegenwoordigheid van Hem, bij Wie geen vergeeflijke zonden in zichzelf zijn. Gedenkt ook in deze dagen, dat eens wij allen zullen staan voor Gods rechterstoel. Draagt rouw over uw zonden, in plaats van ze te vermeerderen. Vliedt van de brede weg des verderfs, opdat de weldaden Gods, in de zonde doorgebracht, straks niet tegen u getuigen.

Ouders, spreek met uw kinderen van de Heere en Zijn goedheid, ons bewezen. Zoekt Zijn aangezicht. Gedenkt Zijn wonderwerken in Oranje aan Nederland verricht. De werken des Heeren zijn groot; zij worden gezocht van allen, die er lust in hebben. Zijn doen is majesteit en Zijn gerechtigheid bestaat in der eeuwigheid.

Gij zult meer vrede hebben in het gedenken van des Heeren daden dan in het jagen naar het genot der wereld. God heilige u in Zijn waarheid.

Ik besluit met een opwekking aan Gods volk.

De Heere doe hen ons Vorstenhuis gedurig in den gebede gedenken. O, ga niet koel en zonder opmerken uw weg. Treur over wat uw ziel bedroeven moet; maar ook erken het goede, dat de Heere geeft. Zie in de eerste plaats op Hem, door Wien de Koningen regeren en neem ter harte, dat de Heere ons Oranje gaf en behouden deed. "Dankt God in alles."

Hij is de God uwer zaligheid. Hij trok u uit deze tegenwoordige boze wereld en verwaardigde u als lichten te wandelen te midden van een krom en verdraaid geslacht. O, prijst uw God en Koning. Dankt Hem in alles, ook in de weldaden ons thans geschonken. Zijt met opmerkzaamheid vervuld en begeert van de Heere, dat Hij gedenke aan het verbond eens met Oranje gesloten. Was het niet de taal van onze eerste Willem, dat hij met de Heere der heren en met de Potentaat der potentaten een vast verbond gemaakt had?

Volk en Vorstenhuis zijn ontrouw in dat verbond, maar de Heere blijft getrouw. Hij doe ons in Zijn wegen wandelen en Hem met ootmoedige dankzegging eren. Hij wone in het rijk gezegend Nederland en make Oranje groot door het in kleinheid te doen wandelen voor Zijn aangezicht, tot heil van volk en vaderland.

De God aller genade behoede en zegene onze Koningin en haar vorstelijke kinderen en stelle de jonggeboren Prinses na voorspoedige wasdom tot ere van Zijn Naam, opdat Hem in alles zij de dankzegging tot in der eeuwigheid. Amen.

8. De gedachtenis van de Naam des Heeren

Predicatie bij de herdenking van de 40-jarige regering van Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin, 1938

Psalm 25: 4

Lezen: Jesaja 26

Psalm 36: 2 en 3

Psalm 72: 11

Bij vernieuwing heeft de Heere Oranje en Nederland gevoerd tot een mijlpaal Zijner grote goedertierenheden. Nog leeft in onze harten de trilling na uit de spannende dagen van de sterke verbreiding der geboorte van een Oranjetelg; nog gevoelen wij de naklanken der hoog gestegen blijdschap, toen de verwachting werd vervuld; nog gedenken wij het voorrecht, dat onze jonge Prinses in de Heilige Doop aan de drieënige God werd opgedragen.

En zie, wederom wordt geheel het volk opgeroepen de weldadigheden des Heeren te gedenken, het Huis van. Oranje en in dat Huis het ganse volk bewezen.

Veertig jaren aaneen mocht Koningin Wilhelmina over ons regeren. Een tijdvak als slechts weinig vorsten is gegeven. Een tijdperk van rijk gezegende regering. God waakte over ons. Geen vijand betrad onze erve. Geen revolutie stiet onder ons de regering om. Van de nameloze ellende, die andere volkeren trof, werden wij verschoond. Hoe groot moet ons de bewaring des Heeren te meer zijn, als wij gedenken ons diep verval; onze hemeltergende zonden, waardoor wij niet alleen alle zegeningen verbeuren, doch waardoor wij daarenboven alle oordelen ons waardig maken. Ziende op de lankmoedigheid en goedertierenheid Gods over ons mogen wij ons niet onttrekken aan de oproep der regering om aan de vooravond van de koninklijke feestdag het heuglijk feit kerkelijk te gedenken.

En toch niet zonder vreze zijn wij saamgekomen. Zal het Nederlandse volk de vooravond in Gods huis worden vergaderd, om de volgende dag in wereldvreugde, ijdelheid, zondeuitgieting, brooddronkenheid door te brengen? Moet aan de vooravond van de jubileumsdag kerk gehouden, opdat de dag zelf vrij zal zijn, om de zonde naar hartelust te kunnen dienen? Hoe diep bedroevend! Maar ook dit moge ons niet beletten, maar moet ons te meer aansporen om Gods Woord tot een richtsnoer te stellen en in ootmoed de Heere aan te roepen. Gods Woord spreekt ons van de gerechtigheden des Heeren en maant ons af van de zonde.

Ja, het dringt tot vernedering onder de slaande hand Gods en tot een ootmoedig schuldbelijdend bukken onder Gods gerichten. Het noopt ons tot het gedenken van Zijn Naam en van Zijn daden.

Van die gedachtenis wens ik thans te spreken, geleid door het woord uit Jesaja 26: 8b:

"Tot Uw Naam en tot Uw gedachtenis is de begeerte onzer ziel."

Dit woord spreekt ons van: De gedachtenis van de Naam des Heeren.

1. Omdat die Naam het Wezen Gods openbaart.
2. Omdat die Naam sterkt ten tijde van benauwdheid.
3. Omdat die Naam een heilige begeerte verwekt.

Ons tekstkapittel bevat het lied, dat gezongen worden zal ten dage van de verlossing

des Heeren, waarmede de getrouwe Jehovah Zijn volk uit de greep der heidenen bevrijden zal. Tegen de heidenen heeft Jesaja gesproken. Tot Babel en Assur; de Filistijnen en Moab; Damascus en Efraïm; Egypte en Moren-land; Edom, Arabië en Tyrus heeft de Godsgezant het hun verpletterend Woord des Heeren gebracht. Zij allen zullen een roede zijn in de hand van Abrahams God, om Israël te tuchtigen; maar als zij dit werk zullen volbracht hebben, dan zal de Heere hen Zelf oordelen. Want Hij zal Zijn volk niet overgeven ten verderve. Integendeel, Hij zal het behouden en verlossen. In de profetieën nu aangaande de verlossing, waarvan de diepe wortel was de behoudenis in Christus, wordt het oog van de Ziener verlicht en getuigt hij van de grote werken Gods, waarin de Heere zal verheerlijkt worden. In het gedeelte der profetie, waartoe kapittel 26 behoort, wordt gesproken van het wereldgericht dat komt; van de roeping der heidenen; van de opstanding des vleses. Hoe wijd mag de Evangelische adelaar zijn vlerken uitslaan en Gods oprechte volk vertroosten met het eeuwig heil, dat in Christus bereid is en eenmaal in volkomen verlossing zal geschonken worden.

In de nacht, in welke Hij verraden werd, toen het er voor de kerke Gods op aan gekomen is, heeft de Heere Jezus Zijn discipelen toegeroepen: "Uw hart worde niet ontroerd; gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij!" En Hij ontsloot voor Zijn jongeren, toen de aarde hun te bang werd, de hemel in al Zijn heerlijkheid, zeggende: "In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen. Ik ga heen om u plaats te bereiden." Zo nu ook opende Jesaja in de bange wereldweeën voor de kerke Gods de eeuwige gelukzaligheid en bepaalde hij ze door de verlichting des Heiligen Geestes bij de grote dag der verlossing.

O, dat in de benauwende tijden, die wij beleven, des Heeren volk met deze vertroosting vervuld moge worden. De zonde neemt hand over hand toe; de ongerechtigheid wordt vermenigvuldigd; zwaarder druk; groter ellende; bittere vijandschap zijn onder de uitgieting van de fiolen van Gods gramschap te wachten. Maar Gods geheiligd volk zal uit de verdrukking overwinnend uitkomen; degenen namelijk, die hun lange klederen hebben wit gewassen in het bloed des Lams.

En van de volkomen verlossing van Gods uitverkorenen nu waren de verlossingen van Israël voorbeelden en onderpanden. In de uitredding van de kerk des Ouden Verbonds uit de klauw der heidenen lag het beginsel der eeuwige verlossing. De strijd die tegen Israël gekampt werd was in de grond der zaak de krijg van de draak tegen het Lam en de blijdschap van het verlost volk is dan ook in de diepste wortel de blijdschap van Gods uitverkorenen in Christus.

Te dien dage zal dit lied gezongen worden. De Heere stelt heil tot muren en voorschansen.

Zo wordt tot de Naam des Heeren en tot Zijn gedachtenis de begeerte der ziel. En het mocht ons Vorstenhuis en ons volk gegeven worden bij de herdenking der veertigjarige, in menig opzicht rijk gezegende regering onzer geëerbiedigde Vorstin Gods hand te zien en Zijn Naam te gedenken. Dan eerst zullen de ontvangen weldaden groot worden, als wij er mede in God mogen eindigen en Hem er in verheerlijken. Zijn Naam te gedenken wil dan ook zeggen: God te erkennen. Want in de Naam is de Openbaring Gods.

De Naam des Heeren is van gans enige betekenis; in de naam is de openbaring van Zijn Wezen. God heeft geen namen nodig gelijk de mensen, om hen van anderen, die hun gelijk zijn, te onderscheiden; want niemand is God gelijk. Het heeft de Heere echter behaagd Zichzelf te benamen, opdat wij Hem kennen en aanroepen. Elke naam des Heeren heeft dan ook betekenis.

Een afdruk daarvan heeft de Heere willen geven in de namen der mensen. Wij gevoelen dat bijna niet meer en noemen onze kinderen met namen der familieleden, gelijk reeds in de dagen van Johannes de Doper placht te geschieden. Maar oorspronkelijk was dat anders. De Heilige Schrift geeft hiervan vele bewijzen. Men denke slechts aan de namen Adam, Jacob, Mozes; en in het bijzonder ook aan de naamsveranderingen bij Abraham, Israël en anderen. Ja, van de eenheid tussen naam en wezen spreekt de Schrift herhaaldelijk. Zo zeide de Heere tot Mozes: "Ik ken u bij name", wat niet slechts beduidt, dat Jehovah wist, dat hij Mozes heette, maar dat God Mozes doorgrondde; kende in zijn innerlijk wezen.

En, om niet meer te noemen, in de Openbaring aan Johannes wordt degene, die overwint, toegezegd: "Ik zal hem geven een witte keursteen en op die steen een nieuwe naam geschreven, welke niemand kent, dan die hem ontvangt." Die nieuwe naam is de uitdrukking van het vernieuwde, innerlijk wezen der overwinnaars. Ieder ontvangt een eigen naam; ieder naar eigen wezen, opdat ieder uit eigen van God gevormde en geleide herschepping eens in volmaaktheid God eeuwig love.

Dit alles nu is een afdruk in mensen, van wat in God volmaakt, eeuwig is. Zo spreekt dan ook de Heere Jezus in Johannes 17 vers 6: "Ik heb Uw Naam geopenbaard de mensen, die Gij Mij uit de wereld gegeven hebt." De Naam is het Wezen Gods Zelf. Hij, Die het uitgedrukte Beeld is van Gods Zelfstandigheid, het vleesgeworden Woord, draagt die Naam, dat Wezen in Zich en openbaart dat Wezen aan Zijn volk, zoveel hun ter zaligheid van node is. Naam en Wezen zijn in God één. De Naam is de uitdrukking van Zijn Wezen. Die naam is dan ook wonderlijk en groot en te prijzen in der eeuwigheid. Het is de lust van Gods volk die Naam te vrezen en groot te maken.

Op die Naam pleitten Mozes en Jozua tot behoud van het volk. Voor Zijn Naam ijverde de Heere met de dood straffend die Israëlitische man, die de Naam vloekte. Deze voorbeelden, genomen uit de talloos vele die in Gods Woord geschreven staan, bewijzen onweersprekelijk dat in Gods Naam de openbaring van Zijn Wezen is. Hij is de Almachtige, de Algenoegzame, de Allerhoogste, de Onverwinnelijke, de Onveranderlijke. Hij wordt genaamd de Rechtvaardige, Die wrake oefent over de zonde en volkomen voldoening eist voor de gemaakte schuld. Hij houdt de schuldige geenszins onschuldig. Hij is de Heilige, voor Wien de volmaakte engelen met twee van hun vleugelen het aangezicht bedekken en uitroepen: "Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen." Krachtens Zijn vlekkeloze heiligheid haat God "de goddeloosheid" en "alle leugenpaden" en "kwade ranken" en "de vergadering der boosdoeners."

En naar deze openbaring in Zijn Namen heeft de Heere Zich aan Israël bewezen te zijn. Geheel hun geschiedenis getuigt het. In al de wegen die de Heere dat volk heeft geleid, betoonde Hij het. Door Zijn machtige arm heeft Hij. Jacobs zaad verlost uit Egypte en geleid door de woestijn; door Zijn Goddelijke trouw heeft Hij het gedragen en niet vernield. Naar Zijn rechtvaardigheid bezocht Hij de zonden; naar Zijn heiligheid verborg Hij Zijn aangezicht van hen. Ja, in geheel Zijn handelen met het oude bondsvolk drong Hij tot de erkenning van Zijn Naam, opdat Hij verheerlijkt werde.

In deze leidingen Gods nu, is het leven van Gods uitverkorenen getekend. Nooit mogen wij voorbijzien, dat de geschiedenis van Israël meer is dan een Vaderlandse historie; zij is de geschiedenis van Gods uitverkoren volk, dat in Christus verlost en geleid wordt door Gods Geest uit het Egypteland des doods, door de woestijn, naar het hemelse Kanaän.

Maar toch is er ook veel in de historie van Israël, dat van betekenis is voor ons land en

voor ons volk. Ook aan Nederlands Vorstenhuis en volk heeft de Heere bewezen te zijn, gelijk Hij in Zijn Woord geopenbaard heeft. Hij bond Nederland en. Oranje samen in de dagen van onze bange landsgeboorte en Hij betoonde Zijn macht in de bewaring zelfs in de bangste tijden. Ja, nog verwierp Hij ons van Zijn aangezicht niet, hoewel wij Hem met onze zonden tergen.

Veertig jaren lang droeg Hij, onze Landsvrouwe op de troon. Zijn hand wendde van ons oorlogsgevaar; Zijn macht keerde de draak der revolutie. In vrede mocht onze Vorstin regeren en ons volk werd onder die regering met rijke zegeningen overladen. Ja bij al de druk, die over ons is gekomen, is Nederland nog rijk bevoorrecht boven tal van andere landen.

Het betaamt ons dan de Naam des Heeren uit te roepen en in het stof voor God buigen. De Naam des Heeren is groot.

Maar mijn geliefden, wie merkt er op? De brooddronken vreugd, het gekrijs, gehos, gevloek in onze straten in het bijzonder op de nationale feestdagen geven het ontzettend bewijs er van, dat wij er verre van zijn om de Naam des Heeren te gedenken. In de verachting van de God der Vaders; de verzaking van de dure plicht, door God opgelegd; het wegzinken van volk en Vorstenhuis steeds dieper van jaar tot jaar; de ontering van de Naam des Heeren; de ontheiliging van Zijn dag; het vertrappen van al Gods geboden; ja in geheel de openbaring en het leven van ons volk, dat eens uit het Roomse Egypte werd verlost is een verachting, in plaats van een eren van de Naam des Heeren. Zó ver zijn wij af van God, dat zelfs in het uiterlijke Zijn Naam niet wordt gevreesd en onder de oordelen ons volk zich verhardt.

O, het zou zo anders zijn, als de vreze voor de Naam des Heeren in ons mocht zijn gewrocht. Doch daartoe is elk mens, koning en onderdaan, onmisbaar de vernieuwing des. Heiligen Geestes. Het Woord des Heeren is zowel van kracht voor onze Vorstin en voor haar doorluchtig Huis als voor de geringste onderdaan: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij iemand wedergeboren wordt, hij kan het Koninkrijk Gods niet zien." Wij allen moeten van dood levend gemaakt. De Heere make Zijn Naam heerlijk aan (Onze Vorstin en haar koninklijk Huis door de wonderen Zijner genade. Hij geve Oranje en Nederland Zijn Naam te kennen, zo die Naam is de openbaring van Zijn eeuwig Wezen: rechtvaardig en heilig; genadig en groot van goedertierenheid en barmhartigheid.

Wat zou het een gelukkig jubileum zijn, zo de Heere Zijn Naam uit volkomen soeveriniteit en loutere genade aan ons openbaren mocht. Dan zouden Oranje en Nederland met het volk van Jesaja's dagen uitroepen: "Tot Uw Naam en tot Uwe gedachtenis is de begeerte onzer ziel." Wij zouden ook tot de Naam vluchten met onze noden en uit die Naam bekrachtigd worden in alles wat ons wedervaart, want, ik kom daartoe nu;

2. die Naam sterkt ten tijde van benauwdheid.

De vijanden hebben Israël onophoudelijk benauwd. Assyrië en Babel spanden wel de kroon onder al de belagers van het zaad Jacobs. Hun vijandschap zou echter nooit al de ellende hebben kunnen brengen die over dit volk gekomen is, zo niet het volk zelf God verlaten en Zijn geboden vertreden had. De oorzaak van de ellende lag in de zonde van Israël zelf. Echter wilde de Heere Zijn volk niet verstoten. Hij, is de Onveranderlijke en de Getrouwe. Hij bleef dan ook in al de ellende de sterkte voor Zijn volk en de enige toevlucht der Zijnen. Tot Zijn Naam was de begeerte hunner ziel. En als straks de vijand zal verslagen zijn, dan zal tot die Naam de gedachtenis des volks zijn.

Zo is het nu nog in het leven van Gods kinderen. De vijanden zijn machtig en vele. Zij

hebben echter geen kracht, als Gods volk schuilen mag onder de vleugelen des Heeren. Maar zij benauwen onder de toelating Gods het arme volk zeer, als dit zijn eerste liefde verlaat en verre van God leeft. Dan wordt de vijand een roede in de hand des Heeren.

*Maar zo zijn kind'ren ooit Mijn zuiv're wet verlaten;
Zo 't richtsnoer van Mijn recht ter reeg'ling niet kan baten;
Zo zij ontheiligen, wat Ik heb voorgeschreven,
Dan mogen zij gewis voor Mijne straffen beven.*

In de geschiedenis van Vorstenhuis en volk is dat ook menigmaal bewezen. Er liggen uiterst bange tijden in onze historie. Herinner u slechts de bijna alles verwoestende oorlogen met Engeland; het rampjaar van 1672, toen bijna geheel ons land door de vijanden werd bezet; denk slechts aan de droeve saamvoeging met de scheiding van België. Hoe diep ook werd. Oranje vernederd als tot tweemaal toe de Stadhouder werd vervallen verklaard; toen de laatste onzer Stadhouders smadelijk werd verbannen. En van Gods oordelen om onzer zonden wil getuigen ook onze bange dagen.

Oranje en Nederland vierten feest; doch ziende op de gerichten Gods, betaamde het ons wel in het zwart te gaan. Een grote verarming is over ons gekomen; een vóór deze ongekende werkloosheid houdt nog steeds aan; oorlog bedreigt ons van dag tot dag. En wat het allerergste is, er is geen vernedering voor God. Feest houden, pret maken; dansen; dat wil ons volk. O, wie weet, hoe spoedig onze feestdagen in rouw zullen veranderen. Mochten wij in benauwdheid de Naam des Heeren gedenken. Telkenmale als het benarde Vorstenhuis met het volk de Naam des Heeren mocht aanroepen, wendde de Heere ons lot, vernederde de machtigste vijand. Hij, herstelde Oranje uit de diepste versmading. Hij brak de revolutie en beschaamde haar greep naar de macht, ook in de dagen der regering onzer Vorstin. Roept Zijn Naam aan; maakt Zijn daden bekend. Laat ons feesthoeden, maar niet in de oude zuurdesem der zonde.

De blijdschap over het regerings-jubileum doe ons het oog niet sluiten voor de jammerlijke ellenden, waarin wij verkeren.

Wij wensen het voorrecht, onze Koningin geschonken, niet klein te achten. Slechts weinig vorsten mochten een zo lange tijd regeren. Uit het Huis van Oranje slechts een drietal vorsten, die onze Koningin voorafgingen. Het waren Maurits, de onverschrokken en schrandere veldheer, die in de jaren 1584 - 1625 het werk van de verraderlijk vermoorde Willem I tot vrijmaking van het Spaanse juk voltooiën mocht. Na Maurits was de door de Franse revolutie smadelijk verjaagde Willem V vierenzeventig jaren stadhouder, terwijl de vader onzer Vorstin eveneens ruim veertig jaren regeren mocht. Vele Oranjevorsten werden na korte tijd uit het leven weggerukt. Onze Koningin behoort onder de weinigen die een veertig-jarig jubileum mogen vierten, de veertig jaren wisselden blijdschap en droefheid, voorspoed en tegenheden elkaar af, ook voor haar. Tot tweemaal toe werd het Koninklijk Huis in zware rouw gedompeld; eerst, toen de onverbiddelijke dood het leven afmaaide van de Koningin moeder en korte tijd daarna, toen de Prinsgemaal van Hare Majesteits zijde werd weggerukt.

Bovendien werden de tijden van grote voorspoed verwisseld in dagen van bange tegenheên. En toch getuigt geheel het veertigjarig tijdperk van de grote goedertierenheid des Heeren over Oranje en Nederland. Hij handelde niet met ons naar onze zonden. Zouden wij ons oog dan sluiten voor de grote zegening en onze Vorstin en Haar Huis en ons Nederlandse volk geschonken?

Maar de erkenning van de weldaden Gods moet ons vernederen en mag ons niet

verblinden voor de nood der tijden, waarin wij verkeren. Die nood moest ons tot God doen vluchten. Zijn Naam doen gedenken. Met smekingen tot Hem voeren en met pleitingen op Zijn Naam, weleer aan ons bij uitnemendheid groot gemaakt. Indien zó het Vorstenhuis en volk het veertig-jarig regerings-tijdperk gedenken mochten, zij zouden versterkt worden, om de last te dragen van deze gevaarvolle tijden.

Maar van het Godvergeten feestgejoel waarin het oog moedwillig wordt gesloten voor de gramschap Gods en waarin men tracht in brooddronkenheid de ellende te vergeten, is niet anders te wachten, dan verzwaring van ons lot en groeiend gevaar voor het Vorstenhuis. Gedenkt Oranje en Nederland, gedenkt de Naam des Heeren en stelt die Naam tot uw sterkte ten tijde der benauwdheid. Hij zal u niet beschamen. Maar beschaamd moeten wezen allen, die de beelden dienen, die zich op afgoden beroemen, buigt u voor Hem neder, alle gij goden. Dan zou er zelfs een blijdschap zijn over de oordelen Gods. "Sion heeft gehoord en het heeft zich verblijd, en de dochteren van Juda hebben zich verheugd vanwege Uw oordelen, o Heere." Deze ware, vervullende blijdschap nu is de begeerte van Gods volk en de ware vrucht van de gedachtenis van Gods Naam. Och, mochten wij die heilige Naam ootmoedig eren, Zingen wij, Psalm 72: 11:

*Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en spâ;
De wereld hoor', en volg' mijn zangen
Met Amen, Amen, na.*

Nu vraag ik thans nog enkele ogenblikken uw aandacht voor

3. de heilige begeerte, die de gedachtenis van de Naam des Heeren verwekt.

De begeerte onzer ziel is tot Uw Naam en tot Uw gedachtenis, zo betuigt Jesaja uit naam van het oprechte volk van God. De begeerte onzer ziel, dat is naar het innerlijke, het diepste van het bestaan. Dáár is de begeerte van het volk, om de Heere te loven en te prijzen. Hun lofzeggingen liggen niet in het oppervlakkige; in woorden alleen. Zij, leggen voor de Heere hun gehele hart bloot. Hij is de Alwetende; Hij kent het hart en proeft de nieren. Zijn ogen aanschouwen, Zijn oogleden proeven de mensenkinderen. Hij aanschouwt Zijn eigen werk, waardoor Hij hart en genegenheden vernieuwde en tot Hem trekt. Hoewel het vlees, de inwonende zonde woelt en werkt, nochtans is de begeerte der ziel van Gods kinderen tot de Naam en de gedachtenis des Heeren. Zijn Naam is waardig geprezen te worden. Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen. Het betaamt alle mensen die Naam te prijzen en de Heere in gedachtenis te houden.

Dat is roeping, ook van ons Vorstenhuis en van ons, opdat de Heere gedacht worde en groot gemaakt.

Maar van nature is onze ziel vreemd van God; vijand van Zijn Naam; rovend Zijn eer. En naarmate nu het woord Gods door ons wordt verworpen en van onze consciëntie weggedaan, naar die mate komt in onze daden uit, wat wij, door de zonde geworden zijn. Dat kenmerkt ook ons feestbetoon. Daarom kunnen zij, wier ziel tot de Naam en de gedachtenis des Heeren is, met het volksgejubel niet mede. Het is geen onverschilligheid; geen liefdeloosheid tot Oranje, als zij, zich onttrekken van het gejoel der wereld, maar Gods eer dringt hen. Zij hebben een andere vermaking dan mee te doen in de drommen, die de straten vullen. Zo zij levendig gesteld zijn schreit hun hart en bidt hun ziel: "Wend, wend mijn oog van d'ijdelheden af."

Het is dan hun taal: "Tot Uw Naam en tot Uw gedachtenis is de begeerte onzer ziel." Hoger vreugd en waardiger gedachtenis begeren zij dan de duizenden wereldzoekers, ook al verwijten deze hun verachting van het Vorstenhuis. Wie, ai zeg, wie zal meer

liefde tot het van God over ons gestelde Huis van Oranje hebben, dan degenen, die de Heere vrezen en de van Hem gestelde machten om Zijntentwil zich wensen te onderwerpen. Niet in de ras vergeten en door velen straks beklagde uitbundigheid des volks, maar in het gedenken van de Heere en van Zijn goedertierenheid openbaart zich de ware liefde tot Oranje.

Daarom dan ook moet ik u met alle ernst afmanen van de dienst der zonde. Zo menigeen acht op de nationale feestdagen geoorloofd, wat hij op andere tijden als zonde aanmerken zou. Zo menigeen gaat op zulke dagen over de sprake zijner consciëntie heen. Zo menigeen zet de voet op het hellend vlak van feestviering, dat hem steeds verder voert in de strikken der zonde. Ik mag u niet ongewaarschuwd van deze plaats laten heengaan.

Ouders, vergadert uw kinderen in uw huis, spreekt samen van Gods daden aan ons Vorstenhuis en volk verheerlijkt. Houdt u en uw kinderen, klein en groot, van de paden der zonde af. Geen ijdele nieuwsgierigheid verstrikke u.

Vraagt het uzelf af, jongeling en jongedochter, of gij te midden van al de ijdelheid zoudt willen sterven? Zoudt gij daar durven verschijnen voor Gods rechterstoel? Beschuldigde u uw consciëntie niet, zo menigmaal als gij met de wereld meedeed? Eens zal de mens rekenschap geven voor God, zelfs van elk ijdel woord, dat hij gesproken zal hebben. Hoe zwaar zal de zonde toch eens wegen, als God ons om al die dingen zal doen komen in het gericht. En dat gericht zal welhaast gehouden worden. Het komt reeds bij ons sterven en eens in de grote oordeelsdag. Dan zal God de boeken openen, waarin al de zonden staan opgetekend, die vergolden zullen worden naar Gods onkreukbare gerechtigheid.

O, die dag! Indien de rechtvaardige nauwelijks zalig wordt, waar zal de goddeloze en de zondaar verschijnen!

Mijn medereizigers naar de eeuwigheid, haast u om uws levens wil; vliedt, vliedt van de plaatsen der ijdelheid. God geve u te vluchten als, naar Bunyans beschrijving, Christen deed, toen de stad Verderf in brand gestoken was en Christen de vingers in de oren stak, vliedend uit de stad tot zijn eeuwige behoudenis.

O, ik bid u, jong en oud, steekt de vingers in uw oren en vlucht. Wandelt niet in de raad der goddelozen, noch staat op de weg der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters. Waarmede zal de jongeling zijn pad zuiver houden? Als hij, dat houdt naar Gods Woord. Scheidt u dan af van de werkers der ongerechtigheid en zoekt de Heere terwijl Hij te vinden is. Hij vernieuwe uw hart en werke die begeerte in u waarvan Jesaja spreekt: "Tot Uw Naam en tot Uw gedachtenis is de begeerte onzer ziel."

Zij die begeerte krachtig en levendig in de harten van. Gods kinderen, vooral in deze dagen. Het oog der wereld ziet op u, volk van God. Menigeen breekt door, met droeve vrijmoedigheid, als hij van Gods kinderen ziet onder de wereldgangers. Op Gods volk ligt een zeer grote verantwoordelijkheid. En wat hen te meer nog moet voor ogen staan de Heere ziet met een nauwlettend oog op de wegen Zijner kinderen. Bedroeft dan de Heilige Geest niet door een ijdele wandel. Moge tot de Naam des Heeren en tot Zijn gedachtenis de begeerte uwer ziel zijn, om God te prijzen. Breng de dag in afzondering met elkaar en met de uwen door. De Heere gaf u stof om Zijn Naam te gedenken. Hij schonk ons Zijn Woord en trok u door dat Woord uit de wereld en de zonde en satans macht. Hij verheerlijke Zijn daden in u en leide u door al de moeiten van dit leven inwendig en uitwendig.

Ook in de weldaden aan ons Vorstenhuis en land bewezen werd Hij heerlijk. Zou dan Gods volk niet Zijn Naam gedenken? Hij deed het licht uit de duisternis eens over ons land opgaan. Hij verlost ons uit de tirannie van de Roomse antichrist. Wat onderscheiden de Noordelijke Nederlanden van het Rooms gebleven België. God maakte

Nederland en Oranje groot. Hij liet ons onze Vorstin en deed haar veertig jaren zitten op de troon. Gedenkt dan Zijn wonderwerken, die Hij gedaan heeft. Zelfs bij de algemene verzaking van Gods geboden onder de oordelen, die Hij op de aarde zendt, is Zijn goedertierenheid groot en Zijn Naam is heerlijk.

Gedenkt onze geëerbiedigde Vorstin in uw gebeden. De Heem verheerlijke Zich in haar naar de rijkdom Zijner genade en spare haar nog menig jaar voor ons. Hij wende van haar het woeden der revolutie, en schenke haar in vrede te regeren, ook de dagen, die God Hare Majesteit nog heeft toegedacht. Ja Hij werke ook in onze Koningin de begeerte tot de Naam en de gedachtenis van de God harer vaders, opdat ook zij moge gerekend worden onder degenen, die eens de Naam des Heeren zullen prijzen tot in alle eeuwen eeuwigheid. Amen.

9. De goedertierenheden des Heeren

Predicatie ter gelegenheid van de geboorte van de Prinses van Oranje op 5 augustus 1939

Psalm 119: 1

Lezen: Psalm 103

Psalm 103: 10 Psalm 25: 4

Psalm 86: 6

Wederom is een loot ontsproten aan de oude Oranjestam. Bij vernieuwing heeft de Heere blijk gegeven, dat Hij die Vorstenstam nog niet wil uithouwen. Op zichzelf is dit feit van grote betekenis voor ons Vorstenhuis niet alleen, maar ook voor geheel het Nederlandse volk. Te meer noopt het ons tot verootmoediging, nu de tijden uiterst bang zijn en de gevaren van een nieuwe wereldoorlog steeds nog dreigen en de nood door de volkeren geleden veler gedachten rijp maakt voor revolutionaire verwoestingen. Zolang Nederland en Oranje door de Heere werden saamgebonden, werd echter ons volk voor de revolutie bewaard. En die band, eens door God gelegd, wil de Heere nog onderhouden en bestendigen, een nieuwe spruit aan de Oranjes toevoegend. Wie de zegen gedenken mag, ons in de vorsten van Oranje geschonken, moet wel met ootmoedige erkenning vervuld worden, nu het de Heere behaagde ons jeugdig Prinsenvolk weder te verblijden met de geboorte van Prinses Irene Emma Elisabeth.

Ja, verootmoediging betaamt ons nu de goedertierenheid Gods roemt tegen een welverdiend oordeel. Zo de Heere met volk en Vorstenhuis in het recht had willen treden en ons doen naar onze zonden, Hij had ons afgesneden en wortel noch tak gelaten. Onze overtredingen zijn ten hemel toe opgeklommen; driester steeds vertreden overheid en onderdaan Gods geboden en slaan zij de Heere in het aangezicht met de weldaden, eens aan ons betoond. En nóg zijn de goedertierenheden Gods over ons; en nóg doet Hij ons, hoe zwaar Zijn hand ook op ons drukt, voor Zijn aangezicht niet weg, maar zegent Hij in Zijn grote lankmoedigheid over ons, opdat wij tot Hem wederkeren zullen en het verbond onzer vaders met Hem vernieuwen.

O, dat de weldadigheid des Heeren aan ons. Vorstenhuis en in dat Huis aan geheel ons volk betoond, ons vernedert voor Gods aangezicht en tot bekering leide. De ware erkenning van de goedertierenheden des Heeren kan er nimmer zijn, zonder de belijdenis van onze zonden. Uit de diepte van die bekentenis rijst de vreugd van Vorstenhuis en volk. Dan zullen zij, afstaan van brooddronken vreugd en voor het aangezicht des Heeren uitroepen met de dichter, bij, wiens woord ik u thans enkele ogenblikken wens te bepalen en dat gij vindt opgetekend in Psalm 103: 10:

"Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden."

Deze tekst roept de goedertierenheden des Heeren uit.

1. In erkenning van onze zonden.
2. Met verheffing van Gods genade.

1. In erkenning van onze zonden

Van onze zonden en ongerechtigheden mogen wij nimmer zwijgen, ook niet op dit

uur. Onze volkszonden zijn ten hemel opgeklommen Doch de erkenning er van ontbreekt maar al te zeer. Blind voor zijn zonden, holt ons volk voort ten verderve. En waar is de betrachting van Gods geboden door ons Vorstenhuis en door ons Prinselijk echtpaar, op wie de hoop van ons volk is gevestigd?

O, dat schaamte ons aller aangezicht bedekke voor God. Hij gaf Zijn wet om naar te leven; en die wet ligt vertreden van gebod tot gebod, in eerste zowel als in tweede tafel gegeven. Niet alleen het gemene volk, maar ook de overheid, ja de hoogste overheid des lands is aan de eis van Gods wet onderworpen. God wil, met name, dat allen Zijn Naam eren en Zijn dag heiligen. Maar ons volk roept al vloekend het oordeel over zich in van Hem, Die geenszins onschuldig houdt, die Zijn Naam ijdelijk gebruikt. En de dag des Hoeren is niet gegeven voor vermaak, voor pleziervaren, voor tentoonstellingen, voor olympiade, voor sport en spel. Het is de dag die de Heere Zichzelf heeft afgezonderd en die Hij geheiligt heeft voor Zijn dienst. En zo de overheid niet voorgaat in de heiliging van Gods gebod, hoe zal zij haar dure plicht vervullen om het volk tot de onderhouding van Gods geboden te dringen?

Allerwegen is dan ook zichtbaar dat de wet des Heeren niet geacht, van velen zelfs niet gekend wordt. De heilige ordinantiën Gods worden geminacht en als ondeugdelijk voor deze tijden opzij gezet. Zelfs het christendom dezer dagen schijnt van oordeel dat de inzettingen des Heeren moeten wijken voor de nood der tijden. In plaats dat in de bangste dagen de kracht der beginselen wordt ervaren en deze worden hoog gehouden, zijn zij verlaten, als waren zij van alle kracht beroofd. Overheid en onderdaan, Vorstenhuis en volk staan schuldig voor God.

Wij mogen er niet van zwijgen. Als wij ons in waarheid zullen verheugen in de zegen, het Huis van Oranje en in dat Huis ons vaderland geschonken, dan kan dat niet zonder de droefheid over onze zonden en ongerechtigheden.

Wij eren Oranje, omdat God ons door dat Huis wil regeren. Het is de diepste wortel van het gezag der overheid, dat de machten zijn van God. Onze eerbied voor het Vorstenhuis wortelt daarin, ook al is er veel dat ons bedroeft, al speuren wij de ijver tot handhaving der zuivere Gereformeerde leer niet, gelijk die van anderen uit het Oranjehuis ons in de historieblaân is vermeld; al smart ons de ontheiliging van Gods dag en al ware er nog zo veel dat wij om Gods eer tot heil des lands anders begeerden, het mag niet afdoen aan onze plicht de overheid te eren en te gehoorzamen.

Bovendien beminnen wij het Huis van Oranje om der vaderen wil. In de gedachten gaan wij terug tot het stamhuis der Oranjes, tot de moeder naar wie onze Prinsesmoeder genaamd is. Juliana van Stolberg was de moeder der Nederlandse Oranjes. Van deze Juliana is een zeer loflijk getuigenis gegeven, een getuigenis van haar oprechte godsvrucht, die zij openbaarde in het beminnen der Waarheid en in haar tedere wandel. Op haar slot, de Dillenburg, toefden vele vorstelijke personen. Zo ging van Juliana van Stolberg in brede kring een zeer gezegende invloed uit. Wie ook op de Dillenburg als gast binnenkwam, ieder was aan de regel van het Huis onderworpen. Op gezette uren werden de maaltijden gebruikt en beëindigd met het lezen van Gods Woord door de hofprediker. Streng was de leer, streng ook het leven.

Was het wonder dat de luchthartige, zedeloze Anna van Saksen, de tweede vrouw van Prins Willem I, die hem trouweloos verlaten heeft, op de Dillenburg het niet houden kon? Zij vertrok, haar kinderen daar achterlatend, die nu onder de trouwe zorgen der godvrezende grootmoeder beter opleiding genoten, dan zij ooit van de eigen moeder zouden verkregen hebben. Aan haar afstammelingen bevestigde de Heere Zijn Woord: "Ik doe barmhartigheid aan duizenden dergenen die Mij liefhebben en Mijn geboden onderhouden."

Van de nazaten dezer stam-moeder heeft de Heere er verwekt tot heerlijkheid van Zijn

Naam en tot welzijn van het vaderland. Met welk een ijver en beslistheid trad Juliana's zoon, Jan van Nassau, de Stadhouder van Gelderland, de ontwerper van de Unie van Utrecht, tegen Rome op. In later eeuw is hij opgevolgd door de Stadhouder-Koning, Willem III, die gesteld werd als een scherpe dorsslede, waarmede God Rome dorste en in zijn loop om de heerschappij in Europa stuitte. Het schip waarmede deze Oranjevorst naar Engeland overstak, droeg het tekenend opschrift: "Voor de Protestantse Religie en de vrijheden van Engeland." Voor die Religie heeft menig lid van het Huis van Oranje goed en bloed geofferd.

O, werd Oranje-Nassau zich zijner heilige roeping nogmaals bewust, om Rome's kracht te breken, eer God een ander gebruiken zal, die uit het Woord Gods en de beginselen der Reformatie niet leeft.

Ik denk op deze dag aan Willem Lodewijk, de Stadhouder van Friesland en Groningen, die Prins Maurits drong tegen Remonstranten op te treden en de Gereformeerde godsdienst, die hij het bloed en het hart der Republiek noemde, te handhaven. Die vorst sprak toch andere taal dan degenen in onze dagen, die met Rome heulen en de Remonstranten tolereren. Hij sprak van de zuivere Gereformeerde leer als van het zuivere bloed en het hart der Republiek. En zo is het inderdaad. Met de verloochening dier leer is het bloed van ons volk vergiftigd en het volksbestaan in zijn hart aangetast. Daaruit is het te verklaren, dat eenmaal goed en leven niet te dierbaar werden geacht om de zuivere religie te bewaren. En vele vorsten van Oranje gingen het volk voor, wandelend in de vreze des Heeren.

Onze gedachten gaan thans git tot "Maike moei", de godvruchtige gemalin van de rijkbegenadigde, helaas zo vroeg bij verdrinking aan de Moerdijk gestorven Johan Willem Friso. Maria Louisa, want zo was haar naam, was Vorstin van Hessen-Kassel. In 1709 tot Friesland overgekomen, wist zij de liefde van het Friese volk dermate te winnen, dat zij haar noemde "Maike Moei". Te midden van haar volk leefde en ging zij op naar Gods huis, allen ten voorbeeld. In haar levensbeschrijving wordt gezegd: "Geen uitwendige godsdienstigheid en onberispelijke wandel alleen, hoedanig de hedendaagse mode gewoon is dat godvruchtigheid te noemen, maar het hartveranderend genadewerk van de Heilige Geest."

Dit getuigenis griffe de Heere in ons aller harten. 'Wij moeten christen worden door hartveranderend genadewerk des Heiligen Geestes, anders geldt van ons wat de Heere sprak van de gemeente te Sardis: "Gij hebt de naam dat gij leeft, en gij zijt dood."

God heeft de Oranje's nazaten verwekt of toegevoegd, die door hartveranderende genade de waarheid en de geboden Gods beminden. Zouden wij dan het Huis van Oranje niet hoog achten om der vaderen wil? En hoe zou het hart van Gods volk te meer aan ons Vorstenhuis zich gebonden gevoelen, indien de vreze Gods gezien mocht worden ook in deze dagen. Helaas, Vorstenhuis en volk zijn met de stroom des tijds afgezakt en hebben de grimmigheid des Heeren opgewekt. De oprechte liefde verzwijgt de zonde niet; ook niet de zonde van volk en Vorstenhuis. Te meer is het noodzakelijk ons oog voor de zonden en ongerechtigheid te openen, omdat Gods hand tegen ons is opgeheven.

Het rijk bevoorrechte Nederlandse volk, dat uit het Roomse Egypte eens op zulk een wonderdadige wijze werd verlost, heeft zijn eigen wegen gekozen. In plaats van zijn sterkte te zoeken bij de Heere, Wiens arm niet verkort is en Wiens hand groot vermogen heeft, is het de mens toegefallen. In bondgenootschap met Rome zocht het heul, of wel het gaf zich over aan de schrikkelijkste Godsmiskening.

Achaz, de goddeloze koning op Davids troon, sloot in benarde tijden een verbond met Assyrië en hij weigerde dit verbond te niet te doen, zelfs toen Jesaja de profeet in de

Naam des Heeren dit van hem eiste, de Koning de hulp des Heeren belovend. Toen is Assur de roede geworden, waarmede Juda geslagen is.

Zo nu dreigt Rome de roede in Gods hand te worden voor het Nederlandse volk. Het land is vervuld met zijn afgoderij en beeldendienst. In plaats dat het volk in heilige toorn ontsteekt, bepleit het de paapse stoutigheden, als had Rome daartoe het volste recht.

Zo wordt het land Rome trouweloos overgeleverd, in strijd met de praktijk der vaderen, die de kerk beschermden tegen het Papisme en het voor de onderdrukte Protestanten opnamen. Jacobus Leydekker, predikant te Middelburg, schreef nog in 1728: "Ons Verenigd Nederland ervaart het onwaardeerbaar geluk van Koningen en Voedsterheren en Vorstinnen tot zoog- vrouwen der kerk te hebben." En dit gold ook in die dagen nog, althans voor het Zeeuwse gewest.

Onze Gereformeerde vaderen beschouwden Rome als de antichrist, maar het naam-christendom van deze dagen omhelst Rome als echt christelijk. Zo is Rome ingehaald en het land aan zijn bijgeloof overgegeven. Reeds kromt het volk zich onder zijn zweeps slag. Zelfs het Huis van Oranje werd niet ontzien. Onze eerste Prins, de Vader des Vaderlands, is op Rome's aanhitsen gevallen door de moordenaar Balthazar Gerards en weder heeft Rome in de jongste dagen, het masker afwerpend, de vinger opgeheven tegen Oranje en onze Vorstin de oorlog verklaard. Het bloed van tienduizenden martelaren is door Rome vergoten en weder heeft Rome het bestaan om in ons land openlijk te verklaren: "Eén van beiden moet ondergaan, óf de Protestanten óf de Roomsens."

Inderdaad Rome kampt een strijd op leven en dood, om ons land geheel onder zijn macht te brengen. Het deed zijn macht op gans onbehoorlijke wijze gevoelen door de raadslieden der Kroon, slechts twee dagen tevoren door Hare Majesteit de Koningin beëdigd, af te keuren en in bond met de revolutionairen tot heengaan te dwingen. Zover is het gekomen.

En Vorstenhuis en volk dragen die smaad en gaan hun weg voort, zonder op te merken dat het land de afgrond van zijn verderf nadert; zonder omhoog te zien en de gerechtigheid des Heeren te erkennen, die met ons twist; zonder de weg der zonde te verlaten en tot de God der vaderen weder te keren.

Nederland viert feest. Een Prinses is geboren! Oranje en Nederland zijn verheugd; de oude Oranjestam bloeit weer. Maar op welk een onrustbarende wijze vermeerderd het feestgejoel de schuld en sluit het volk van stad tot stad en van dorp tot dorp zijn ogen voor de dreigende gevaren.

Hoe lang nog zal Nederland de naam van een Protestants volk dragen? Hoe lang nog zal het Oranjehuis worden geduld? Hoe lang nog zal het kleine land zijn grote koloniën bezitten, die de rijke bron van zijn handel vormen en van zijn welvaart in het gemeen? Hoe lang nog zal God volk en Vorstenhuis dragen? Rechtvaardig toch zou Hij ons met één slag kunnen weg doen. O dat het verheugde Oranjehuis en het feestvierend Nederland zich in het zwart kleden vanwege zijn zonden.

Wij hebben God op 't hoogst misdaan

Wij zijn van 't heilspoor afgegaan

Ja wij en onze vaad'ren tevens.

Zullen wij de weldaden, die God ons bewijst op een waardige wijze erkennen, dan is vóór alle dingen ons van node onze zonden te belijden en te verzaken. Niets echter schijnt meer ons huidig geslacht tegen te staan dan het verlaten van de kwade wegen.

En toch, er is nog een overblijfsel, dat deze openbaring met droefheid gadeslaat. Het feestgejoel staat hen, die God naar Zijn Woord nog wensen te eren, innig tegen. Droefheid moet hun harten vervullen, vanwege de uitgieting der zonde, in het bijzonder ook op de nationale feestdagen. Zij onthouden zich niet, omdat hun liefde voor Oranje minder is, dan van da brooddronken scharen, maar omdat zij de liefde wensen te oefenen in onderwerping aan Gods Woord tot behoud van Oranje en Nederland, overtuigd als zij er van zijn, dat in de diepte buigen voor God vanwege de zonden tegen Hem bedreven, de goedertierenheden des Heeren zich hemelhoog verheffen zouden.

Deze dag worde een dag van wederkeren tot de Heere; een dag van openbare erkenning, dat wij tegen God gezondigd hebben; een dag van bestraffing der ongerechtigheden, waarop het noodgeschrei ten hemel klimme, opdat de Heere de ongerechtigheid vergeve en ons Vorstenhuis gedenke naar de rijkdom Zijner barmhartigheden. Hij verheffe. Zijn goedertierenheid over de jong geboren Prinses en plante Zijn vreze in haar hart tot roem Zijner genade. Daartoe legge Hij de noden van het Oranjehuis in het gebed Zijns volks.

Hoe zeer zou de band tussen Nederland en Oranje worden versterkt, zo het Vorstenhuis door een biddend volk gedragen worden mocht. De Heere verheffe Zijn goedertierenheid daartoe aan ons. Zijn goedertierenheid is groot. De dichter spreekt daarvan in onze tekst. Daarbij staan wij nu nog enige ogenblikken stil als wij vernemen dat de Psalmist de goedertierenheid des Heeren uitroept:

2. Met verheffing van Gods genade, zeggend: "Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden."

Zo toch de Heere wel naar onze zonden en ongerechtigheden deed, wij zouden niet meer zijn. De bezoldiging der zonde is de dood. De gehele wereld is verdoemelijk voor God. En niet alleen heeft elk mens hoofd voor hoofd, door erf- en dadelijke zonden zich het oordeel der eeuwige rampzaligheid onderworpen, maar ook maakt een volk zich het rechtvaardig vonnis Gods van zijn ondergang waardig, wanneer het de geboden des Heeren verlaat. En toch, de Heere verwierp ons van Zijn aangezicht nog niet. Dit deed Jeremia op Jeruzalems puinhopen niet alleen Gods recht erkennen in de wegvoering van Zijn volk naar Babel, maar ook uitroepen: "Het zijn de goedertierenheden des Heeren, dat wij niet vernield zijn." Want het volk had zich de vernieling waardig gemaakt. En wij moeten Jeremia's woord wel tot het onze maken, of gelijk de dichter in onze tekst het zegt: "Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden." Hoe zwaar de hand des Heeren ons volk ook drukt, naar onze zonden en ongerechtigheden heeft Hij, met ons niet gehandeld.

Ook niet met ons Vorstenhuis. Zo menige tak werd het Oranjehuis afgesneden en meermalen werd het gezag der Oranjes bedreigd. Ik noem slechts een enkel voorbeeld. De machtige handhaver van de Hervormde godsdienst in Europa, Willem III, stierf kinderloos. Met hem werd de tak der Oranjes afgesneden. Maar de Heere sneed ons niet geheel van Oranje-Nassau af. In de Friese Stadhouder Johan Willem Friso leefden de nazaten van Graaf Jan voort, de broeder van Prins Willem I, die de Roomsens in de geünieerde Provinciën ten onder gebracht heeft.

Johan Willem Friso werd erfgenaam van Willem III, en was een man van ongemene dapperheid, met vele bekwaamheden begiftigd, aan wiens zijde de godvruchtige "Maike Moei" stond. De Heere nam hem echter weg. Hij verdronk aan de Moerdijk. Het kwaad scheen over Nederland besloten.

Reeds eenmaal hadden onze Provinciën zich van Oranje willen ontdoen. Het was gedurende 1650 - 1672. En thans besloten de Staten bij vernieuwing geen Oranje meer tot Stadhouder aan te stellen. In 1702 ontstond het tweede Stadhouderloze bewind. O, welk een droeve tijd is die tijd voor de Nederlanden geweest. Het verval was groot. De zuivere religie kwam steeds meer in verachting. Een verdraagzaamheid werd voorgestaan, gelijk nu gedurende een halve eeuw, waarbij de Rooms en welvoeren. Maar des Heeren misnoegen werd overal in openbaar. Laat het ons tot een schrikbeeld zijn. Oorlogen putten ons volk uit en vernederden ons voor onze vijanden; onze handel kwijnde; de schulden des lands stegen tot ongekennde hoogte; ja in alles werd openbaar, dat wie God verlaat, smart op smart te vrezen heeft.

En nu werd wel het Stadhouderschap hersteld, en aan Willem IV, de zoon van de verdronken Friso, opgedragen, maar het verbond met de Potentaat der potentaten werd niet hernieuwd. Die breuk bleef voortbestaan. En het gevolg?

Dat de Franse revolutie doorbrak en Willem V vluchten moest en de Republiek der Nederlanden in nameloze ellende werd gedompeld en bij Frankrijk ingelijfd. Dat was de vrucht van de Godsverlating, en geen andere vrucht is daarvan ooit te wachten. De Heere handelde echter niet naar onze zonden en Hij vergold ons niet naar onze ongerechtigheden.

Hij gaf ons onze zelfstandigheid weder. Hij verhief Oranje tot de koninklijke waardigheid. Nam Hij de zonen van de eerste Koning door de dood weg, Hij verwekte onze Vorstin en behoeft haar in alle bange noden en tegen elke bedachte en beproefde aanslag op de troon. Ja, Hij schenkt nieuw leven aan het Huis van Oranje. Reeds een tweede telg deed Zijn hand ontspruiten. Hoop geeft Hij voor de toekomst; hoop, dat Oranje en Nederland één zullen blijven tot in lengte van dagen. Het welzijn van ons volk is steeds gebonden geweest aan het Huis van Oranje. Dat wan Gods bestel over ons, gelijk Hij Israëls volk bestaan oudtijds heeft saamgesnoerd met het Huis van David.

Daarom moet de geboorte van de Prinses door ieder, die het belang des lands zoekt, met blijdschap worden begroet en niet het minst door hen, wier oog voor Gods regering niet gesloten is. Dat Nederland zich voor de Heere in het stof buige, in de erkenning, dat Hij niet deed naar onze zonden en ongerechtigheden.

De weldaden nopen ons tot Hem weder te keren. Ons land is niet gered met het herstel van Oranje alleen. Het wezenlijk welzijn ligt daarin, dat volk en regering wederkeren tot de Heere en de God der goden op de troon verheven wordt. Oranje kan ons niet behouden, zomin als de nakomelingen van David Juda van de ondergang konden redden.

En de ondergang dreigt ons. Banger dan ooit worden de tekenen der tijden. Geheel de wereld is in beroering. Tot de tanden toe zijn de volkeren gewapend. Oude machthebbers verliezen hun kracht. Nieuwe machten grijpen naar de wereldheerschappij. Uit het verre Oosten dringt met onweerstaanbare kracht het gele gevaar zich op. Zo niet de Heere ons bewaart, wat zal van ons worden?

Nederland viert feest; het springt en danst en joelt. Gods gebod vertredend, maakt het zich te meer schuldig en is het er verre van om van zijn zonden en ongerechtigheden af te staan. Ongeloof en bijgeloof hebben de overhand Terwijl Rome roept om de ondergang van het Protestantse Nederland, zingt het christendom naar de mode van de tijd het lied der verdraagzaamheid en staat het zelfs, niettegenstaande de hoon bet aangedaan, een eenheid voor, die geen eenheid is. Och, of onze ogen geopend werden voor de scheiding, die de zonde, maakt tussen God en ons.

De Heere overtuigt van zonde, gerechtigheid en oordeel. Elk die tot God bekeerd wordt, verkrijgt een levende kennis van zijn zonden en van Gods recht, dat voldoening eist tot de laatste penning toe. Gods volk leert zich de dood schuldig kennen; het valt Gods recht toe, al zou Hij hen eeuwig verdoemen. Dan wordt de zonde ook een smart en een last, niet meer om te dragen. Er komt een breken met de zonde. En tegenover het verdiende oordeel rijst de goedertierenheid des Heeren, die doet uitroepen: "Hij doet ons niet naar onze zonden en vergeldt ons niet naar onze ongerechtigheden."

Zo nu zouden ook Vorstenhuis en volk erkennen, indien het oog geopend worden mocht voor het oordeel, dat wij door onze ongerechtigheden over ons gebracht hebben. Er is slechts één weg tot behoud van Oranje en Nederland, nl. dat beiden wederkeren tot de Heere, Die zij verlaten hebben. *O land, land, land, hoort des Heeren Woord.*

De Heere twist met ons. Werkloosheid en verarming kwam over ons, nu reeds vele jaren. De schuldenlast des lands stijgt tot schrikbarende hoogte. Rome trapt liet Calvinistenvolk onder de voet en zal, als de Heere het niet verhoedt, ons voeren naar de diepste ellende. Wij moeten de bittere vruchten plukken van ons trouweloos handelen jegens de God der Vaders. Hoe lang zal ons Vorstenhuis nog toeven ons voor te gaan in het wederkeren tot de Heere en in het buigen onder Gods recht in erkenning en verlaten van onze zonden. Hoe lang zal ons volk nog volharden in zijn zondevermaak? De goedertierenheden en lankmoedigheden des Heeren mochten ons tot bekering leiden en tot vernieuwing van het verbond, waarvan onze eerste Willem van Oranje getuigde in de dagen van de bangste nood. Groter sterkte dan van enig machtig aards vorst zouden regering en volk verkrijgen, zo zij met de Heere aller heren het verbond vernieuwen mochten. Nog nodigt Hij ons tot Hem weder te keren, doordat Zijn goedertierenheid groot is over ons. Hij leide ons op Zijn wegen, waarin alleen heil te vinden is.

Komt zingen wij Psalm 25: 4:

*'s Heeren goedheid kent geen palen;
God is recht, dus zal Hij door
Onderwijzing hen, die dwalen,
Brengen in het rechte spoor.
Hij zal leiden 't zacht gemoed
In het effen recht des Heeren,
Die Hem need'rig valt te voet
Zal van Hem zijn wegen leren.*

Toepassing.

De goedertierenheden des Heeren over ons Vorstenhuis en volk zijn groot en hoe betaamt het ons allen, om deze recht te erkennen. Daarom moet ik u in de allereerste plaats vermanen de zonde te verlaten. Die vermaning komt tot een ieder; ook tot de Vorsten en overheden. Wij vernamen uit enkele voorbeelden van de godsvrucht en ijver voor Gods zaak en waarheid, door sommige Vorsten uit het Oranjehuis betoond. Moge het de Heere behagen met diezelfde tedere vreze Gods onze geëerbiedigde Koningin en haar doorluchtige kinderen en kleinkinderen te begiftigen. Dan zouden Gods geboden hun vermaking zijn en zij zouden uit liefde tot de waarheid ongelooft en bijgeloof met alle macht tegenstaan en uitroeien. Nu dreigen de machten der duisternis ons volk te overheersen. Het wordt wel steeds klaarder, dat de zonden ons overheersen zullen, zo wij er zachtkens mede handelen. Laten zij ons tot vijanden zijn, die het Evangelie haten en wier handen vol bloeds zijn vanwege de vervolging onzer

godvrezende Vaders, die hun leven geofferd hebben voor de Naam en de zaak des Heeren.

Nederland viert wederom feest. Een nationale feestdag is uitgeroepen. Maar moeten wij elkaar van het feestvieren niet afmanen? Zie maar het hossen en joelen in onze straten; ga voorbij de herbergen waar onder veel drankmisbruik, zonde op zonde gestapeld wordt; hoor het ijdel geklap en zelfs het vloeken! Is onder die menigte onze plaats? Behoren daar onze jongelingen en jongedochteren?

Nee, wij zijn niet beter dan anderen, maar wij mogen ons niet begeven in het gezelschap dergenen, die de zonde vrij bedrijven. Gods Woord zegt: "Welgelukzalig is de man, die niet wandelt in de raad der goddelozen; noch staat op de weg der zondaren; noch zit in het gestoelte der spotters." Meisjes en jongens wandelt, noch staat, noch zit op de wegen en plaatsen der ijdelheid. God ziet en hoort ons. Hij zal ons om al die dingen doen komen in het gericht.

Ik bid u, ouders en kinderen, zondert u af van de wereld en haar vermaak en spelen. Overdenkt met elkaar wie God voor Nederland is geweest van oude tijden af en zoekt Hem, terwijl Hij nabij is. De vreugde der wereld laat niet anders na, dan een beschuldigende consciëntie, die in het oordeel te scherper tegen u getuigen zal; maar in de dienst van God is de enige ware blijdschap. Dat de Heere uw hart dan vernedert voor Hem en u een rechte kennis geve van uw zonden en ongerechtigheden, opdat gij de toevlucht nemen mocht tot het bloed van Christus, dat betere dingen spreek, dan dat van Abel.

De liefde tot Oranje moge onder ons levendig blijven. Leent uw oor nimmer aan hen, die met verachting van onze Vorstin en van haar Huis spreken. Het behaagt God ons door hun hand te regeren en Hij heeft in Oranje ons volk zeer rijk beweldadigd. Keurt de zonden af. Zonde is zonde, door wie zij ook wordt bedreven. Zij vindt in Vorstelijke hoogheid geen verschoning. Maar hoe zeer het verval van Vorstenhuis en volk ook te betreuren is, dit mag toch nimmer ons onze wettige overheid doen minachten. Dat deden in vroeger eeuwen de De Witten met hun aanhang, maar God heeft hun boosheid bezocht. Dat deden onze verdwaasde vaders, toen zij van de Franse revolutie veel heil verwachtten, doch de ondergang van ons zelfstandig volksbestaan was het einde van hun godloos handelen.

En er zijn er ook in deze dagen velen, die het Oranjehuis wel zouden willen verdrijven, om zelf de teugels van het bewind in handen te nemen. Ja zelfs onder godsdienstige praat wordt minachting van het Oranjehuis vernomen.

Laten zij uw ziel niet vangen. Nederland hebbe Oranje lief en leve met de belangen mede van het Vorstenhuis, dat eeuwen lang ons gegeven en ten rijke zegen gesteld is.

In het bijzonder moge het Gods volk gegeven worden, de noden van Oranje in den gebede te dragen. Dat dit volk de zonde bewene. Smeek ook voor dit Vorstenhuis hartveranderende genade af van God en de oefening van die kinderlijke vreze, die zich zou openbaren in het beminnen van de zuivere leer der waarheid en in het houden van Gods geboden. Daardoor zou het heil van ons land worden gediend en de Heere zou betonen, dat Hij Dezelfde is als vanouds. Menigmaal heeft Hij uitkomst gegeven in de bangste noden. Bij Hem is verlossing. Hij ontferme Zich over ons naar de rijkdom Zijner genade.

Gods volk leve toch niet zo belangeloos aangaande Vorstenhuis en volk. Die de Heere vrezen, zijn de steunpilaren van het land. Houdt u dan niet terug van de bede- en dankdagen. Sluit uw kerken niet, als de Heere Zijn goedertierenheid doet roemen tegen het welverdiend oordeel. Dat deed Hij ook weder met de geboorte onzer tweede Prinses. Daarin bewijst Hij, dat Hij ons Vorstenhuis nog wil handhaven en voor ons sparen. Zij de jonggeborene een voorwerp van het gebed.

De Heere doe de kleine Prinses voorspoedig opwassen en stelle haar tot eer van Zijn Naam en tot heil van het land, waaraan Hij Zijn wonderen van de dagen zijner vrijmaking van Spanje en Rome heeft groot gemaakt. Hij doet nog niet naar onze zonden en heeft ons niet vergolden naar onze ongerechtigheden. Hij doet ons tot Hem wederkeren en zegene onze Koningin en ons Prinselijk Huis en in hen ons volk met de zegeningen van Zijn verbond, waaraan Hij, gedenkt in der eeuwigheid. Amen.